Architektura cywilna.

Podług rewizyj z r. 1545 miał a) Zamek w Włodzimierzu 5 wież i 7 horodni; b) 30 hakownic, krótkich serpentyn żelaznych 2, kulthakownicżych 208. b) Zamek w Krzemieńcu 3 wieże (między temi wieża czertennaja = czerwona) 25 horodni – 29 dział, 4 sokoły, 2 moździerze 22 falkonetów, 10 hakownic, 33 rusznic. c) Zamek wyższy murowany w Łucku 2 wieże c) Zamek okolny pierwszy w Łucku drewniany 4 wieże, 22 horodni. c) Zamek okolny (t. j. niższy) drugi w Łucku murowany 8 wież 69 horodni i 1 kościół; - 6 dział, 1 moździerz, 37 hakownic

Podług rewizyj z r. 1569 było na zamku łuckim 82 horodni, na moście łuckim 165 horodni, na zamku włodzimirskim 17 horodni.

Horodnie były właściwe zamkom wołyńskim; każda horodnia była murowana z oknem, sklepiona, albo też drewniana przepierzona wewnątrz zamku i służyła dla jednej rodziny szlacheckiej do przytułku w czasie napadu: te horodnie szlachta swym kosztem stawiała i reparowała; przytykały one często do murów zamkowych.

Zamek miał bramę (worota) do której prowadził most zwodzony (wzwod) na łańcuchach. Rozróżniano wieże i baszty. Wieże były drewniane lub murowane i tynkowane (mające mazanie); w wieżach tych mieściły się krydnie (sklepy); na wieże prowadziły wschody (uchod); te wieże miały filary (stołby) i pomosty; oraz poboczne przyczołki. Mury zamkowe miały ganki (oborona) po blankach (po obłankach). Krydnie i zamek obwarowane były ostrokołem

206

czyli ~~[illegible]~~ paliśadami (Kolja) kołodkami i tryzubami. W zamku włodzimierskim mieścił się także dom królewski (t.j. pałac). – Na zamku w Krzemieńcu była cysterna t.j. skrzynia murowana wyłożona drzewem i smołą wylana; ponieważ zamek był bezwodny i w głębinie 100 łatrów kopiąc studnię jeszcze się wody nie dobrano. Prócz tego była tam oprócz wież w zamku bojnica (rodzaj baszty płaskiej) na której stały 4 działa; także spiżarnia na żywność, i młyn ręczny prochowy. Za zamkiem stała jeszcze baszta strzegąca dróg. (Także baszty zastępujące zamek były najdawniejsze; stały w Chełmie w Żydaczowie i t.p. zwano je stołbami) Na zamkach byli stróże i klikuny (trębacze?) – Zamek okolny leżał zwykle w równinie i był opalisadowany. Zamek w Włodzimierzu stawiał Kśiąże Lubart Zamki dwa murowane w Łucku począł stawiać Lubart a dokończył Swidrygiełło. Zamek krzemieniecki ufortyfikowała Bona królowa i Janusz xiążę litewski biskup.

Części dworu pańskiego: Ganek (ross: kryłco) sień, świetlica (izba) z oknami mającemi błony szklanne oprawne w ołów, komory, podkliety (suterreny czyli komory kładowe) krydnia (sklep), piwnica, łaźnia, kuchnia, stajnia, gumno, tyn (płot) z wrotami wjezdnemi. – Styrty (brogi) z zbożem Na stawach chowano łabędzie a w dworze żurawie – Swiren (spichlerz) – Podklet (magazyn lub spichlerz) – Pohreb (piwnica?) – Płeso (jezioro) dwornoje.
Podług Długosza (Lib VII p. 698) Daniel kśiąże ruski zdobywszy r. 1244 Lublin z zamkiem „turrim rotundam ex coctis lateribus in castri medio „habentem in summitate circuitum et propugnacula aedificat"

Zamki budowano najczęściej na dawnych grodziskach: głów=
nem powodem do budowy tej było zabezpieczenie się od napa=
dów nieprzyjacielskich. Zamki te zwano castellum, burgum
(od (πυργος) wieża) fortalitium. Do budowy zamków wybierano
miejsca, trudne do napadu, i gdzie natura sama była pomocą,
tak iż nie wiele sztuka miała dodać. W równinach obierano
miejsca otoczone wodami (Wasserburg), w górzystych okoli=
cach zaś na szczytach skalistych z jednej strony dostępnych,
(Bergschloss – Felsenburg) przyczem mniej spadziste miejsca
murem obwarowano. Droga do zamku wiodła przez okop
(Graben) i mury otaczające (Ringmauer) które były cza=
sem podwójne. Przed murami było częstokroć jeszcze tak=
zwane kobylenie (ostrokoły czyli palisady) utrudzające
przebycie takowych. Mury otaczające zewnętrzne spoczy=
wające częstokroć o skałę zwano liciae (lices, repagula,
Letze), były one grube, wysokie, miały na górze rodzaj
chodnika (curseria, corseria – Zinnenwehren) z blankami na zewnątrz
cranellus, crenum, cresta, pinna muri – créneau – Zinnen)
te blanki częstokroć nakształt koszyków z muru wy=
stawały (machicolare, machicolamentum – Erkern – encor=
bellement) spoczywające na piętnarach (krokszstynach – Krag=
steinen). Na tych chodnikach muru stawiano częstokroć
drzewiane dachy i przepierzenia (hurdicia – hourdes – Schutz=
dächer – Schutzwehren – hrydnie) jak to pokazują dziury w
murze (Rüstlöchern) na belki. – Koło muru stały baszty (turres
– Thürmen mające na celu obronę całego między niemi leżą=
cego kompartymentu muru (kortyny) jako wyższe.

Im rozleglejszy był gmach zamkowy, tém więcej było baszt. Każda taka baszta stanowiła fortecę: murowane były najczęściej z ciosu. Na tych wieżach jeżeli były okrągłe, był dach kręglowaty, jeżeli zaś były czworokątne lub inne miały dach ostry z grzbietem. Pokryte były dachówką najczęściej. Wieże te służyły też za składy, arsenały, magazyny. (Zwano je po niemiecku Weichhaus stąd Weichbild - opole). Do zamku prowadziła główna brama (Burgthor) czasem i poboczne fortki. Brama główna miała przyczółek mocno ufortyfikowany (ante murale vel barbacana - Bollwerk - barbacane) połączony zwodzonym mostem z bramą (takim przyczółkiem była brama Floriańska w Krakowie) i z murami. Jeżeli ten przyczółek był tylko z ziemi sypany zwał się rondel. Brama szła najczęściej przez wieżę miała 2 drzwi; przed nią most zwodzony prócz drzwi była w bramie krata którą spuszczano (cataracta - Fallgitter - herse) dozwalająca przez nią strzelać lub rzucać pociski na nieprzyjaciela. Widzimy tę kratę często na bramach starych pieczęci. Na bramie mieszkał odźwierny zamkowy. Do muru zamkowego przytykały obmurowane ogrody, zwierzyniec. Przygródek, przedgrodzie (Vorburg - Zwinger) w którym były stajnie mieszkanie służby przedzielony był od właściwego grodu (wysogrodu (Hofburg, innere Burg) murem i okopem a często nawet basztą. W właściwym zamku mieszkalnym dla pana (palatium - palais) były sale, mniejsze komory (Gaden-Kammer) i sklepy, które opalone zwały się komnaty (caminata Kemenate)

Sutereny (Kellergeschoß) sklepione obejmowały kuchnie, piwnice, mieszkania dla służby, szerokie schody kamienne prowadziły z nich do sali pańskiej której sufit albo sklepiony albo drzewiany spoczywał na słupach (rzadko) posadzka kamienna lub z marmuru albo cegły. Okna były w głębokich niszach, do nich prowadziło parę schodów i tam z boku były siedzenia. – Ogrzewano salę kominem (cf. Rybotycze) w sali były opony, malowidła, meble, świeczniki – tu jadano, tańczono. W komnatach sypiano: były i jadalnie osobne (coenaculum) – Komnaty białogłowskie szanowano wielce – Łaźnia. Korytarze sklepione (loge, Laube, Söller) z widokiem na dziedziniec – Kaplica w stylu panującym, groby w niej i loża z piętra; przy niej kapelan, nauczyciel i sekretarz razem.

Główną częścią wewnętrznego zamku była wysoka wieża (Bergfried) i wielka, w którą się przy zdobyciu zamku, chroniono, zbudowana na najwyższym punkcie najczęściej na skale. Wieża ta na dole miała więzienie (dorotkę) w górze kilka piętr; na najwyższem piętrze była platforma z blankami (Zinnenmund) dla stróża, który tam hejnały wygrywał na rogu (widzimy to na starych pieczęciach). Wieża ta miała czasami po rogach małe koszowate wieżyczki. [Wartthurm belfredus – berfredus – Belfragium – beffroy)

Zamki zdobywano przez napad niespodziewany lub przez obleżenie. Do obleżenia używano jaty*) (cattus – pluteus – Katze) czyli drewnianej budki na kółkach, dalej taranu (aries – catus – locusta, – talpa –) Jeżeli murów nie mogli podminować lub zburzyć, używano drabin – i wież czyli brogów (belfredus – beffroy) z mostami – Kusz (balista – catapulta – onager) oblężeni rzucali kule kamienne.

*) opisuje taką wieżę Długosz zowiąc ją bróg

Machiny wojenne: Trebuchetum sive trabuchetum (franc. triboc = majoris catapultae species ad projiciendas lapides

226

manganum (μάγγανον – magnel (– żelazna duża kusza) (– arbalète à tour –) (bombarda) – Blida (machina bellica – Blidy) machinae bellicae. – Już Wegecyusz Lib IV. cap 8. zaleca okrągłe kamienie do rzucania.
Starano się także ogrodzić zamek (ob Tarnicki Księgi hetmańskie). Z zamków były często podziemne wyjścia. Po zdobyciu zamku burzono takowy – ztąd ruiny i gruzy – Studnie zamkowe – cysterny –

Flavii Vegetii Renati: Institutionum rei militaris libri IV.

Schultz Alwin: Ueber Bau und Einrichtung der Hofburgen des XII und XIII Jahrhunderts. Berlin (Nicolai) 1862. 4°

De Caumont: Abécédaire ou rudiment d'Archéologie. Paris 1858 (wyborne)

H. G. Dufour: Mémoires sur l'artillerie des anciens et sur celle du moyen-âge. Paris et Genève 1840 (najlepsze)

Gottschalk: Die Ritterburgen und Bergschlösser Deutschlands. Halle 1821.

Leo: Ueber Burgenbau und Burgeneinrichtung in Deutschland vom XI bis XIV Jahrhundert. (Raumers: Historisches Taschenbuch. VIII^r Bd. Leipzig 1837)

Stapel: Burgenbau (Romberg: Zeitschrift für praktisches Bauwesen. Berlin 1858)

Weininger: Ueber mittelalterliche Burgen (Westermanns Monatshefte 1860)

Viollet-Leduc: Dictionnaire raisonné de l'architecture française depuis le Ve jusqu'au XVI siècle. Paris 1854

Ziemann A: Mittelhochdeutsches Lexicon. Quedlinburg und Leipzig 1838.

Du Cange: Glossarium mediae et infimae latinitatis digessit C. A. L. Henschel. Paris 1850.

Bolesław Chrobry r. 1025 budował zamki (Naruszewicz II str. 200 i 254)
najdawniejsze kościółki s. Wojciecha i s. Stanisława. ~~460~~ 4

Urządzenie zamków stosownie do miejscowości było roz=
maite. Zamki górskie (Höhenburg) leżały na odosobnionem
wzgórzu lub na brzegu pasma górskiego który od reszty
pasma przekopem suchym oddzielano. Zamki wodne
(Wasserburg) położone w równinie oblane były wodą
lub otoczone głębokiemi fosami wodę zawierającemi
(n.p. Krasiczyn). Zamek otoczony był murem z strzelnicami
prowadziły do niego jedna lub 2 bramy i most zwodzony
Z bramy głównej przez chodnik sklepiony wjeżdżało się w
dziedziniec. Zabudowanie samo mieszkalne (palatium)
z komnatami (caminata) w nich ściany pokryte oponami
przy których stały ławy i materace (culcitra). wezgłówka (jaśk) toże na łożnicy, podstołki, Schemel. Oprócz=
nabywały komnaty wiszącemi pająkami lub świeczni= namiotki nad łóżkiem, adziamskie kobierce
kami, ogrzewane zaś kominkami. Konieczną w zamku
była wieża (balfredus - beffroi, Burgfried) strażnica, speculа, zwrotn. na naj=
wyższym i najniedostępniejszym punkcie. Na dziedzińcu
zamkowym stała studnia, drzewa lipowe, kuchnia. Do głów=
nego zabudowania przytykała kaplica, krużganek (por=
ticus) przedsionek (Lauben) przedsiennik (vestibulum Vorhof)
ochłodnik (refectorium) zamczysta komora (conclave) chłod=
nica więzernik (solarium Söller) Godzinnik (horologium)
międzymurze, przedmurze (Zwinger - Pomoerium)
Zbrojownia (Armamentarium) Podsienie, ganeczek (pergula
offener Gang) Sala (Saal - exedra?) alkierz (podium)
pawiment, co [illegible] (Estrich) bruk, kamienny pokład
(lithostratum) [illegible] sień (atrium Eingang) Wietrznik (triton, Wetterhahn, baner=ka, wiatrak)

mardoch, murek (Brustwehr)
ostrożenie (Vallum)
drzwi dwuskrzydłaste (valvae) drzwi kra=ciaste (janua cancellata) błony szklane (fenestra) Przezgłow=nik, zbrzeżny kamień (Schlussstein)
Nadrożnik (Über=schweller)

wezgłowie, zagłowek, opona,
służba (abacus Credenztisch)
Wozownia w niej rydwany, kolebki, sanice i kotcze=wozy

na służbie: na=lewki, roztruchany, kielichy, czary, czasze, kubki, kufle, szkle=nice, kuszliki, bańki, dzbany, fla=sze, łagwie, konwy
prawda (Schüssel ring)

Że Zygmunta Augusta były po miastach już dwory szlach. nieco wy-
kwintniej z włoska stawiane

Za Władysława IV opisuje r. 1643 Jarzemski Muzyk JKM. i budowniczy
Ujazdowski (Niemcewicza Pamiętniki t. III) iż w rynku warszawskim były
kamienice z różnemi malowaniami, złocone; na ratuszu rycerz w czerkies-
kiej czapce, coś podobnego (w Lwowie) tamże; posąg sprawiedliwości z zawią-
zanemi oczyma w jednej miecz w drugiej szalę trzymająca. W zamku kró-
lewskim pokoje zwierciadlane, obrazy historyczne ~~[illegible]~~ kominy w pokojach
z metalu w kształcie fontany. W pałacu Kazanowskich obrazy, portrety króla
statuy z marmuru białego, obicia (arazzi) złotem szyte meble pyszne srebrne
posadzki ~~marmurowe~~ kominy marmurowe. Przepych i sztuka ozdabiały całe
to siedlisko, posadzki mozaikowe. Widział Jarzemski w tym pałacu Flaman-
drów obrazy malujących; w dworze Radziejowskiego malowania włoskie, hisz-
pańskie, konterfekty: t. p. ~~[illegible]~~ Przed pałacem kazimierowskim króla były
w ogrodzie *wirydarz giardyn* posągi ze spiżu n. p. Herkules lwa duszący, Koń od węża kąsany.
~~domy~~ *pałace* były z altanami i ganeczkami – W pałacu ujazdowskim były konterfekty
różnych monarchów, obrazy historyczne: n. p. Wiara Święta broni Polski; korona-
cyja Królowej Cecylii Renaty, kawalerowi Polsa, Włochy, Niemcy, Francuzi konter-
fetowani obicia złote niderlandzkie – W pałacu Ossolińskich były srebra przez ce-
sarskich mistrzów lane ~~Portrety familii Ossolińskich przez malarza [illegible]~~
robione w złotych ramach ~~[illegible] Obraz Władysława IV na koniu białym pośród~~
~~rycerstwa~~, Pokoje ozdobione sztukateryjami bogatemi. Dwór Daniłowicza nie miał dachu
tylko wokoło balaski i chodzenie a w środku kopułę, obrazy bardzo piękne ozdoby z
Włoch Francyi, Hiszpanii.
Starowolski Polonia p 462 mówi że w Warszawie była znaczna liczba pałaców po więk-
szej części przez Włochów stawianych. – Lecz dawne budowle mają prostotę moc, wysokość
ciasność i posępność nowsze celują wystawą i przyzwoitym rozkładem.
R. 1642 było w Warszawie Złotników 4 – R. 1750 Architektów 1 Kamieniarzy 1 Malarzy 8
Złotników 19 – R. 1824 Architektów 10 Fabrykantów złota i srebra ciągnionego 13 Geometrów
22 – Jubilerów 51 Kamieniarzy 11 malarzy 92 Snycerzów 4 Sztukatorów 11 Złotników 52
Ob. Łuk. Gołębiowskiego Opisanie Warszawy 1827. str. 50 – 54.

1390 Janusz Xiążę mazowiecki wymurował drewniany Kościół S. Jana w Warszawie Katedralny.
Zygmunt III przyłożył się najwięcej do upiększenia tego Kościoła, kazał obraz od Palma nowo malować, sprawił inne poboczne obrazy, cyborium i włoskie rzeźby.

1355 Ziemowit Xiążę mazowiecki wystawił w Warszawie kościół Augustyanów i darował do ołtarza obraz Pocieszenia N. Panny który dotąd w tym Kościele zostaje.

Krolowa Maryja Kazimira wystawiła piękny Kościół Sakramentek w Warszawie

1750 piękny i wspaniały nagrobek stanął Jana Tarły wojew. sandom. w Kościele Piarów w Warszawie z marmuru czarnego a osoby z marmuru białego.

Ślicżna i przecudna statua z marmuru białego przedstawiająca Chrystusa zdjętego z krzyża (dziś w Kościele S. Alexandra w Warszawie) sprowadzona z Rzymu przez Stanisł. Lubomirskiego za Jana III

Jan III wezwał Włochów do budowy Kościoła Kapucynow i S. Krzyża w Warszawie.

R. 1756 ukończono wspaniałą facyjatę w guście włoskim i wieże Kościoła S. Krzyża w Warszawie. Facyjata ta ozdobiona posągami i portykiem na 2 wielkich słupach spoczywającemi i galeryja z posągami Ewangelistów Kościół białym i czarnym marmurem wykładany dzieli się na 2 Kościoły dolny oparty na 30 kamiennych słupach i zwierzchni.

~~1301~~ R. 1195 zbudowano Kościół S. Jerzego w Warszawie.

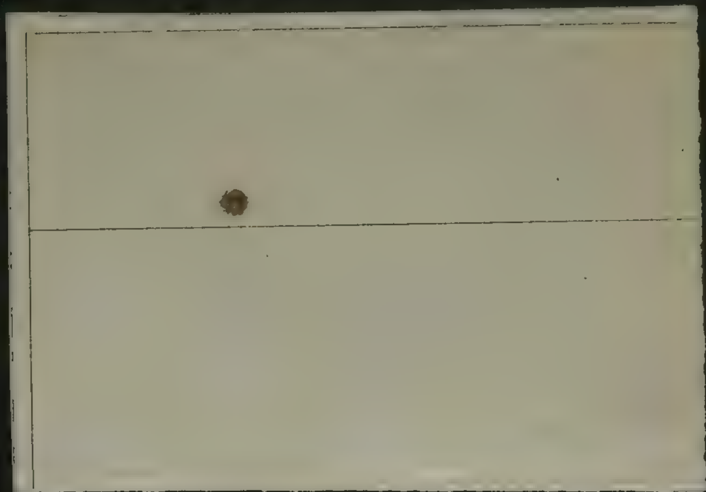
1731 August II w Warszawie Kosztowną Kalwaryją wzniósł manierą włoską która kosztowała do 10000 czerw. złł.

Maryja Kazimira zbudowała Marywill w Warszawie.

Piotr hr. Dunin czyli Dunczyk Włast herbu Łabędź ze Skrzynnie, papież za pokutę kazał mu 77 Kościołów zbudować a on ich 77 postawił za Bolesława Krzywoustego III między innemi w Czerwińsku, pod Gieczem (w Sieradzkim) w Rudzie, Kłobucku, Kruświcy i t. d.
Stary Kościół w Kruświcy z kamienia jest z owej epoki.

9 69c.

Zygmunt August miał dostateczną wiadomość geometryj i budowniczej sztuki stawiał chętnie zamki i dwory miał sobliwszych artystów do Klejnotów i rycia na Kamieniach Jana Jakuba z Werony (Caraglio ?) do dział pewnych Francuzów, do snycerstwa Wenecyanina (może tego samego co odlewał r. 1548 złoty medal Zygmunta Augusta z napisem: Dominicus Venetus fecit) do grania na lutni Węgrzyna najpierwszego w tej sztuce w Europie (Bekwark ?) do ujeżdżania koni Prospera Canaderi z Neapolu. Karbiec miał wyborny przewyższał on wszystkie w tym rodzaju weneckie i papieżkie dostatki.

X. Piotr Świtkowski: Budowanie wiejskie z kopersztychami Warszawa 1783 u Grölla. 10

Sieur Doni muzyk i Sieur Lorenzo śpiewak 1751 w Stanisławowie sławni

10 Październik 17	Kobyłka " "	
1796	Koniec Polski 3 podział	
1811	Sewerynowi Potocki bawi w Rosji	

Szczery przy Puffendorfie świadczą, iż
iż w Polsce istniały okazałe, trwałe, kosztowne
gmachy (zamki, pałace, kościoły) nie żałowali
przodkowie nasi nakładu na artystów, bu=
downiczych, marmury i. t. p. Wojna
szwedzka przez napad Karola Gustawa w
r. 1655 wiele zepsowała, już nie
powstały one w swej świetności i odtąd
od czasów wojen ciągle w polsce
sztuka nikła.

1 Dzieje sztuk w pogaństwie
2) Od zaprowadzenia Chrześcijaństwa do zaprowa=
dzenia sztuk nadobnych z Niemczech tak
zwanego gotycyzmu p. Kazmierza Wielk
(typy i krzyżowanie się sztuk bizantyjskich)
3) Od Kazm. W. do Zygm. I do zaprow. gustu
włoskiego
4) Od Zygm. I do Jana Kazmierza
gust włoski
5. Od Jana Kazmierza do Stanisł. Aug.

Architektura i wszelkie sztuki winny w Polsce swój początek Chrześcijaństwu. Poganie Sławianie nie potrzebowali sztuk pięknych (żyjąc w czasach pierwotnych bo sztuki są wpływem wieku wykształconego) dopiero przy wzmagającej się oświacie i cywilizacyja poznali także ~~sposób wygod~~ rożne wygody życia. Pierwsi missionarze zasiewając ziarno Chrześcijaństwa zasiali razem z nim ziarno oświaty cywilizacyi powszechnej. Od owej epoki więc kwitną stopniowo w Polsce sztuki. Mniemanie wielu uczonych jakoby Sławianie za czasów pogaństwa żyli w wieku złotym, i żeby żyli w klassycznym kraju zbytku, w czasach Augustowskich które stały na wysokim stopniu literackiego i dojrzałego politycznego wydoskonalenia jest mylne – równie jak i to że Xięża i mnichy przychodzący stali się początkiem ciemnoty i barbarzyństwa z którem i dziś jeszcze przy dojrzewającym powoli przekonaniu walczyć musimy. W krótce krytyka i nauki wykażą lepiej ten punkt dotąd domysłami lecz nie pomnikami popierany. Missionarze przychodząc z krajów oświeceńszych przynieśli z sobą także zarody sztuk które tam kwitnęły; a przed ich przyjściem ~~p~~ cywilizacya przodków naszych ograniczała się na rolnictwie polowaniu, rybactwie i dzikich napadach. Zabytki które za pomniki sztuk pięknych trzymamy są ponajwiększej części z innych krain pochodzące, nawet noże kamienne nie są produktem miejscowym bo niema w kraju takiego kamienia. Górnictwo, ogrodnictwo, pszczelnictwo, mennictwo dopiero z Chrześcijaństwem nastały.

Sztuki w Polsce.

Już w XII wieku nie była Polska uboga w kruszcowe roboty; ulano ze złota posąg S. Idziego i posłano w ofierze Klasztorowi franciszkiemu gdzie zwłoki tego świętego spoczywały. Bolesław Krzywousty kazał ze złota ulać rękę i oddać Zelisławowi. Tenże Król kazał wyryć wyobrażenie swego ojca na blasze i nosił go zawsze na piersi. Gallus str 10. 186. Kadłub. II str 30. Kazimierz Wielki ozdobił Kraków i zamek Krakowski cudnie ustroił powystawił wiele domów i wież pierwsze rzeźbą i malowidłem drugie pięknemi ozdobił dachemi. Kościół Katedralny na nowo ołowiem pokrył a chór jego wyrabianemi po nim upiększył gwiazdkami. Dług I str. 917. Jandruchy Wilk arcybisk gniezn. przyozdobił wewnątrz kościół gnieźnieński piękną flamandzkiej rzeźby sztuką (Flandrensi sculpta magisterio) Długosz I B. str 57.

Sławny był zbiór Jana Łaskiego starożytnych monet i medali. Chromiński dzien. Wileń. 1806. III str 222. 223.

W szesnastym wieku u szlachty wisiały już na ścianach obrazy mitologiczne Fauny, Kupidyny, Wenera, Fortuna. Birkowski Kazanie o obrazach SS.

Sieroczyński Toruńczyk na wystawie w Poznaniu 1842 były jego S. Antoni i babka flamandzka kopije z galerji berlińskiej; oraz mały szkic pierwsza scena z dziadów celująca dobrym utworem.

Legat papieski Henryk Gaetano r. 1596 przywiózł Zygmuntowi III kilka wybornych sławnych mistrzów obrazów w których się Król bardzo kochał (Niemcew. Zbiór Pamiętn. t. II 165)

my dziś prawie żadnego niemamy wyobrażenia naszego pogań: stwa Rozproszone naszy ziemie Kilka zwalisk kamiennych, Kilka okruchow glinianych i.t.p. oto całe zabytki naszego pogaństwa (cf Wieże w Chełmie, Kościół w Gnieźnie) Z pierwszym brzękiem wodą rzymską poświęcanego toporu który nasze sokoły i kroguce z lasów świętych podcinając je wystraszył uleciała: (poezyja) wyobrażenie pogaństwa. niemamy dziś pomimo starań mitologij (a zatem i dla artysty dzisiejszego pole to trudne bo wszystkie płody tego rodzaju muszą być pozyczane i przyczepiane do swoiskich n.p. Witolorauda) nawet Litwa która w kilka set lat później przyjęła Chrześci-aństwo mało bardzo iska pozostawiła pomników. Mieliśmy pewnie mitologiją poezyjną gdyż na myślących głowach niebrakło z resztą z usposobienia do poezyj ludów sławiańskich które w pieśniach powieściach obrzędach dostrzegamy możemy na to wnioskować. Blask zorzy chrześciańskiej jasnej spłoszył cienie pełne mar fantastycznych czasów pogańskich.

Sztuki piękne w pogaństwie u nas nie kwitły przeszkadzał temu rząd demokratyczny oraz odosobnienie brak ruchu politycz:nego. Brak styczności z narodami oświeceńszemi. W narodzie takim odosobnionym może tylko kwitnąć poezyja która się w samotności i pod strzechą wyradza utwory zaś mechaniczne zawsze będą mierne. Grecy Rzymianie póki niemieli żywotu politycznego niemieli i sztuk pięknych n.p. czasy przedhelleńskie Niemcy od Karola Wielkiego swe sztuki zaczynają.

Runy na mniemanym Czarnobogu w Bambergu są fałszywe i ryte przez pp. v. Stengiel forszmistrz i Michał Cippel Komissarz

Żmudzini według Łasickiego czcili Miechutele = bóstwo farb (może od wełny?)

Miechowita w XV wieku w Krakowie w kościele panny maryi oglądał posągi pogańskich bóstw

Najdawniejsze pomniki sztuk pięknych w Polsce: drzwi lane w gnieźnieńskiej katedry — bogactwa i przepych ineffabile dictu et incredibile Bolesława przyjmującego Ottona III (Dittmar) z mnóstwem naczyń złotych i srebrnych — pieniądze polskie — W katedrze poznańskiej był kamienny nagrobek niezgrabny Mieczysława

W Owruczu na Wołyniu w cerkwi nad oknami są mozaikowe malowidła w guście bizantyńskim w tymże kościele widać garki wmurowane

Alipii malarz ruski leży w pieczarach Kijowskich.

R. 1434 podczas ogłoszenia Królem Wład. Warneńczyka biskup Krak pokazał ze skarbu kościelnego księgę decretalium regis Casimiri z pięknym wizerunkiem Kazimierza Króla (miniatura)

W Ratuszu Krakowskim były w sali radnej stare portrety Królów alfresco malowane.

Chociaż N. P. Maria przeniosła się do niebieskiego mieszkania, nie zapomina
ona jednak ziemskiego swego ~~[illegible]~~ żyłetnicza. Z wysokości spogląda na padół
ziemski orędując u Syna swego za mieszkańcami i dary łaskami. Widzimy
od jej zaśnięcia mnóstwo łask. — wszędzie gdzie się ziemia rozszerza
widoczne jej cuda i łaski. Od północy do południa od wschodu do zachodu
sławią języki jej chwałę. Nie raz to ona ojczyznę naszą wybawiła
(Leszek Czarny Tatarów pobił — Władysław Łokietek w Wiślicy —
Władysław IV w Częstochowie — Jan Kazimierz w Sokalu i Lwowie —
Jan III pod Wiedniem. — Niepodobna opisać jej cudów na całem świecie
są one niezliczone jak piasek morski. Ograniczymy się tutaj na
Ojczyźnie, która się pod szczególną Opieką Bogarodzicy znajduje.
Niema miasta nie ma strony, która by się nie szczyciła cudami
Bogarodzicy. Od Szydłowa do Rychwałdu w lichych wioskach
wyższych stolicach zobaczymy Kościół jej poświęcony lub cudowny
obraz. Polska jest to obszerna świątynia Bogarodzicy miejsce
wybrane przez nią

Oświecenie Rusi wiarą Chrześciańską r. 862 — przyjęcie wiary przez
Włodzimierza Wielkiego — Zwycięstwo Księcia Andrzeja Bogolubskiego nad Tatary — Wybawienie Rossyi od Tamerlana 1395 (cf Włodzimierska N. P. Maria)

P. P.

gsvoll unterzeichnete Firma erlaubt sich in der Anlage Prospect nebst Subscriptions-
ben erschienene:

Das Kriegswesen

des heiligen römischen Reiches deutscher Nation

unter

MAXIMILIAN I. UND KARL V.

mit der ergebenen Bitte, dieselben nach gütigst genommener Einsicht und
h Abnehmer in Dero Umgebung darauf unterzeichnet haben sollten,
per Post zurückschicken zu wollen.

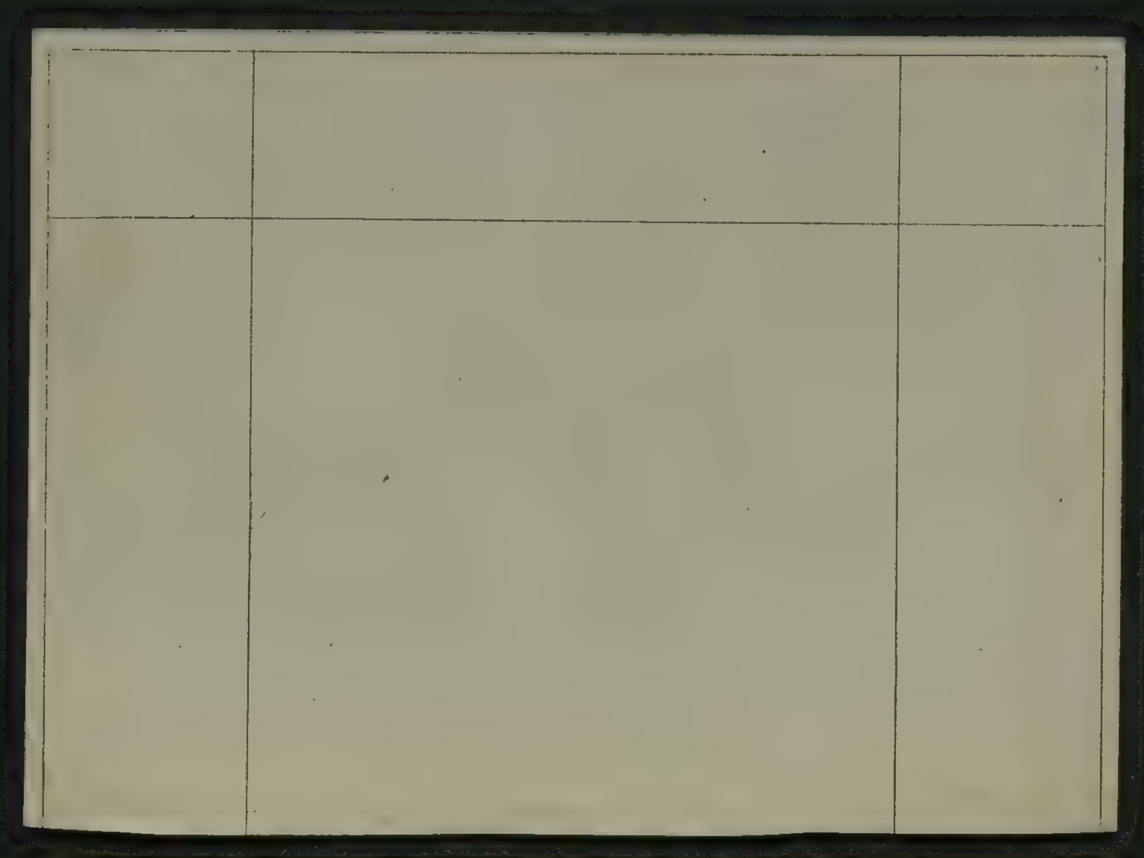
ellenz, Herr Freiherr **Moritz** von **Boyneburg-Lengsfeld**, k. k. österreich. General der

Sztuki z drugiej epoki dochowały się w Kościołach Kościoły z modrzewia skład okna sprzęty z drzewa Kielich S. Wojciecha pastorał z drzewa a wytworny z Kości słoniowej w Krzy-
ubóstwo królów o którym dubieniecki wspomina, materyje ornatów (S. Wojciecha) Tawin przyjęcie gust niemiecki pieniądze także krzyżowanie się bizantyńskiej sztuki z zachodnią bizantyńskie wspanialsze wytworniejsze dwory z modrzewia Zamki najwięcej drewniane a murowane na skałach nieregularne skład Kościołów metalów mało używano aczkolwiek już Kopalnie o których Wręczko wspomina były ozdób mało srebrnych te co znaleziono niezbyt wytworne wszelakie więcej sztuki Xiążęta ich nagrobki Mnichy malarze w Tyńcu Szczyglicki manuskrypta, u Rusinów malarze ikonopiscy święci Budowy Kościołów przez mieczysława.

Epoka III rękopisy Bema Ciołka drukarstwo xylografia Cechy malarskie

Epoka IV

Zygmunt III przenosi stolicę do Warszawy odtąd Kraków ognisko sztuk zaczyna upadać Warszawa się upiększa luxus

Koryciński Andrzej i Krzysztof bracia będąc w szkołach
wydali: Emblemata septem artes liberales declarantia
Olomucii ap. Handel 1597 z pięknemi sztychami
polaka (Koch.) Wolanowskiego co dowodzi zamiłowania w
sztukach pięknych. — Erazm Ciołek biskup płocki
biegły artysta kazał wymalować sławny Pontyfikał
(w bibl. puławskiej) a Behm (w Krak. Akad)
Przyjazd Bony podniósł sztuki: Duchowieństwo wileńskie wsparte
talentem Wojciecha Kryziaka i Piotra Szwagra wybudowało ciekawy
kościołek S. Anny w Wilnie — Firleje budowali zamki w Janow-
cu i Dąbrowicy — w Poznaniu budowano Ratusz — Zygmunt Aug.
budował Augustów, Dzisnę, zamek tykociński, most drewnia-
ny pod Warszawą na Wiśle — Sierotka Radziwiłł wybudował Nieś-
wież, Jan Sieniński miasto Raków, Wolan, Wolanów, Sieniaws-
cy Brzeżany, biskup Maciejowski w Prądniku pałac a Bonar
w Balicach (przyszłym podług Sarnick) — Królowie polscy w skarb-
cach chowali piękne roboty złote srebrne (biskup Kamieniecki poseł
Zygm. Aug. do Rzymu taxuje skarbiec króla na milion 50,000
szkudów) — Anna Jagiellonka łożyła na drzeworyty do Herbarza
Syreniusza i na ozdobę kaplicy, swoją ręką wy~~haftowała~~ szyła jed-
wabiem żywot Maryi na przodzie ołtarza (antepedium) i Stefan
Batory rytownika Tretera poznańczyka powołał z Rzy-
mu i mianował swym sekretarzem. Wybudował zamki Grodno
Kollegia Jezuickie w Wilnie, Rydze, Połocku.

37 „Wſpierali ſztuki Łaſki Hieronim który na ludzi uzo: nych, artyſtow, budowle, obrazy, medale i podroże wy: dał 100,000 czerw. zł. a Albert Łaſki 900,000 czerw zł. – Caetani 1596 Zygm III darował kilka obrazow wielkich miſtrzow a Zygmunt III kardynałowi Caetani dał zegar bijący w kſztałcie świątyni wſrodku proceſsya Ojca Św. figury się ruſzały Trąby, Kotły i armatki ſię tam ruſzały – Zygmunt III poſłał ſułtanowi ſztuczne zegary, ſrebrny organ oraz ſzkatułę z burſztynu na której były wyryte dryady i inne boginie morſkie Lew Sapieha protektor – Zygmunt Myſzkowſki margrabia [mapatekwko] ſprowadził wielu malarzy biegłych i poſiadał ładne rzeźby i malowidła – Za Jana Kazimierza upadek ſztuk (i Falk ſię wyniosł z Kraju) Jan III lubiał ſztuki Za granicą kwitli Bogdan Lubieniec: ki którego W. X. Toſkańſki dla talentow mianował podko- morym ſwojego dworu a Elektor brandeburſki dyrek- torem berlinſkiej Akademii, Krzyſztof Lubieniecki ſłynny w Holandyi malarz – Altamonte – Za Saſów Antonini i Horoſiewicz bazylianie cerkiew w Supraſlu a Xiądz Kazim. Lemieſzka w Lubieſzowie przyozdobili malowidłem, [illegible] bernardyn Pijowſki w Krakowie, Żebrowſki w Warſzawie, brača Antoni i Adam Swach franciſzkanie w Krakowie – Król poważał kupieckiego Mengſa, Dytrycha Hieronim Xiążę Radziwił ſprowadzając Czechowicza dla malo:

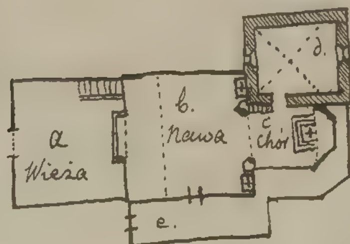
wania portretu swego w Ołyce wysłał po niego wspa-
niałą kolaskę kuchnię i służbę oraz umieścił go
w wspaniałych komnatach. – Jan Tarło wojewoda
Lubelski jadał razem z <u>Dembickim</u> który kościół
Opolski malował – Andrzej Załuski bisk. Krak
Kuhcika Tadeusza Konicza wysłał do Rzymu na
malarstwo – Protegowali sztuki Flemming,
Brühl, Czartoryscy, Syzenhauzy, Ogińscy, Krasiń-
scy, Pacowie, Massalscy, Sapiehy, Chreptowicze,
Raczyńscy, Potoccy, Moszy, Działyńscy, Radziwiłły

276

Kościoły drewniane sięgają czasów najodleglejszych; największa ich liczba w Szwecyi i Norwegii. Mało dotąd na nie zwracano uwagi: polskie podobne do norwegskich. Znajdują się w Morawie, na Szląsku, w Galicyi, Rossyi (cerkwie), Polsce. W takich kościołach bywają na belce w środku napisy, lub nad drzwiami, na sufitach malowanych bywają herby. – Kościoły takie mają obszerny przedsionek (kruchtę) nad którą dzwonnica. Belki obite z wierzchu gontami lub deskami. Z kruchty prowadzą drzwi zwykle łukowate do kościoła. Nawa kwadratowa ma chór z pozytywkiem (Emporen) Presbiterium (czasami murowane półokrągło) jeżeli drewniane tworzy połowę ośmiokątu. Do prezbiterium przytyka murowana kwadratowa sklepiona zakrystyja. Sufit w kościele płaski ma belki czasem, a zwykle taflowanie (cassetenartige Täfelung.) z malowidłami czerwonemi niebieskiemi i zielonemi. Okna czworograniaste proste wysoko w górze nawy i prezbyterium, szyby w ołów wprawiane. Kościół otoczony gankiem (tak zwaną Sobotą – Laufgang) którego dach przypiera do ścian (Pultdach) Ganek ten czasami do połowy obity tarcicami (Brüstung) spoczywa na prostych słupach. Nad daszkiem gankowym są okna kościelne. Budowa kościołów tych jest belkowana węglowa (Blockverband Blockbau) z wierzchu tarciami lub gątami obita. (Sobota ~~[illegible]~~ Laufgang właściwa jest tylko polskim i norwegskim kościołom, zwie się tam Lopsu, z boku w sobocie bywają drzwi często do kościoła) Sobota (aby uchronić ściany od deszczu i wilgoci). W dachu nad presbyterium w chorze sygnaturka. Budowa spoczywa na podstawie kamiennej.

Ob: Denkmale einer sehr ausgebildeten Holzbaukunst aus den frühesten Jahrhunderten in den inneren Landschaften Norwegens von J. C. C. Dahl. Dresden 1837 mit Lithograph. – Schnaase – Kugler – Lübke – Über einige Holzkirchen in Mähren, Schlesien und Galizien von Adolf Leopold, Ritter von Wolfskron w piśmie Mittheilungen der k.k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale III Jahrgang. 1858 Nr. IV April st. 85-92.

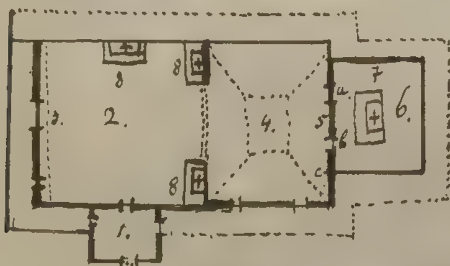

Kościołek drzewiany w Cichy (Tichau) w Morawii

Cerkiewka drzewiana Wniebowstąpienia Pańskiego w Zniesieniu pod Lwowem z r. 1602.

1. Przedsionek 2. Nawa (prestwor) dla kobiet (Matroneum (babiniec) a nad nią dzwonnica 3. Chór dla djaków, pod nim drzwi i wchód nad nim na dzwonnicę. 4. Chór (Senatorium) dla mężczyzn. 5. Ikonostas. a carskie wrota (porta regia) b. diakońskie wrota. c. Schód wzniesiony (Amwon) do kazań 6. Prezbiterium. 7. Szafka w ścianie na paramenta. 8) Ołtarze rzadko używane

Ołtarze w starych bazylikach miały kształt stołu pod którym była krypta (confessio) z relikwiami świętego. Za stołem (mensa) ołtarzowym była do muru w prezbiterium przyparta katedra biskupia (apsis). Stół ołtarzowy zwali Grecy τράπεζα a Łacinnicy; altare, ara. Cyborium zwało się pokrycie nad stołem (κιβώριον - ciborium coopertorium) pierwotnie w kształcie firanek a potem daszku. Św. Sakrament chowano w puszce mającej kształt gołębia (Ducha Św. (Columba - περιστέριον) później wieży (turricula) od której wypożyczono wzór domku sakramentowego a później monstrancyi. Tę puszkę (pyxis) zawieszano pod cyborium. Ołtarz przykryty był 3 obrusami (mappae linteamina) na której dopiero rozkładano korporał (velamen - linteum - sindon - palla - corporale pallium, tobale) koło ołtarze stały świeczniki (candelabra, cereostataria) — Papież Leo IV nakazał (IX wieku) aby na ołtarzu nic nie stawiano tylko relikwiarz, (księgi) ewangelię i puszkę z Św. Sakramentem. Relikwiarze (phylacterium, arca, theca, cista, scrinium) miały kształt daszkowatej trumny były z drewna obite blachami ozdobione perłami i kamieniami drogiemi. Aż do XIII w. relikwiarze odznaczają się robotą szmelcowaną, emaliowaną, filigranową, niellową przejrzystą (durchbrochen) trybowaną, z figurami cyzelowanemi. Później nadawano relikwiarzom gdy ciała w nich nie leżały tylko pojedyncze kości, kształt kościołów, wieżyczek, głów, rąk. Dawne księgi były drewniane obite blachami ozdobnemi klejnotami. W Polsce relikwie chowano pod mensą a cyborium jak w najdawniejszych bazylikach z puszką pozostały na ołtarzu. Dawano za obraz tablicę (Superfrontale - Retable - Contre autel) częstokroć w kształcie tryptyku zamykaną i stojącą na podstawie (predelle) malowanej). — Aż do XIV wieku chowano eucharistię pod cyborium w ołtarzu, odtąd zaś w osobnych szafach za ołtarzem w tabernakulach, domkach sakramentowych które są do XVI wieku i których nie ma w romańskich kościołach. Najdawniejszy domek z XIV wieku jest w Koszycach w Węgrzech. Były z kamienia (n.p. u P. Maryi w Krakowie gdzie miasto gotyckiego stoi dziś w stylu odrodzenia) Zwyczaj ten trwał 150 lat. W XVI wieku znowu tabernakulum na ołtarz weszło

(Ob: Antependium – Ambon, lectorium, Lettner, Pulpitrum)

Studien über die Geschichte des christlichen Altars von Fr. Laib und Dr. Fr. Jos. Schwarz herausgegeben vom Rottenburger Diözesan-Verein für christliche Kunst. Stuttgart (Rümelius) 1857. fol. quer.
z 16 tablic. 2 Tal.

Ołtarze szafiaste powstały w końcu XIV wieku, w kształcie szaf czworograniastych w których się rzeźbione ~~lub~~ malowane figury mieściły, zamykane skrzydłami ozdobionemi w płaskorzeźby lub obrazy. Nad szafą wznosiła się przezroczysta wystawa w kształcie wież z wnękami i łukami w których figurki stały pod baldachinami. Zamiast rzeźby w środkowej części bywał częstokroć obraz

Trzej Królowie malowani bywali podług jednego typu: najstarszy z gołą głową klęczy przed dzieciątkiem które sięga do naczynia jakie mu tenże podaje; drugi król trzyma w prawej bogate naczynie, lewą zdejmuje z głowy koronę; koło niego trzeci najmłodszy z nakrytą głową. – Taki sam obraz znajduje się w Kolonii (Ob: Van Groote: Das Kölner Dombild w piśmie: Zeit und Kunst. Frankfurt a/M. 1822 pag. 368), taki podobny rytował Marcin Schongauer (Ob: Bartsch Peintre graveur Nr. 6)

Obrazy staroniemieckie figury dobrze rysowane mają, kształtu nieco chudego, nogi najczęściej niezgrabne i w piersi grube. Ruchy ostre, graniaste, żywe, głowy nader poprawnie malowane, twarze nieco szersze, wyraz czuły głęboki. Fałdowanie kształtnie ułożone w kątach

<u>Kielich</u>. Pomimo iż koncilium w Rheims r. 803 zakazało
używać kielichów szklannych i drewnianych, istniały one
długo (n.p. kielich drewniany S. Wojciecha, szklanny S. Jadwigi)
nakazano wtedy używać srebrnych z wyzłoceniem w środku
(na Rusi były kielichy cynowe – miedziane, mosiężne)
Najdawniejsze kielichy mają formę więcej niską więcej do
czary podobną. Podstawka podzielona na kilka pól, rękoje:
jeść (manubrium) czyli szyja w kształcie kuli z herbami lub
literami gotyckiemi tworzącemi nazwę Jhesus.

<u>Monstrancyje</u>. Święto Bożego Ciała zaprowadzone najprzód
w dyecezyi leodyjskiej 1249 przez Urbana IV r. 1249 bullą w
całem chrześciaństwie ogłoszone zostało. Wkrótce potem
nastąpiona śmierć papieża wstrzymała to ogłoszenie dopiero
Klemens V na koncylium w Vienne r. 1311 potwierdził takowe.
Lecz bulle nakazujące obchodzić to święto nie wspominają
o procesyi którą dopiero zaczęto obchodzić za Marcina
V. i Eugeniusza IV 1417 – 1447. Lecz i wtedy nie noszono Ciała
Pańskiego na procesyi tylko śpiewano psalmy, responzoryje,
hymny. Najdawniejszy ślad o monstrancyach wspomina
4te koncylium mediolańskie aby lunula (czyli Melchisedek)
na hostyą była ze srebra i za szkłem. Monstrancie najdawniej:
sze używane dopiero w XV w. miały kształt relikwiarzy

<u>Sztuka</u> prawdziwa chrześciańska podupadła, przetoż wypada badać
pozostałe pomniki aby z tej prawowiernej spuścizny nauczyć się
stylu zgodnego z dawnemi symbolami i tradycyjami dla nowych utworów.
Przy opisie kościołów należy najprzód zwrócić uwagę na styl budowy
azali romański, gotycki, lub mieszany, odrodzenia, na wieże
ich położenie i kształt okrągły, czworograniasty, ośmiokątny; na
liczbę naw kościelnych, krypte, kaplice, babińce, na krużganki w
klasztorach; Na ołtarze, tabernakuły (Sakramentshäuschen) skrzy:
nie ołtarzowe, ławy komunijne, ambony, organy, chody, poręcze
kraty, pulty, krzcielnice, kropielnice, ławki i stalla, stołki, stoły,
szafy, skrzynie, pułapy rzeźbione, kielichy, pateny, cibořie, puszki
monstrancye, nalewki, ampułki, miednice, łyżeczki, krzyże, pacyfi:
kały, lichtarze, pająki, trybularze, latarnie, relikwiarze, pa:
ramenta, hafty, pisma, malowidła, noty, księgi, nagrobki rzeźby
drewniane z słoniowej kości, dzwony, freski, okna malowane.

Bei der

„Administration des Oesterreichischen Morgenblattes"

pränumerirt ganzjährig — halbjährig — vierteljährig — monatlich

und sendet den Abonnementsbetrag von fl. kr.

Name und Charakter:

in:

letzte Post:

 Wir bitten um baldige Einsendungen der Pränumerationen, damit die Auflage bestimmt und die Zeitungsschleifen angefertigt werden können.

Vetterl'sche Buchdruckerei (A. Renn) in Prag. 1858.

Dzwony

Pomimo iż dzwonki małe u wszystkich niemal narodów i w pogaństwie używane były: wszelakoż początek dzwonów kościelnych odnoszą do r. 400 po Chryst. w którym to czasie sławny biskup nolański w Kampanii s. ~~[illegible]~~ Paulin (r. 409–431) dzwony po kościołach miał zaprowadzić: z kąd też ich łacińska nazwa: nola (mniejsze) i campana (wielkie) ma pochodzić. Przedtem na wschodzie a nawet i na Rusi po wiek XV używano w klasztorach zamiast dzwonów deski drewnianej lub szyny żelaznej (σημαντήριον) (klepało), w którą uderzając młotkiem znać dawano. W Polsce już w wieku znane były dzwony.

Zwyczaj święcenia dzwonów i nadawania im imion podobnie jak na chrzcie znany był już w X/XII ~~[illegible]~~ wieku (z kąd nazwa Zygmunt) (Urban ii p.)

Dzwony były rozmaite a) Dzwon niedzielny (dominica) b) Dzwon świąteczny czyli wielki c) Signans (Horologium) w klasztorach dzwoniono w nie na modlitwy 4 razy za dnia i 3 razy w nocy (zwane też nola) ~~[illegible]~~ po kościołach dzwonią rano w południe i wieczór na Anioł pański d) Dzwonek konających e) Dzwonki małe używane ręcznie przy nabożeństwie (tintinnabulum) biorą początek ze wschodu. f) Dzwon na gwałt, ogień uderzano je w pewny sposób dla dawania sygnału g) Dzwon radny wiecowy (Campana bannalis)

O dzwonach było w XIII wieku przysłowie: Tintinnabulum pulsatur in triclinio et in refectorio, cymbalum in choro, nola in monasterio, campana in turribus, nollula in horologio — Noszono nawet dzwoneczki przy sukniach.

Cf: Otte Heinr: Glockenkunde. Leipzig (T. O. Weigel) 1858. 8°. ~~ft. 101~~ Thl. 1 01 g

Otte Heinr: Handbuch der kirchlichen Kunst-Archäologie des deutschen Mittelalters III. Aufl. mit 13 Kuftf. u 362 Holzschnitt. Leipzig (Weigel) 1854. 8°. 4 Thlr.

Otte H: Grundzüge der kirchlichen Kunst-Archäologie des deutschen Mittelalters (Ein Auszug) mit 78 Holzschn. Lpzg. (Weigel) 1855. 2 Thlr.

Otte H: Archäologisches Wörterbuch zur Erklärung der in den Schriften über mittelalterliche Kunst vorkommenden Kunstausdrücke Leipzig (Weigel) 1857 mit 166 Holzsch. 1 Thlr. 20 Sgr.

Notice historique et liturgique sur les cloches par l'abbé J. Corblet Revue de l'art chrétien. Paris 1857 T. I Fevrier p. 49–61 mars p. 108–112 mai p. 217–223. Août p. 337–343.

J. J. Champollion Figeac: Le Moyen-Age et la Renaissance. Tome II

Thiers: Traité des cloches (l'abbé Texier: Dictionnaire d'orfévrerie de gravure et de ciselure chrétienne. Paris (Migne) ~~[illegible]~~ 1857. 8°. p. 390–446. (wyborna rozprawa)

Wyraz: nola (mały dzwonek) używa już poeta Rufus Festus Avienus (z końcem IV wieku) campana później.

S. Paulin wynalazł w Noli tylko sposób sygnowania za pomocą liny lub w kościele użytek.

Dzwonienie na godzinki (horae) nakazał najpierw Sabinianus: Toletan[illegible] ~~[illegible]~~ (bour)

W inwentarzu monasteru mieleckiego fundacyi Sanguszków) z r. 1593, i monasteru na św. Górze w Łucku z r. 1585 przychodzą dzwony i klepało żelazne przy cerkwi.

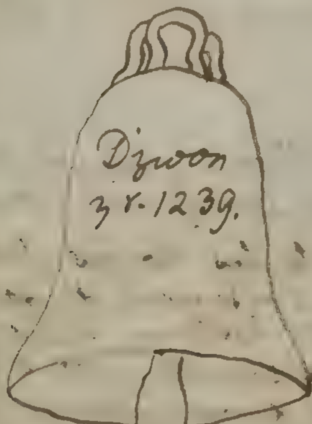
Gra dzwonów (Glockenspiel — Cymbał! carillon) powstała w Niderlandach r. 1487 gdzie był pierwszy zegar taki w Alost; kwitnęła zaś szczególniej w Anglii, dziś w Rosyi. Zegary takie na dzwonach strojonych grały melodie hejnały chorały, psalmy, himny (w Krakowie był na wieży ratuszowej i u Ł. Maryi)

Dzwon z r. 1159 w Katedrze w Sienna

Dzwon z r. 1011

w Polsce Brzetysław czeski zabrał dzwony z Gniezna (ob. Cosmas)

najwięcej dzwonów jest z XV i XVII wieku

~~niektórym dzwonom~~ zbyt odległy wiek przypisują co pochodzi z nieczytelnego napisu lub opuszczenia litery M

Dzwoniarz (campanator, pałamar po rusku) należał do osób duchownych (świątnik) —

Najdawniejsze dzwony (Kołokoł) były zbite z blach: (mały taki dzwon 15½ cali wysoki z roku 613 jest w Kolonii) wszelako już w X wieku znano sztukę lania dzwonów (ludwisarstwo, stolszynsbruni, fusor campanarum) Mieszanina dzwonowa czyli aliaż składa się z miedzi i cyny aby nadać twardość. Zwykle brano na 100 funtów miedzi 25 funtów czyli ¼ cyny, a na 100 funtów miedzi dodawano dla dźwięczności 2 funty antymonu. Dodawano czasem srebro lub ołów. Im więcej cyny tym żółciejsza i jaśniejsza dzwon ma barwę (Cena dzwonów dzisiaj wynosi 3 złp. od funta) Z początku po klasztorach zakonnicy sami trudnili się laniem dzwonów. Dzwony najstarsze małe mają wygięcie. Jest formuła matematyczna do obliczenia kalibru dzwonu. Serce dzwonu z żelaza rachuje się na 100 funtów dzwonu 2½ funt. żelaza. Jeżeli dzwon przy dzwonieniu nie bywa ciągniony poruszany, lecz przez niedbalstwo sercem uderzany łatwo pęknąć może. Często się też ucho ukruszyć może. Dzwonienie wymaga mianowicie przy wielkich dzwonach ostrożności

Napisy na dzwonach zaczęto dawać w XII wieku, są dzwony z napisami w Weronie z r. 1149 w Siennie z r. 1159. W południowych Niemczech napisy dzwonów z XIII wieku się zaczynają. Dzwon w Kościele Ł. Maryi w Gdańsku ma r. 1383. — Napisy do XIV wieku łacińskie tylko odtąd i niemieckie, czeskie ruskie. — Ozdoby piękniejsze powstały na dzwonach w XV wieku

Do r. 1370 (w napisach na dzwonach są nowo gotyckie majuskuły (gotyckie zaokrąglone), aż do początku XVI w. minuskuły gotyckie (gotyckie kwadratowe), odtąd łacińskie. Cyfry arabskie w XIV wieku dopiero się pojawiają. Napis rozpoczyna się + wyrazy po jedyncze oddzielone są gwiazdami, rozetami, krzyżykami lub liliami. Napisy te są to 1) modlitwy, godła z pisma św. i nazwy świętych. Od XIII wieku najczęściej używano: O rex gloriae Christe veni cum pace, — Ave Maria gratia plena Dominus tecum — Jhesus Nazarenus rex Judaeorum — JHS, XPS, Maria — Sancta Maria ora pro nobis — Te Deum laudamus. Częstokroć niezrozumiałe sygle i skrócenia. 2) Napisy ściągające się do początku kościoła, fundacji dzwonu, z wyrażeniem miejsca odlewacza 3) Ozdoby, herby, wizerunki święte

Na dzwonach z XIII wieku napisy krótkie bez winiet i ozdób. Dzwony długie.
Na dzwonach z XIV wieku napisy dłuższe obrazy P. Jezusa na Krzyżu i świętych — napisy na wstędze.
W XV wieku litery wyraźniejsze — herby Baranek boży, Ecce homo, Crucifixio, Patrony, girlandy, kwiatki — forma ładna.

Pierwsze dzwony do Carogrodu dostały się r. 865 darowane przez Wenecyan (greckiemu Patriarsze) cesarzowi Michałowi.

r. 1320 Jan XXII zakazał Dominikanom (aby w klasztorach nie miewali więcej dzwonów tylko jeden. (Corblet p. 51)

Podług ustaw dyecezyalnych św. Karola Boromeusza kościół katedralny powinien mieć 5–7 dzwonów, kollegiata 3 dzwony kościół parafialny 2–3 dzwony (Acta eccles. mediolan. Lib. II cap. 25.)

Dzwony lano najprzód po klasztorach

Ob: Kreuser J: Der christliche Kirchenbau, seine Geschichte, Symbolik, Bildnerei - nebst Andeutungen für Neubauten. Bonn (Henry) 1851. 8o 4 Thlr.

Chęć upiększania i odnawiania zadała największy cios naszym starym gotyckim kościołom: wybijano szyby malowane w oknach łamano kamienne żebrowania i ozdoby w takowych (jak n. p. u P. Maryi w Krakowie) aby było więcej światła w kościele; zeskrobywali mury wewnątrz i zabielali dawne malowidła, aby nadać większą czystość kościołowi; wyłamywali i wybijali stare rzeźby i posągi w bizantyjskich i gotyckich portalach i zamurowywali takowe dla przestrzeńszego lub wygodniejszego wchodu; wydobywali kamienne i spiżowe nagrobki dla dania jednostajnej szachowatej posadzki; pozrucali malowane drewniane stropy; lub włoskie słupy czyli gzymsy lepili pomiędzy gotyckie pilastry i okna, aby tak próżno nie wyglądało; zapełniono przystawkami i lichemi kaplicami śmiałą budowę aby zadosyć uczynić swej dumie.

Po kościołach wypada zwrócić uwagę 1) na malowanie ścian pokryte nieraz grubą warstwą wapna białego (jak widać i na zamku Krak.) Kościoły nasze gotyckie malowane były niebiesko z złotemi gwiazdami lub też obrazami z dziejów świętych. Obrazy te lubo mają mylny rysunek mają wielką jednak archeologiczną i artystyczną wartość. Malowidła te nie są na świeżym narzuconym wapnie (al fresco) lecz na cienkim pokładzie gładkim z kredy, glinki wapna, twarogu i mleka przyprawionym i troskliwie wygładzonym. Do malowania brano farby rozrobione wapnem i mlekiem; do twarzy i ciała używano niedokwasu ołowiu (blejwajsu - cerussa) dla tego też dziś wyglądają śniade i czarne. Do jasnych kolorów n. p. zielonego dodawano więcej wapna dla tego też są żywe i świeże. Malowidła te są naśladowaniem starych rzeźb drzewnych; widoczna w nich nierówność figur, członki długie. U nas te malowania były bizantyńskie. Damalewicz (Vitae archiep. gnesn. pag. 28) mówi o kościele w Gnieźnie: „Antiquam picturam testudo

Chcąc sądzić dzieła sztuki z jakiej epoki, trzeba mieć na oku styl ówczesny i nie porównywać z dziełami sztuki innych wieków. Tak mylny by wypadł i krzywy sąd, gdybyśmy dzieła gotyckie z greckiemi porównać chcieli. Każda epoka artystyczna miała w religii, filozofii, wierze i guście swój właściwy ideał piękności. Zmysłowi Grecy rzeźbili i malowali postacie ludzkie pełne, ciężkie. Gotyckie czasy zaś tworzyły postacie długie, lekkie, w których przebija chęć wzniesienia się ku niebu. W średnich wiekach architektura stała na czele, wszelkie inne sztuki były jej podwładne i do niej się stosowały. Ztąd też postacie długie

Od najdawniejszych czasów malowano na jedwabiu; na płótnie aby grunt był równy gruntowano takowe mieszaniną z kleju, mydła miodu i gipsu

prioris chori ruthenicae et moschoviticae non
dissimilem ~~[illegible]~~ retinet." Tożsamo mówi Wę:
gierski (Regenvolscius pag. 9.) o Lublinie. Wła:
dysław Jagiełło sprowadzał z Rusi malarzy
bizantyńskich, ci malowali kościół na Łysej górze
(w rachunkach tego króla wydanych przez Przez:
dzieckiego ciekawe o tem są szczegóły) najciekaw:
szym pomnikiem takiego ściennego malowidła
bizantyńskiego jest w Krakowie na zamku
kaplica S. Krzyża. Sławnym był za Jagiełły
malarz Wężyk. Malarstwo wschodniego kościoła
czyli bizantyńskie połączone było ściśle z dog:
matyką i historią kościelną; przeto też w ocenieniu
więcej z tego stanowiska a niżeli z artystycznego
na te pomniki zapatrywać się trzeba. Tak n.p.
S. Paweł (ad Corinth. XI. 5) pisze: „Każda niewiasta
modląca się z nienakrytą głową szpeci swą gło:
wę i.t.d..." dla tego też malarz bizantyński
malował swe Madonny lub Zwiastowanie w
zawoju; stąd też błąd w obrazach włoskich Madon:
Podług zdania kościoła wschodniego obrazy kościel:
ne powinny być tylko wierne przedstawienia osób
świętych i wizerunki ich, fantazyja malarza powin:
na być od nich daleką: szukano więcej podobieństwa
a niżeli sztuki przeto też ich obrazy sztywne,
nieruchawe. Za podstawę do obrazów Zbawiciela
i apostołów brano podania Euzebiusza biskupa
cezaryjeńskiego z III wieku, i tych się trzymano
ściśle. Pierwotni malarze włoscy jak Giotto,
Cimabue naśladowali greckie wzory, dopiero
za Medyceuszów w wieku złotem sztuki puszczono
wolniejsze cugle fantazyi: miasto starych obrazów
typicznych zarazem mieszać przedmioty duchowne z
świeckiemi, zszedłszy z drogi kanonicznej. Malarze
bizantyńscy z przedstawień świętych oddalali obrazy osób świec:
kich: Chrystus i apostołowie otaczają tylko łoże Umierają:
cej P. Maryi. Męczenicy przedstawieni są w błogosławionym
stanie niebiańskiego spokoju z palmą i godłami mę:
czeństwa tylko – aby ducha od doczesnych rzeczy uwol:
nić i wznieść tylko do niebiańskiego zachwytu. Na
VI Koncylium wszeleńskim uchwalono aby Chrystusa nie ma:
lowano w postaci symbolicznej tylko w postaci ludzkiej jak
się objawił [illegible] nauce ewangelii – dla tego z księgą go malują;

Ubiory Księży łacińskich: Penula cum cu=
culo (płaszcz z kapturem wspomniany w liście
S. Pawła do Tymot. II roku 65 po Chryst.)
Dalmatica et Colobium purpuratum (ubior
dla dyjakonów i rodzaj tuniki bez rękawów –
u S. Izydora około r. 280.) Birrus (płaszcz
czterokątowy ciemny okrywający całe ciało wet:
niany) tunica linea et casula (S. Augustyn
około r. 400) Planeta castanea (?) et dalma=
tica (r. 550 u S. Grzegorza de Tours) Vestis ta=
laris (do kostek, jusqu'aux talons – r. 580
u S. Marcina arcyb.) Lacerna (pardessus r.
358) Casula communis de serico (r. 474)
Orarium (stuła r. 533) Cucula (kaptur)
gunna brevis (krótka opończa) perizomata
(pas) tunica lanea vel lintea, orarium, cali=
gae (u S. Bonifacego r. 754) hemiphorum
(? r. 300 u S. Epifaniusza) ~~[illegible]~~ Capa rotun=
da r. 530) Birretum (beret, czapka; barette
w X wieku)

Ukrzyżowanie malują Bizantyńcy tylko ~~tamego~~
Chrystusa na krzyżu koło którego P. Maria i
S. Jan – aby myśl pobożna nie zajmowała
się przeciwnemi nieprzyjaznemi innemi postaciami.

Okna wązkie głębokie bizantyńskie i długie gotyc=kie ozdobne z malowanemi szybami mało tylko światła do wnętrza kościoła wpuszczały aby mis=tyczny zmrok napełniał dusze pobożnemi uczucia=mi które dziwna gra kolorów do większego zachwytu pobudzała. Późniejszy wiek chcąc mieć więcej światła przełamał i rozszerzył otwory, pogruchotał malo=wane szklanne szyby wyłamał kamienne żebra okien gotyckie róże (rozety) i iglaste sploty

Mury. Do najdawniejszych używano ciosów małych jak widzimy n.p. u S. Jędrzeja w Krakowie (stąd nazwa Alba Ecclesia, Biały kościoł.) W bi=zantyńskiem budownictwie używano mleka jaj a nawet garnków – w świeckiej budowie rur do ogrzewania budowli glinianych

Groby. Wyrzucanie kości z sklepień grobowych jest podwójnym rabunkiem: bo to bezprawie łamie ugodę zawartą z nieboszczykami i naruszeniem własności: bo grób został przez nieboszczyka kościo=łowi zapłacony. Nawet dzikie narody szanują prochy swoich ojców, u nas lekkomyślnie naruszono groby Tar=nowskich i Żołkiewskich na których zwłoki rzeczpospolita się składała tę pleban stróż pomników dla nędznego zysku wyrzucił z trumny.

Nagrobki. Ruszenie takowych z miejsca jest podob=nież świętokradztwem. Kamień który niektóre więcej kości tych którym był poświęcony jest wydartą kartą z dziejopisu która grozi zamienić się w kłamstwo lub może dać powód do omyłek pokazując inne miejsce gdzie pierwotnie nie należał. Takiemi są nagrobki Lubomirskie=Wedelickiego w Zatorze (cf Starowolski) Lubomirskie=go w Krzeszowicach. Wiele z nich sprzedano dla nędznego zysku (n.p. nagrobek kobiety z Brzezia u Augustianów nagrobki w Mogile Odrowążów, u S. Floriana we drzwiach Borkowny u Franciszkanów, u Dominikanów na Ka=mienicy – Ormiańskie we Lwowie. Widzimy iż wiele brakuje z Starowolskiego chociaż to niedawne czasy. Korzyść z nich co do genealogii chronologii. Zbiory Starowolski, Sołtyk, Telesyński, Gnieznieńskie, Płockie Po=niatowskiego, Kalisiewicz) Przeniesienie pomnika Jagiełły na inne miejsce – nagrobek Leszka czarnego.) Wiele nagrobnych rzeźb obielono n.p. Łokietka. Gdy jest obawa wydeptania wyjąć i miejsce oznaczyć. Jarocki u Franciszkanów. Borek grób dla mnichów)

cf. Zubowski, Gawarecki

pinnaculum (wierzchołek, iglica) pinna (ma=kowica) propugnaculum (strzelnica) turris (wieża, baszta) moenia (zabrudła) specula (wygląd – beffroy) castellum (twierdza) cas=trum (gród)

Proporce wiszące które Paprocki i inni wspominają tych już niema również jak i starych dywanów (cf w Lewoczy, we Lwowie proporzec Korniakta)

Stropy drewniane z XV i XVI wieku tych ma=ło przez wilgoć złe dachy i zaciekanie desz=czu najwięcej się popsuło.

Ławki (n.p. w Zbyszycach)

Ambony, pulpity (n.p. w Bieczu) Szafy (w Przemyślu) drzwi (ozdobione malowidłem i staremi rzeźbami) najwięcej od robactwa i wilgoci ucierpiały.

Konfesjonały dzisiejszy kształt dopiero w XVI wieku otrzymały.

Organy w XV wieku się dopiero rozpow=szechniają – dawniej śpiewało bractwo lite=ratów.

Kadzielnice kamienne, spiżowe

Kropielnice także

Dzwony

Obrazy

Lampy świeczniki, złote srebrne mosiężne sprzęty i naczynia

Na grobie Witolda w Wilnie wisiała pier=wotnie chorągiew z obrazem jego na koniu obyczajem greckim. (Bielski)

Herby, napisy na starych gmachach poczytuje
nierozum za znaki pychy starych arystokratycznych
rodzin; lecz badacz widzi w nich świadki historyi
(Tak n.p. herb Katarzyny Michałowskiej Leliwa[?] Domi
nikanów - która jest zagadkową osobą lecz widać iż do
rodu Tarnowskich należała) Herby te na
kluczach sklepień, na grobowcach lub malowane
na oknach ~~wyrzeźbione~~ [tailataily?] lub malowane jako znaki
heraldyczne dają ślad o fundatorze którego przy
zagubie pomników historycznych nikt nie wie. (Na
obrazach n.p. Zadora na obrazie S. Jana u Augustianów
pokazuje iż nie był malowany w Konstantynopolu.)
Znaki kamieniarskie, monogrammy. Wiadomo z
jaką skrzętnością uczem zbierają napisy rzymskie
i greckie: dlaczegóż mielibyśmy opuszczać nasze
które nas bliżej obchodzą (Cf. Herby na stropie
w Kozach)

Portaly piękne bizantyńskie i gotyckie doznały naj:
większej odmiany. Najczęściej spotworzone zostały dos:
tawą przedsionków bez gustu małych (dla dogodności)
które ~~[illegible]~~ nie zakrywając całego portalu
szpecą okazałość gmachu (n.p. u P. Maryi, Dominikanów)

Krypty, podziemne kaplice najczęściej w kościołach
romańskiej czyli bizantyńskiej epoki ~~ep.~~ w których
chowano i czczono ciała S. Męczenników (n.p. na
Zamku Krak.) że krypty często zawalono lub na pro:
nice przerobiono (jak n.p. u Dominikanów gdzie widać
ślady cokułów bizantyńskich co pokazuje iż prze:
robiono kościoł. Krypty te najczęściej należą do pierw:
szych czasów chrześcijaństwa i starsze są od późniejszej
budowy kościoła.

Ołtarze w pierwotnych czasach był w kościele tylko
jeden ołtarz który później gdy więcej dorosło zwano
starym czyli wielkim. Sarkofagi męczenników służyły
pierwotnie za ołtarze przetoż w epoce romańskiej
(bizantyńskiej) stawiano pod ołtarzami krypty
(martyria) dla zwłok świętych, dziś ich miejsce
zastępuje portatyle z relikwiami wpuszcze. W kościo:
łach z pierwszej epoki stał ołtarz sam w głębi, nad nim
wznosiło się podniebie na 4 słupach, do tego zapinano
opony spuszczane podczas tajemnicy mszy świętej.
Ołtarz ten zwano archą. Za pierwszych czasów gotyckich
usunięto opony ale stawiano ołtarze zawierane szafiaste
Tabernakulum nie było na ołtarzu ale po boku ewan:
gelii w murze w oddzielnej szafce (Sacramentshäuschen)

Ołtarze gotyckie ozdobione bogatą rzeźbą gotyc:
ką i malowidłami przedstawiającemi sceny z żywo:
ta ~~[illegible]~~ Chrystusa w porównaniu do wysokości
kościoła odpowiadając pierwotnym ołtarzom są
niskie niepodobne do dzisiejszych wysokich i szero:
kich ołtarzy w guście renaissance. Takich starych
ołtarzy jest u nas mało najwięcej się jednak do:
chowało w lichych kościołkach wiejskich gdzie
chęć odnawiania i poprawy dla braku środków
nie miała przystępu. Wiele z nich potłuczonych
spoczywa w kruchtach (n.p. w Biegonicach) za:
krystiach lub na strychu, lub skrzydła ich zawie:
szone tylko w kościele. Największą wadą na:
szych gotyckich kościołów jest mnóstwo ołtarzy
z epoki zepsutego smaku zakrywających ~~piękne~~ [nierobki?] i
-mukłe pilastry przepełnionych błyskotkami złoco:
nemi, firankami i papierowemi kwiatami. Ołtarz
jest piękniejszy wtedy gdy ma jak najmniej przyozdob:
nek

Gotycyzm wyrodził się z myśli olbrzymiej nieokreślonej i strasznej jak północne cienie pogan wpływ wał na nią wschód Krucyjaty styczność z dworem bizantyńskim i maurami w Hiszpanii utworzyła się stego wykształcona gotycka architektura z owemi jaspami olbrzymia z owemi jaspemi i cudownie powietrznemi arabeskami.

Terem pałac Wielkiej księżnej Olgi w Kijowie koło niego stał posąg Peruna (Nestor) – Świątynia Wołosa stała w Kijowie gdzie dziś drewniana cerkiew Wwedenia Przeświatyja Bohorodycy w Kijowskiem (Podolu) przedmieściu

Zołotyje Worota w Kijowa zrobione 1037 Kniaziem Jarosławem I w Kijowie nad niemi z wyzłocona kopuła cerkiew Błagowiszczenska była. Drzwi te były obite listami wyzłoconemi zabrał je Boniak Kniaź połowiecki z Kijowa r. 1096

Zmarmurowy grób Księcia Jarosława Włodzimierowicza I r. 1054 pogrzebionego w Sofijskim soborze w Kijowie przedstawia Sarkofag marmurowy z Krzyżami i listkami paproci długi arszyn i 1/8 napisów na nim żadnych tylko IC XC ozdoby paproci ostry fryzy proste Nad czworogranem wznosi się nań jako [rysunek] jak dach. rysunek jej w dziele (str 154) Kratkoje opisanie Kijewa ~~[skreślone]~~ maksl. Berlinskim w S-Petersburg 1820. 8°

Malarstwo mozaikowe ikonoplastyczne przybyło do nas od wschodu ojczyzna jego Indyja Chiny, Persyja, Egipt. Nie mogło zalać Grecji i Rzymu gdzie kwitnęły sztuki i nauki i gdzie zmysłowa religija ~~sprzyjała~~ w której mniej filozoficzności było a więcej życia i poezyi sprzyjała sztukom pięknym. Z ustanowieniem Chrześcijaństwa upadają sztuki w Grecji i Rzymie. Sądzono za niegodne oddawać przedmioty temiż samemi sposoby co poganie z początku niebyło żadnych obrazów bo się niezgadzały z filozofia Chrześcijan. Stąd owe walki obrazoborców a zwłaszcza ascetyzmy nieprzyjął sztukom wolał licha pieczary nad wspaniały kościoł. Z tąd też odrębny gust sztuk od Klasycyzmu. Chrześcianie niechcieli nic mieć wspólnego z Poganami i niemieli rzeźb obrazy ich plastyczne nieruchawe ~~a~~ jak wschodnie bożyszcza egipskie a świątynie nawet więcej miały formy do kościołów wschodnich niż do świątyn klasycznych pogańskich. Przebijał

się gust wschodu i zamiłowanie do wschodu gdzie się religia chrześcijańska urodziła wszak i obrzędy chrześcijańskie są wschodnie. Dopiero od czasów Cimabuego ~~rozradza~~ odradza się sztuka malarze budownicy zapatrują się na wzory klasyczne i pomieszawszy wschodni Chrystianizm z klasycyzmem tworzą nową epokę. Z kształceniem się budownictwem weszło na nowo i rzeźbiarstwo

Utwory Aryjan i Greków pogodne jak ich religia która życie uprzyjemniała nie tak jak religia Chrześcijan która koronę cierniową na głowę wkładała gorzkim żywot zatruwała nagość i nikczemność odkrywała i ciało morzyła nie pokazując za to zmysłowej nagrody którą by mógł pojąć człowiek.

Gust ten ikonoplastyczny krzewił się aż do XVI wieku gdzie podbity został przez włoski odrodzony gust i gdzie gotyczyzn ~~wiele~~ dzikie olbrzymi wiele przejął i te dzikie twory więcej ruchu i kształtu nabrały.

Rząd demokratyczny odosobnienie za pogaństwa równość zasobów nie sprzyjał Sławianom do wzniesienia sztuk pięknych nie mając estetyczności te tylko sztuki w niskim stopniu zakwitnęły które niezbędnie do potrzeb życia były potrzebne i to bez wykwintności n.p. urny (posągi) odlewanie z kruszców dla tego płody sztuki ukazują dzieciństwo a co lepszego jest obce skąd inąd przyniesione. Marzenia o wysokiej oświacie Sławian niektórych uczonych są płonne nie potwierdziły je ani zabytki samej oświaty ani świadectwa historyków — Odosobnienie to ~~nie~~ i mała ~~nie~~ estetyczność z narodami które posiadały sztuki lepsze mogły stanowić zaporę wzniesienia się sztuk pięknych

Chodzi mi tu o pokazanie właściwego typu i charakteru każdej epoki więc niech czytelnik daruje iż te ogólnych kilka myśli wtrącamy

Arystokracyja szuka w sztukach pięknych swej apoteozy stąd stawianie monumentów budów uświetnienia stąd zbiory hojne wspieranie artystów a rzadko taki człowiek jak Staszic coby zamiłowanie do sztuk pięknych z czystą chęcią łączył.

-87-

Po bitwie pod Dąbrową przechodząc Drwęcę Władysław Jagiełło zastał
w kaplicy zdobytego przez siebie zamku Dzierzgoń [illegible] niektóre figury:
ne posągi z drzewa rznięte które zabrał i kościołowi sandomierskiemu darował.
Król ten miał upodobanie w budownictwie byzantinum stawiał i upiększał
kościoły w Sandomierzu, Wiślicy, Gnieźnie. Długosz I B. str 273. 659.
Król. Jadwiga miał przed ślubem portret Jagiełły za tego króla
żył malarz Jakób Węzyk. (Ob: Zbiór pam. str 270. 350 i
z 35. [illegible] żyw 177. Pocieszny pamiętnik naukowy w Krak.
1835 str 431 Tygodnik petersb. 1840 Nr 32) Obraz Witolda
znajdował się w Trokach! Były cechy malarskie i malowanie
na szkle dziś nie znane zaczęte za Stefana Batorego znane jeszcze
Na synodzie dyecezalnym Krak. r. 1621 uskarżano się, że
malarze poważają się obrazy Bogarodzicy malować albo
zmyślei kształtem zbytnie świątowym z [illegible]
ziemskim (Tygod. Pet. 1840 Nr 32) Dürer był u nas
poważany Klonowicz zá! XII 31

Mozaika znana była już narodom starożytnym Egipcya= nom, Grekom, Rzymianom. Głównie zaś rozwinęła się w Caro= grodzie w VI wieku po Chr. Ostatni raz użył jej cesarz Karol IV do ozdoby kościoła katedralnego w Pradze r. 1370 (de opere mosiaco more Graecorum). — Mozaikę zwano: Opus mu= sivum, lithostratum, tesselatum, sectile, variegatum, ver= miculatum, asarotum, psiphologitum, figlinum, marmo= ratum – po arabsku: Sefysa (z greckiego Psyfida). — Ciampini (Vetera monumenta, in quibus praecipua musiva opera illustrantur. Romae 1747) rozróżnia 3 rodzaje mozai= ki 1) tesselatum; z sztuk marmurowych używana do posadzki; 2) sectile z sztuk marmurowych rzniętych podług formy – uży= wane we Włoszech (nakształt boule-roboty) 3) vermicu= latum z małych kamyczków różnobarwnych najczęściej z szkła na kolory, z kamienia na barwę żółtawą, szarą, z wapienia na barwę białą). Mozaikę osadzano na narzucie wapiennym na któ= rym za pomocą rowków (aby trzymało) dawano kit (stucco z wapna i pyłu marmurowego mieszanego z białkiem lub ole= jem w którym osadzano kamyczki kostkowate mozaikowe. Te kamyczki robiono z pasty szklanej którą rznięto; jeżeli one miały być złote dawano z wierzchu ~~[illegible]~~ cienką blaszkę złotą i wypalano. Naj= dawniejsze mozaiki mają 5 do 6 odmian (nuances) jednego ko= loru (tinty) od ciemnego do jasnego; pozniejsze mozaiki (a nawet kijowska mają 1 lub 2 odmian tylko przez to brak życia w obrazie i w rysach twarzy oraz fałdowaniu sukni powstaje. Szkło w kamyczkach czyste bez pęcherzyków, dobrze barwą prze= sycone i przejrzyste. W szkole byzantyńskiej używano dużo kamyczków złotem wypalanych, lecz fałdy i rysy twarzy są sztyw= ne; robota jednak dość szczelna. Mozaiki w Wenecyi w kościele

S. Marka są z XI wieku; w Medyjolanie (S. Lorenzo) z VI wieku – W Murano w sklepieniu kopułowatem w presbyterium jest kolosalny obraz mozaikowy P. Maryi stojącej na pedestale czyli płycie w niebieskiej sukni z wzniesionemi rękoma (podobna w Kijowie), koło głowy nimbus i litery MP. ΘV; twarz żółtoszara. Ornamentyka gzymsowa z listków i krzyżów na złotym tle; napisy łacińskie – z XII wieku – W Torcelli w katedrze są również mozaikowe obrazy na sklepieniu na tle złotem z XIII wieku – Parenzo ma mozaiki z XIII wieku. – Katedra w Tryjeście z XIII wieku.

Marmurołamy Chęcińskie oddawna były znane w Polsce bo Władysław 34. ~~Hec~~
IV. Kazał z nich wykuć dla ojca kolumnę. Stanisł. August
sprowadził robotników z Włoch trudniących się obrabianiem marmurów
Jan Kazmierz r. 1661 pozwolił robotnikom dębnickim podejmować się robót
marmurowych w całym Kraju co August III r. 1752 potwierdził. Wielki ołtarz
w Kośc. S. Szczepana w Wiedniu r. 1640 oraz nagrobek Adama Arzat w Kościele S. Maryi Magd. w Wrocławiu 1678, są z marmuru czarnego Dębnickiego
R. 1817. urządzono fabrykę marmurów w Chęcinach z 4 piłami do rznięcia
Marmur brudno biały w Tarnoskale, bronzowy w Bolechowicach i Słopcu,
żółty pod Sedlną, popielaty w Szewcach, bronzowo czerwony w górze zam:
kowej i okrąglicy, żółto plamisty z żyłkami czerwonemi w górze Żelcowej,
czerwono cętkowany koło Chęcin, popielaty na Karczowie, koło Kielc ciemny,
żółto no czerwono plamisty pod Kostomłotami czarny w Szklarach i Czerny
porfir czerwony w Dębniku i Miękini Łabęcki I 299.

Zygmunt III znał się dobrze na złotnictwie
za pomocą Redura weneczanina nadwornego
złotnika robił monstrancye, kielichy, lampy, lich-
tarze któremi obdarzał kościoły. - Budownictwo
za niego kwitnęło r. 1604 powiększył zamek war-
szawski; wystawił pałac w Łobzowie za niego powstały
kościół jezuitów w Krakowie, wystawił wieżę przy kurzej
stopie w Krakowie i kaplicę na zamku, zamek w
Warszawie sprowadził budowniczych z Włoch i z tego
to czasu są owe budynki włoskie z dużemi oknami
płaskiemi dachy. Budował wtedy Jan Zamojski w
Zamościu, Mikołaj Wolski klasztor w Bielanach pałac
w Rabsztynie, Stan. Lubomirski zamek w Wiśniczu
i Łańcucie - Byli wtedy sławni budowniczy wojenni
Wilhelm Barbier francuz, Teofil Szembek niemiec,
Jan Dekan wielkopolanin - Król płacił drogo obrazy
i znał się na malarstwie - Zebrzydowski funduje Kalwa-
ryą - Obraz S. Jacka który Zygmunt III przez Maciejowski-
ego Grzegorzowi XIV posłał był tak ładny że go

włoscy malarze chwalili — za Zygmunta III wybito 10 medali — Stan. Szafraniec wojew. sandom. r. 1594 wybudował zamek w Pieskowej skale a 1598 Jan Potocki starosta kamieniecki w Latyczowie — w Żółkwi Żółkowski r. 1609, oraz w Dubowli, w Krasiczynie Krasicki r. 1613. — Krzysztof Zbroliński r. 1620 wspaniały zamek Ujazdów — Klasztor w Czerny r. 1628 założony — 1629 w Jarosławiu kościół Jezuitów — w Brzeżanach zamek

Handel. Wełna, cynk dawniej mało poszukiwane dziś dwa razy większą mają wydatność i pożytek za nie z zagranicy. Polska w r. 1841 utraciła prof. Markiewicz w Krakowie ~~Lich... b. ...~~, Andrzej Ewans właściciel znakomitych fabryk żelaza, Karol Lessel, znany rzeźbiarz Sturmer i artysta dramatyczny Werowski —
Powiększenie funduszów uposażenia banku polskiego — ostateczne rozsądzanie spraw cywilnych i kryminalnych powierzono 2 departamentom senatu — dla rozpoznania prośb do Cesarza zanoszonych wyznaczono osobną Komisyję — zarząd instytutu Aleksandryjskiego wychowania panien powierzony został osobnej radzie — przy uniwersytecie petersburskim ustanowiono osobną katedrę prawa polskiego — wystawiono pomnik w Kaliszu na cześć przymierza z Królem pruskim Fryderykiem Wilhelmem III zawartego — oraz pomnik w Warszawie dla zabitych Polaków 1830 sprzyjających Rosyi — Otworzono gimnazyum realne — były wystawy sztuk pięknych, płodów i przemysłu krajowego, wyścigi konne — Pracują nad założeniem w Warszawie Zgromadzenia miłośników sztuk (Kunstverein) — Towarzystwo Kredytowe ziemskie zbierało się — Zaprowadzono wygodne poczty osobowe na trakcie Petersburskim oraz omnibusy Steinkellera. Wymurowano r. 1841 w Warszawie domów na piętra 14 bezpiętrowych 5 na Pradze wymurowano domów 2 a drewnianych 5 — Okazałe budowy ukończono: pałac dyrekcyi mennicy, szpital S. Łazarza, gimnazyum drugie, szkoła obwodowa przy ulicy Alea, hotel angielski i. t. d. budują się gimnazyum realne, ochrona nadwiślan z szkołką towarzystwa dobroczynności — na placu pod dwiem stawia hrabina z Ksiąt Sanguszków Małachowska 7my kościół parafialny — wyrestaurowano kościoły N. P. maryi (z r. 1392) Reformatów (z r. 1671) Kapucynów (z r. 1684) wprowadzono z uroczystością obraz S. Weroniki (Giuliani) do Kapucynów — W szpitalu dzieciątka Jezus buduje się dom dla kobiet obłąkanego umysłu. — Działo Towarzystwo Dobroczynności i Towarzystwo wsparcia podupadłych artystów muzycznych — Otworzono 2 nowe sale ochrony: na Ogrodowej ulicy i na Pradze. — Elsner wykonał swe oratoryum męki Zbawiciela — Bawili w Warszawie Cesarz Mikołaj dni kilkanaście, Król pruski, Wielcy Książęta następcy tronu Wejmarskiego, i Hessen-Darmsztadzkiego, Książe Emil Heski; Xże Karol Lichtenstein i hr. Arnim naczelny prezes rządu W. X. ~~..~~ Poznańskiego.

Sztuki piękne. Peryjodycznie wychodziły: Album cynkograficzne professora Piwarskiego i Widoki Warszawy Scholtza. Utwory muzyczne śpiewy K. N. Wysockiego sławnego fortepianisty — Prof: Elsnera: nowa msza na dzień S. Cecylij i Ave Maryja na same głosy. Nideckiego: Marsz na uroczystość S. Weroniki, Józ. Stefaniego 2 Msze nowe dla uczniów

głownego gimnazyum i przez nich wykonane. Karola Kurpińskiego który tegoż roku dyrek:
cyją opery opuścił: Wielka Kantata na obchód uroczystości zaślubin W. X. Cesarzewicza do której
text napisał L. A. Dmuszewski – Nideckiego: polonez z tematów Piwowara – J. Stefaniego:
Wspomnienia Karnawału ~~czyli~~ czyli Zbiór tańców ze śpiewem oraz tegoż muzyki
do baletów: Figle wiejskie (z Józefem Damse) i Paziowie Xcia Wandom (z Żyro:
wcem ułożone) – J. Damsego wielka gallopada: Wyścigi Konne – tegoż Mazur 21 cześcio:
wy: Słowianin – Polonezy i muzyki do Komedjo-oper: Cecylia, Niech i tak będzie, Miniatura
Żony i drammy Życie snem. – Utwory Józefa Nowakowskiego i innych muzykalne. –
Teatr Wielki w ciągu roku odgrano tłumaczone drammy: Oszust wielkiego świata, Lulje
res, Życie snem, Żona Artysty, Szekspir w domu rodzinnem – grano Gracza Ifflanda i
Rossiniego Operę Cyrulik Sewilski – dano nową operę Piwowar z Priston Adama z balletem
dwa nowe ładne balletty Rozbójnik Morski, Paziowie Xcia Wandom oraz trzeci: Figle
wiejskie (balet dyrektora ~~warsz~~ warszawsk. Moryca układu) w Teatrze Rozmaitości przedstawiono
sztuk 4 oryginalnych (Znamię dramat wiejski, Ukaranie komedyja K. Kucza, Niech i tak
będzie Krotochwila Konstant. Celińskiego, Miniatura żony Krotochwila Leona [illegible]tyń:
kiego) i 12 tłumaczonych: (Papuga naszej babuni tł. A. Lisłowskiego i jego muzyka,
Miłość i gra komedia tłom. Jasińskiego, Porwanie komed. tł. Leont: Halpert, dydony
artystka drammatyczna tł. Marc. Pawłowskiego, Zmyślona włoszka, Bukiet Balowy, Oj:
ciec i Syn, Cecylia czyli Dandy rozkochany, Niedorostek, Wstręt do małżeństwa, Uprze:
dzenia komedię i Czego mi trzeba Krotofila. – Przyjęto do teatru artystę Zenopolskiego
wystąpiła młoda śpiewaczka Morys oraz tenorysta Małuszyński. – Artysta Kudliczny
w szkole dramatycznej. – Z obcych występowali: fortepianiści: Thalberg, Dreyszok, Szyf
i Panna Grinberg, skrzypkowie Ole Bull, Sivori, Hauser, Lund, basellista Nowa:
czek, barytonista Dannstrem, śpiewaczki Aug. ~~[illegible]~~ Szebest i Ant. Kaplińska tan:
cerze Pasini i panna Taglioni, krajowi fortepianiści Wysocki i Wodnicki, skrzypek
Hornziel Lublinianin, Towarzystwo muzyczne Górali Pirenejskich, z widowisk dru:
giego rzędu akrobatyczne towarzystwo Averino i jezdzieckie Gautie – W Radomiu
towarzystwo p. Popiołka dawało Normę.

~~716~~ 37

„Gdyby w Kraju naszym większa była pilność około zachowywania pamięci ludzi godnych jej przez swoje talenta pożyteczne i honor ojczyznie czyniące i przez osiągnioną wyższość w różnych zdobiących kunsztach niemielibyśmy my podobnie czego zazdrościć cudzoziemcom; ~~ich Rafaelów, Rubensów, Guerchinów, Caravagiów, Carraciów, Tycjanów,~~ ~~Pussinów i innych [illegible]~~

Sołtykowicz.

Budownictwo

Długosz lib. benef. wspomina iż Bolesław Chrobry 1006 na Łysejgórze dla Benedyktynów wystawił kościół S. Krzyża „imitans graecorum more ex sectis et quadratis lapidibus." Kościół ten Władysław Jagiełło przyozdobił pictura graeca a wtedy był ten kościół (opere humili et basso fabricata) niski

Lambert III biskup krak. około 1100 r. zbudował na zamku krak. grób S. Stanisława „ex petra quadra pulcro opere fabricata (Łętowski) i złotemi blachami obił na których były wiersze łacińskie leonińskie.

R. 1101 z inwentarz po śmierci Lamberta biskupa krak wspomi: na już w kościele Katedr. krakowsk. o kielichach 18 pomiędzy którémi było 4 złotych reszta srebrnych, 4 krzyżów złotych 4 krzyżów srebrnych, 10 lichtarzy, 2 urnae argenteae, 6 turibula Inwentarz także z r. 1110 mówi o 18 kielichach między temi 6 złotych reszta pozłacanych, 10 lichtarzy srebrnych, 5 srebrnych a 1 miedziany pozłacany turybularz, 3 garnuszków (urceus) srebrnych 3 srebrne miednice, Korona złota, 2 korony wiszące srebrne, Una tabula (obraz) aurea 2 argenteae szaty kapłańskie auro tecta, Scriniola 3 argento tecta cum reliquiis to jest 1 corneum et 1 ligneum, cruces 3 aureae 7 argenteae 3 cupreae. Manutangia 5, Pedes ad cruces argentei 2, cuprei 2, Ova strutionis 2, Vasculum argento paratum (puszka) ad vinum defferendum et aliud cum fistula argentea ad corpus domini, 3 cornua argento clausa, vexillum auro paratum, 7 tapetia, 8 tabulae ante altare, 4 cortinae, 8 dorsalia.

Pomniki gliniane na grobowcach Piastów: w Krakowie wład. Łokietka delikatnie wyrobiony (co świadczy o wysokim stanie sztuki plastycznej) w Wrocławiu Henryka IV i II i t. p.

Ołtarz srebrny (szacowany r. 1680 na 300000 złp.) do Kaplicy Zygmuntowskiej dla Zygmunta I około 1538 złotnik Melchior Bayer w Norymberdze robił, wszystkie roboty do tego dzieła temuż złotnikowi robił Piotr Flötner

zaś Hanns Klimm (a nie Albert Glimm jak Decius pisze) w Norymberdze robił 1512 srebrne obrazy do ~~kościoła~~ kaplicy S. Stanisława na zamku dla Zygmunta I na pamiątkę zwycięstwa wołoskiego

Jan Jacob Caraglio jubiler sprowadzony do Polski 1539 r. 1569 porzucił Polskę i † 1570 w Parmeńskim (robił popiersie na agacie wschodnim Królowej Bony w zbiorze Debruge-Dumenil w Paryżu) R. 1552 Joannes Jacobus Caralius Veronensis mistrz gemmarum od Zygmunta Aug. dostał szlachectwo i tytuł eques auratus

Jan Maria Padovanino medalier zwał się właściwie Mosca sprowadzony do Polski 1530 był rzeźbiarzem i kamieniarzem królewskim w Krakowie 1553.

Pomnik Fryderyka Kardynała miał odlewać Piotr Vischer w Norymberdze lecz nie ma monogramu

41

W skarbcu Katedry Krak. jest szczerozłota oprawa głowy s. Stanisława ozdobiona anio=łami, herbami, rysunkami cudów s. Stanisława dzieło przedziwnej roboty dar Królowej Elżbiety (żony Kazimierza Jagiellon.) r. 1504

2) Podobna oprawa śliczna w kształcie monstrancyi relikwiów s. Zygmunta, złota, z 3 figurami darowana przez Bonę 1518

3) [illegible]. Oprawa głowy s. Floryjana w guście starogreckim z 12 osobkami (dawniej dla głowy s. Stanisława) przez Królową Zofią sprawiona

42 ~~116~~

1515 die Sabbathi Translationis S. Hedvigis d. 25 Augusti consecrata imago magna argentea in honorem S. Stanislai et S. Sigismundi Confessoris per Joannem Konarski Episcopum Crac. praesente rege.
Obrazy te wazyly 1000 grzywien srebra i postawione przy grobie S. Stanislawa na zamku, kosztem Krola.

Fryderyk Kardynał z matką Elżbietą proc. 43
wił relikwiarz na głowę s. Stanisława
z złota pereł i drogich kamieni, który
jego wartość z robotą 7500 dukatów
Miechovita p. 374.

~~405~~

44

Trumna cynowa Zygm Aug. ulewana w Gdańsku; samemu snycerzowi ~~do~~ za rzezanie form do ulewania figur zapłacono 55 złt. r. 1573. (Starożyt. Grabowsk I. 55.)

Joannes Mihałowic Urendoviens 1575 był budowniczym Kaplicy
N. Marji P. (Różycow) przy Katedrze Krakowskiej: (i Ołtarza

Nobile Piotr w Wiedniu robił plan do odbudowania wspaniałej Kaplicy
N. Marji P. kosztem Arturowej Potockiej przy Katedrze Krak.

Jan Danninger i syn robił bronzowy ołtarz kapitele i rozety w ogniu złocone do tejże Kaplicy.

45

~~Zifle~~

Jerzy Grochowski kanonik Kaplicę Krak zamku r. 1651 z marmuru odbudował to ż samo Albert Lebriński Kanonik + 1649. 46 ~~44~~

pomarańczy

Karol Łęptowski profesor rzeźbiarstwa w szkole technicznej
robił sarkofag z piaskowca dla Maryi Kazymiry Kostem 1840 rządu austryjackiem
Henryk Kossowski wykuł z miedzi śliczną trumnę mies. zrana
dla Bł. Bronisławy a prof. Bizański malował
jej obraz

Kaplicę S. Krzyża w zamku Krak. wybudował z ciosowego Kamie-
nia 1473 (2) Kazimierz Jagiellończyk. zwała się dawniej ta kaplica
ruską widać więc że dawniej wybudowana bo w przywileju funda-
cyjnym Królewskim z r. 1473 wyrażone jest: Mosaico More depicta
a Jan Rzeszowski w swym przywileju mówi: Graeco more depicta
et decorata; dotąd jeszcze tam napisy sławiańskie

Zofija Potocka z Branickich podług rysunku architekta
Nobili w Wiedniu przekształciła Kaplicę N. Panny w Katedrze
Krakowskiej, okryła ściany marmurem Dębnickim i położy-
ła dłuta Thorwaldsena z Rzymu pomnik dla męża hr. Ar-
tura Potockiego oraz matki jego Julij z xiążąt Lubomirskich.

Pomnik Kazimierza Wielk. tron grobowca czyli skrzynia w
której spoczywa ciało Królewskie otacza rzezba gotycka piękna
kawałek z niej z Katedry Krakowskiej ukradziono do Puław (Ob:
Poczet pamiątek w domu gotyckim w Puławach 1828.

Bona fundowała ~~przy~~ Kaplicę S. Katarzyny przy Katedrze
Krakowskiej (Starovolski Vitae Antist p. 23)
Kosciół P. Maryi w Krakowie r. 1394 obciosywano głazy na skle-
pienie tego kosciola r. 1397 sklepienie zaś malowano
Ambr. Grabowsk. Kraków wydanie III str 122
W Kościele S. Piotra i Pawła w Krakowie jest wielkie wyobraże-
nie zwycięztwa nad Turkami przez Jana Sobieskiego 1673 odniesio-
nego tu z rozkazu jego będąc Królem zawieszone (Duryewski Pamiątka
Kostków p. 39.
Marmuru rzezbiarzom krajowym dostarczyły okolice Chęcin
tak koło Kielc, oraz pod Miękinią za Krzeszowicami Breccia
Za Jana trzeciego wirydarze miały kwatery z herbami z buksz-
panu sadzonego

Wit Stos zaczął r. 1477 robić rzeźbę do głównego ołtarza w Kościele P. Maryi w Krakowie i ukończył r. 1489 kosztowała ta rzeźba ówczesnych 2808 złt. Był to rzemieślnik i „mistrz dziwnie stateczny i pilny i życzliwy, którego rozum i robota po wszystkim chrześcijaństwie z pochwałą słynie, którego też ta robota zaleca na wieki" (Rękopism pisarza miejskiego Jana Heidek z Gdańska przytoczony w Ambr. Grabowskiego: Kraków Edyc III str. 353 (największy koszt na ten ołtarz to był Jan Weiszner Wirsing rz. Kolikrak i rajca Krak dziedzic Sieziowice który łożył koszt na budowę kościoła P. Maryi)

Sefried Bethman r. 1477 był rajcą Krakowskim.

Do murowania zamków używano jeńców Tatarskich lub Tureckich

49

Dolabella Tomasz na koniec w konwencie OO. Dominikanów S. Trójcy w Krakowie blisko lat 50 przemieszkiwał Umarł lat mając około 80 d. 27 Stycznia 1657 pochowany w tymże Kościele S. Trójcy w Kaplicy P. Jezusa ukrzyżowanego. Na obu obrazach w Kościele S. Franciszka umieścił on swój portret w narożniku od dołu a na obrazie po lewej ręce jest jeszcze i ten napis: Pinxit Thomas Dolabella Venetus, pictor S. R. M. A. D. 1613. Wzmianki o płodach pędzla Dollabelli są 1) Congregatione Sacrum Rituum Canonizationis B. Joannis Cantii. Cracov. typ Univ. A. 1676 fol str 102. 2) Comp. Historicae Congreg. nobil. p. Nicol. Zebrzydowski fundatae. Crac. 1744. 4o str 32 i 39. 3) Zubrzycki I p 51. 4) u Kłodzińskiego panegiryk na wesele jego. Obraz Dollabelli: Zwiastowanie N. P. Maryi u Kapucynów w Krakowie (Przyjaciel ludu rok VII Nr 7 - lecz to mylnie)

131

Kościół S. Anny w Krak.

Baltazar Fontana z Como sztukaterie robił z bratem Franciszkiem Fontana który + w Ołomuńcu.

Kamień na facyatę brany z Pińczowa a na słupy i cokuły z Myślenic, gips z Tonie marmur biały z Skały marmur szary z Regulic czarny z Czerny, czerwony z Chęcin

Obraz przedstawiający Jagiełłę chrzczącego Litwę i fundującego Akad. Krak. stał w ołtarzu w kaplicy gdzie leżał Wład. Jagiełło Jakub kapm an zbudował na niego ołtarz oddzielny lecz gdy pomnik Sołtyka stawiano wyrzucono go. Jest drzeworyt stary

Szukaj p. 9. Klejnoty.

Władysław Jagiełło kazał pomalować kościół święto krzyski greckim sposobem „które jeszcze nieco trwa" i kościół blachą ołowianą pokryć. (Jac. Jabłoński: Treść żywota na górze Łysiec. Krak. 1736. 4° st. 191. podobne malo. widła podług węgierskiego Klasztoru byłą w Lublinie. Widać że za Jagiełły ruskie bizantyjskie malowidło do Polski często wcho. dziło.

W Krakowie w kościele Dominikanów r. 1469 była imago sculpta jam a ducentis erecta annis B. Maria V. post partum in lecto decumbentis, o którego zniszczenia r. 1469 do biskupa Krakowsk. Zawadzutka z Brzezia, nastawał Sędziwoj Czechel Korabita przeor zakonu Kanoników regularnych S. Augustyna w Kłodawie że nie był podług ~~treści~~ zgodności religii katolickiej;
(Wiszniewski Historyja V p. 291)

Z końcem wieku XV architektura gotycka upadała jak świadczy Kościół ~~bez~~ S. Bernarda w Krakowie na Stradomiu przez Zbigniewa Oleśnickiego zbudowany i kościół Karmelitów na Piasku przez Jagiełłę dokonany. Jagiełło podniósł mury zamku Krak. Długosz wiele budował mianowicie kościół S. Szczepana w Wiślicy. – Jakób Węgrzyk nadworny malarz Jagiełły. Obrazy na drzewie w kaplicy S Krzyża w katedrze Krak są z XV wieku. Portrety 20 synów Ścibora wojew. Łęczyckiego w XV w. malowane widział Paprocki – W kościele S. Wacława w Krakowie był w oł-tarzu obraz na którym był Jagiełło chrzczący Litwę i Jadwiga fundująca akademiję – Był cech malarzy w Krakowie jak świadczy ich przywilej niemiecki 1419 – W Polsce kwitnęła wtedy sztuka malowania na szkle dziś zatracona – W bibl. puławskiej był w księdze pergaminowej obraz koronacyi Króla Alexandra. Jagiełło lubił więcej greckie snycerstwo nad łacińskie i niem kościoły gnieznieński, sandomierski i wiślicki ozdobił (Długosz I 659)

W Kościele dominikanów w Krakowie w Kapitule i refektarzu jest wiele malowideł al fresco włoskich.

52

Ciampi Not. 112.

w drugim napadzie Tatarów spłonęły z zamkiem krak. starożyt-
ne książąt polskich pomniki. Najdawniejszy jest Bolesława wstyd-
liwego u Franciszkanów w Krakowie z napisem: Annus Domini
MCCLXX obiit illustrissimus princeps et dux Vladislaus
dictus pius dux Cracov inni czytają (calis) — Nagrobek
Władysława Łokietka jest dziełem pierwszej połowy XIV wieku
na śląskich grobowcach z XIII wieku pismo scholastyczne.

53

W Kosciele Franciszkanów w Krakowie jest
nagrobek z napisem Anno Dni 1270 obiit
illustrissimos princeps et dns Vladislaus
dictus pius dux Cacov. (lub Cal Ӿ) ~~[illegible]~~
jest to nagrobek (Władysława Odonicza)
xiącia Wielkopolskiego dux Calisria z napisem
Anno dni 1270 obiit illustrissimus
princeps et dominus Vladislaus dictus pius
dux Calisiae etc.

Biographie universelle

~~1.25~~

kój 2

na nagrobku Bolesława Wstydliwego w Krakowie u Franciszkanów
na drugiej stronie jest nagrobek zakonnika z rokiem 1292
(1497?) niektórzy myślą że to nagrobek franciszkana Bar
tholomaeus de Bohemia z r. 1292 misjonarza między Jadzwin
gami

55

na szczycie zamku Lwowskiego jest r. 1320

Sztuki piękne Rzemiosła Stolarstwo 56

Sławne stalla u Franciszkanów sławne dzieło ebenistowskie (o którem mylnie pisze Grabowski że je robił Adam Siecha z Lyzdr franciszkan) są tylko sprawione za staraniem tegoż Siechy Adama gwardiana Krakowskiego + w Padwie 1626.

(~~1664~~

Bitwa z Tatary pod Wiśniowcem 1512 57

„Hoc proelium penicillo adumbratum habes Cracoviae in peristylio monasterii divi Franciscii"! Sarnicki Annales p. 384.

Zamek (Stup: w Ille/ ia; Stupskiego koło Sandomierza v. 1500 adeo insigni artificio fabrefacta ut etiam cum omnibus structuris horum temporum quando omnia subtilius fiunt comparari posit. był drewniany lignea admiranda structura Sarnick. Annales. p. 372.

~~167~~
58

Sztuki piękne w Polsce!

O sztukach pięknych za Zygmunta I mówi Orzechowski: (Funebris Oratio in funere Sigismundi Jagellonis Poloniae regis Cracov. apud viduam Flor. Unglerii 1548. 8°)
Karta 33.

"Artifices ipsi medius fidius ac omne genus mechanicum commotis studiis artes suas diligentius hoc rege coluerunt, cum viderent operas quoque suas placere regi; itaque tanta copia optimorum opificum atque artificum hoc rege fuit ut Phidiae illi veteres atque Politeti et Apelles revixisse in Polonia viderentur qui pingendi, fingendi ac dolendi arte illorum veterum artificum gloriam adaequarent

Zamek krak. zbudował „ut non hominum sed deorum immortalium sedes videatur arx ista

Kościół na Zamku obrazy rzeźby wyposażył
Kaplicę ładną tamże zbudował

113 f.

<u>Zamek Krakowski</u> r. 1512 Sigismundus rex coepta Cracov.
arcis aedificia ~~[illegible]~~, Italis ad hoc
architectis adhibitis summo studio nec minori sumptu continuavit
(Wapowski Fragm. p. 550) Podług inwentarza wielkorządów krak.
r. 1736 taki był rozkład tegoż zamku: Brama 1) Mieszkania dolne
sklepy na księgi grodzkie, Skarbiec Koronny, piwnice, więzienia
z wycieczką, studnia, kuchnia król. stajnie, wozownie, mieszkania
podrządcy, klucznika 2) Średnia Kontygnacya (1sze piętro) Schody na
nią marmurowe, ganek czyli galeryja, apteka, izba z alchimicznym
niecem Króla Zygmunta III pokoje podzielone na gabinety odrzwia
w nich kształtne kamienne albo marmurowe posadzki marmurowe,
sklepienia z sztukami auszpurskiemi złocistemi pokoiki złociste
pułapy złociste rzezane snycerską robotą z obrazami włoskiemi.
Obrazy włoskie w złotych ramach po ścianach kominy marmurowe
z kolumnami gzymsami, figurami napisy moralne łacińskie nad
drzwiami, szatnia królewska, w pokojach sufity w tafle na prętach
żelaznych do pułapu przyśrubowane na tych sufitach piramidy,
floresy złocone i w drzewie snycerską robotą robione 3) Górnia
Kontygnacyja (2 piętro) pokoje Królowej, pokoje nad oknami
sztukateryje, i rzezby w herby, kwiaty i t.p. pokój marszałkows:
ki, pokój syreny gdzie w środku na 3 łańcuchach ze stropu wisia:
ła złocista Meluzyna pułap tam złocisty, Izba senatorska z gankiem
w środku miało podniebienie w kwadraty rzezane, malowane z złociste:
mi różami, pokój sądowy miał podniebienie z 14 obrazów były
i nad oknami obrazy, pokój ptasy tak zwany iż do sufitu przybi:
te były pręty żelazne a na nich rożne ptaki i osoby, pokój sy:
pialny Króla, Kaplica z drzwiami czarnemi hebanowemi sadzonemi
kością słoniową i macicą perłową, Sala jadalna w niej szpalery
(arazzi) na stropie misternie kwiaty rzezane i gwiazdy złociste
Izba poselska sufit przez Zygm. I wystawiony misterny z głowami
snycerskiej roboty które rozebrano do Laxenburga i do Łutaw, Ga:
leryje czyli ganki z stropem snycerskim. Na dole w dziedzińcu
rurmus spiżowy (fontanna) Ludwisarnia, Menażeryja gdzie
chowano lwy, rysie, lamparty

60

Za Zygm. I ceniono artystów Zręczki w wczasach
wsławił budowniczego Jana Bartłomieja co bu-
dował Kaplicę Zygmuntowską – Sam Zygm. I
w wolnych godzinach trudnił się rzeźbą metaliczną
Ołtarz srebrny cyzelowany robił w Norymberdze
dla tego Króla Albert Glim, z rachunków [illegible]-
[illegible]kiego widać że r. 15[illegible] Król chował Polityna
jubilera zręcznego

~~413~~

Zygmunt August za 100,000 czerw. zł. sprawił 24 szpalerów (gobe-
linów) podług Kartonów Rafaela Sanzio-Robionych. Przedsta-
wiały one sceny z biblii (Genes. lib. 3, 4, 6, 7, 8, 9) od Adama i
Ewy aż do budowy wieży babilońskiej. — Ossoliński posłujący do
Rzymu darował w imieniu Króla z nich 3 sztuk papieżowi Urba-
nowi VIII. — Jan Kazimierz wywiózł je do Warszawy z Krakowa
i zastawił je kupcom Grattom w Gdańsku za 100,000 zł. August II
wykupił je około 1720. R. 1764 wziął je ze skarbu koronnego
Stanisław August i zamek warszawski niemi ozdobił, było jeszcze
wtedy owych rafaelowskich gobelinów 21 sztuk, przytem in-
nych haftowanych obić królewskich z zwierzętami (jeleniem,
wielbłądem, małpą, rynocerosem, lampartem, ptakami różne-
mi) sztuk 135. — Dzisiaj znajduje się 6 sztuk w Drezdnie,
reszta podobno w Londynie.

W ~~przypiskach~~ życiu Rafaela napisanym przez Quatremere de
Quincy napisanym a wydanym z poprawkami przez L. Fr.
Longhena w Milano 1829 po włosku jest list znaleziony
przez P. Ciampi w Archiwach Medycejskich znaleziony. Był
pisany po śmierci Jana Kazimierza do Sekretarza W. X.
Toskanii przez jednego włocha dworzanina Królewskiego
w Polsce donosi on że X. d'Enghien rościł prawa do
puścizny Jana Kazimierza a mianowicie do obić
(Arazzi) Rafaela, ale że Rzeczpospolita chciała je
zatrzymać. Zdaje się że są to też same obicia które
posiadał Zygmunt August i które opisał Stan. Orze-
chowski. Było ich 15. zdobiły pokoje królewskie
podczas ślubu Zygmunta z Katarzyną Austryaczką
pewnie były to kopie historyi początków świata
malowanej w galeryi Watykanu przez Rafaela. Zdaje
się że te obicia są teraz w Dreznie może zostały
tam z Warszawy przez Augusta II przeniesione.

Gobeliny

Wewnętrzna część pałacu Jana Zamojskiego w Krakowie, podczas jego wesela z Gryzeldą Batorowną r. 1583 przyozdobiona była „aulaeis ex auro et serico magna arte textis, quae totam Proserpinae raptus fabulam referebant" (pisze Reinhold Heidenstein: De nuptiis Joan de Zamosco ac Griseldis Bathoreae Epistola. Cracoviae in off. Lazari 1583. 4to) – W dworze Zamojskiego był mumszanc na którym się zjawił syn Abdelmelecha króla mauritańskiego przebrany głosząc iż przybył posiłkować wyprawę Batorego przeciw Moskwie. W wieczór był w dziedzińcu turniej. Po turnieju wjechał Mikołaj Wolski starosta krzepicki na złocistym wozie ~~[illegible]~~ jako Król Murzynów z pocztem czarnych. Za nim słoń niosący wieżę z której się ognie sypały, i wielbłądy. – Zaraz jechał na wozie Mikołaj Zebrzydowski starosta strzycki w postaci Saturna; ciągły wóz gemusze. – Za nim Stanisław Miński wiózł na wozie Jowisza i Minerwę. Żółkiewski wł; ciągnęły wóz 3 orły czarne. – Za nim Stanisław wojewodzic bełski jako Dianna wśród 14 Nimf, psów i jeleni. – Za niemi brama tryumfalna i zwycięstwa moskiewskie reprezentowane przez książąt Słuckich w strojach rzymskich, wóz z Łucznikiem i panną i smok i jeńce moskiewscy. Za tem muzyka – dalej ~~Jan~~ Joachim Ocieski syn Kanclerza w postaci Amorka na wozie. – Za nim Wenera na 2 Koniach trzymająca na łańcuchu Parysa. Za niemi Jan i Piotr Myszkowscy z złotemi jabłkami

Zamek krakowski miał wtedy dziedziniec czworograniasty wielki z dwóch stron galeryje z portykami i kolumnadą gmach cały na 3 piętra gmach godny monarchy posadzka z białego lub czarnego marmuru ściany i sztalowania ozdobione wytworną rzeźbą, płaskorzeźbami i najpiękniejszemi malowaniami. Najładniejsza sala gdzie pomiędzy orłami białemi i trofeami króla Zygmunta są popiersia wszystkich cesarzów i monarchów. – Zamek warszawski miał 2 wielkie dziedzińce otoczone mieszkaniami na 3 piętra w pokojach pomieszczał bardzo piękne malowidła przedstawiające wzięcie Smoleńska i tryumf Żółkiewskiego na sejmie (więc były ze Jana Kazimierza) – Pałac Lubomirskiego w Warszawie ze Jana Kazimierza przepyszny miał dach kryty ołowiem chorągiewki złocone na nim wietrzne.

Napis gotycki w Krakowie nad bursą Jeruzalem: Ad honorem o Mater Dei salutem animarum – In nomine Jesu Christi pro nobilitate, pro habitatione studiosorum Reverend. in Christo Pater Dominus Sbigneus misericordia divina tituli S. – Priscae Rom. Eccles. Presbyter Cardinalis – Episc. Cracov. A. D. milles. CCCC quinquagesimo tertio me fecit.

Porfir brunatny w Mnikowie koło Krakowa, w Sance, Porębie, Filipowicach Młoszowy robiono z niego za Stan. Aug. wazony. Włoszanie w Dębniku koło Krakowa robią blaty stołowe z marmuru mozaikowym sposobem

Pałac biskupów krakowskich w Krakowie odbudował Piotr Gębicki biskup architektem był Piotr Architekt i inni Włosi r. 1643

Szwedzi za Karola Gustawa wiele utworów sztuki pięknej w Polsce zniszczyli odsyłając marmury, posągi, obrazy do Szwecyi z Zamku Warszawskiego, Wiśnickiego który spalili

marmur czerwony na pomnikach krakowskich szwedzki zdaje się że ze z Pienin lub z Chęcin

Zamek warszawski między r. 1403 i 1406 Jan Xiąże mazowiecki cały wymurował z drewnianego. Zygmunt III przeniósł Stolicę z Krakowa do Warszawy r. 1622 dokończył przebudowania tego zamku Stan. August ozdobnie odbudował, upiększył obrazami Kanaletego malowidłami Bacciarellego, stołami mozaikowemi, sala ozdobione orłami srebrnemi marmurowe kolumny dno złote w pokojach, portrety obydwóch monarchów współczesnych. Sala balowa i mil... ...cian zwierciadła

200

Te marmurowe Kolumny ze złoconemi bronzami.
zdobiły zamek warsz. obrazy historyczne Dollabelli. Za Zygmunta III

Hoffbauer architekt buduje kościół w Kreszowicach

W sali rycerskiej na krakowskim zamku sufit z modrzewiowego drzewa w piękne arabeski

Brama floriańska odbudowaną była w Krakowie 1692 przez Jana Zalewskiego Rajcę miejskiego Kupca Krak. i r. 1834 pod nadzorem Felixa Sapalskiego i Michała Okońskiego.

65

Die italienischen Künstler der Renaissance in Krakau, von Dr. Marian Sokołowski. (Separatabdruck aus dem Repertorium für Kunstwissenschaft, VIII Band, 4 Heft. Verlag von W. Spemann in Stuttgart 1885.) 8° pg. 13.

Der Einfluß der italiänischen Renaissancearchitectur zeigt sich in Polen weit früher als in Deutschland, durch Wanderungen italienischer Maurer und Steinarbeiter. Namentlich am Hofe Kasimirs im J. 1470 war der italiänische Humanismus geltend. Sigmund I baute das Schloß in Krakau und seine Grabkapelle.

Francesco Lori oder della Lora aus Florenz (Sohn des Filippo Lori, und Angela Baltinelli), verließ Florenz 1509 war Baumeister des königlichen Schloßbaus in Krakau und starb 1516 in Krakau an der Pest (Decius: De Sigismundi regis temporibus. pag. 118) Im Testament vom 15 April 1515 vermachte er seiner Frau Angelica sein Vermögen (pag 2). Sein Adoptivsohn Johann wird in den Acta consul. Crac. V. 399 erwähnt. Francesco's Arbeit sind die schönen Galerien des Schloßhofes mit casettirten und vergoldeten Rosetten more italico". Die Schloßsäle waren von Hans Dürer (Bruder Albrechts) dekoriert.

Bartolomeo Berecci aus Florenz (Sohn des Lucas del Bereccio und seiner Gemahlin einer Tochter des florentiner Goldschmiedes Paolo Sogliani — cf Vasari ed. di Gaëtano Milanesi 1880 Tom V. pag. 133) Architect kam 1517 nach Krakau. Im J. 1517 machte er den Plan zur königlichen Capelle (Acta Tomiciana IV. p. 198); nach dem Tode Loris unternahm er den weiteren Schloßbau. Er baute mehrere Capellen und Privatbauten. Im J. 1519 fing er an die königliche Capelle zu bauen und endete selbe 1520 (Monumenta Poloniae III p. 97. 105. 106). Er kaufte sich in Krakau ein Haus und war 2 mal mit Krakauer Bürgerstöchtern verheiratet (Łuszczkiewicz: Bartol. Berecci 1879 p. 33). Im J. 1537 wurde er von einem Italiäner ermordet (Mon. Pol. III p. 114) In der Capelle im Lichte der Laterne ist die Inschrift: Bartholomeo Florentino Opifice. Die Wände haben reiche Ornamente mit Grotteskenverzierungen.

Johann Cini (Sohn des Matheo de Cini und der Margaretha Bighellari) aus Siena, kam 1519 nach Polen und arbeitete an den Groteskendekorationen der königlichen Capelle bestehend aus Früchten, Schilden, drachenartigen Arabesken (welche er seinem Lehrer Lorenzo di Mariano nachbildete) und griechisch klassischen Friese-Decorationen. „Saxaque Phidiaco sculpta magisterio" sagt die Inschrift in der Capelle". Andreas Critius lobt in einem Epigram die Arbeiten in der Sigmundscapelle des Bartholomeo Berecci.

Jacopo Caraglio (Jacobus Veronensis vel Parmensis) hat längere Zeit in Rom als Schüler Marc Antonio's gewirkt und
pag. 9. dort nach Rosso, Perrino del Vaga, Parmigianino und Tizian gestochen. Auf Empfehlung des Aretino (welcher an die Königin Bona Sforza Tochter des Gian Galeazzo Herzog von Mailand im J. 1518 vermählt, welche in lebhaftem Verkehr mit den italiänischen Gelehrten, Künstlern und Dichtern blieb) kam er im J. 1539 an den Hof Sigismund des I. (Cf. Ciampi: Bibliografia critica II p. 246. 247. – Brief des Leone Leoni an Aretino vom 23 März 1541: J. Dumesnil: Histoire des plus célèbres amateurs Italiens. Paris 1883 pag. 259. 260). Seit er in Dienste Sigismunds getreten war, hat er die Kupferstichkunst wie Vasari sagt „come cosa bassa" als eine niedere Kunst nicht weiter geübt (Vasari ed. Milanesi T. V. pag. 425. 426 – Vasari Giorgio: Leben der ausgezeichnetsten Maler, Bildhauer und Baumeister übersetzt von Ernst Förster. Stuttgart 1845. III Bd. II Abtheilung pag. 337) und sich ausschliesslich mit Goldschmiedkunst, Medaillen und Cameenschneiden (mit Edelsteinen verzierter Arbeit und Baukunst) beschäftigt. (Pietro Giulianelli: Memorie degli intagliatori moderni in pietre dure. Livorno 1753. – Passavant: Le peintre graveur T. VI p. 95). Bekannt sind von ihm einige Medaillen auf Sigmund und Bona und eine mit dem Namen des Künstlers bezeichnete und in Gold und Perlen eingefasste Gemme welche die Königin im Profil darstellt befand sich vor Jahren in der Sammlung Debruge-Dumesnil in Paris (J. Labarte: Description des objects d'art qui composent la collection Debruge-Dumesnil. Paris, Didron 1847. Fig. zu p. 69 und 491. 415.) Caraglio kehrte 1560 nach Italien zurück (Sokołowski pag. 10 – Ciampi Viaggio pag. [illegible])

Gian Maria Padovano genannt il Mosca arbeitete in Marmor und Bronze, Schüler des Augustino Zoppo in Padua, kam 1530 nach Polen wirkte als Medailleur, Bildhauer und Architect. Seine Arbeiten sind die Grabmähler des Gamrat und Tomicki in Krakau, den Tarnowski's in Tarnow; in Krakau baute er den bischöflichen Palast (Acta consul. crac. XII (23) pag. 14. 15) und einen Theil der Tuchhallen (Łuszczkiewicz: Dawni architekci Sukiennic. 1879)

Bartolomeo Ridolfi Stuckarbeiter, kam durch Vermittlung des Spytek Jordan in die Dienste Sigismund-Augusts vor 1550 (Vasari V. p. 288), kehrte zurück nach Italien. (Über Spytek Jordan siehe (Vasari deutsch T. III p. 211)

Santi Gucci (Sohn des Giovanni Niccolo Albenzi Gucci genannt Giovanni della Camilla † und der Marietta Bibi de S. Gervasio) aus Florenz. Arbeitete in Krakau an den Grabmälern Stephan Bathori's, Anna Jagiellonka, aus rothem Marmor, vielleicht auch Sigmund I und Sigmund August. Er starb in Krakau

Giovanni Maria Bernardoni aus Como Baumeister der Peterskirche in Krakau nach dem Muster der Gesukirche in Rom in ganz antiker Richtung.

cf: Burckhardt: Die Cultur der Renaissance in Italien. 1869 –
Burckhardt J.: Geschichte der Renaissance in Italien 1878.
Essenwein: Die mittelalterlichen Kunstdenkmale Krakaus 1869.
~~Flü~~ Nawarski: Jagellonische Capelle
Pokutyński

Flügelaltar mit silbernen Reliefs von Melchior Bayr, Peter Flötner und Pankraz Labenwolf in der krakauer Kathedralkirche (Lochner 1875 pag. 125)

148

Sztuki piękne.

~~677~~ 68

Dolabella Tomasz z Wenecyi malarz nadworny Zygmunta III Władysława IV i Jana Kazimierza mieszkał 50 lat u Dominikanow † 27 Stycznia 1650.

Kapituła Krakowska sprzedaje ogród na Stradomiu Mikołajowi malarzowi królewskiemu 1403.

Paprocki Herby p. 90 widział jeszcze w kościele benszowskim (beszowskim?) malowanych 20 synów Scibora z Lubnic herbu Jastrzebiec i początku XV wieku.

Zbigniew Olesnicki pochowany 1454 w pięknej spiżowej trumnie (sub urna aerea pulcerrimo opere fabricata)

Radwański pr Feliks r. 1829 professor budownictwa w uniwersyt. krak. (bib.

69

Rękopism pergaminowy: Zbiór przywilejów ~~miasta~~ cechowych miasta Krakowa z ślicznemi miniaturami r. 1505 przez Baltazara Behma przepisany darował do biblioteki jagiellońskiej uniw krak.

~~Aigner Piotr wydał ... swego dzieła część I obejmująca budowę kościołów parafialnych. 1825.~~

~~Beck Józef~~ falistość szaty (fałdy) – szykowna całość obrazu

630/a

Urbium praecipuarum totius mundi Liber tertius
Georgius Braun et Franciscus Hohenbergius
Georgius Braun. Coloniae Agrippinae 1616.
(tytuł Theatrum właściwie) przywilej na to 1576.

ark. 43. a) Mons Regius Königszbergk in Preussen
b) Riga
" 59 (ostatni) Vilna (z objaśnieniem niemieckim i 4 figurami)

Theatri praecipuarum totius mundi urbium liber sextus. Anno 1618. Coloniae Agrippinae
wydali Antonius Hierat et Abrahamus Hoghenberg.

43 Cracovia (na zarkusach z 6 herbami i wjazdem Króla do Łobzowa)
do tego 43 na 2 kartach opis

44 Cracovia z południowo wschodniej strony: Depictum ab Egidio van der Rye communic. Georgius Houfnaglius. (z 2 osobami u spodu.

45 Montis Calvariae in Polonia ad similitudinem ejus qui in Palaestina est typus
mons Calvaria Portret Pawła V i herb na drugiej ramki w nich napis: Dextera domini fecit virtutem Nicolaus a Zebrzidowicz Palatinus et generalis Cracoviensis Sniathin. cap. capitaneus erexit fundavit Anno Christi 1600 nad ramkami S. Michał, S. Bernardyn i S. Florian
szta: Lanscorona (zamek z mostem zwodzonym) – Domus B. Mariae – Palatium Caiphae – Coenaculum – Domus S. Annae – Most na Cedronie – Sepulchrum B. Mariae (prosty kościół) Locus Captionis – Hortus Oliveti – Lisiura pokaźna (ściana ogrodzony)

– Porta – Palatium Herodis – Palatium Pilati – Coemi-
torium V fratrum Polonorum S. Maria Magdal. – Calvaria –
Sepulchrum Domini – Monast ff. minor de obs. cum
ecl. S. Mar. Ang. – Capella S. Raphaelis Archang –
Ecclesia S. Michaelis Zeberzidowi – Hospital. –
rysta miejsc oznaczone Krzyżami Słupami i pira-
midami – na dole szlachcic idący piechzo za nim
dworzanie konie prowadzą.

46. a) Posnania (za miastem) b) Crosna: Templum S. Jacobi (za miastem)
– Templum S. Alberti) – Monasterium Francisc. – Fara
– Curia
47. Varsovia z 3 herbami i na dole 6 kościołów
48. Lublinum
49 Leopolis („Leopolis germani vocant corrupte pulo
pro Lewenburg a Leone" końcy słowami biblijnemi
50 a) Sendomiria b) Biecz (Templum S. Barb –
Tintinabulum – Ecclesia Corporis Christi – Ecclesia
S. Spiritus – Curia – 6 Castrum – Advocatia
za miastem)
51. Lovicium (z 2 herbami)
52 Praemislia (na dole szlachcic jedzie w Rydwanie)
53 Novum Zamoscium

Tom II 46 Gedanum III 43 mons Regius
T. III. 43 Riga.
T. II. 48 Grodno

(17 widoków Polski
(3 ~~4~~ Pruskie i Inflant.)

11 ~~554~~

Gregorius Woźniakowski
braciszek Paulinow w Czę=
stochowy r. 1739 robił wykła:
dane stoły dla biblioteki tem:
że oraz ptaszkorzeźbę nad
~~Kościołem~~ wchodem kościoła wy:
rażająca S. Pawła i Antoniego pu:
stelnikow tamże. (dobre)

Venceslaus Grotkau
mieszczanin Warszawski nadwor:
ny jubiler r. ~~16~~ 1672
jego roboty piękna monstran:
cyja w Częstochowie.

Zygmunt I Król. trudnił
się jubilerstwem. Klasztor
Częstochowski posiada jego
roboty pięknie wypracowa:
ną srebrną passyikę z r.
1510 i monstrancyję go
tyckiej formy z r. 1542.

Lauro Franciszek budowniczy
Krak. podług jego planu wy
budowano w Klasztorze Często:
chowskim Kaplicę S. Pawła fun-
dacji Denhofów r. 1671.

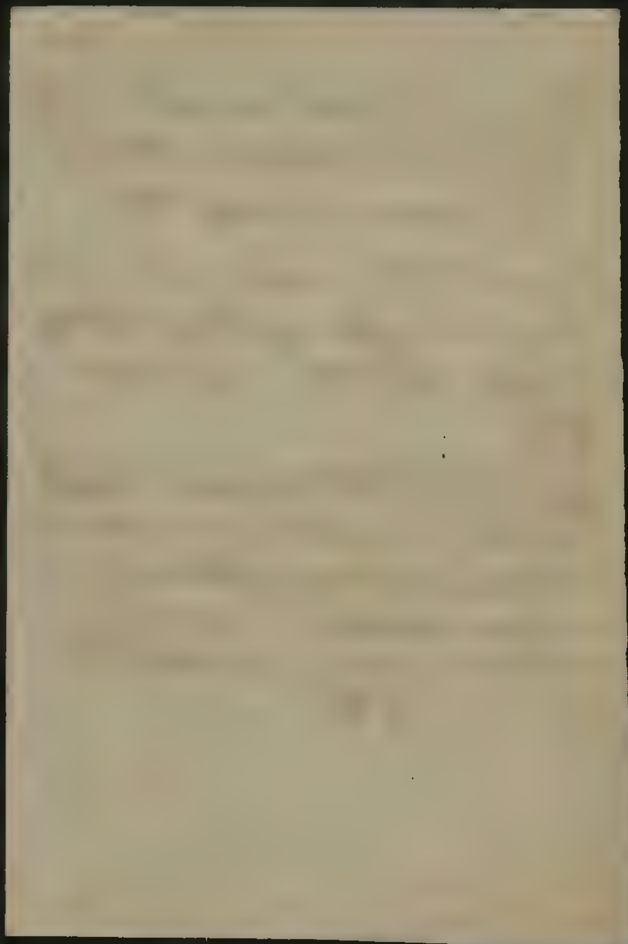
Karol Dankwart rodem Szwed
z Nissen r. 1694 i 1695 malował
sklepienia kościoła Klasztoru Często
chowskiego i kaplic – był Katolik

[illegible]

Dankwart Karol obywatel z Nissy malował 1691 sklepienia i kaplicę w Częstochowie, ukończył 1695

Wozniakowski Grzegorz paulin laik sławny ebenista wykładał sztucznie szafy biblioteki w Częstochowie 1739

Szypkowski Makary paulin laik haftował z drogich kamieni i pereł 3 sukienki do obrazu Częstochowskiego na axamicie granatowym dyamentami, na zielonym perłami, i na niebieskiem rubinami r. 1713.

R. 1726 i 1765 pracowali przy kollegiacie w Kielcach Krakowianie: Antoni Frączkiewicz snycerz i Szymon Słowikowski i Wojciech Bielski malarze

Jędrzejów klasztor cystersów malowany fresko przez Gutkowskiego. Jest tu jeszcze cela Kadłubka z oknem wychodzącym na Kościół który 1111 r. założył Jaxa czyli Jaczo herbu Gryf. 75

Miechów w Kościele założonym przez Krakochę Jaxę w XIII wieku jest piękny obraz S. Anna Smuglewicza (Miechowici 5 razy do roku obchodzili święta wielkanocne)

Zienootny kościołek modrzewiowy zbudowany przez Mieczysława
na Łysejgórze przed 50 laty rozwalił opat tutejszy Józef Nie:
golewski herbu Grzymała, a drzewo modrzewiowe użył do zbudo:
wania organów. — W Kościele dzisiejszym tamże zmurowanym
r. 1777 po spaleniu jest w ołtarzach 7 obrazów Smuglewicza
: S. Trójca, Emeryk Królewicz węgierski, śmierć S. Benedykta i inne
obrazy z życia tego świętego. Kaplica drzewa Krzyża św. przytymże
Kościele ocalała podczas pożaru są tu nagrobki na tablicach z czerwo
nego marmuru w całej postaci fundatora Mikołaja Oleśnickiego woje.
wody lubelsk. i jego żony Zofii córki Sebastiana Lubomirskiego +
1612 poetki. ma ona twarz i ręce z białego marmuru.

Bodzęcin ruiny zamku zbudowanego 1355 przez Borzanta Jankows.
-kiego biskupa krak. Kościół stary przy tegoż zmurowany w nim obrazy
bizantyńskie, nagrobek marmurowy z sarkofagiem Franciszka Krac
:ińskiego biskupa Krak. + 1577.

77. 477

Kazmierz Wielki stawiał kamienne domy w Olkuszu gdzie kopalnie Kościół stary farny – Kościół w Wiślicy z frontonem starem, w Czedłowie – W Końskich

W Opatowie w farze grobowce Szydłowieckich w jednym z bronzu płaskorzeźba wyobraża 11 osób koło stołu siedzących prawie naturalnej wielkości rycerz leżący nad nim dzieciątko nagie jest to cudnej piękności nagrobek Krzysztofa Szydłowieckiego wojew. Krak. zmarłego 1530 stawiany; jest tam nagrobek postaci leżącej jego żony z czerwonego marmuru 1536 stawiany.

Kościół katedralny Ś. Mikołaja w Sandomierzu zbudowany ~~około~~ w XII wieku przyozdobił go malaturą grecką czyli ruską Jagieł[ło] (Kronika Bielski) wewnątrz

80 ~~496~~.

Kościół S. Jakóba w Sandomierzu wymurowała około r. 1200 Adelajda xiężniczka córka Kazimierza Sprawiedliwego, r. 1226 osiedli przy nim Dominikanie Kościół ten niski ciemny spoczywa na filarach wchod niski z cegły. W kościele tym pomnik z drewa dębowego wyobrażający trumnę na 4 lwach wsparta ozdobiona orłami na tejże trumny wierzchu leży Adelaida z mitrą na głowie; pomnik ten stawiany r. 1676 – leży jest w tym kościele tablica kamienna z rzeźbioną figurą z literami wklęsłemi gotyckiemi: Hic jacet Domicella Adleais filia ducis Kazimiri fundatrix illius conventus et obiit anno domini millesimo CCXI leży nagrobek ten z XV wieku być się zdaje; w tymże kościele jest także tablica z herbem Nałęcz i napisem: Hic jacet strenuus dominus Johannes d'Ostrorog obiit anno domini MCCCCXXVII oraz na dzwonnicy dzwon z napisem gotyckim: in no(mine) p(atris) et fi(lii) et ss(spiritus sancti) amen n(oster) r(everendus) johanes por(prior) sandomiriens a. d(omini) MCCCLXX III (1373) a dalej Agnus Dei qui dollis pecada mundi miserere nob. O rex glorie veni cum pace (pace)

dzwon ten według tradycyi miał być lany r. 803 według Siejkowskiego ma to być napis grecki (!)

87 ~~118~~

Chmielowski Antoni i Bernard rzeźbiarze z Sandomierza robili około 1820 konfesjonały stalla i rzeźby do kościoła w Klimontowie.

Rajchan Matiasz malował alfresco 1761 kościół franciszkanów w nowem Mieście Korczynie i kościół na Łysej górze.

Karol de Prevot malarz malował obrazy dla Kollegiaty 2,2
Sandomir. + 1737. S.2

Malowidła stare ruskie w Kollegiacie Sandomir które Kazał Władysław Jagiełło malować, r. 1711 na rozkaz Kapituły zabielono.

Portret Floryana Kazimierza Czartoryskiego arcyb. gnieźn. + 1674 malowany przez Bacciarellego r. 1782 jest w Kollegiacie Sandomir.

Sienno wojew. sandom. w starym Kościele farnym po prawej stronie w ołtarzu płaskorzeźba przedstawia fundatora Zbigniewa Oleśnickiego bisk. krak. 1440 i kilka osób z napisem gotyckim

83

[illegible]

Iwo z Końskich Odrowąż kanonik krak. kanclerz dzielnica białego około 1216 wystawił klasztory w Mogile, Jędrzejowie, Miechowie kościoły Ś. Maryi w Krak. w Wawrzyńczycach, Działoszycach, Dzierżążnie, Sandomierzu i t. p.

85

Więże pod hełmem ob. Sufit.

Gmachy w Warszawie (Budownictwo)

Bank polski i Giełda w Warszawie założona 1826 podług planu Antoniego Corazzi, tamże gmach więzienia głównego r. 1830 podług planu Henryka Markoni; tamże Kościół Kapu=cynów odnowiony i kaplica Królewska przytem wyrestaurowana podług planu Henryka Markoni r. 1829; spiżowy obelisk na pamiątkę cesarza Alexandra w cytadeli warszawskiej 1835 podług planu budowniczego Jakoba Gay; Kościół Pijarów dawny pojezuicki 1836 wyrestaurowany podług planu Alfonsa Kropiwnickiego; Katedra rossyjska dawny klasztor podług planu Andrzeja Gołońskiego r. 1837 odbudo=wana w niej w ołtarzu obraz S. Trójcy roboty Alexandra Koku=lara, Kościół metropolitalny S. Jana restaurowany 1836 podług planu Adama Idźkowskiego przyczem rzeźbę ołtarzy i ambony z figurami robił Konstanty Hegel, statuy i płasko=rzeźby gipsowe Ludwik Kaufmann, sztukaterye Wincenty Vincenti, roboty kamieniarskie na fasacie kamieniarz Jan Hagen. obrazy Zdjęcie z krzyża Alexander Kokular, Trzech Króli Franciszek Farhauzer, Zesłanie Ducha św. Bonawen=tura Dąbrowski, S. Trójcę Antoni Kolberg (ob: Plany budow=li obejmujące rozmaite rodzaje domów, mieszkań wiejskich róż=nej wielkości, kościołów, gmachów publicznych, mostów, ogrodów, monumentów i t. p. szczegółów przez A. Idźkowskiego budow=niczego rządowego członka akademii florenckiej sztuk pięknych. Warszawa 1843. fol. Zeszytów 2.) — Kaplica S. Alexandra Newskie=go w pałacu Łazienkowskim r. 1846 podług planu Andrzeja Gołońs=kiego — Kościół S. Karola Boromeusza 1841 podług planu Henryka Markoni z pięknemi płaskorzeźbami Pawła Malińskiego — Wielki Teatr 1825 podług planu Antoniego Corazzi z [illegible]

odmianami Ludwika Kozubowskiego budowniczego, przyczém sztukaterye Ferdynanda Markoni – Obelisk na Saskim placu 1837 podług planu Antoniego Corazzi przyczém modele orłów i lwów są rzeźbiarza Konstantego Hegla – Dom Badeniego na placu Krasińskim 1838 podług planu Andrzeja Gołońskiego z piękną płaskorzeźbą na frontonie: Psyche wstępująca do Olimpu przez Pawła Malińskiego. – Pałac Saski odbudowany 1839 podług planu Adama Idźkowskiego – Bazar czyli gościnny dwór 1840 podług planu Alfonsa Kropiwnickiego i Jakóba Gay – Pałac dyrekcyi mennicy 1840 podług planu Piotra Frydrych budowniczego przerobiony z płaskorzeźbami Malińskiego wyobrażającemi Czas, wiosnę i jesień; dom hr. Seweryna Uruskiego 1844 podług planu Andrzeja Gołońskiego; bazar Sewerynów 1846 na górach Dynasowskich podług planu Franciszka Lanci; pałac hr. Andrzeja Zamojskiego 1846 podług planu Henryka Markoni; gmach instytutu wód mineralnych w ogrodzie Saskim 1847 podług planu Henryka Markoni z 4 figurami wyobrażającemi Hipokratesa, Higieny, Chemię, Naturę i 4 popiersiami Wolfa, Brandta, Czekierskiego i Celińskiego lekarzy roboty Ludwika Kaufman – Ratusz główny (dawniej pałac Jabłonowskich 1785 podług planu Dominika Merlini zbudowany) r. 1817 pod kierunkiem budowniczego Fryderyka Lessel wyrestaurowany. – Zamek królewski z ogrodem restaurował budowniczy Jakób Kubicki 1818 – nowa przystawa przy domie Towarzystwa dobroczynności (dawniej klasztor Karmelitek) 1819 wystawiona podług planu Antoniego Corazzi – Kościół S. Alexandra 1818 podług planu Piotra Aignera – Fasada kościoła bernardynów restaurowana 1788 podług planu Piotra Aignera i 1815 – Belweder pałac 1818 podług planu Jakuba Kubickiego – Pałac mennicy 1819 podług ry-

sunku Piotra Aignera – Obserwatorium astronomiczne 1819 podług planu Piotra Aignera – Dom Towarzystwa Przyjaciół nauk podług planu Corazzego 1820 – Pompa żelazna przy pałacu Krasińskich 1824 podług planu Piotra Aignera – Podług planu Jakóba Kubickiego wystawiono bramę tryumfalną na wjazd cesarza Alexandra do Warszawy d. 12 listopada 1815. – Jan Piwarski litografował: Obchod pogrzebowy po cesarzu Alexandrze I r. 1829, rycina 30 łokci długa. – Litografia pierwsza założono w Warszawie 1819 przy Kwatermistrzowstwie, dopie ro 1820 publiczną litografię założył Ludwik Letronne uczeń Dawida; lekcje zaś z litografii jeszcze 1817 dawał Jan Siestrzyński.

Zamek królewski w Warszawie był najprzód drewniany (Crom
l. XVI Starov. 462) Celniejsze skrzydło wystawił 1403 lub
1405 Jan Xże Mazowiecki; Zygmunt August poprawił
nieco. R. 1622 Zygmunt III dodał piętro odbudował zamek
nad poselską izbą umieścił wieżę. Miał 3 oddziały 1) gród urzędo:
wy warszawski i archiw 2) ~~ś~~ środkowy: Pokoje królewskie sena:
torska izba i poselska; archiw krajowy (metryk) 3) Kuchnie i pokoje
dworzan. Były tam obrazy Dolabelli historyczne (Ob Cellarii
descriptio regni Pol. Amstelod. 1659. p. 595) R. 1773 odbu:
dował zamek Merlini za Stanisława Augusta. Kaplica z wspa:
niałym obrazem sala sejmowa, tronowa, audyencyonalna — Gabinet
konferencyjalny ma arabeski na dnie złotym przyszne zwierciadła, por:
trety współczesnych Stanisł. Aug. monarchów. — sala balowa ma wokoło
marmurowe kolumny ze złoconemi bronzy — sala rycerska w niej
6 polskich historycznych obrazów pędzla ~~[illegible]~~ ~~Bacciarellego (z któ~~
~~rych 2 wzięte do muzeum paryskiego później zwrócone~~), portrety
sławnych Polaków wiele — Pokój jeden ma wyłożone całkiem ściany
czarnym i czerwonym marmurem krajowym sa tu obrazy królów
polskich — w pokoju przyległym widoki (włoskiego ~~Kanaletlego z których 2~~
~~wzięli Francuzi a później oddali~~.

Łazienki Król. w Warszawie. Stanisław August zbudował ten
pałac stoi tu z czasu Króla Jana III — Wewnątrz pałacu: sala balowa
z posągami kolosalnemi wielkoli z marmuru białego — sala druga w
obrazy ~~Bacciarellego wyobrażające Podolanową historyą~~ w ro:
tundzie środkowej z marmuru kararyjskiego Królowie: Kazimierz
Wielki Zygmunt I Stefan Batory, Jan III — Kaplica z pięknemi
obrazami — Łazienka z rzezbami przyjemnemi na górnym i dolnym
piętrze kosztowne sprzęty mnóstwo popiersi i obrazów obcych i narodowych
mistrzów (~~Bacciarellego~~, Plerscha, Wojniakowskiego, Kasanowy)
-piękne widoki, przedmioty historyczne, portrety najpiękniejszych współ:
czesnych kobiet, obraz przedstawiający jak Xże Nassau w Afryce za:
bija tygrysa, zwierciadła — teatr — na dziedzińcu posągi wodotryski —
— W ogrodzie była gruppa z białego marmuru: Tankred i Kloryńda
dzieło Lizanich [illegible] Florenckich dziś w Lutowskim ogrodzie — teatr
na kępie — pałac biały —

Brühlowski pałac w Warszawie

Belweder zbudował carewicz Konstanty oraz wspaniale tenże odbudował pałac xięcia namiestnika (dawniej Radziwiłłowski)

Pałac Krasińskich zbudowany około 1687 przez Krasińskiego podskarbiego koronnego wybornej architektury o którym niewiem czy jest prawdą że nic robiony w sztukaterie lecz z zagranicy sprowadzony – (Odlewy teraz z żelaza sławne z fabryki Ewansa w Warszawie) dziś ten pałac rządowy pysznie odbudowany.

Pałac Komisyi rządowej wojny pysznie stawiany 1784 przez Antoniego Ostrowskiego także pyszne rzeźby i obrazy. – Pałac Łaski zbudował August II 1724 przy nim teraz piękny park angielski urządzony przez Savaga ogrodnika Łutawskiego – Koszary artyleryi w porządku jońskim za Stan. Aug. stawiły. – Ludwisarnia wystawił Stan. August i do kierowania tym zakładem z zagranicy sprowadził Dietricha.

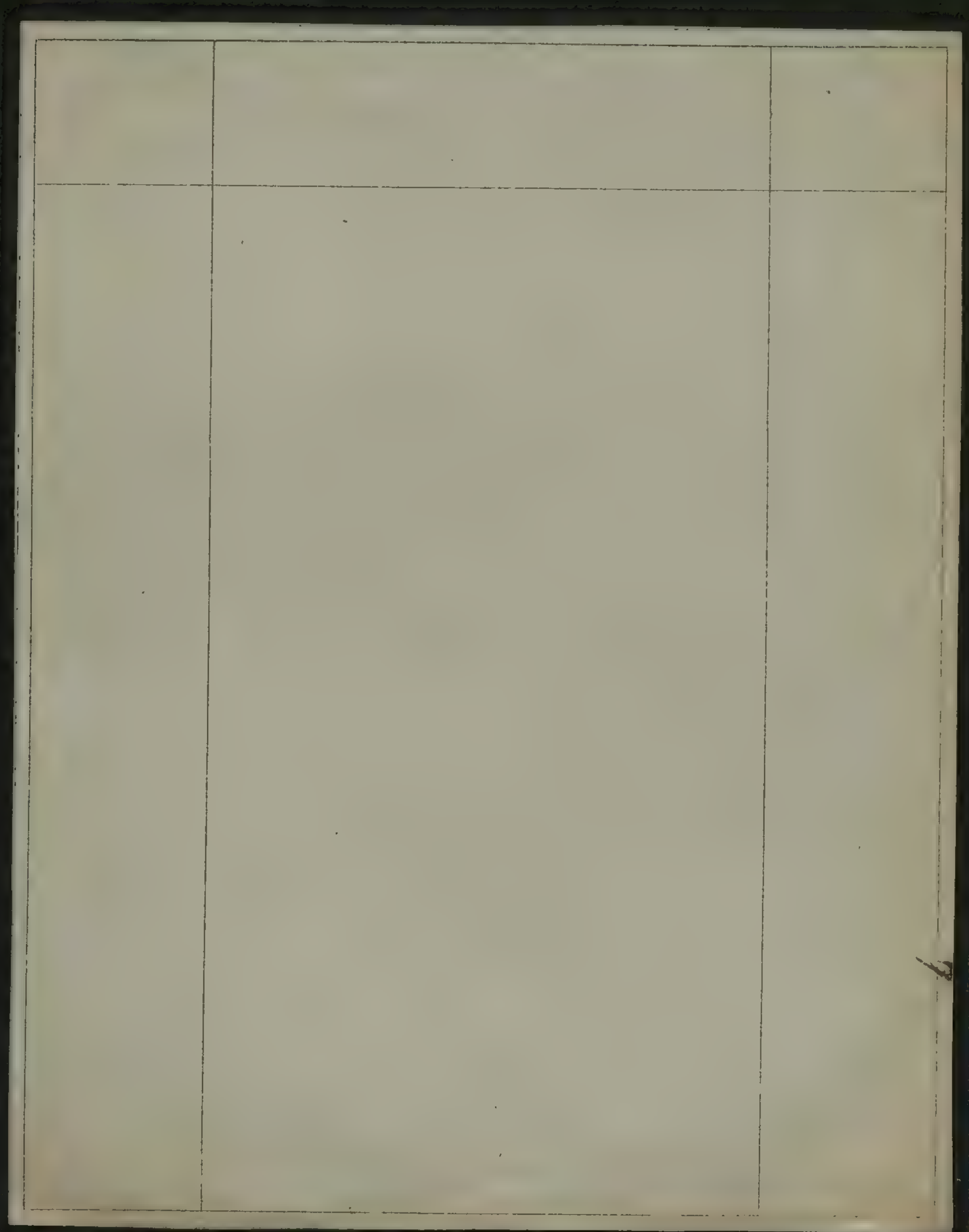
Liceum w Warszawie założone r. 1804 – Uniwersytet 1817 – Szkoła politechniczna – r. 1827 było w Warszawie 20 drukarni 5 litografij (w Banku polsk.) 3 litografie nut kilka prass do odbijania rycin 10 księgarni. Pałac Kazimierowski ~~[illegible]~~ zreparował r. 1740 Sułkowski tam w sali posiedzeń komisyi oświecenia sławny Królów poczet Ploersha i ~~portret [illegible]~~ ~~[illegible] I [illegible] Blanka~~. – Obserwatorium astronomiczne budowa ładna szczytna – ~~Ogrodzie botanicznym~~ zręcznie wodzu naśladowanie rośliny przez profesora Hofmanna (a przy gabinecie zoologicznym. Gabinet wzorów gipsowych przy uniwersytecie powstał ze zbioru zakupionych po Stan Auguście odlewów popiersi i innych rzeźb wynosił 542 sztuk z Paryża przybyło 140. i 42 obrazów było to jeden z najznakomitszych gabinetów wzorów w Europie posiadał odlewy najsławniejszych rzeźb: Laokona, Wenery i Apolina medycejskiego, Apolina belwederskiego, dwie Westalki z Herkulanum, Gladiator Borghesów, umierający Antinous, Faun drezdeński, Zeno, 2 centaury – Kanowy: Tezeusz i Minotaur. – Gabinet medalów i starożytności wynosił 2,769 sztuk wzbogacony od Bieniackiego majora. Gabinet rycin powstał z zbioru Stanisł. Augusta liczącego 71,165 sztuk r. 1815 kupionego w którym były także Rafaela oraz obrazy watykańskie illuminowane i złocone oryginalne rysunki piórem z gło. wyż Rafaela, kredą Corregia dalej Caracia, Guida. Michała Anioła, Rubina [illegible] Stan: Żołocki ca... [illegible] ira, Tiziana, Rubensa Rembrandta, Durera Ostadego i t.d. [illegible] ilość rycin Mar... [illegible] 120 miedz. [illegible] [illegible]

216

R. 1827 Gabinet rycin w Warszawie miał 88111 sztuk. jeden z większych zbiorów w Europie.

Jarzemski Adam r. 1643 opisując wierszami Warszawę mówi że w kościele Bernardy:
nów na Pradze były na marmurze białym różne wyryte historyje oraz Matka boska
smagławej płci malowana przez S. Łukasza; na ratuszu w Warszawie były portrety ciągiem mazo:
wieckich i królów polskich — w pałacu Kazanowskich statuy z marmuru, wiele obrazów jeszcze
zwiniętych, na ścianach obicia na tle złotym haftowany bankiet królewski na dworze Kazanowskich,
wizerunki osób w kraju i zagranicą stawnych — obraz bardzo piękny Adama podającego Ewie
jabłko, obraz Łazarza, starzec któremu coś z zaprószonego oka dobywają (pewnie flamandzkiej
szkoły) portrety familijne — widział malarzy holenderskich malujących tam obrazy w pład:
rach — W królewskim pałacu (Kazimierowskim) na Krakowskiem w ogrodzie posągi odlewane
ze śpiżu Herkules jak lwa dusi, koń spinający się od bólu do góry, którego u spodu wąż kąsze.
w kaplicy tamże cudny obraz S. Cecylii i S. Franciszka w ogrodzie tamże koń na słupie z marmu:
ru, Delfin na nim chłopiec siedzi z ptakiem z marmuru — W pałacu ujazdowskim cztery
tańce potężne lwy z marmuru białego obrazów mnóstwo, portretów obrazy historyczne: Wiara S.
broni Polski pod której nogami leży Moskal z wyprószoną szablą; Koronacyja Maryi Ludwiki,
Krzciny pierworodnego królewicza — Pałac Ossolińskiego kanclerza włoskiej architektury
w nim posągi 4 królów, statua z śpiżu wyobrażająca Polskę w jednej ręce trzyma sierp w drugiej
kopiję a u nóg pług, Kupidynek ze strzałą z metalu, obraz Władysława IV na białym koniu,
wśród rycerstwa, wojsko rokoszowe które Ossoliński uspokaja, obrazy historyczne z dziejów
familii Ossolińskich, Ossoliński zrzucony z konia i kopiją przebity od S. Anny ratowany, panienka
która biskupa Ossolińskiego koronuje, statui sprowadzane z Rzymu, sufity z cudną gipsaturą,
meble cudnej roboty ze złota i srebra, drzwi i kominy marmurowe; na gzymsach cesarzowie rzymscy
z marmuru białego w medalionach, obraz mozaikowy układany z kamyków.

Jak się królowie polscy w drogich kamieniach i rzeczach jubilerskich kochali zaświadcza lustra:
cyja r. 1599 skarbu koronnego. Medale tam były cudne z dyjamentów rubinów złote i t. d. na
nich wyobrażone były: judicium Salamonis, violentia mulieris, Venus z Wulkanem, Scewola rękę
pali, Orfeus, Mars cum Venere et cupidine, Jezus, Lew, smok — Lustracyja z r. 1633
wspomina jeszcze opony aksamitne czerwone, na których historyja Noego wy:
konterfektowana (pewnie to były Arazzi Rafała)

~~Blonek~~ i Pełczyński uczyli ~~malarstwa~~ i rysunków a Kretlów rytownictwa w Instytucie Głuchoniemych w Warszawie r. 1827.

Dom towarzystwa przyjaciół nauk w Warszawie było tam wiele obrazów rzeźb między innemi popielnice w Polszcze wykopane posąg Kazmierza wielkiego znaleziony w ziemi przy robieniu drogi w okolicy Leśniowoli. Staszic zapisał na posąg Kopernika 10000 złp.

Ratusz w Warszawie są w nim obrazy współczesne Książąt mazowieckich Janusza Stanisława i Anny. – Stanisława Augusta p. Wernera 1764 – ~~Ale~~ ~~xandra I cesarza Kopia z Gerarda p. Blanka~~ – Wjazd cesarza Alexandra I do Warszawy 15 listopada 815 p. Varenna – Portrety: Adama Xcia Czartoryskiego, Stanisława Hiacynta i Antoniego Małachowskich, Kazimierza Xcia Sapiehy, Kołłątaja, Ignacego i Stanisł. Potockiego, Józefa Xcia Poniatowskiego, Kublickiego, Macieja i Walentego Sobolewskiego, Jabłonowskiego, Jana Deckerta prezesa, Ignacego Wyssogoty Zakrzewskiego i Kasza... Króla Wójty prezesów malowane po większej cześci przez Grafocego lub Józefa Peszka.

Pałac błękitny przez Augusta II dla Orzelskiej stawiany pojedyncz.

W Dreznie są kosztowne szpalery arazzi o których mniema Ciampi: Viaggio iż są robione podług wzorów (kartonów) Rafaela i iż są cześcią tych które Zygmunt August posiadał (p. 16) i do których po śmierci Jana Kazmierza rościł sobie prawo xiążę Enghien ~~jako sukcesor~~ rzeczpospolita odmówiła mu je (o tem wspomina w listach swoich Santi Bani (z Florencyi) sekretarz Myszkowskich w listach do Kozma III xcia Toskanij a które listy prof. Franciszek Longhena w włoskiem tłomaczeniu życia Rafaela przez Quatremere de Quincy przytacza. Że podobne szpalery były w Krakowie mówi Orzechowski w dziele: Panegyricus nuptiarum Sigismundi Augusti Poloniae regis priore correctior et quasi locupletior. Addita est in fine Bonae reginae luculenta laus. Cracoviae Lazarus Andreae excudebat 1553. 12° powiada on że podczas wesela Zygm. Augusta z Katarzyną Austryjaczką w zamku Krakowskim zawieszone były takie szpalery (zdaje się więc że je August II lub August III z Polski do Drezna przewiozł) (Kartony Rafaela zupełnie zgodne z zgodne z owemi Drezdeńskiemi obiciami Orzechowski nazywa je Cortinae i powiada że przedstawiały: (admirabili fuerunt materia et opere:) 1) Adam i Ewa nago 2) Wąż nakłania Ewę do zerwania jabłka 3) Wygnanie Adama i Ewy z raju 4) Adam z Ewą ciężko pracuje koło ziemi 5) Ofiara Abla i Kaina 6) Kain zabija Abla

7) Bóg zagniewany nad zabójstwem brata 8) Złości i złe między potomstwem Kaina po śmierci Abla 9) Bóg ~~każe Noemu budować arkę~~ objawia Noemu potop (Hic ornatus fuit tanto rege dignus) były złotem nawet tkane owe obicia) 10) Bóg uczy Noego budować arkę 11) Arka się buduje 12) Noe zbiera zwierzęta do arki 13) Potop świata 14) Widok świata po potopie 15) Bóg błogosławi ofiarze Noego — dalej było poselstwo Mojżesza do Egiptu jego rozmowa z Faraonem, pochód Izraelitów, wojna z Amalekiem i prawa. i t. d. Obrazy te Rafaela (który † 1520) są w Watykanie. Wesele albo ślub zaś Zygmunta z Katarzyną był r. 1553.

Stanisław August za staraniem Baccarellego nagromadził wielką ilość obrazów włoskich, francuzkich i niemieckich te później przez licytacyję sprzedano w Warszawie

Statua Zygmunta III na Krakowskiem w Warszawie jest z bronzu pozłacanego

Pałac Lubomirskich w Warszawie (jak świadczy Jan Faggioli r. 1590) budował uczeń Bonarottego

Galeryje obrazów w Polsce 1) Ossolińskich w Warszawie 2) hrab. Sierakowskiego tamże 3) hrab. Stan. Potockiego 4) hrab. Tarnowskiego ~~[illegible]~~.

Pałac Chodkiewiczów w Warszawie mieści w sobie kosztowną bibliotekę, zbiór rycin i obrazów po Rzewuskim staroście Grodeckim obrazy te 1817 sprzedane zostały. Były tam Rafaela Przeminienie Pańskie i kopia tegoż przez Olęskiewicza, ~~obok~~ cyja Stanisława ~~Augusta przez~~ Kanalettego, obrazy Dominikina Coreggia, Caraccio, Giulio Romano, Lusyna, Spagnoletta, Ferdynanda Bello, Gerarda della Notte, Halbersztroha, Barronia, Cassanowy i.t.p.

Pałac Stanisława Potockiego ~~[illegible]~~ w Warszawie mieści w sobie bibliotekę wielką zbiory medalów, obrazów między innemi: Bordonego: Czas odkrywający prawdę, Battoniego: malarstwo, rycerstwo, budownictwo pod postacią trzech niewiast muzyka i rymotworstwo; Kawalera Liberi: trzy gracje i ogródnik igrający kupido z spoczynek przy łowach Dyjanny; Annibala Karacza: zdjęcie z krzyża; Palota z Werony zdjęcie z krzyża; Lesuera: Ofiara oddana zbawicielowi; Salwatora Rosy: Ś. Wilhelm przywiązany do drzewa; Lebrena: Uniesowstapienie; Teniersa Bussera: Dzieci igrające pod pięknemi drzewami (przyjemny); Teniersa kuchnia pracowicie wykonana wyrobiona; Bergena widoki; Widoki z szałasami Klaudyusza z Lotaryngii, Lukatellego, Placida Konstancjusza; portrety: p. Angeliki Kaufmann: Księżny Lubomirskiej i Stanisława Potockiego; p. Lampiego: pięknej Zulii Potockiej i p. Battoniego hrabiny Stanisławowej i Ignacowej Potockiej; p. Lokarskiego: Ignacego Potockiego; ~~p. Bacciarellego: Lubomirskiego marszałka w. kor. i Stanisława Potockiego~~; p. Landego: Krystyny Potockiej córki Ignacego, i Aleksandra Potockiego syna Stanisława; Ramuszego: Obesin ~~[illegible]~~ koło Kurowa i Maryn. Kibliszko Putaw; por:

Pałac Krasińskich w Warszawie miał w sobie obrazy historyczne portrety zbroje Władysława IV, Zygmunta Augusta, Sobieskiego, Krzysztofa Radziwiłła; tarcze: Zygmunta III Krzysztofa Radziwiłła i Załka Krasińskiego, Jana Tarnowskiego, petafsze Stefana Batorego Zygmunta I, Krasińskich, Jagiełłe pod Grunwaldem; szyszaki Tęczyńskiego, Chodkiewicza, Koniecpolskiego Bekiesza Kalinowskiego, postane od mistrza Krzyżackiego

Galeryja Ossolińskich w Warszawie r. 1816 założona, mieściła pierwotnie 438 obrazów, ważniejsze: Jordansa: Jakób błogosławiący syna; Rafaela szkic przemienienia pańskiego i S. familii; Sassa Ferrato: głowa filozofa; Teniersa targowisko; Jana Botta okolica; Caravaggia czterech Ewangielistów, Trewizaniego Samarytanin; szkoły flamandzkiej Kwodlibet; Guercina S. Petronela; Rembrandta 3 głowy; Herod; Tycjana: Cudzołożnica; Murilla dwóch głupców; Coreggia N. Panna; Czechowicza 2 obrazy; Kopeckiego: portret; Locatellego: pejzaż okolica; Werneta: burza morska i marynarka; Mengsa: portret; Guercina S. Franciszek; Zuccharego S. Familia; obrazy: Albana, Lauro Locatelli; Netszera; Lagrena: Wieczerza pańska; Teniersa widok wiejski; Zuccharina: Nawiedzenie N. Panny; Locatellego: widok wiejski; Burgognoniego bitwę; Werszyngia: Amazonkę; Tempesty burzę; Linakesa: widok wiejski; Balena: arka Noego; Florysa pożar Troi; Jordansa ślicznny obraz – Dyrektorem tej gallerji był Villani a 1827 Kondratowicz.

~~Albertrandy~~

Czechowicz Szymon i Łukasz Smuglewicz r. 1750 mieszkali w domu pod Nrm 59 w Warszawie

Pałac Zamojskich przed r. 1806 miewał w sobie pyszne gipsatury i figury na piecach i posłianach n.p. Jan III z żoną

Metzel za Stan. Augusta podał wzór mostu w Warszawie przez Wisłę na łańcuchach żelaznych

Dekoracyje w teatrze warszawskim już przedtem Sylwestra Zielińskiego.

P. Joustin a r. 1827 pp. Zuttly ojca i syna – Nowy teatr na Marywillu wybudowany podług planu Corazzego ma fronton z 10 kolumn a na attyce kwadrygę Apollo Muzami otoczony. Mieści się w nim 2500 widzów.

Towarzystwo harmonijne było w Warszawie za rządu pruskiego.

R. 1801 powstała Maskarada

Mokotów (Mon Coteau) koło Warszawy założony przez Izabellę z Czartoryskich Lubomirską.

172

Obrazy historyczne Dollabelli były w zamku warszawskim aż do początku panowania Augusta II wtedy znikły może je dał Rossyi (Panowanie Zygmunta III J. U. Niemcewicza. T. III str. 23.

Za Stanisł. Aug. w zamku warsz. pokoj marmurowy miał ściany wyłożone krajowym marmurem czarnym i czerwonym tu były ~~Bacciarellego~~ portrety królów polskich. — W sali rycerskiej obrazy ~~jego~~ historyczne oraz portrety sławnych Polaków ~~Bacciarellego~~ i 20 popiersi lanych z metalu mężów sławnych Polaków — dziś w Kremlu

Posąg Zygmunta III na placu krakowskim w Warszawie, do 11 stop wysoki Król trzyma w płaszczu zakrzywiony prawą ręką a w lewej nieco wyższy krzyż od całej osoby. Król we zbroi i płaszczu królewskim. Posąg stoi na wysokiej kolumnie porządku korynckiego 29 stop długiej kapitelu nad słupem i wdole u podstawka blisko 15 stop podstawy dolnej z marmuru krajowego 25 stop cała więc kolumna ma 80 stop czyli 40 łokci. Posąg króla odlany z bronzu w Krakowie i wiślą do Warszawy sprawione. Kolumna z marmuru chęcińskiego. Wystawił Wład. IV. ten pomnik ojcu III 1643. a Stan. August kazał 1743 naprawić i odnowić.

Piotr Duńczyk będąc wielkorządcą Kalisza i Kruświcy w połowie drogi do siebie tych dwóch miast wystawił słup kamienny (którego szczątki koło miasteczka Konina w wojew. kaliskim)

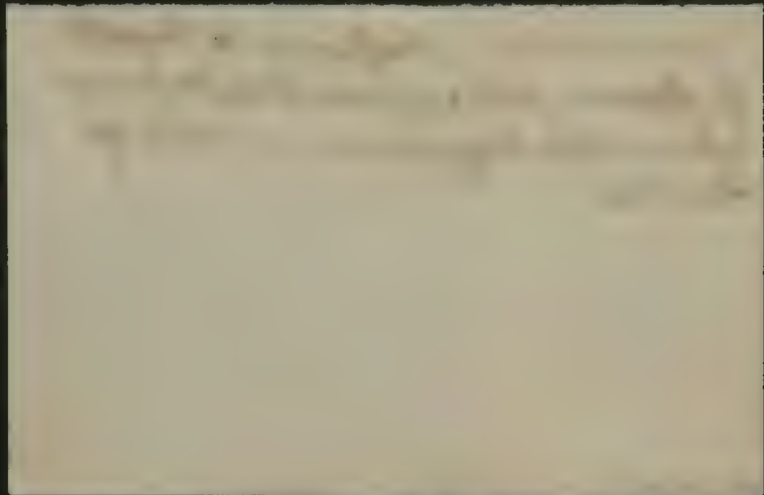
W Sieradzu w kościele farnym kamienne nagrobki Piotra z Wrzącej Zajączka r. 1467 †

Napad Husytów wiele pomników zniszczył (ob. Abraham de Goślice)

Piotrków wspaniały zamek stawiany przez Kazimierza W. stawiany i ratusz dziś ruiny

Mieczysław I zbudował w Polsce 9 kościołów chrześciańskich między temi jeden w Płocku (Marcin Gallus) katedrę w Płocku z kamienia nanowo wybudował r. 1136. Aleksander bisk. z Płocka.

Pałace Krolewskie w Warszawie za Augusta II stawiane podług planów drezdenskiego budowniczego Pöppelmann, i Andrzeja Schlütera. 95

pokoj marmurowy w zamku Warszawskim za Władysł IV z rożnych zwany

marmurow zbudowany ten Krol postawił tam portrety Jagiellonczyka

Wazow i niektorych z arcyxiążąt rakuskich z sobą spokrewnionych poźniejsi

Krolowie dostawiali portrety lecz były nierowne Stanisł August odbudował

ten pokoj r. 1771 obrazami nadwornemi swemi Artystami i przydał portrety za

międzi gdzie nie tyle było potomnie czyny F.

od r. 1776 od r. 1784.

Hetmani wielky koronni

Kasztel. Krak. od r. 1762 był

Jan Klemens Branicki od 1752 - 1771

1769-8-9-70-1 r. 1765 od Stan. Aug.

order S. Stanisława

Vacat 1772 y 1773

mianowany w r. 1773

Wacław Rzewuski (w 1774

Krótko był

Branicki od 1773.

Hetmani wielky litewsky.

Michał (Kazimierz) Xiąże Radziwił od r. 1744. —

1725 przyjął Fra... Wspiar... 1761 (był) żył 1773.

Kaszt. wileński

Michał (Józef) kniaz Massalski od r. 1762

r. 1765-7-8

Michał Ogiński od r. 1768 - 1781 —

był 1786 r. 1765 został od Stan. August.

był r. 1787 order S. Stanisława był r. 1782

97

Pomnik Zygmuntowi III Krolowi polskiemu i szwedzkiemu
od Władysława IV syna jego w Warszawie wystawiony
Sew. Oleszczyński fecit 1823. w żito. W. Śliwickiego
Kwiatkowsk. [illegible] Władysława IV
Posąg krolewski 11 stop wysoki z bronzu w zbroi i płaszczu Krolewskim
odlewał JM. Daniel Thym J. R. M. Sculptor Varsaviae fecit
A. D. 1644 cała Kolumna 40 łokci wysoka.

98 ~~558~~

my nie znamy perspektywy plastyki tak jak dawniej – posągi nasze stosownie do gmachu lub placu albo karlowate albo olbrzymie – znikła ta harmonia – w malarstwie tylko wyżej nad starych stoimy.

Spiżowe popiersia Królów polskich z war murowej sali w Warszawie zdobią dziś Kreml w Moskwie równie jak i Kara. letnego zbiór pod Wolą i korony polskie które dla Rosyi wykradł z skarbu Siesa. kowski kustosz ostatni Kor. za co dożywot nią pensyją pobierał

cf. Stanisław Glogier.

Załuski bisk warmiń w pałacu swym w Warszawie kazał w naturalnej wielkości
malować obrazy Krolow. Chomentowski wojew. mazowiecki w dobrach
swych Jasieniu kazał włoskim rzezbiarzom robić busta Krolow
które się dostały Załuskiemu temu. 99 ~~562~~

~~046~~

R. 1767 król Stanisław August zaczął stawiać Łazienki w Warszawie pałac letnisligznej budowy którego architektami byli ~~[illegible]~~ <u>Kamsetzer</u> i <u>Jakób Kubicki</u>.

Stolica z Krakowa do Warszawy przeniesiona r. 1596.

Fagiuoli Jan sławny poeta burleskowy włoski będąc
wraz z nuncyjuszem papieskim Santa-Croce w Polsce
w swym dyjariuszu (którego autograf ma biblioteka
Riccardiana) opisuje w Warszawie pyszny pałac w
Ujazdowie marszałka Lubomirskiego, mówiąc że stawiany
na sposób włoski podług rysunku ucznia Buonarrotego
Dziwi się tamże pięknym obrazom, sztukateryjom rzeźbom
i przepychowi   Ciampi not: 121

162
Willanowski pałac koło Warszawy założony przez Jana III -ę Kow
jeńców tureckich teraz Stanisł. hrab. Potockiego Są tam 4 pokoje
chińskie z sprzętami i ozdobami chińskiemi — w sali białej i innych
pokojach starożytne posągi: Cinta leżąca, Safo i Koryńna z mar:
muru białego popiersia z bronzu, marmuru, granitu, 124 etrus:
kich waz, inne wazy, talerze i tace z rysunkami Juliusza Rzymia:
nina i Rafała postument woskowy z figurami przez Michała Anioła
modelowanemi, figurki egipskie i z słoniowej kości z kryształu gór:
nego bursztynu, marmurów, alabastrów i drogich kamieni, porcellany
szkła i.t.p. taca Zygmunta augusta, pałasz Zygmunta III bułat
turecki, szabla Jana III, laski marszałkowskie hebanowe i.t.p. — W ga-
leryi obrazów portrety królów polskich: Domy, Maryi Ludwiki,
Michała i Eleonory, Sobieskiego i jego żony konno przez Netschera —
Jana Zamojskiego, Jerzego Mniszka, Andrzeja Batorego, Karola
Chodkiewicza, Ks. Ostrogskiego, Zbaraskiego dwa Sapiehy, Stan.
Koniecpolskiego, Stef. Czarnieckiego, Jabłonowskiego, hetmana polskiego,
Lubomirskiego, Zofii Opalińskiej szereg obrazów rodzinnych Potockich, Lubomirskich
Radziwiłłów, Wiśniowieckich, Sieniawskich i Czartoryskich. — Wierzch
fortepianu gdzie na desce odmalowany Parnas wśród pejzażu
Van Idena do którego głowy przydane przez Diepenbecka (dar żony
cesarza Leopolda królowej Maryi Kazimierze — portret Stanisława Po-
tockiego p. Dawida — Krystyny Potockiej p. Angeliki Kaufmann
jak skrapia kwiaty koło grobowca matki) rysunki historyczne
Norblina przedstawiające Księcia Nassau na brzegach Barbaryi, rysun-
ki Vogla, Casanowy, Niemcewicza, Panny Zajączek, Krystyny Po-
tockiej — widoki Olesina, Krzeszowic, Willanowa, Natolina
Przedmioty mitologiczne: Paduanina: Porwanie nimfy przez Centaura; Car-
pionego: Bachantki; Piotra Testy: Bachantki; Venus leżąca Augustyna
Carracha i Paduanina, z Kupidynkiem Łukasza Cambiasi; młodzi
zawiązująca oczy Kupidynowi Palmy młodego; Tryumf Tryjadny i Bachusa
Poussina, Łowy Dianny Dominikina, powrót Dyjany z polowania Van
Balena, zabawy z nimfami Narratego, Urania Dominikina, narodze-
nie Bachusa Filippa Lauri, Bachus jako dziecie Jordaensa, Tetys nurza:
jąca Achillesa w Styxie Rubensa; Kwiatnenka sypiąca kwiaty — miłość z nią

wlatująca Juliusza Rampi; Nimfa Eucharis na wyspie Kalipso Domi
nikina, porwanie Europy Leąói; i Romanelego, Leda Augustyna ~~Ka~~
Karrasza i Kawalera Liberi, głowa Sybilli Guido Reniego, Sąd Parysa
Karola Maratti, Eneasz radzący się Sybilli przez Kiesto i poznającego
Andromachę przez Bonawenturę z Bononii, i Czary Cyrce Skiawoniego,
Herkules z maczugą Anibala Karasza. Rinaldo Armida młodszego
Palmy i Vandycka, porwanie Heleny przy pożarze Troi Guido-
Reniego. = Obrazy Religijne: narodzenie Zbawiciela Karola Dolce;
Rodzina Święta: Alberta Durera, Juliusza Rzymianina, Parmezana i Ko
dona, Salviati, Datego, Castelli, Leonarda da Vinci i uczniów jego Sa-
lerio, Coredzia, Burdona Van Dyka, Albana, Annibala Karasza,
i szkoły jego, Pawła z Werony, Karola Kaliary, Batoniego, Szymona z
Pezaro, Franciszka Penni, Sasso Ferrato, Palma Giovine i Kokulara.
Ucieczka do Egiptu Rubensa, rzeź niewiniątek Guido Reniego: gody w
Kanie gal. Kopia Pawła z Werony z obrazu Karola Weronezyka, cudow-
ny połów ryb Dominichina, cudzołożnica przed Zbawicielem Tycjana;
wieczerza pańska Kranacha i Rubensa, pocałowanie Judasza Jak.
Jordaensa, Jezus w koronie cierniowej Van Dyka, Jezus Krystus na krzy-
żu i zdjęcie jego ciała Łukasza Kranacha, Ludwika i Augustyna Kar-
raszów, Gwercyna, Fra Bartolomeo de Frate i Van Orleya;
Zwiastowanie N. Panny Kranacha, jej Ofiarowanie Bassano, Bo-
leśna Matka Boska Guido Reniego, śmierć jej Andrzeja del Sarto
Wniebowzięcie jej Lebruna; z Starego testamentu: Laban i Rachel
Franka Lot z córkami Albana, Judyt Dominikina i Van Vlieta,
Job Guido-Reniego, Mojżesz z wód Dominikina, Ukazanie się
Samuela Saulowi de Lucca, Sąd Salomona Rubensa, Agar na
pustyni Michała Anioła, Habakuk Jordaensa, ~~[illegible]~~ Dawid z głową
Goliata Spanioletta i Kazanowy, Aniołowie odwiedzający Abrahama
Dominikina, podróż Racheli Benedykta Kastylione, Chrzest Pana
Franciszka Bolonesi, Samarytanka Annibala Karrasza, głowy aposto-
łów do wieczerzy pańskiej obrazu w Medyjolanie Leonarda da Vinci, S. Piotr
Fryd. Barroki, męczeństwo S. Pawła Parmezana, S. Jan Corredzia,
Karrasza, Andrzeja del Sarto, Schiedone, Dominikina, S. Jan Kazający na
puszczy Pussina, Herodiada z głową S. Jana Łukasza z Leidy i Franka
S. Magdalena Albana, Bronzynego, Ditricha, Benedykta Kastli i [illegible]
Kiego, męczeństwo S. Wawrzyńca Berniniego, szkic męczeństwo S. Erazma
Krzyżowany przez Pussyna, S. Sebastyan Van Dyka.

Gallerija obrazów w Willanowie   Obrazów wszystkich 414.   165

S. Franciszek Gwido Reniego, S. Hieronim Vueta S. Romuald Antoniego
Saki, pokusy S. Antoniego Ditricha, S. Roch odwiedzający zapowietrzonych
Tintoretta, Anioł Stróż i Kusiciel Dominikina, Mnich le Suera, Syn mar-
notrawny Rembranta. = Obrazy historyczne i portrety: Tarkwiniusz i Lukre-
cyja Gwercyna i Kranacha; Cesarz rzymski w zbroi i purpurze Tycyana, Seneka
umierający Rubensa, Agrippina niosąca popioły Germanika Mikołaja Pussina,
portret K. Medyceusza p. Rafaela, Kleopatra u nóg Augusta z szkoły Gwercy-
na, córka karmiąca ojca w więzieniu piersiami Cantarina, Senatora Weneckiego
apoteoza Tintoretta, Portret Niemki Łukasza z Hollandyi 1520, portrety
własne: Salwator Rosy, Tycjana i Espagnoletta, piękne głowy robione
przez Coredzia, Tintoretta, Gwercyna, Rembrandta, Albana i Gwido
Reni. = Obrazy sposobowe (genre) troje dzieci Andrea del Sarto, Kobieta leżą-
ca z pieskiem i gołąbkiem Le Clerca, dziećmi otoczona Karola Cygniani, obra-
z 11 figurami familijnemi Rubensa, dziecko z koszykiem Van Dycka, Sta-
ruszka oddająca list młodej kobiecie biorącej obuwie Mirysa, Dzieci niosące
grona Mosquita, malarzy Teniersa, Flamandzkie Jordansa Palamedesa,
organista antwerpski Van Dyka, gracze Leżersa, Karczma Ostada i Te-
niersa, owoce i kwiaty Cysela, Zegersa, Miniona = Widoki: Lukatellego
Hauberta, Lukarellego, Ditrycha, Horizonta, Pussina, Ricciego, Van
der Desa, Salwatora Rosy, Monpersa, Mura (anglika), Verneta Dominichina,
Franciszka z Bononii, Boota, Milleta, Ranucyego, Kanalettego
widoki Wenecyi i Drezna, Klaudyjusza z Lotaryngii = Bitwy i sceny mor-
skie Luterberga, du Marna, Fidanca, światło księżyca Tempesty,
Łowy Vuwermana i Bredy, Łowy Van Udena z figurami Rubensa.
Łowy Ludwika XIV Van der Millera, polowanie na Tygrysa Rubensa,
pasterze Arkadyi Pussina, bitwy Casanowy, kaskady tywolskie Ranucyego
las Ruizdala, walka byków Kallota, jaskinia z murzynem Mi-
chała Anioła Czyniani, złodzieje i cygany Michała Anioła Bonarot-
ti 1516. = Zygmunt August w zbroi – Władysław IV Królewicz – Cecylia Re-
nata, Jan Kazimierz w pancerzu i ferezyi – Jan III na koniu en camayeu, –
Jan III Maryja Kazimira i 5 dzieci razem – portrety Alexandra i Konstantego
Sobieskich Teresy ich siostry – Jan Konrad xżę Mazowiecki 1246 – August
II w zbroi i płaszczu w tyle murzyn – August II w żupanie czerwonym – August
III i żona jego p. Mengsa, Stan. Leszczyński, Stan. Poniatowski, Frede-
ryk August, Alexander I, synowie Jana III. i t. p. rzeczy

~~4(...)~~
105

Obrazy z czasów Jana Sobieskiego

Król Jan III budując Wilanów pod Warszawą ~~Marymont~~ sprowadził do tego architektów, malarzy, rzeźbiarzy, mozaikowych mistrzów z Włoch

R. 1750 było w Warszawie: 1 Architekt: Solary; Bibliopoli 3: Jarchi Nikolai, Storonski; Drukarzy 2: Dobrzeniewski, Koszelewski; Jubiler 1 Herom=berger; Kamieniarz 1; Malarzy 8: Czechowicz, Smuglewicz, Widarski Radziszewski Rajecki, Jarosiewicz, Enżeberg, Ponkowski; Snycerz 1.

106

645

107 ~~638~~

Sztuki piękne

Architekci Affaita, Molli, Boratini za Jana Kazimierza trudnili się budową i restauracją zamku warszawskiego

Ludwik Affati za Jana III robił plann do Kościoła Kapucynów w Warszawie

Tituś Livius Boratini r. 1658 otrzymał indygenat.

Zygmunt III około r. 1607 zaczął w Warszawie budować zamek królewski (na wzór szwedzkiego zamku w Drottingholm) w pentagon –

Jan Kazimierz mieszkał w Warszawie w pałacu Kazimierowskim i Ujazdowskim zamku oraz w Nieporęcie musiał być ciągle w podróżach i mieszkał w Lwowie

Jan III mieszkał w Jaworowie w Żółkwi i Wilanowie

August II w Dreznie i w pałacu Saskim w Warszawie

Stanisław August od 1775–1778 zajął się restauracją zamku warszaw. w którem mieszkał.

Scamozzi budowniczy stawiał pałac Kazanowskich w Warszawie za Władysława IV.

Józef Belloti architekt król. Jana III w Warszawie 1683 postawił 1683 kamienną statuę N. P. M. na pamiątkę morowej zarazy w starej Warszawie r. 1685 wystawił pałac Musanów w ~~starej~~ nowej Warszawie w którym sam mieszkał.

Knapos J. B. architekt w Wilnie na początku XVIII wieku budował obserwatorium astronomiczne.

1097 ~~218~~

Budowniczowie Króla Stanisława Augusta Kamzecer, Merlini, Fontanna, Kubicki a w r. 1822 Szpilowski, Fogel prof. rysun: kow, Kubicki, hrabia Sier. Kowski, Smie ciński robili projekta do restauracji Kościoła archikatedralnego s. Jana w Warszawie r. 1837 zajął się restauracyja A. Idźkowski rzeźbę ołtarzy i ambony oraz z figurami wykonał Konstanty Hegel, statuy gipsowe i płaskorzeźby Kaufman obrazy do ołtarzów: Alexander Kokular zdjęcie Chrystusa z krzyża; Franciszek Fanhauzer: Pokłon trzech króli; Bonawentura Dąbrowski Zesłanie ducha św.; Kolberg św. Trójcę. - pozłocenia Fischer sztukaterye Wincenty Vincenti, roboty kamieniarskie w fasadzie kamieniarz Hagen (Ob. Kościół archikatedralny s: Jana w Warszawie przez A. Idźkowskiego. Biblioteka warszawska T. IV Październik 1843. str 1-18.

110

Marteau razem z Bacciarellim dla Króla Stanisława ~~[illegible]~~
Augusta malował.

~~655~~

111

1794 dozorcy król Kopersztychów Mikołaj Meline Piotr Marival

~~dyrektor generalny budowniczy: nauk wyzwolonych Marcelli de Bacciarelli~~ Architekci Krola JMK i Rzeczypospolitej Dominik Merlini

a drudzy Kamsetzer

Mar...

1705 – ...

mianowany w roku 1773

Xawery Branicki (1774

Seweryn Rzewuski od r. 1774 był

1787 ~~stan.~~ od August III order orła białego

Alexander hrabia Sapieha. od r. 1762...

1765 – 7 – 8 – 9 (r 1770 pisał się Alexander Xiążę Sapieha)

71 – 2 – 3 – 4 – 5.

ten sam Michał (Alexander) Xiążę Sapieha

1770 i 1774 i 1775.

M.

Józef Sosnowski ~~w r. 1768~~ od r. [illegible] był pisarzem polnym litewskim [illegible] 1773

1776 i 1781, od Augusta III był

w r. 1765 od Stan Aug. order St. Stanisław

~~179~~
~~180~~
112

Vèous malarz francuski 1807 bawił w Warszawie malował rodzajem greckim Camée zwanym

Plesch malarz dekoracyj w Warszawie 1807

Dmuszewska z domu Petrasch operzystka warszawska + 1807.

113 ~~720~~

Pleſz, Wojniakowſki, Scotti malarz teatru narodowego, Sylweſtr Zielinſki malarze w Warſzawie 1811

Jan Kasztelan Chełmski
żona Anna Star zechowska
d zieci:
1. Marianna Kajet. ~~Rozwadowski~~ go Rosiszewski eg. Łowczego ziem. o-Kujaw.
2. Brygitte za Stanewskim podstolim Koron. potym za Antonim Morskim kasztel. lwow.
Ignacy bisk. warm.
Antoni
Xawery | jezuita
Marcin | ry
Karol xiądz.

Vincenti sztukator r. 1826 odlał popiersie Stasica.
Bettini (Rzymianin) architekt dobry w Warszawie 1826.

— Ludzie

Statua Najśw. P. Maryi roboty rzezbiarza Czajkowskiego r. 1836 wzniesiona nad Kaplicą Loret przy Kościele Bernardynów w Warszawie.

Jan Klemens Minasowicz malarz r. 1836 wrócił do Warszawy po siedmioletnim pobycie w Niemczech, Francyi, Anglii, Włoch – Celniejsze jego Kopie są: Zdjęcie z Krzyża (z Jouveneta), Scena z potopu (z Girodeta Triosona), Narodzenie Pańskie (z Carlo Marratti), S. Katarzyna (z Rafaela Mengs), Miłość Ludzka gołębica (z Stanisława Lampiego), Pokusa S. Antoniego (z Dawida Teniers), Krajowid wodny (z Verneta) – Oryginalne obrazy 1) Pracownia malarza 2) Portrety z natury Pendzel śmiały męski rysunek doskonały.

~~493~~
116

Kozubowski Ludwik budowniczy rządowy przy dyrekcyi jeneralnej towarzystwa ogniowego trudnił się budową Teatru Rozmaitości w Warszawie r. 1835 dekoracyje malował Antoni Sacheti, sufit i loże H. Szatacki

Gay Budowniczy w Warsz. dom swój
w Warsz. na ulicy Grzybowskiej r. 1838
pięknie zbudował

Gołoński budowniczy podług jego
planu r. 1837 wystawiono na placu
Krasińskim dom Badeniego, płas=
korzezba zdobiąca fronton przed=
stawia Psychę wstępującą do Olimpu
jest dziełem Malińskiego

Gaudenzo Boretti włoch budowniczy i majster
mularski w Warsz. 1787.

Markoni budowniczy rządowy robił plan do cerkwi grecko-ross. w Suwałkach

Ritschel robił plan do Kościoła ewangelickiego w Suwałkach.

Kokular r. 1839 wykonywał wielki obraz S. Trójcy do jednego z Kościołów Warszawy (w górze Bóg ojciec w 3 osobach na dole 12 Apostołów) Koloryt ciała świeży, draperia śmiała, efekt na główny przedmiot skoncentrowany, rysunek poprawny.

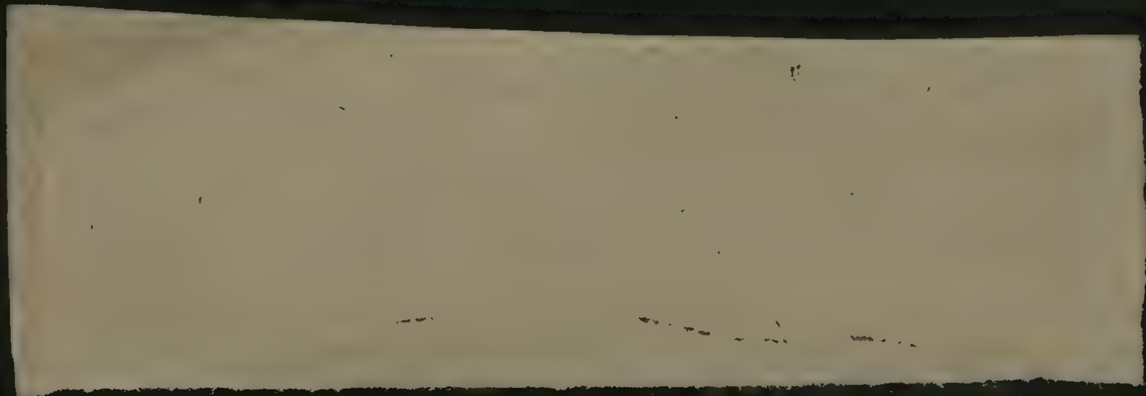
118

J. B. Grégoire i Laufmann fabryki brązowniczej w Warszawie.

~~440~~

548 – 61

Józef Głowacki malował r. 1841 sześć medalionów przedstawia:
jących główniejsze zdarzenia z życia ś. Weroniki Giuliani dla Kościoła Kapu:
cynów w Warszawie — do bocznego ołtarza malował Blank profesor
pojawienie świętej Weroniki Chrystusowi — a do drugiego hrabia Zabiełło
cudowne przyjęcie przez nią komunii od Chrystusa. — profesor Blank
obraz do Noszenia przedstawiający ś. Weronikę Giuliani. —

malarze warszawscy 1855 179

Łęski, Kostrzewski, Maleszewski pastelista, Ignacy Łasocki (uczeń z Monachium) oraz uczniowie szkoły warsz. malar.: Brodowski, Gajewski, Szermentowski (pejzażysta) Cieszkowski pejzażysta Wieczorkowski Władysław (pejzażysta akwareli. Suffczyński, Muller

<u>młodzi rzeźbiarze</u>: Juraszyński, Manzel

malarze warszawscy: Rycerski Gierdziejewski (kształc. w Dreźnie) Pilatti, Kostrzewski, Sejdlic, Brodowski, Petzold, Lerné, Ceglinski.

[illegible]

Rzezbiarze warszawscy. 1855. [illegible]

Hegel profesor – Kruszyński zrobił medalion Tatarkiewicza – Daniel Zalewski uczeń szkoły sztuk pięknych zrobił posąg N. Marji do Szczycy, S. Mikołaja naturalnej wielkości na Podole – Kafski zrobił 2 konie naturalnej wielkości do ujeżdżalni w Willanowie, oraz N. P. M. Niepokalanego Poczęcia dla Wichlińskiego. – Milkuszyc robił Karya=tydy i 2 figury mitologiczne do Orońska – Gumiński figury S. Jana i N. P. Marji. – Święcki jeden ze zdatniejszych rzezbiarzy robi piękne statuetki i biusty (biusta te modelowane jest ich do 30 wy=daje sztukator Liszewski) Rzezba jego Twardowski pod Krzyżem bardzo ładna. Przytem wykonał statuetki 8 cali wysokie: Kazimierza W, Zygmunta I, Jana Kochanowskiego, Franc. Karpińskiego, Pomnik Kopernika w Toruniu i popiersia i medaliony z drzewa czyste dla Zielińskiego w Kielcach sławnych mężów polskich 24 sztuk, figury Krakowiaków, Mazurów, Gorali, Kurpiów z wosku, grupy Skal=mierzaków pijących. – Wyszkowski były uczeń sztuk pięknych medaliony rzezbione z portretów osób żyjących

122 189

W Warſzawie 1856 Berendt budowniczy
Henryk Marconi budowniczy. Ferrante
Marconi ſztukator ſyn jego Leandro
Marconi budowniczy i ſztukator, Karol
Marconi malarz freſkowy

Boguſzewſki Krzyſztof Alexander r. 1628
malował obraz S. Marcina do Klaſztoru
w Paradyżu (dziś w Katedrze w Poznaniu)

1682-1689
Antoni Karmelita braciſzek malował 3 obra:
zy cudu ſkradzionych hoſtyi (w kościele S. Ducha)

Fr. Adam Swach 1702 malował alfreſco kościół
Franciſzkanów w Poznaniu

Seite	Nummer	Anfangsworte des Titels.	Preis.
des Katalogs.			

Markoni budowniczy wszystkich.

Malińſki prof rzezby uniw Warſzaw + 1853 uczeń Torwaldſena

Hegel po nim prof Szkoły ſztuk pięknych w Warſz uczeń włoſki (w Rzymie 1823) żyje. ucz. Torwaldſen

statuy przed Kapucynami i wodotryskow.

Tatarkiewicz + 1854 uczeń Torwaldſena rzeźby jego w Kościele S. Karola w Warſz

Sosnowſki (w Kościele S. Józefa

Władysław Oleszczyński + pomnik Woronicza i Brodzińſkiego (u Wizytek) Jackowicza, Leona Lubieńſkiego i popiers Dekerta biſkupa

Molatyński, Myszkowſki, Zaleſki, Święcki,*) Pruszyński, Leonard Markoni, Gójski, Syrewicz, Lanzi, Ryger, Mancel, Czajkowſki (+ 1867), Kucharzewſki, Szczurkiewicz, (uczeń Pruszyńſkiego) Kloſs.

Sztatler, Cengler.

*) pomniki Elsnera i Ign. Komorowſkiego

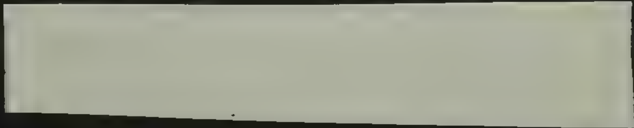
124

w pierwszej epoce równie jak i gmachy muro:
wane kamienne rzadko słowo murować obie
staw. tyn. wieża, żyd (cf żydayon)

Piotr Dunin wybudował r. 1117 ~~zamek~~ z kamieni
w Czerwińsku kościół kanoników lateraneńskich
(w wojew. płockim) fol 4

W Kaliszu w kościele ś. Mikołaja jest
w [illegible] kim obrazu [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] 62. 125

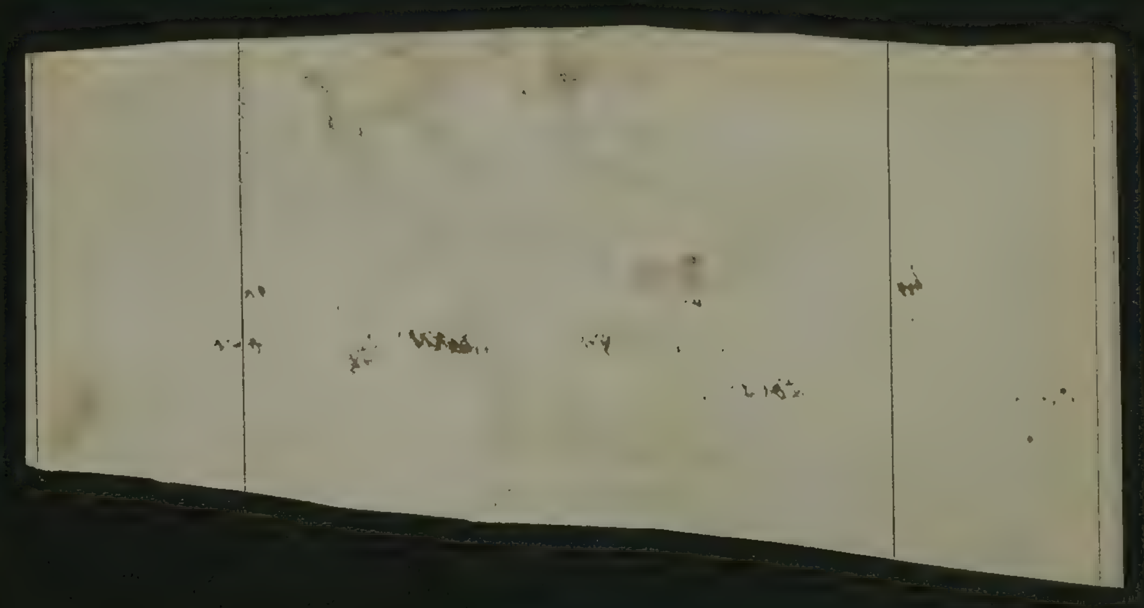

Żiwarski Profesor G. i K. D. 126

~~Kalisz~~ Goliszewo wieś koło Kalisza tu wystawiony kościół 1841 pięknej architektury budowniczego gubernialnego Wgo Reinstein ozdobiony obrazami pędzla W. Kokulara

Józef Kremer O. L. D'r. w Krakowie

Podług jego planu
Budowniczy Gołoński wybudowany 1841 ładny kościół w Jabłonnie na Podlasiu 1841. znany z innych dzieł

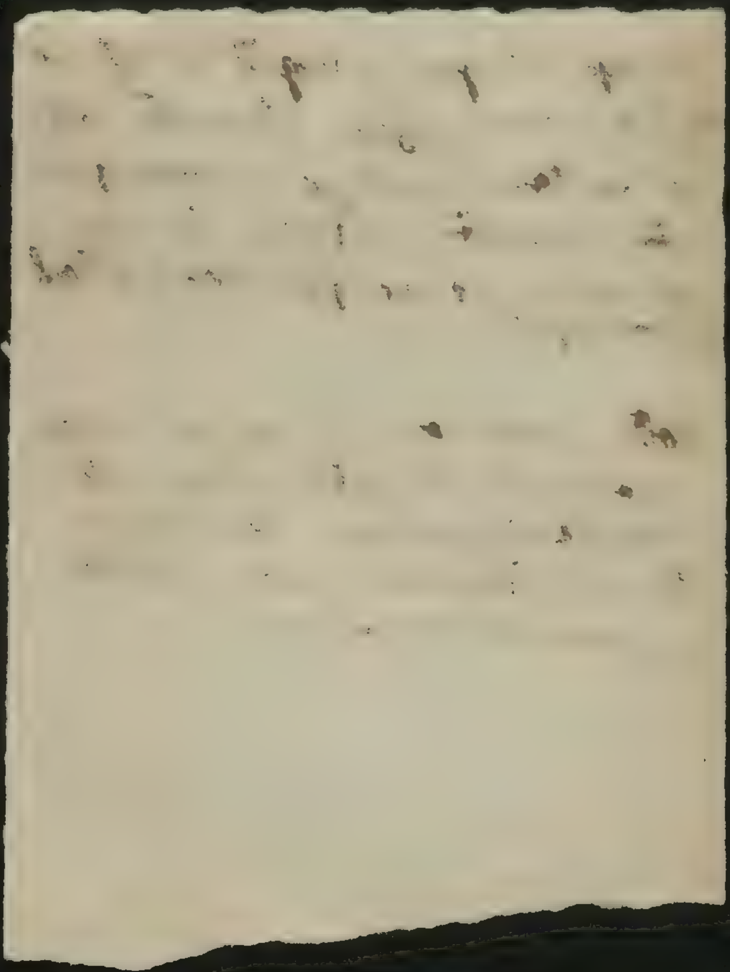

W mieście Kole są malowania bardzo stare bo Kościoł ten r. 1409 przez jednego z bisk. kupów kujawskich stawiany od tego to czasu jeszcze się nie spalił. Najsłow wiele greckich i Taińskich nad chórem przedbiału Malowania z konfitur mógł zdjąć r. 1827 malarz Walski za pomocą Kamery obskury?

Biskupa Załuski (za Aug. III) we wsi Kobyłce koło Warszawy wspaniały Kościoł wystawił kazał go malować zewnątrz i wewnątrz alfresco do czego 28 malarzy po wię kszej części z Włoch sprowadził. 128

Koło w kaliskiem ma Kościoł r. 1409 i malowidła na suficie z tego czasu z zapisami greckiemi i łacińskiemi te miał zdejmować malarz Wolski za pomocą kamery obskury

~~432~~

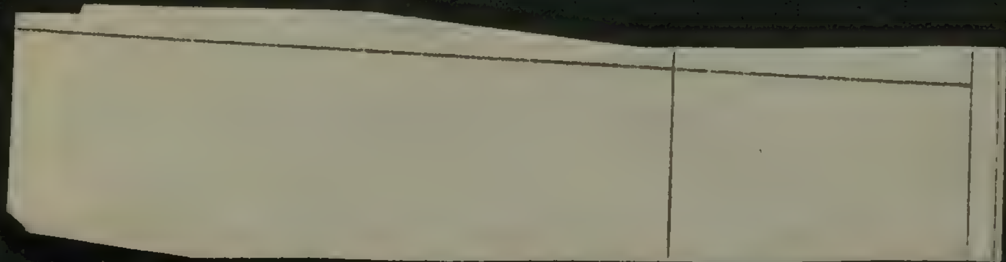
12[illegible]

Włoski malarz ma zamiar zdjąć za pomocą Kamery obskury malowania na sufitie Kościoła w Kole zbudowanego r. 1303 przez jednego z biskupów Kujawskich. Kościół ten dotądnie zgorzał. jest tam wiele napisów greckich i Tauryckich (Dziennik Wil. 1827.

Kościoł w Koryźniem parafialny
wystawiony 1004 jak napis świadczy
napis: Ecclesia sancti Nicolai de
novo restaurata A. D. 1120.

131

wKoßßkich ȷest kościot zalozōny przez Łokietka

Jakób Kurdwanowski herbu Syrokomla biskup płocki r. 1396 sprawił dla swej katedry posągi odlewane ze złota: Chrystusa, 12 apostołów a ze srebra 72 uczniów pańskich
Bielski T II str. 745. Kuryer Warszawski 1829 N 27.

133 ~~617~~

Srebrna powłoka na głowę S. Zygmunta wyobrażająca twarz tegoż Świętego dar Króla Zygmunta III dla Katedry płockiej, oraz antepedium z blachy srebrnej roboty w płaskorzeźbie wzorowej do wielkiego ołtarza tamże

Zygmunt Vogel robił rysunek do pomnika Królów Władysława Hermana i Bolesława III tymże Królom w Katedrze w Płocku r. 1825 postawionego pomnik z marmuru krajowego przez Mentzla ozdoby z złoconego bronzu roboty Norblina

Ign

134 ~~723~~

Żmurowicz(?) [illegible] w 1812 wymalował
olejno Chrystusa(?) i [illegible] w ~~[illegible]~~ kopuł
kaplicy i ołtarza(?) Franciszkanów w Warce.

Szczepan Zaniłki(?) professor rysunków w
byłej szkole wojewódzkiej piotrkowskiej wymalował
niedawno obraz S. Piotra i Pawła do(?) kościoła(?)
starym(?) kościele(?) Benedyktynów(?) w Piotrkowie(?).
~~Kłod~~

Za panowania Stan. Aug. podniosły się sztuki; murowano wyższe pałace
Słonim i Siedlce (Ogińskich) Białystok (Branickich [Verdal za Augusta III]) Puławy (Czartoryskich)
Jabłonna pod Warszawą (prymasa Michała Poniatowskiego) Werki pod Wilnem (biskupa
Massalskiego) w Warszawie: Koszary, Łazienki, Kościół ewangelicki i pałace.
Król sprowadził z Francji rzeźbiarza Le Brun, z Włoch Bacciarellego i Bellotta
był Smuglewicz, założono szkołę małą malarstwa.

13... 418

Katedra w Gnieznie fundowana 965 na górze Lecha
...tu drzwi miedziane (podług Naruszewicza z Kijowa)
...rowane przez Bolesława Chrobr. z płaskorzezbami (Ob.
Przyjaciel ludu) W Kościele samym granitowa kropielnica nie
zgrabna stara ...tedra r. 1652 doznała restauracyi
tosz samo we Lwowie, Krakowie) trumna srebrna z płaskorzezbami
S Wojciecha z r. 1662. nagrobek Jakoba de Sienno ~~gotycki~~
+ 1480 arcyb. wyobraza go na tablicy wielkiej miedzianej
z gockiemi liter. — Kamień z wyrytą osobą grobowy w stro
..ie arcybisk. z literami gockiemi przedstawia Zbigniewa Oleśni
ckiego + 1493. — nagrobek arcyb. Olszowskiego z Alabastru
z jego figurą — nagrobki z czerwonego marmuru z posta
ciami arcyb. Drzewiowskiego i ~~Krzyckiego~~ Krzyckiego Andrzeja.
W zakrystyi relikwiarze z napisami gotyckiemi — Liber be:
neficiorum dyecezyi gniezn. z r. 1521 Łaskiego — ...
... ... Katedry zbudowany przez Mieczysława I na
fundamentach z granitowych Kamieni które tworzyły ciasną świą
tynię pogańską, lecz dzisiejszy kształt dostał ten Kościołek
r. 1782

patyna, rdza zielona, śniedź 127

Gniezno w Kościele Katedralnym są drzwi
śpiżowe (według podania z Kijowa zabrane
i tu do Gniezna darowane) wysokie łokci
5, szerokie ł. 2 cali 16 okryte są rzezbami
wystawiającemi żywot S. Wojciecha roboty
byzantyńskiej (że Bolesław drzwi darował
tu, świadczy Michajło Litwin: de moribus
Tartar. p. 8) być może, że te drzwi kazał
Bolesław Chrobry w Kijowie ulać i te podwo=
je darował. Podług sądu innych znawców
lewa strona ma być darem Ottona III,
i dziełem byzantyńskim; prawa strona zaś
podobnoś robiona przez Włocha artysty [illegible]=
[illegible] (bo prawa ta strona r. 1039 przez
Czechów złupiona została pewnie) Rysunek
tych podwoi w Raczyńskiego: Wspomnie= ~~4~~31
nia i Przyjacielu ludu.

138 ~~540~~

W Kościele metropolitalnym w Gnieznie przy grobie S. Wojciecha są 4 figurki z żelaza lane według wzoru Raucha rzeźbiarza w Berlinie

---

Kościołek S. Jerzego (na zamku) w Gnieź: nie fundament i reszta murów z ciosowego głazu są szczątki pogańskiej świątyni Zni lub Lela, bardzo stary kościół.

W Gnieznie był w skarbcu kościelnym chowają i pokazują Kielich orzechowy którym przedtym Biskup S. Wojciech usługował. Ob: Zwierciadło Nabożeństwa Chrześciańskiego w Polszcze Zawżdy od przyjęcia Polaków na wiarę Krześciańską aż do tego teraźniejszego roku 1590 przez pobożnego Męża X. Symona Theophila Zborow Wielkopolskich czujnego i wiernego dozorcę napisane. W Wilnie u Jakuba Markowicza Roku 1594. wydał Jan Syciński z wpech miar ciekawa siągczyke 46.

9556
2

Jaśnie Wielmożnemu

Hrabiemu

z Pytwian i Zborowa

[illegible]

Stara rycina wyobrażająca pierwotny pomnik grobowca Bolesława (dziś nie istniejący) w Katedrze poznańskiej z napisem: Hic jacet in tumba (i t. d.) jest w zbiorze Leona Przyłuskiego arcybisk. gniezn (nie znana skąd inąd) Pomnik ten został 1744 w czasach nieznośnych o starożytności ojczystej zniszczony a za to miast inny lichy postawiony, (tylko 2 figury ich ocalały reszta zniszczała 1772 podczas pożaru kościoła katedr. poznańsk. —

R. 1836 zbudowano na pomnik nową kaplicę podług planu p. Lanci który budował w Zagorzanach, Zatorze, Ojcowie, Końskich, Będzinie, (Dębowie, Rzeszowicach i pałac Augustowej hrab. Łosiowej w Warszawie — w stylu bizantyńskim, malował wnętrze tej kaplicy enkaustycznie p. Müller z Berlina 1837 za 3836 złp (w ołtarzu jest Ś. Marja mozaikowa roboty professora Salandri z Wenecji podług wzoru Tycyana, posągi spiżowe Mieczysława i Bolesława robione są przez professora Rauch w Berlinie podług wzoru Schinckla. Nad temi posągami w niszy ~~[illegible]~~ obraz Januarego Suchodolskiego olejny 400 złp przedstawia wiszący Kruszenie Bałwanów litograf. przez Delinsa w Berlinie) na grobowcu są 2 oryginalne stare posągi brakujące 3 figury dorobił Oskar Sosnowski Wołynianin z Kamieńca. Nad niszą grobowca jest obraz olejny Edwarda Brzozowskiego w Rzymie malowany przedstawiający Bolesława Chobrego odwiedzającego z cesarzem Ottonem III grób S. Wojciecha 1001. Posadzkę mozaikową robił w Wenecji prof. Salandri podług rysunku pana Lanci, układał ją w Poznaniu David Christofoli Wenecjanin.

Kaplica grobowa Mieczysława I i Bolesława I
architektem był Kawaler Lanci z Krakowa
(członek akademii S. Łukasza w Rzymie budował on
zamki w Zagorzanach, Zatorze, Ojcu Ku, Bodzenie
i Końskich) w stylu byzantyńskim budowano; ma:
lowania sposobem enkaustycznym na zaprawie
woskowej przez Müllera 1837. (jest 20 świętych
polskich) W ołtarzu jest madona podług dzia:
na mozaikowa robota przez professora Salan-:
dry w Wenecyi dalej obraz: Mieczysław kruszy
bałwany malowany w Rzymie przez Januszka
Suchodolskiego kosztuje 400 germ. zł. ~~dalej~~
~~obraz Bolesław I: Ołtarz ofiar niemiecki w~~
~~Gnieźnie malował Edward Brzozowski w~~
~~Rzymie~~ — Posągi Mieczysława i Bolesława I
robił professor Rauch w Berlinie lane ze
spiżu w Lauchhammer pod Dreznem w giser:
ni hrab. Einsiedel. — Posadzka mozaikowa
robiona w Wenecyi przez professora
Salandri położył ją w Poznaniu Dawid
Cristofoli Wenecianin. —

142 ~~210~~

Walenty Wintener z Poznania robił nagrobek z marmuru w ftaſkorzeybie Czarnkowſkich do kościoła w Czarnkowie r 1602 na rozkaz Stanisława Sęziwoja Czarnkowſkiego   Przyjac. ludu 1835 Nr. 14.

Quadro Jan Włoch budował obronny zamek biſkupi w Krobi

Zamek w Dobrzycy w W. X. Poznańskiem
wybudowany za Stanisława Augusta według
planów Zawadzkiego budowniczego Kró-
lewskiego. Malowania tamże wewnątrz są
pędzla obu Smuglewiczów; 4 obrazy
starszego Józefa na zaletę zasługują.
Raczyński Wspomnienia Wielkopolski
T. II str. 282

143

~~442~~

1441 ~~44444~~

Barbara z Heburtow zona Andrzeja z Górki Kasztelana Międzyrzeckiego pochowana r. 1579 w Koźminie gdzie jej nagrobek.

W mieście Środa przy ~~kapl~~ Kościele parafialnym w Kaplicy Gostomskich są piękne spiżowe pod woje które Krzysztof Oldendorf r. 1569 w Gdańsku odlał.

Kościoł w Kuoniku odbudowany został podług planu Kawalera Łanci.

Zamek w Krobi dobrach biskupa poznańsk stawiał 1551 Jan Quadro włoch

146 ~~6/18~~

W Toruniu mosiężny odlewany nagrobek z 3 dużemi osobami i 11 mniejszemi na płycie Gerharda ~~d~~ de Allen + 1371. w Kościele P. Maryi (Fadny) Zernecke
tamże na mosiężnej płycie nagrobek radzcy Henryka Werle + 1373 z 2 figurami

147

Thorn von der Südseite
Das Innere der St. Marienkirche
Rathhaus zu Thorn
Copernicus Haus zu Thorn
(nach der Natur gezeichnet v. Gärtner litogr. von
Loeillot in Berlin
Grundriss der Stadt Thorn in fol.

Krzyżacy przybywszy do Prus zbudowali najprzód zamek Althausen, Chełmno (Culm), Marienwerder, Marienburg, Mewe i inne. – W Gdańsku były kościoły 1) Kościół parafialny P. Maryi założony 1343 przez mistrza Ludolffa König, architektem był Ulrich Ritter z Strasburga miał ołtarz wielki z drzewa starą snycerską robotą. Krzcielnicę mosiężną za 2400 talarów w Hollandyi sprawioną r. 1554, organy postawił 1673 Jerzy Nitrowski za 10000 złp. – (R. 1498 żyli architekci w Gdańsku (murarze) Hans Kremer, George Reiszke, Jakob Baumgart, Paul Strauss, Jakob Linke) – ma sztuczne rozmaite sklepienia 2) Kościół S. Jana Chrzciciela w kształcie okrągłej rotundy kosztem Jana III r. 1678 stawiał (żyli 1400 Bartłomiej Ranisch. 3) Kościół S. Jana r. 1450 stawiany architekci w Gdańsku: m. Jürgen Hanestey, Nicklas Schütze, Andres Quilite, Nicklas Burghert, Zimen Vox) r. 1588 naprawiany (żyli wtedy architekci Jewesz Lesziger, Lenhart Lewelt, Hans Strakolski) i r. 1679 Hans Ranisch a r. 1691 Michael Keyser poprawiali 4) Klasztor Dominikanów fundowany 1227 przez Świętopełka xięcia pomorskiego – piękna gotycka budowa. 5) Kościół S. Trójcy założony 1431 przez franciszkanów gdy już zawalił odbudowany 1503 (architekci żyli r. 1503. M. Dirck Zinge, Hans Bomgart, Mats Wertenberg, Bergen Blawdan) 6) Kościół S. Katerzyny w starem mieście założony r. 1185 przez Subisława xięcia pomorskiego. 7) Klasztor Brygitek założył 1396 mistrz Konrad Jüningen, po spaleniu 1587 odbudowany wtedy żyli architekci Hans von Lindau budowniczy miasta Gdańska Peter Jantzen, Friedrich Meister został później budowniczym miejskim) r. 1602 skończony nowo (żyli wtedy architekci Jakob Falcke, Peter Stobe, George Titz

Mathes von Kadan) część gmachu mieszkalnego w klasztorze dostawił 1690 Bartel Ranisch. 8) Klasztor Karmelitów założony 1186 przez Bogusława księcia pomorskiego poprawiał 1690 Bartel Ranisch. 9) Kościół S. Piotra i Pawła założony 1186 przez Mestwina księcia pomorskiego r. 1424 pogorzał cały r. 1515 sklepiony (żyli wtedy architekci Niklas Sprenger, Andres Bem, Jakob Tannenberg, Marks Kremin, George Haiseler) 10) Kościół s. Bartłomieja w starem mieście zbudowany 1500 (żyli wtedy architekci Dirck von Hoppenbruch, Michel Gutlyff, Jacob Hagenau) poprawiali go r. 1647 Christoph Krosche, Abraham Titze, Hans Schündeler, Hans Schröder 12) Kościół S. Barbary zbudowany 1495 (żyli wtedy: Simon Schulte, Andres Rath, Simon Blyoner) poprawiali go 1545 Gergen Rossell, Peter Kermes, Jakob Driwitz, Jacob Syner, Hentzel Biebermans 13) Kościół S. Elżbiety. 14) Kościół S. Jakóba zbudowany 1475 (architekci: Clas Peter Dyck, Salamon Neyster) naprawiali go r. 1636 Peter Schröder, Christoph Merten, Hermann Kunft, Jacob Bartz 15) Kościół na Stoltzenberg budował 1673 Ranisch Bartel.

Beschreibung aller Kirchengebäude der Stadt Dantzig verfasset und gezeichnet durch Bartel Ranisch Bürger und Mauer-Meistern in Dantzig. Danzig gedruckt durch E. Raths 1695. fol. K. S. st. 76. K. i. (i tytuł sztych: Grund-Risse und Aufzüge aller Kirchengebäude in der Stadt Dantzig gezeichnet und herausgegeben von Bartel Ranisch 1695) tytuł sztychował Carol de la Haye, widoki kościołów Johan Benszheim a plany sam autor (42 tablic planów i widoków)

443

W Sądzie gdańskiej w sali (Artushof) jest na ścianie fresko obraz Sąd Ostateczny ogromny układ nieszczególny lecz rysunek doskonały i bardzo piękna karnacyja figury. Stoi, że dużo malował go. Antoni Möller Gdańszczanin (1601) który się uwieczył w kościołach. kształcił się podług Rafaela (Bernoulli I) malował dla kościołów wielkie obrazy.

W Gdańskiej bibliotece (Stadtbibliothek) duży piękny portret Heweliusza w szlafroku jedną ręką na głowie oparty malował Schulz Daniel (Bern. I 149)

Daniel Schultz zręczny portreista malarz historyczny i zwierząt + 1686 Gdańszczanin B. I 264.
jego rysunku Geflügel olejny obraz u prezydenta ~~Schill~~ Schwartz w Gdańsku.

Jakob Wessel urodzony w Gdańsku uczeń J. B. Hofmanna w pastelowym i olejnym malarstwie szczególniej w pastelowym sławny; pracował w Prusach na dobrach hrabiego Dohna i tak pracował w Berlinie u p. Lesne. Galeryją jego obrazów kupił Krasicki biskup Warmiński i darował ją królowi Stanisławowi szczególniej głowy są ładne w Gdańsku maluje 1779. (I 259) wtedy miał 70 lat.

Fabricius Gdańszczanin malarz sławny.

Bartłomiej Milwitz obraz wjazd Stefana Batorego do Gdańska olejny posiadał prezydent Schwarz szczególniej zręczny był w układzie historycznych obrazów + 1655 w Gdańsku w kościele ś. Katarzyny wiele jego obrazów jako to wjazd P. Jezusa do Jeruzalim, kräft kolorit, Ausdruck. Meusel I 264.

Plan ~~Widok~~ Warszawy r. 1779 na arkuszu wyszła w gröllowskiej bibliotece za 16 złt. groszem rysowany p. Majora Hennequina a ryty w miedzi p. ~~Mich.~~ Mich. Keyl.

__Monaldi__ Hofbildhauer Króla Stanisława Augusta razem z Bacciarellem pracowali 1780.

Artyści Gdańscy.

Hofman Jan Bened. malarz ur. w Sorau
+ w Gdańsku 1745

Milzwith Barthol malarz perspektywiczny
+ 1656

Müller Antoni malarz historyczny sławny 1601

Ranisch August malarz w guście Van-Dycka
+ 1670.

Schlüter Andrzej rzeźbiarz ur. 1663 + 1714
w Berlinie

Sapovius [illegible] rzeźbiarz 1680

Schultz Daniel + 1686 jego sławny obraz S. Kazimierz w klasztorze St. Germain des Prez

Stech Andrzej malarz historyczny jego obrazy są w Oliwie i Pelplinie + 1697.

Ranisch Barth. budowniczy 1695.

Praecipuor. locor. et aedificior. quae in urbe Dantiscana visuntur Adumbratio 1617
(jest 13 drzeworytów - rzadkie)

Hewelius rytował w Avignonie ładny tytuł do dzieła Kirchera.

7541.

Wessel Jakob ur. w Kreutzenach malarz
1780 w Gdańsku

Dittman A. c. sztycharz w Gdańsku 1755

Meisner rzeźbiarz w Gdańsku 1755

Eggert budowniczy 1768

Chodowiecki: Gotfried rytownik + 1781

Trumna cynowa Zygm. Aug. Łana w Gdańsku
1573 gdzie byli sławni cyniarze, kaflarze,
tokarze bursztynu.

Neter Wawrzyniec uzyskał 1640 poz:
wolenie malowania w Gdańsku

92
22 -16

Deusch Matthias rytownik w Gdańsku – rytował in Schwarzkunst.: Widoki Gdańska fol. obl. bez textu – Rufe von Danzig 40 tablic – wizerunki gdańskich teologów i znakomitszych osób in Schwarzkunst – kilka sztuk do kobierców podług kartonów Andrzeja Stech. (Bernoulli Reisen durch Brandenburg I p. 266)

Leitner J. S. rytownik w Gdańsku, robił tablice rytowane konchiliów i minerałów podług rysunków L. Kolke 1777 do Abhandlungen der Naturf. Gesellschaft zu Danzig. (Bernoulli: Reisen Th. I p. 267. — Goldbeck J. F. Literarische Nachrichten von Preussen. Berlin 1781. str. 225)

Chodowiecki Daniel ur. 16 October. 1726 w Gdańsku

Wessel Jakob malarz ur. w Gdańsku 1709

Chodowiecki Gotfried (brat Daniela) ur. w Gdańsku rytownik † 1781 i miniaturzysta w Berlinie

Wolf Gotfried Wilhelm z Gdańska rytował mappy i plany

[illegible] 132

193

Kabrun Jakob w Gdańsku kupiec fundował Akademią handlu tamże r. 1814.

Byszewski Arnold generał adjutant + 1800

Stech Andreas Gdańszczanin malarz † 1697 15.

Chodowiecki Gotfried (młodszy brat Daniela) ur. w Gdańsku 1728 miniaturzysta † 1781 w Lutym

648.

Planow Lublina mamy dwa 1) przez jeometrę Łackiego r. 1783 z polecenia Komissyi boni ordinis 2) 1830 przez Ziołkowskiego z rozporządzenia Komissyi rządowej spraw wewnętrznych i policyi.

Teatr w Lublinie J. A. Chełchowskiego

~~Nowy ogród [publiczny] warszawski w Lublinie załozony 1837 podług planu inżyniera Bieczyńskiego~~

w Lublinie 1839 Architekt 1 malarzy 12 We Lwowie 1826 Kamieniarzy 10 malarzy 17 snycerzy 4.

A 5 ~~463~~

Kazmierz W. r. 1342 Klasztor Dominikanom w Lub-
linie wymurował.

Nagrobek Andreja Ostrólskiego + 1598 leżąca postać z
czerwonego marmuru w Lublinie u Bernardynów

Lublin zamek wystawił tu Kazmierz W. 157 183

Mieczysław I r. 986 założył w Lublinie kościoł S. Mikołaja farny r. 986.

Leszek czarny r. 1282 na pamiątkę zniesienia Jadźwingów fundował w Lublinie kościoł S. Michała.

Kazmierz miasteczko na kamienne domy zamek i kościoł przez Kazmierza W. założony.

Izabella z hrabiów Flemingow żona Adama Czartoryskiego Generała ziem podolskich założyła skład sztuk pięknych w Puławach.

Jan Zamojski wybudował Zamość i wspaniałą kollegiatę fary

W kościele kollegiaty zamojskiej obraz nawiedzenia najśw. Panny wykonany po mistrzowsku można śmiało twierdzić że to jest jeden z najpiękniejszych tworów malarskich znajdujących się w Polsce. Obraz ten ofiarowany był Janowi Zamojskiemu przez Akademią w Padwie (kalendarz. polityczny 1829. str 549)

W Krasniku w kościele na tablicach bronzowych z XVI wieku ładne odlane grobowce w posągach rycerzy w zbrojach rodziny Tęczyńskich herbu Topór. (w wojew. lubelsk)

Chełm w cerkwi obraz S. Łukasza N. P. Maryi antepedyjum srebrne do tego ołtarza wyobraża zwycięstwo Jana Kazmierza pod Beresteczkiem nad Kozakami odniesione z napisem

Rocznik instytutów religijnych i edukacyjnych w Król. Polskiem 1826/1827. r.

Groby. Mathias Caldeator Civis Crac + 1572 mając lat 71.

Thum sztycharz wyrytował topografię bitwy pod Kirchholmem Chodkiewicza z Szwedami r. 1605 w dziele Carolomachia a w Flandryi robiono szpalery (arazzi) z wyobrażeniem tego sławnego zwycięztwa

Piękna myśl dawnych wieszania portretów i sławnych czynów obrazów po kościołach.

158 ~~[illegible]~~

1754 Kontrakt z Kyslerem o zrobienie Ornamentow do sali puławskiej (stukator?)

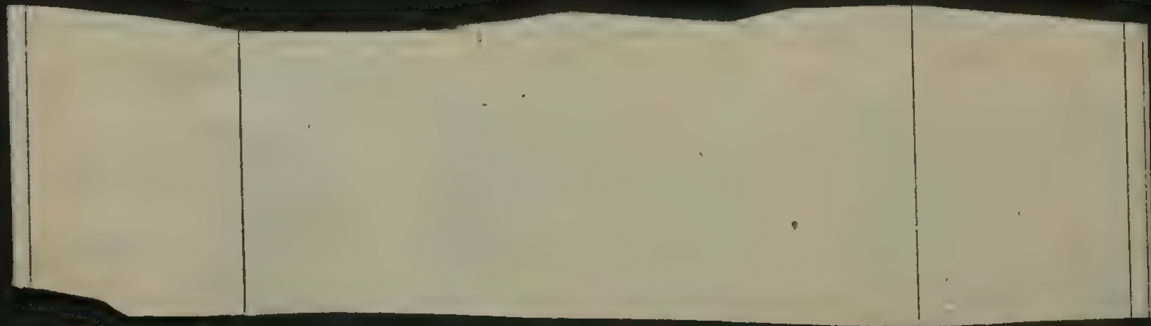
1735 Magier Architekt Czatoryskich w Gdańsku

~~Bel. Strafsache~~

~~topath Brot-Straf~~

Jan Zamojski miał u siebie inżeniera z Padwy.

~~644~~

Krasnystaw Kościół Jezuicki fund. Felix Kazimierz Potocki 160
kaszt. krak. i budowniczym był Jan Hluss na wzór S. 184
Piotra w Rzymie

Schwab, Gustav, die schönsten Sagen des [illegible]
Dichtern und Erzählern. Dritte Auflage. Drei Bände mit 6 Kupfern. Elegant gebunden in halb Leinwand mit Goldverzierungen. fl. 6. 24 kr. — 3 Thlr. 18 Sgr.

— Die deutschen Volksbücher für Jung und Alt wiedererzählt. Dritte Auflage. 2 Theile mit 4 Stahlstichen, in Einem eleganten Halbleinwandbande.

~~547~~

Ziołkowski Wawrzyniec budowniczy obwodu Krasnostawskiego zrobił plan do nowego Kościoła w Krasnymstawie r. 1837.
Pamiętnik religijno moralny Tom II Zeszyt IV r. 1842 str. 375.

Książę biskup Massalski wielki znawca i miłośnik sztuk pięknych odbudował katedrę wileńską.

pół baniaste sklepienie   krój (profil)   podniebienie sklepienia

chór kapituły (presbyterium) wnętr z kościoła

~~6~~13

163

Że Nowopolski był z Nowopola
świadczy kielich w katedrze wileń.
z napisem: Albertus Novicampianus
Praeceptor serenissimi Joannis Sigismundi
regis Hungariae 1559 D.D. Ecclesiae Novo:
poliensi .

Ob. Wizerunki wil. Poczet nowy
1841 T. XXIII str. 95.

185

des *Thesa*
nitatis, de
grossen R
bedeutend
Reflectire

Die Ver
solche Z
tige Wer
gerten C
Abnahme
stattfinde

Ihren

1611 ~~[illegible]~~

Stachowicz malował królów polskich dla Artura Potockiego te są w Bibliotece Ossolińskich.

Kosztem Zygmunta III i Wład. IV postawiono w niszach kaplicy S. Kazimierza w katedrze wileńskiej 8 posągów S. Cesarzów i królów z srebra, ważyły 292 cetn. srebra. Jan Kazimierz kazał je w potrzebie stopić. Były jeszcze do 1652

W katedrze wileńskiej wykute postacie na grobowcach biskupa Pawła Olszańskiego i Dowgiały w zbroi z mieczem i proporcem

Kościół murowany S. Mikołaja w Wilnie w XV wieku ciemny

W kościele S. Franciszka Bernardynów grobowce wysokie 5 figura leżąca na trumnie z czarn. marmuru Piotra Wiesiołowskiego postawiony r. 1634. – Stanisława Radziwiłły taki z marmuru (+ 1599)

Kościółek S. Anny w Wilnie jest jednym z najpiękniejszych zabytków budownictwa gotyckiego XVI wieku w małym formacie.

nosagi w kaplicy S. Kazimierza w Katedrze Wileńskiej za Zygm III zbudowane są ręki mistrzów angielskich ~~642~~ 1.5

~~Vrodni kunsztu przy obecności Maryi Ludowiki Królowej polskiej cal 10 ... w częstochowie~~ ~~na biskupstwo wileńskie pana Dowgiałło~~ Zawiszę

Salvador mularz naprawiał Kaplicę S. Kazimierza i Katedrę Wileńską 1658. Wizerunki 49 str 101. tego tylko

niedołężnie naprawił

Jozef Pauli generał Jezuitów 1675.

Johan Berkoff czyli Bärkoff (a nie Bork) malował obraz WW Świętych
przeniesiony dziś do kaplicy Jasieńskich miernej zalety oraz dwa mniejsze obrazy św. Stanisław
i S. Kazimierza po bokach umieszczone w tejże kaplicy w katedrze wileńskiej. Za te
przez dostał od kapituły w nagrodę 600 złł. Wizerunki f. 50 № 22.

U Dominik. Obserw. w Warszawie obraz S. Łukasza ręki 166

...gm III kazał piękną srebrną trumnę augsburskiej roboty zrobić dla kości S. Kazimierza

Królewicza w Kościele tegoż świętego katedry wileńskiej w kaplicy tegoż świętego

az Zegoti
adeligen
gebürtig

Jan Maria i Jan de Senis bracia włosi architekci i rzezbiarze ugodzeni przez Bonera kasztelana sandeckiego pracowali od r. 1546 do r. 1552 koło nagrobków Elżbiety żony Zygmunta Augusta, który postawiony był w Wilnie w kościele ś. ~~[illegible]~~ Anny.

Kraszewski Wilno II p. 29.

R. 1801 zrobiono ugodę z Włochami Medyjolańczykami: Janem Barettem i Mikołajem Pianem (który w następnym roku w kwietniu umarł) ugodę względem odnowienia kościoła ś. Piotra na Antokollu kanoników regularnych w Wilnie. Pierwotny plan do tego kościoła r. 1666 dał architekt Jan Zaor kościół zakładał Frigdianus budowniczy lucceński r. 1668. Do inkrustacyi wewnętrznych kościoła sprowadzono r. 1677 Piotra Pretti i Jana Maryję Galli Medyjolańczyków rodem z miasta Komo. Brali oni po 200 czerw. zł. na rok. Pretti robił postacie ludzi, a Galli kwiaty i arabeski. Ukończyli r. 1684 swe sztukaterye po 7mio letniej pracy. Do ołtarza wielkiego kupiono r. 1805 pożegnana dostawszy 100 talarów na drogę odjechali. ś. Piotra z ś. Pawłem p. ...

Kras. Wilno II p. 367 368. 374.

108

szkoła Czechowicza w stylu: w sposobie jego szkoły robiony Obraz w niebowzięciu N. Maryi który był w zniesionym Kościele S. Kazimierza w Wilnie

w katedrze w kaplicy Wołłowiczowskiej

Warkowicz pod jego kierunkiem malowano w Wilnie trzech ... przemienienia Zbawiciela (podług Rafaela) w ... widać chybioną cienie i effekt

mnóstwo portretowiczów który samopas pędzel popłótnie prowadzą i dla tego się artystami zowią że farby znać umieją W. Smokowski

Ignacy Jakob Dże Massalski zostat bisk wilenskim 1762 powieszony w Warszawie 1794 d. 28 Czerw.
Jan Nepomucen Kossakowski d° d° d° 1798 + w Baden podwiedniem 1808
Jeronim Strojnowski administrator + 1815
Stanisław Bohusz Siestrzencewicz + 1 Grudnia 1827.

Nr. 40

Gucewicz wydał:

Kopia ~~listu~~ odpowiedzi na list z Wilna do Warsza-
wy pisany o fabryce ratuszowej (b. m.) (broszura
z powodu zawalenia się ratusza w Wilnie 1781. w obronie
Gucewicza)
Budowniczowie wileńscy na ten czas Gucewicz,
Knapfus, Kisielewski, Sacco, Kossakowski
Gucewicz wydał w Rzymie małe dzieło włoskie
o architekturze zaproszony go na profesora
architektury wojskowej do uniwersytetu Krak.
przez Kołłątaja r. 1780

Głowacki pod Dyrekcyją Rustema robił dekoracyje 1810 do teatru w Wilnie
Kosielski i ~~Sm~~ Symuglewicz robili dekoracyje psuszne do teatru r. 1802 dla teatru w Mińsku i Grodnie Wizerunki t. 55

17.3

1700
32

chtl Józef 1 H 92

Prefl trynitarz braciszek ma: lował obrazy do kościołów w Łucku.

Malarze uczniowie uniwersytetu wileń: skiego r. 1826-1829

Karczewski pejzażysta + we Włoszech.
Alexander Slendziński malarz scen ulicznych i karczemnych
Bachmatowicz miniaturzysta + w Dob: rowlanach młodo wydał litografie: Przypomnienia Wilna - Dobrowlany.
Hesse w Słucku portrecista pastelami
Kulesza pejzażysta
Karol Raczyński pejzażysta
Kowalewski rysownik i rzeźbiarz
Wincenty Dmochowski pejzażysta
Jan Trojanowski malarz historyczny kształcił się w Paryżu.
F. Smokowski rzeźbiarz + w Dobojnie
Damel, Walenty Wańkowicz, Smo: kowski najcelniejsi uczniowie.

Smokowski ur. 1793 w Wilnie
ukończywszy tamże gimnazyum r. 1816 poświęcał się
uniwers. wilen. sztukom pięknym, r. 1822 wysłany
dla kształcenia się do Petersburga, skąd wróciwszy r.
1829 został adjunktem katedry malarstwa przy
Ruftemie; r. 1831 słuchał medycyny i r. 1836 otrzy:
mał stopień lekarza i przeniósł się do Warszawy
gdzie się poświęcał drzeworytownictwu

Hadziewicz kształcił się w Warszawie,
wysłany kosztem rządu do Włoch; osiadłszy w Krako:
wie wezwany został r. 1839 przez hr. Stroganof na
profesora rysunków w Uniwersytecie Moskiewskim.

Kisling Gotlieb urodz. w Wilnie kształcił się
pod Saundersem

Słowecki Wincenty wysłany r. 1817 kosztem Uniwer
sytetu wilen. do Petersburga w celu kształcenia się w
sztycharstwie, wróciwszy 1821 założył litografią w
Wilnie przy Uniwersytecie. R. 1842 był prof. rysunku w Dynaburgu.

173 192

Karęga Antoni Exprowincyał franciss[illegible]
Kunow w [illegible] 1778.

Uszka z grzybów.

[illegible]

[illegible]

[illegible] do

[illegible]

171, ~~191~~

Werki mile od Wilna tam rudera pałacu biskupów wileńskich gdzie jeszcze widać gipsaturę w Tympanie: Wizerunek założenia Rzymu przez Romulusa. W officynach jest galleryja obrazów właściciela xięcia Wittgensteina; składająca się z następujących obrazów 1) Staruszek szkoły flamandzkiej ponoś Rembrandta 2) Widok starożytny 3) Staruszek pod drzewem Greniera 4) Przegląd wojska przez Napoleona ręki Chieriette 5) [illegible]dnoga neapolitańska Gilena 6) Wnętrze Klasztoru p. Graneta, 7) Kolumnada przy Kościele S. Piotra w Rzymie 8) Panna słuchająca pod murem z dzbanem w ręku i uśmiechająca się do półobnażony z góry szkoły dysseldorfskiej 9) Panienka odbierająca między drzwiami list od Kochanka szkoły dysseldorfskiej 10) Polowanie w ~~Alg~~ Algierze na dzika p. Verneta 11) Rozbójnik w pustyni ranny p. Leonarda Robert 12) Familia wiejska śniada przygrywa jej dudarz p. Rokonepla 13) P. Jezus między Faryzeuszami Leonarda da Vinci 14) głowa staruszki z zamku nieświezkiego szkoły hollenderskiej 15 i 16) Dwie płaskorzeźby z zamku nieświeskiego: Zdjęcie z Krzyżem Chrystusa i Narodzenie Chrystusa z Kości słoniowej piękne szkoły niemieckiej z XVI wieku 17) Portret Bariatyńskiego p. Verneta 18) Xiężna Wittgenstein siedząca na balustradzie p. Zornera ze szkoły Dusseldorfskiej rodem Kurlandczyka malującego w Werkach. 19) Portret xięcia Wittgensteina. Wywieziono zaś stąd do Petersburga dwa cudne obrazy zrestaurowane przez M. Januszewicza w Wilnie: Polowanie na dzika Sznejdersa i rozkosz Bachusa Rubensa.

Xawera Leszkiewiczowna i brat jej Alexander malowali niedawno obrazy do kościoła domini: kanów w Agtonie, podobnie i Walinowicz w Wilnie niedawno zmarły.

175

Nowy Kościół parafialny w Czerwonym dworze wzniesiony podług planu budowniczego Cezara-Lauzentego Anikini jest w nim obraz S. Scholastyki, [illegible] S. Benedykta (Czechowicza pochodzący z Trok) — Organy piękne robił Maćkiewicz — Piękny nagrobek Wandy z Wańkowiczów hrab. Tyszkiewiczowej + 1842 dłutowany przez Longi Zampoloni 1847 w Florencyi.

~~188~~

des ver=
dmahl.
Sgr.

iſabeths,
ꝛc. Vor=
eben von
n Velin=
cartonirte
lleder ge=

ochquart.
tem Wid-
nit Gold=
lr.

che Kirche
ſtel. Ein
Elegant
halb Lein=

Bundes
n *griechi-*
n. Sprach-
nn. Voll-
n.) Eleg.

aus der
gen. 12°.

W Gidlach jest Kościół modrzewiowy założony r. 1513.

Cyprijan Paweł Brzostowski wojewoda
trocki biegły znawca architektury sam około
r. 1683 zrobił plan do kościoła kanoników
regularnych S. Augustini de Poenitentia w
Michaliszkach który założył — dozór fabryki
miał architekt <u>Pensa</u>, sztukaterją wy=
rabiał <u>Perti</u>, obadwa rodem z Florencji.

Unions = Rete

173 ~~605~~

Król Zygmunt III umiał złotnictwo. W Orszy u Jezuitów była jego roboty monstran-
cyja

Król Jan III bawił się tokarstwem to i samo i August III

180 493

Hetman wielki lit. Zac

fundował kościół wspaniały mar

murowy dla Kamedułów w Po:

żajściach na Litwie z pysznemi

alfreskami i obrazami szkoły

włoskiej.

Georgij jerodiakon we Lwowie (w Kijowie) 1635-1670 drzeworyt. do ksiąg liturgicznych (1666 Służebnik)

Ilia h. bazylian drzeworyt. we Lwowie do ksiąg litur. 1638. w Kijowie 1651-1691

Zubrzycki Nikodem: Widok monasteru Poczajowskiego w r. 1676 „Nicodemus Zubrzycki sculp. Poczaiovie 1704" (blacha w Kijowskiej Ławrze) – Widok góry i klasztoru Synai „Jerodiakon Nikodim roku 1688 Oktob. 6 w katedrie Lwowskoj izobrazi"

5 drzeworytów świętych w Molitwosłow po: wsednewnyj Lwów 1701. 12° (NZ 1696)

jeromonach drzeworytownik i miedziorytownik 1695 w monasterze Uniowskim; (1699) 1700-1702 we Lwowie; 1706-1721 w Kijowie

Dwa widoki pieczar Kijowskich „izobrazy się jeromonachom Nikodimom Zubrzyckim 1705 fol.

14 miedziorytów w Carskij put Kresta. Czernigow 1709.

Wędzikowicz Jan 1840 → Serapowicz Aleksander Alexy, Leo

Wkrzenka Maxym 1688. Maxym 1698. Atanazy 1698. Strzelbicki J. w Poczajowie 1773.

Szczyrski Innocenty Jan w Czernigowie: Kijowie 1681 1683

Szczyrski drzeworyt. w Lwowie 1680. 1774 i drzeworyt.

Strzelbicki Teodor w Poczajowie miedzoryt.

Migura Hilarion (archidiakon) aquafortista w Kijowie 1706-1709
1704-1712 (Iwan w zakonie) ihumen uczeń Tarasewicza.

Morawa Maciej aquafort we Lwowie 1650

Lewicki Grzegorz aquafort, prezbyter w Kijowie
1737-1745. (uczeń Tarasewicza)

Galachowski Daniel sztych w Kijowie 1707-1709
(uczeń Tarasewicza)

Gabriel M: w Gerniakowie aquafort. 1727

Dorotej jeromonach drzeworyt 1669 w Lwowie -1701.

Dioniży drzeworyt. we Lwowie 1699-1700

Berinda Pamwo protosin get. drzeworyt
w Kijowie 1626. + 1632 Świętej Podlinnik 12
ark. w Octa Bolard.

Bielawski E. malował do cerkwi Wołoskiej
i S. Piętnicy we Lwowie

Eckstein Jan ur. w Morawii kształcił się
w Ołomuńcu. z Opawy powołany do
malowania Kościoła Jezuitów we Lwowie
tylko sufit malował – resztę syn
jego Franciszek robił (który też
Kościół Piarów w Krakowie 1728
alfresco malował)

Holl Leopold malarz Kwiatów gwache 1828 w
Krakowie

Engerth sprowadzony z Köthen 1822 + we Lwowie
1831. S. Cecylia (w Kośc. luterskim) – Portret
jenerała kawal. Fresnel z bitwy pod Hanau
w perspektywie.

z Łańcuta Józef 1827 malarz
Brodowski
profesor.

Wozniak Szymon litogr. we Lwowie w stauropig. 1850.

Wędzitowicz Jan sztych. i litogr. 1837. [1] (Onufrius Krynicki Prof. hist. eccles. Decanus cathedr. Premisl. rit. gr. fol. ad lapidem del. et sculp.)
2) Benedictus Lewicki Theol. mor. Prof. Rector magnif. Decanus archi cathedral. rit graec. Leopol. – ad lapidem del. et sculp. fol. 1837)

Janek lit. 1842 (Jachimowicz Gregor episc. Zompejspolit. lit. fol.

Zyblikiewicz Dymitr jerej dyec. przem. 1847.

+22

w aktach swych

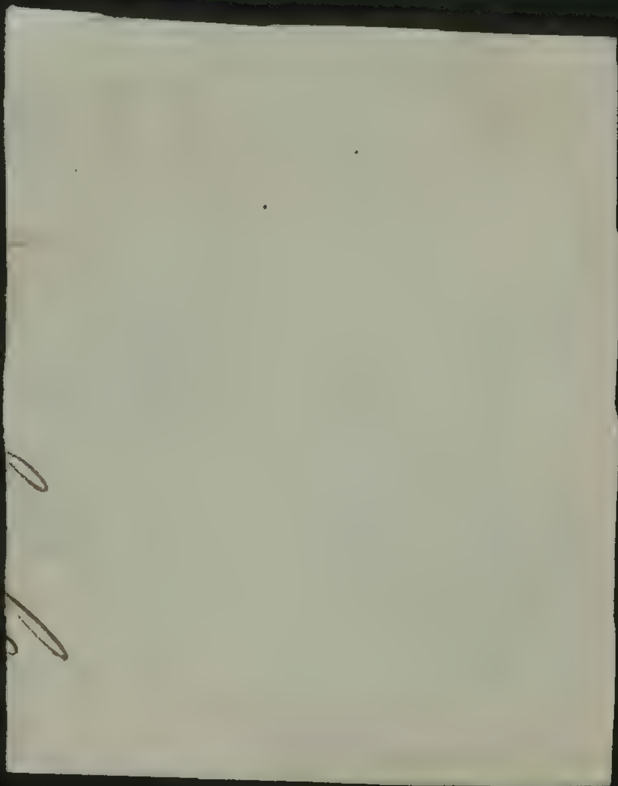
j o dobro nauk troskliwo-

publiczne podziękowanie.

18

ekretarz Towarzystwa

Chełm katedra ruſka murowana w XIII wieku przez Daniela Halickiego xięcia w XVIII wieku rozebrana była ſzczupła.

W Wiśniowcu hrab. Karola Mniszcha biblioteka i galeryja obra-
zów w Horochowie u Jana hrab. Tarnowskiego 455

W Żółkwi popiersie Stanisł. Daniłowicza ~~...~~
Starosty Korsuńskiego pędzla Jerzego Eleu-
tera Siemiginowskiego herbu Sas. 2) tegoż 18.
pędzla ~~Stanisław~~ Jakób Sobeski

Jan III dał temuż malarzowi dobra Łuka
1687 miał żonę Teresę Larożankę
była 1711 wdową; Eleuter był Kawaler
Złoty malarz Królewski R. 1688 d. 31 Lipca
otrzymał godności equitis aurati od Króla.

Bazyli malarz ze Lwowa malował w kościele żółkiewskim
obrazy wojny tureckiej 2 obrazy Zbawiciela i
p. Maryi w cerkwi Bazylianów Krechowieckich
oraz cały ikonostas w cerkwi Bazylianów
Krasnopuszczyńskich Rozmait. lwow. 1830.
Nr 38 str 378.

[illegible] Kamieniec podolskiego w fol

Kamieniec podolski ze strony zachodniej fol ½

[illegible] [illegible] [illegible] miasta 12mo

Grobowiec Zygmunta Korsaka 4to

[illegible]

Mappy

1. Karta powiatu Kamienieckiego
2 " " Uszyckiego
3 " " Proskurowskiego
4 " " Latyczowskiego.

Rid +12 cuff 4 | +14 — 4
+12 — 3 | +14 — 5
+11 — 4 | +14 — 6
+11 — 5 | +15 — 3
+11 — 4 | +15 — 4
+12 — 5 | +15 — 5
+12 — 6 | +15 — 5
+12 — 7 | +16 — 3
+13 — 3 | +16 — 4
+13 — 4 |
+13 — 5 | Brak 14-3
+13 — 6 | 11 — 6
+14 — 3 | ~~12 — 3~~
| ~~12 — 4~~ 16 — 5

1787 Kubicki Kapitan architekt Król wybudował ładny dom w Kaniowie kosztem podskarbiego litewskiego.

188

Włodzimierz Wielki zakłada cerkiew Wniebowzięcia w Kijowie r. 989 (Nestor) w tymże roku cerkiew Dziesięcinną, kamienną cerkiew (Trzech królów dziś) S. Bazylego (na miejscu świątyni Peruna)

Kniaź Światosław Jarosław xże Czernihowski zbudował w Ki: jowie kamienną cerkiew 1075 r. (dziś zaledwie ślady)

Kniaź Izasław Jarosławicz wybudował tamże r. 1051 Dmitri: jewskij monaster tamże

Kniaź Światopołk II Izasławicz r. 1168 tamże odbudował z muru drewniany monaster Złoto-wercho-Mychajłowskij

Kniaź Jarosław I r. 1639 zbudował w Kijowie Iryninskij żeński monaster. a r. 1637 sławną cerkiew Sofijską Rożdestwa przeświętej Bohorodycy (po otrzymanym nad Pieczyngami zwy: cięstwie) podług wzoru Konstantyno politańskiej Sofii; ~~Jest~~ złota ciemna kopuła jej dziś oświeca

Kniaź Wsewołod I Jarosławicz 1086 zbudował tamże dziewiczy monaster S. Andrzeja zwany Janczyn dla córki swej Janki (Anny) tenże r. 1070 na miejscu drewnianego Wydubickiego monasteru zbu: dował kamienną cerkiew i monaster.

Budownictwo. Stałe zaczęło się za Kazimierza W. który umyślnie udał się do Prus gdzie ~~Win~~ dla przypatrzenia się budowom które mistrz Winrich von Kniprode stawiał (zamek malborski). Za Zygmuntów powstały zamek Łobzowski, zamek w Krakowie dwa zamki Królewskie w Wilnie, zamek ujazdowski w Warszawie, Kościół S. Anny w Wilnie. Za Wazów zamek Królewski w Warszawie i tamże w mieście zamek Kazimierzowski. – Za Augustów pałac Saski w Warszawie. – Za Stanisława Augusta wzniósł Kubicki pałac Łazienkowski (który Horodyski w Horodyni małpował) mały ale pełen lekkości i wdzięku – Gucewicz wzniósł w Wilnie greckie facyaty ratusza i Kościoła Katedralnego – Inni budowniczy wznieśli pałac Rzeczypospolitej w Warszawie, Koszary artylleryi i.t.p. – Za Alexandra Korazzi wzniósł nowy teatr, pałac towarzystwa przyjaciół nauk, bank polski, pałac ministerium skarbu i.t.d. lecz te noszą piętno fraszkowatości ze szczegółami ubiegającej sztuki dalekiej od trwałej prostoty.

Dollabella Tomasz malował dla zamku warszawskiego obraz historyczny: Oddanie cara Wasyla Szujskiego i jego dwóch synów obraz ten darował August II Piotrowi który się o niego napierał.

Mikołaj Kopernik wystawił w Grudziądzu wodociąg który wodę na 70 stopni podnosił.

Krzysztof Ossolin[ski], (w Ujeździe wojew. sandom.) w Sandomirskim za Wład: IV wybudował zamek który miał tyle dziedzińców ile pór roku i tyle okien ile dni w roku, w stajniach były nawet żłoby marmurowe. Ukończony ten zamek 1644.

131 ~~571~~

Arkadia W łazience jest robota z bronzu Wilhelma della Porta Amor pędzla pani Lebrun – W świątyni na kopule (plafond) Aurora poprzedzająca konie słońca pędzla Norblina – W kaplicy kopie obrazów sławnych mistrzy malowane sepią przez Seidlmann jakoto kopia Madonny Rafaela, Ofiara Jezusa Rembrandta, Ucieczka do Egiptu Ferdynanda Bool, Magdalena Battoniego.

Zalesie na Litwie piękny pałacyk zmarłego Michała Kleofasa Ogińskiego zbudowany podług planu Michała Schultza budowniczego wileńskiego.

Wilno Gucewicz Wawrzyniec przekształcając katedrę dowiódł wielki talent budowniczy jest ona teraz modelem ~~mniej~~ nieznanego sposobu budowania zbliżającego się do typu włoskiego, ratusz wileński w guście greckim p. Gucewicza leży niedokończony, i piękny pałac w Werkach jest przez niego budowane.

Lubostroń nad Notecią zbudowany podług planu Stanisława Zawadzkiego

W Warszawie u Bernardynów obraz malowany przez Bernardyna Żebrowskiego 1753, S. Stanisław i S. Cecylia pędzla Władysła

Pawilon strzelecki w Antoninie budowany podług planu Schinkla.

Pitschmann malarz historyczny członek akademii sztuk pięknych w Wiedniu był professorem malarstwa w liceum krzemienieckim.

Między obrazami w Willanowie piękne sceny historyczne i krajowidoki Norblina, ryszy portret Stanisława Kostki Potockiego malowany przez Derona. – Portrety Augusta III i żony przez Mengsa. – i inne

32 ~~207~~

Kościół Katedralny S. Jana w Warszawie wymurował Janusz Xże Mazowiecki r. 1390. W tym kościele jest roboty Zygmunta III który się malarstwu i złotnictwu oddawał patyna z czystego złota, monstrancyja i krucyfixy własnej roboty, koło ołtarza W. grobowiec starożytnej rzezby Stanisława i Janusza II xiążąt mazowieckich, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ i obraz w wielkim ołtarzu przedstawia u góry N. Pannę z P. Jezusem otoczoną aniołami u spodu S. Jana jako patrona Kościoła i S. Stanisława biskupa patrona kraju.

W Leśny mile od Biały nad Podlasiu w Klasztorze Paulinów są obrazy religijne - Czechowicza także Dziennik warsz. 1828 N.r 34 str. 264.

Warszawa wzniosła się dopiero za Zygmunta III który zamek na miejscu drewnianego xiążąt mazowieckich wybudował kościół Dominikanów obserwantów wymurował (w Krakowie zaś Jezuitów)

Obrazy Smuglewicza w Klasztorze Benedyktynów na Łysej górze 1) Trojca Św. w wielkim ołtarzu i 6 innych obrazów w pobocznych ołtarzach: najlepsze: Anioł ukazuje śpiącemu Emerykowi miejsce do założenia Klasztoru - Helena znaleziony krzyż Chrystusa w przytomności biskupa Jerozolimskiego na chorej doświadcza (sobie) lecz te choćiaż są najpiękniejsze najwięcej od wilgoci ucierpiały. Dzien. Warsz. 1828 N.o 36. str. 173.

Klasztor na Łysej górze założył Bolesław Chrobry między r. 1008-1109

Zacherla Gaudenty sekretarz Jana III budowniczy r. 1692 był przełożonym nad naprawą zamku Krak: (Grabowsk. Opis. Krak edyc. III str. 64

W Sali poselskiej na zamku Krak. na suficie były głowy różnych narodów robota snycerska robione, wąż Sforcjów który tam był każe wnioskować że z czasów Zygmunta I dzieło.

W Krakowie r. 1830 wyszedł: Pamiętnik nauk i sztuk pięknych. 446
183

Białystok pałac Branickiego za Jan. Aug. zwany był Wersalem polskim dla swego przepychu.

W Katedrze Krak. Krucyfix malowany koło ~~zakrystii~~ sakrystyi, który należał do Królowej Jadwigi

~~Za Zyg~~ Mikołaj Szydłowiecki Starosta Oświecim. i Zatorsk. r. 1528 Kaplicę Kurozwęckich w katedrze Krak. przerobił i malowaniami ozdobił.

W Kromieryżu nagrob. Stanisł. Turzo bisk. Olomuniec. + 1540.

165

164

Piastowie i Jagiellony wspierali sztuki: świadczą o tem dzieje i ruiny budowli; jednak do tych prac używano najczęściej przybyszów z Włoch lub Niemiec. Wiele obrazów do kościołów sprowadzano z Włoch lub Niemiec, bo Polacy odbywali liczne podróże. Vasari świadczy, iż Spytek zakupił wiele obrazów we Włoszech. Malarze mieli odrębne bractwa, trudniła się tylko niem klasa mieszczan. Zygmunt I podług Bielskiego, po zwycięztwie nad Tatarami, kazał zrobić obraz w Norymberdze. Przy końcu wieku XV kwitnęli w Polsce Jan Wielki, Jakób Świnka (Sues?), Jan Dürer. Maciej Stryjkowski był dobrym akwarelistą jako sam świadczy. (Ob. Sobieszczański rozprawa o dziejach malarstwa w Polsce w Dzienniku Krajowym.) W XVII wieku kwitnęli Fr. Śniadecki, Łekszycki, Kazimierz Cissowski jednak: że pracowali najwięcej dla klasztorów, bo po dworach panów pracowali cudzoziemcy np. Dankörs i Delbene którego wezwał Kazimierz Sapieha; tego ostatniego są dwa obrazy w kaplicy ś. Kazimierza; 2 inne zniszczone zostały po 1814 w galeryi pałacu Sapieżyńskiego w Wilnie na Antokolu są to utwory znakomite, których wierność strojów ówczesnych doskonała znajomość rysunku, ubarwienie i smak, widać. Gorczyn drzeworytownik i sztycharz, Reszka, Śniadecki, Lubieniecki sztychowali; o Piekarskim i Ziernickim (La graine) badacze powątpiewają jakoby ten ostatni miał w Francyi mieszkać. Altamonti za Jana III w kościele ŚŚ. Piotra i Pawła jest kilka wspaniałych obrazów jego pędzla. Galerya w Królikarni odznacza się doborem artystów i prawdziwych robot; galerya w Wilanowie ma najwięcej kopij nazwanych oryginałami. Książe Stanisław Lubomirski, Mikołaj Pac hetman w. litew., Stanisław Jabłonowski, Ossoliński, Sapiehowie wspierali sztuki. Za czasów Sasów i Poniatowskiego kwitnęli Czechowicz i Smuglewicz. Za Stanisława Augusta byli malarze: Korwin i Wojakowski który śmiałością pędzla rozumieniem i uczuciem sztuki w malowaniu i rysunkach na papierze tuszem celował; w nędzy i rozpaczy życie zakończył, gdy hr. Chreptowicz z Litwy w Warszawie u niego obstalował Jawnogrzesznicę (z Nowego Testam.) wymiarów naturalnych prosił Bacciarellego aby mu pozwolił w jego salach

salach malować ten duży obraz; gdy obraz do pół był gotowy ściskał Wojakowskiego Bacciarelli i chwalił lecz go nie wspierał, bo go jako cudzoziemca nic nie wiązało do Polski, przeto żył dla siebie i żadnego ucznia nie wykształcił. Brodowski uczeń szkoły francuzkiej pierwszy w doskonałym stopniu posiadał kompozycyę, rysunek i ubarwienie, jak widać w jego sławnym obrazie Edypa w Kolonie, był jedynym reprezentantem ówczesnym sztuki; po jego zgonie drugiego nie było. Kokular miał tylko pewne zalety jako portrecista, rysunek w jego obrazach słaby, światłocień błędny, kompozycya pożyczana; najcelniejsze jego roboty są Edyp nierównie słabszy od Brodowskiego: Zdjęcie z Krzyża Chrystusa, w kościele farnym plagiat z krzyczącemi ostremi farbami. Smuglewicza rycin nie można nazwać illustracyami historycznemi bo fałszywe. Lesser uczeń szkoły dyseldorfskiej wymalował w Monachium oblężenie Trembowli dobre. Przemysł ogarnął wszystko, dla tego większa część malarzy idzie za smakiem gminu i pieniędzmi, i rzadko ukaże się obraz historyczny. Blank malował same portrety, był mierny, nie umiał władać pędzlem, kładł tylko farby; portret kobiety grającej na fortepianie, otoczonej dziećmi, wielkości naturalnej, najcelniejsza jego praca była, zbyt licha, a jednak Blank był profesorem, a Brodowski tylko adjunktem. Na Litwie Jan Damel celował malując dla szlachty w gubernii Mińskiej. Walenty Wańkowicz nie mógł się wykształcić, bo pietyzm jego wyobraźnię przytłumił. Adam Szemesz pisarz dobry o malarstwie, robi dobre szkice. Trojanowski po kilkoletnim pobycie we Francyi i Włoszech, gdy mu w kraju sztuka nie odpowiadała, oddał się niestety gospodarowaniu; obraz jego Bolesław śmiały kiedy mu przynoszą bullę papiezką, przy błędach rysunku, bo robiony w 24 roku wieku, piękne rokował nadzieje. Kanut Rusiecki w Wilnie kształcił się u Rustema, 1821 udał się do Paryża, gdzie przeszło rok cały u sławnego Lethier pracował, potem 9 lat kształcił się w Rzymie; najznakomitsze jego utwory są: S. Sebastyan wielkości naturalnej z żywego wzoru, Zwiastowanie P. Maryi w kościele katedralnym w Wilnie i kilka obrazów w kościółku parafialnym w miasteczku Giedrojcie odznaczają się przyjemnością kolorytu i miękkością pędzla. Teraz daje lekcye rysunków.

rysunków w szkołach. Katedra malarstwa trwała przeszło 40 lat w Wilnie. Znakomity sztycharz i profesor Kisling po zamknięciu Uniwersytetu przeniósł się do Petersburga, dziś w Moskwie daje lekcye rysunków; sławny jego sztych Flora z Ticiana w Florencyi sztychowana. Kulesza ulubiony uczeń Rustema malował długi czas en gouache, dziś maluje widoki miłe i wdzięczne, plan i oddalenie w nich wyborne. Dmochowski w Wilnie wielki naśladownik natury najczęściej maluje poranki lub zachody słońca; piękny jest jego widok Wilna przy zachodzącem słońcu. Rypiński w Litwie maluje miniatury i portrety olejne odznaczające się dobrym rysunkiem i śmiałością pędzla. Zawcześnie zmarły Żukowski Feliks był najlepszym miniaturzystą w Wilnie. Zmarły niedawno Bachmatowicz wydawca szkiców Rustema i Orłowskiego litografował na wzór Adama. Byszkowski uczeń Rustema bawił kilkanaście lat w Dreznie, w czém go wspierał hr. Ginter. Sławecki uczył się w Akademii sztuk pięknych w Petersburgu, gdzie otrzymał 2 medale srébrne; był wybornym medalierem. Hesse, Raczyński pracowali w Litwie. Kazimiérz Jelski znakomity rzeźbiarz, uczeń Lebruna robił mnóstwo popiersi gipsowych profesorów Uniwersytetu Wileńskiego; najlepszymi jego uczniami byli: Kowalewski i Franciszek Dmokowski, który przez 3 lata pracował nad 12 Apostołami wielkości naturalnéj do Kościoła Ks. Kanoników Regularnych w Ozieranach guberni Mohilewskiéj.

Stattler z Krakowa doskonalił się w Rzymie częścią w Paryżu; za wspaniały obraz Machabeuszów dostał medal złoty od Króla francuzkiego. Teraz pracuje nad obrazem historycznym z życia ś. Jadwigi. Jan Nep. Głowacki kopijował Amerlinga Wiedeńskiego; co do rysunku głów i ciała słaby; za to widoki wyborne robi.

Malarze Warszawscy: Piwarski w Albumie cynkograficznem oddawał przygody ludu polskiego; ma wiele zalet lubo rysunek nie dość poprawny i w obliczach toż-samość, jednak wybitność i oddanie niektórych szczegółowych charakterów go zalecają: dobry kompozytor widoków. Bonawentura

Dąbrowski

Dąbrowski pierwszy po Stachowiczu zajął się obrazem z życia sielskiego; obok śmiałéj ręki widać w tych obrazach myśl; celniejsze są: Uczta z czasów Stanisława Augusta i tańce weselne w zbiorze K. W. Wójcickiego. Zesłanie Ducha Ś. w kościele farnym lepszy obraz (od Kokulara zdjęcia). Antoni Ziemęcki maluje dobrze konne gruppy, np. bitwy, wyścigi, włada śmiało i z pewnością pędzlem, w szkicowaniu umie nałożyć koloryt. Portrety z natury są bardzo trafne. Kaniewski portrety jego dość dobre; kopija z Rafaela wjazd papieżów do Rzymu, mierna. Hadziewicz najlepszy portrecista polski, ma rysunek poprawny, barwność przyjemną, kwiecistą i pędzel miękki; w obrazach świętych brak myśli i układu. Panna Bauman znakomita malarka, portret kobiéty w czarnéj atłasowéj sukni jest arcydziełem, wielka w nim świéżość; na wystawie sztuk pięknych w Berlinie 1844 podziwiano jéj Rodzinę Górali, patrzącą z żalem na dogorywającą chatę. Wincenty Smokowski więcéj ją ceni nad panie Kaufman i Lebrun. Breslauer uczeń szkoły dysseldorfskiéj bawił 20 lat za granicą, widoki w których natura wiernie oddana z świetnemi barwami, mgliste oddalenia i lekko unoszące się obłoki, oraz przednie plany należycie z płótna wystające, lecz brak żywości w robocie (czem celuje Głowacki). Lesser w obleżeniu Trębowli rysunek słaby, mięszanie farb, nakreskowanie. Kadłubek jego niérównie lepszy bo dobry ma rysunek. Aleksander Zieliński w obrazie męczeństwo ś. Wawrzyńca, celującym wyrazem i piękną kompozycyą objawia wzniosły styl rysunku; dobry malarz. Marszałkiewicz portrety mierne robi, ma rysunek niepoprawny, nieznajomość w kreśleniu tułowia i rąk, nierozumienie światłocienia. Młody Piwarski robi dobre akwarellowe portreciki. Chojnacki kształcił się za granicą, w rysunku poprawny, ma wiele czucia i smaku. Kasprzycki w widokach ma wiele zalet, są starannie wypracowane, jednak razi zbyteczne wygładzenie pędzlem Niemcom właściwe; najlepszy jego widok zimy. Załęski maluje najwięcéj wnętrza pokoi, gmachów po mistrzowsku. Suchodolski w obrazach jego widać konie kopijowane z litografii Adama; rysunek ludzi niedołężny; ostatni obraz jego Walka Amazonki, mierny. Paszkowski nie zna ani sztuki, ani natury; w obrazie ś. Marcin prócz silnych kolorów i wylizania nic nie widać. Pęczarski chwyta cudnie fizyognomie, traktuje pędzlem miękko, ma wiele natury, jednak obiéra same brudne przedmioty z towarzystwa, np. lichwiarz, szuler przy kuflu piwa, włóczęga bilardowy.

Fanhauzer

159 458

Tanhauzer dobry portrecista, zbyt wykończa obrazy; rzecz po mistrzowsku kreśli, oraz metale, hafty, futra; w obrazach [illegible] szczęśliwy. Lampi malarz fantastyczny doskonały; w widokach wybiera pory dnia najdobitniejsze; najlepsze są jego zachody słońca, atmosfera i mglistość cudna; portrety jego robione z niesłychaną łatwością, draperye piękne; jego prace znamienują mistrza. Stankiewicz Warszawianin, portrecista, kształcił się 2 lata w Akademii sztuk pięknych w Petersburgu, gdzie dostał 2 medale; obecnie bawi w Rzymie. Antoni Kolberg bawiący od kilku lat w Rzymie, jest jego obraz ś. Trójcy w katedrze warszawskiej. Tadeusz Brodowski robił bilewki, bawił w Rzymie, teraz pracuje u H. Verneta w Paryżu. Cyprian Norwid poeta, w Florencyi kształcił się w rzeźbiarstwie, zrobił model dla pomnika Kochanowskiemu. Prace dzisiejszych naszych rzeźbiarzy są po większej części wyroby kamieniarskie; dawniej słynął w Warszawie Maliński dziś Talarkiewicz.

Wincenty Smokowski: O malarstwie w Polsce. w Piśmie zbiorowem Dzwon literacki. Warszawa 1846 Tom II Zeszyt 2. str. 123-158.

Grecy w kościołach nie używali posągów okrągło robionych lecz najwięcej płasko.
Epoki malarstwa 1) Cimabue [w 1240 + 1300] wolnił od twardego maniery greckiej światłocień nieco rzucał i Giotto zasył
włoską ~~mała~~ szkołę widać już w jego twarzach ... delikatność kolorytu ruch figur (dawniej nieruchawe
plastyczne) pomału i wyraz się okazywał 2) [posłan] Rafael 3) Caracci 4) Mengs.

Za Rafała powstawały manery i style Karacci na nowo ~~szkoły~~ malarstwo podniosł
Aniołowie w dawnych obrazach greckich i innych są jako młodzieńce w długich sukniach ~~...~~ z laskami wyobrażeni
zwyczaj malowania aniołów nago pochodzi z nowszych czasów z zapatrzenia się na antyków ~~geniusz~~ genie skrzydlate. Przed Rafałem układ figur prosty szaty złocone. Cechy malarskie n. p. w Perugii w XIII wieku
Zwyczaj Arazzów (arazzi) tapetów tkanych był można za Rafała używany Leo X robił Rafał
12 dużych kartonów za których dywanów robotę ~~...~~ we Flandryi zapłacił 70000 skudów zapłacił
7 sztuk kartonów oryginalnych ~~przechow~~ Rafała przechowują dotąd w Anglii W obrazach Rafała
ta wada że niejedna czynność lecz 2 przeciwne w układzie Rafał był wielkim mistrzem w wyrazach
każda figura w układzie ma odpowiedni charakter – reforma szkoły malarskiej w Rzymie przez Federico
Baroccio on manierowanie zarzucał. – Rzymianin Pierino del Vaga miał wynaleźć sposób malowania na srebrze w XVI wieku (Ob: Scanelli Microcosmo della Pittura p. 84. Cesena 1657. 4º) Cimabue złożył
dawniejszą sztywną manierę grecką [Giotto] ~~figurom~~ swym dał [większy] ruch, zachował wprawdzie symmetryję w układzie i podobieństwo
w fizyonomiach nadał fałdy sukniom wyraz miękkości i grecyję obrazom użył pierwszy skrócen
Andrea budowniczy [toskański] (w XIII wieku skasował spiczaste kąty u sklepień zaczął używać ...
... Malowanie olejne wynalazł Flamandczyk Johan van Eyck a Antonello
z Messiny 1450 przywiózł do Italii ten sposób malowanie olejne dawne to na drewnie pokrytem gipsem
było odsyczyjane upowszechniło się malowanie olejne na płótnie – Dobry smak w Polsce w malowaniu
wprowadzony został przez sprowadzonych malarzy włoskich – Sławny obraz malarza toskańskiego
Gregorio Lagani (+ 1605) Znalezienie Krzyża ś. Kupił Król polski r. 1738 we Włoszech –
Xiąże Antoni Radziwiłł ćwiczył się w malarstwie za naszych czasów i dosyć wysoko doprowadził –

Carlo Dolci szkoły toskańskiej malował najwięcej pół figury madon i świętych ... ...
... ... w XVII w.
z Giottem zaczyna się właściwy smak włoski.
Królowie albo sprowadzali robotników z Flandryi którzy arrazi pod dozorem malarzy robili albo
kazali je w Flandryi robić.
D'allabella był uczniem Antonio Vasilachi Aliense malarza weneckiego pomagał on mistrzowi
swemu w robotach
Sforzowie i Gonzagi w Medyjolanie i Mantui wspierali sztuki piękne na dworze Sforzów bawił
Leonardo da Vinci.
Król August III kupił 130000 cekinów od Franciszka III xięcia Ferrary z domu Este jeone z
najsławniejszych modenskiej galeryję obrazów

Gracyja nie tylko na ludzkiej postawie bez może : z innemi zjawieniami być połączona jest ona u kobiet dzieci, starców obraz może mieć ładny koloryt i rysunek bez nie gracyja i odwrotnie grodtem jest oddanie pewnego wyrazu w figurze tak co do twarzy ; jako też co do postawy ciała przed Giottem nie było skroceń w malarstwie a zatem i ruchów nie malowano — Na początku XVI wieku architekci byli zarazem malarzami i rzeźbiarzami Ob: Winkelman Storia dell' Arte.

Bramante Lazzari da Urbino sławny malarz i Architekt + 1514.

W Medyjolanie w Refektarzu malował za Dony (?) Leonardo da Vinci sławną Wieczerzę pańską

W XVI wieku wszedł we Włoszech obyczaj malowania ścian budynków zewnątrz a Sgraffio najcelniej był był i pierwszy w tej sztuce Polidoro Caldara da Caravaggio + 1543.

Die Kunst der Bildnerkünstler (nach Lanzi) im XVI Jahrhundert stark in Mailand

Ludovico Sforza detto il moro w XVI wieku w Medyjolanie szkołę malarską założył z której kilka sławnych malarzy wyszło.

Geschichte der zeichnenden Künste von J. D. Fiorillo I Bd Göttingen 1798. II Bd tamże 1801. przeczytałem do str. 406 tom drugi w bibl akad. 9. C. 3.

Dnia 5 l

Nowiny lwowskie.

Za Zygmunta Aug: miernictwo w lichym było stanie. Grzepski był pierwszy co wydał jeometryją

Król Zygmunt August w Warszawie 1 lipca 1570 biorąc wzgląd na przywileje (z r. 1490) cechu malars:
kiego i goldszlagierskiego daje temuż cechowi ustawę (Grab. Starożyt. I 425-428) potwierdzającą
dawne przywileje w Krakowie. Król Stefan w Warszawie d. 5 marca 1581. nową dał ustawę cechowi
malarskiemu w Krakowie w której potwierdza przywilej pierwotny z r. 1490. Pierwotny ten przywilej
wydany przez rajców Krakowskich 1490 we czwartek po s. Barbarze obejmował: Do cechu należeli
malarze, goldszlagery i sklarze. Czeladnik chcący majstrem zostać musiał 2 lata u majstra
robić; na mistrzsztuk powinien był robić 3 sztuki: Obraz Panny Maryi z dzieciątkiem 2) Krucyfix 3)
S. Jerzego na Koniu. Uczeń chcący czeladnikiem zostać musiał przynajmniej 4 lat terminować; wyzwo:
lony musiał 2 lat w cudzej ziemi wędrować; nikt nie śmiał robić w mieście kto nie był w cechu zapisany
Tablice, chusty, papiery malowane niewolno było obcym w Krakowie sprzedawać, wolno tylko było pod:
czas targu małe rzeczki na papierze malowane zbywać obcym — Sklarz który maluje na szkle a nie
wypali szkła w ogniu aby mocniej farbę trzymało płaci 6 groszy kary, niewolno innego szkła robić
tylko weneckie. Król Władysław IV potwierdził te przywileje w Warszawie d. 13 marca
1638 tylko że czeladnik na majstersztuk robił: Krucyfix, P. Maryja w drodze do Egiptu, S. Jerzego
na Koniu, chłopiec terminował lat 6; obchodzili malarze święto. S. Łukasza. (Ambr. Grabowski Staro:
żytności I 425-437.

Choć nie wisi Lanczait nowy
Na mej ścienie Rubensowy.
Konterfetów też nie wiele
I nie dzieło Dollabele:
Lecz szpalery na me ściany
Zawsze umysł nieztroskany

Wesp. Kochowski Liryc. pag. 335

200 ~~119~~

R. 1579 Stefan Batory nadał ustawy bractwu malarskiemu w Poznaniu. Uczniowie musieli 4 lata nauce poświęcać, potem dopiero wolno im było wędrować. Czeladnik przed wyzwoleniem obowiązany był wymalować 3 obrazy: Najświętszą pannę, Ukrzyżowanie Chrystusa, S. Jerzego na koniu. Czeladnik biorący wdowę lub córkę malarza dwa tylko obrazy winien malować; wdowa po malarzu nie mogła jednego tegoż samego czeladnika dłużej jak rok i 6 niedziel chować u siebie. Każdy mistrz cechu malarskiego obowiązany był się żenić.

Zygmunt August sprowadził do Wilna 3 malarzy Polaków: Stanisława Radka z Poznania, Marcina Ostrowskiego i Wojciecha Chełmińskiego z Inowrocławia (Rachunki wydatków dworu Zygm. Aug. z r. 1552 do 1562 w Pamiętniku warsz. 1815. T. II. p. 140)

201 ~~[illegible]~~

Jan III lubił muzykę, malarstwo, poezyję, nauki
a kraj byłby daleko w nich postąpił gdyby nie
wojny i krajowe fakcyje

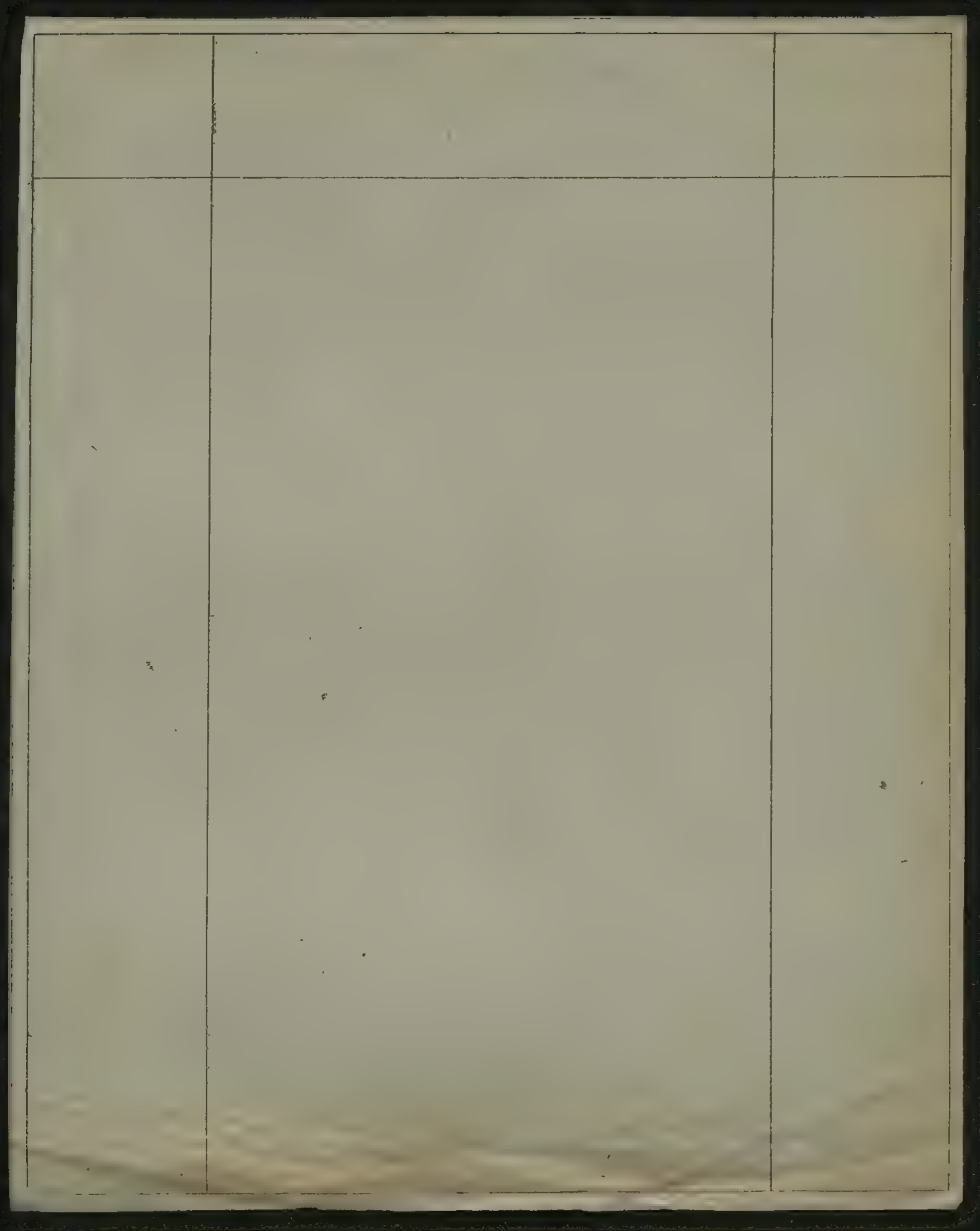
Coyer III p. 25.

(Orell

August II mając zamiar (r. 1751) wydania w rycinach celniejszych obrazów swej galeryi sprowadził do Drezna zręcznych rysowników i rytowników n. p. Bacciarellego, Józefa Canale, (Carl Hutin kazał niektóre ryciny król do tego dzieła w Włoszech i w Paryżu sztychować) Lorenzo Zucchi, Piotr Hutin, Stefano Torelli, Gandini Francesco. Jan Internari, Józef Camerata Wenecyjanin, Christian Fr. Boetius z dzysku, Karol Ludw. Wüst, Mathias Oesterreich Jan Marcin Preissler, Stefan Fessard, Mikołaj Dauphin de Beauvais, Piotr Stefan Moette, Ludwig Surugue, Jean Daulé, Mikołaj Dupuis, Jan Jakob Flipart, Franciszek Basan, Jan Beauvarlet, Piotr Aveline, Klaudyjusz Donat Jardinier Ludwik Jacob, Dominik Sornique, Jakób Aliamet, Franciszek Zucchi. – August II bawił przez długi czas w młodości na dworach Europy mianowicie we Włoszech i Francyi gdzie nabrał zamiłowania do sztuk pięknych.

Uczony Pietro Guarienti

Szkołę malarską w Dreznie r. 1705 August II założył ponos i Galeryja – Rüst- und Raritätenkammer.

na Litwie wspierali artystów: Stanisław i Alexander Moniuszkowie, W. Buthak, Rafał Slizień i hrabia Chreptowicz który chciał zaprowadzić u siebie galeryją oryginalnych obrazów polskich.

<u>O malarstwie piszą:</u>
Romuald Podbereski (w Petersburgu) Komornicki (na Wołyniu) Sobieszczański (w Warszawie) W. Smokowski (tamże) Kraszewski (na Wołyniu) Szemesz (w Saratowie nad Wołgą)

już za czasów Kazimierza Jag. 1491 było towarzystwo malarzy w Krakowie pod tytułem S. Łukasza. Za Augusta II. r. 1712 i za Stanisława Augusta 1781 towarzystwa malarskie przywilejami obdarzone i magistratowi Krakowa w opiekę oddane

2011 ~~445~~

artysci nabywszy kolorytu przez wprawę mechaniczną (par routine) niektórzy ciągle jednakowo malują i jednostajnie.

rażąca [illegible].

w portretach dziś jednego niema

perspektywę objektywną nabywa się praktycznie przez geometryję w zreflex, perspektywę zaś powietrzną przez ćwiczenie

Albert Radziwiłł 1620-1665 Autobiografia Wizerunki t. 45 str 32.-93.

r. 1839. Jan. 9.

~~R. 1810 Saunders wezwany z Petersburga na profesora sztycharstwa przy uniwersytecie wi:~~
~~leńskim norganizował szkołę malarską i założył kollekcyję gipsów greckich celniejszych~~

---

homines serviles alias Putnyie tributarii alias Danniki dicti Połoszczy
obstaculum theloneum sive gabella alias Podszczyzna
Przywilej Zygmunta I r. 1508 in Nowogrodek na Litwie

[illegible]

Rytownictwo drukowe.

Rodzaje druków rytowniczych i malarskich.

I) Drzeworyt (Holzschnitt – Xylographie) za pomocą noży=ków na płycie bukszpanowéj lub gruszkowéj, którą zowiemy matrycą. Pierwszym zarodkiem drzeworytów były stemple (stam=pilie) z kamieni, kruszców lub drzewa, używane u ludów starożyt=nych (Egipcyan, Greków, Rzymian). – Chińczycy znali już od nie=pamiętnych czasów druk za pomocą drzeworytów. W Europie pojawia się już z końcem XII wieku drukowanie tkanin (ma=teryj) za pomocą drzeworytowanych form (matryc); w XIV wieku używano tego sposobu do wyrobu obić ze skóry (koltryny) za pomocą drewnianej prassy. Za pomocą form drzewianych także wyciskano na kredowym gruncie złoconym lub malowanym na obrazach desenie, kwiaty, arabeski. Sposób ten wyciskania na kredowym lub gipsowym gruncie miał z Włoch do Czech zaprowadzić Tomasz Mutina (z Modeny) podług twierdzenia niektórych; lecz jest on dawniejszym i usiłowano nim naślado=wać rzeźbione tło metalowe.*) Drzeworytownictwo znalazło swe zastosowanie w Niemczech około r. 1360–1380 do kart do grania (które pierwotnie malowane od ręki przyszły z Chin przez Arabów około 1350 do Europy, a w XIII w. z Hiszpanii do Włoch i do Niemiec). W Niem=czech zwano karty: Briefe (od słowa breve, które oznaczało obrazek lub pismo na luźnéj kartce), a fabrykantów kart (Kartenmaler, kartowników) Briefmaler**).

Niebawem zaczęto od r. 1300–1430 wydawać drzeworyto=wane wizerunki świętych z modlitwami, drukowane po jednéj stronie (anopistograficznie), częstokroć powleczone barwami. Najdawniejsza datą jest rok 1423 na drzeworycie S. Krzysztofa ~~przez~~ z klasztoru Buxheim (dziś w zbiorze lorda Spencer)~~do~~. Najdawniejsze te drzeworyty mają kontury (zarysy) grube.

*) Już w XII wieku uży=wano stampil kruszcowych do wytłaczania inicyałów w rękopismach klasztoru Einsiedeln.

**) Ci wyrabiali obraz=ki święte drzeworyto=wane i kolorowane. f Którzy już około r. 1370 karty za po=mocą drzeworytów wyrabiali. ~~Niektórzy~~ [illegible] czasy odkrył baron Reiffenberg drzewo=ryt z r. 1418 (w Brukseli) n. P. Maria z 4 Świętymi.

Drzeworytownictwo [illegible] w pierwszej połowie XV. wieku zastosowane zostało do druku książkowego (Holztafel-Druck, Tafeldruck). Już r. 1439 wydany [illegible] Kalendarz Jana de Gamundia (von Gmünden), a r. 1448 dziełko: „Die Kunst Ciromantia von Dr. Johann Hertlieb" drukowane na 48 jednostronnych tablicach w Augsburgu przez Jorga Schapff. – Wynalazek druku literami ruchomemi przez Jana Gutenberga w Moguncyi (który tym sposobem wydrukował swą Biblia sacra vulgata r. 1450–1455) dał popęd do szerszego zastosowania i wykształcenia drzeworytownictwa. Drzeworytownicy zwani w Niemczech Formschneider, tworzyli osobne korporacyje. Zamiłowanie w dziełach drzeworytami illustrowanych z końcem XV w. coraz bardziej się wzmagało. Drukarz Antoni Koberger w Norymberdze zatrudniał r. 1493 dwóch sławnych drzeworytowników Michała Wolgemuth i Wilhelma Pleidenwurff przy wydaniu Kosmografia Hartmana Schedla. Najświetniejsza epoka drzeworytownictwa w Niemczech przypada na r. 1500–1550, w których się jako znakomici (rysownicy drzeworytów i) drzeworytownicy: A. Dürer, Wolfg. Resch, H. S. Beham, H. Schäufflein (są jego drzeworyty w polskiem tłomaczeniu Żywota Chrystusa przez Opecia), A. Altorffer, H. Baldung (Grien) L. Cranach, H. Holbein i inni odznaczyli. Po r. 1560 gdy miedziorytownictwo górę wzięło, zaczęło drzeworytownictwo upadać, i w XVIII wieku zupełnie zaniedbane zostało. – Dopiero od czasów Tomasza Bewicka w Anglii (w r. 1770) i Gubitza w Niemczech doczekało się drzeworytownictwo swego wskrzeszenia, F za naszych czasów do swej świetności i doskonałości doszło.

F od r. 1833 używane do illustracyi pism czasowych (Magasin pittoresque, Pfennig-Magazin),

W krakowskich drukach pojawiają się już z początkiem XVI wieku drzeworyty w drukach Unglera, Vietora, Hallera z monogrammami ‡ (1512), § (1512), [ ] (1518 Hieronim Vietor?), C S, S; wydanie Kroniki Miechowity z pięknemi wizerunkami królów (r. 1521), wizerunki i drzeworyty w Statutach Łaskiego, Jaskiera, Herbusta, Kronika Świata Marcina i Joachima Bielskich, Biblia Leopolity, Statuta Sarnickiego, Zielniki Falimierza, Spiczyńskiego, Siennika, M. z Urzędowa, Syreniusa, Statut Sarnickiego i inne, pięknemi są pomnikami drzeworytownictwa polskiego. W drugiej połowie XVI w. odznaczyli się w Polsce swemi drzeworytami:

przed r. 1594)

Grzegorz Brückner (sprowadzony z Wrocławia przez Jana Januszowskiego) którego piękne drzeworyty są w Statucie Sarnickiego oraz w Icones regum Poloniae 1605, drzeworytownik z cyfrą WS z r. 1534, drzeworytownik z monogramem IB., którego utwory znajdują się w kronikach Gwagnina (z rokiem 1563) i Joachima Bielskiego, drzeworytownik IB z r. 1564 i z monogramem [monogram]. Z późniejszych drzeworytowników wymienić można: Pamwo Berynda czerniec kijowski r. 1626, Zawadowski Eustach we Lwowie (r. 1677–1691), Zubrzycki Nikodem bazylian lwowski (1695–1721), Bereszniewicz Mikołaj (1678–1689), Węgrzynowicz Antoni reformat krakowski (1713), Nowakowski Antoni paulin częstochowski (1717), f Sienkiewicz Dionizy bazylian † 1730. [Do historyi drzeworytownictwa w Polsce posłużyć może Zbiór odcisków drzeworytów ~~najdawniejszych~~ w Bibliotece Uniwersytetu Jagiellońskiego zachowanych. Kraków 1849. fol. —

Celniejsi drzeworytownicy niemieccy z epoki pierwszej kwitnącej: Hieronim Resch z Norymbergi, Jobst Dienecker z Antorffu, Hans Lützelburger z Bazylei, A. Dürer, H. Burkmair, L. Cranach, H. Holbein (Taniec śmierci najcelniejsze dzieło pomiędzy drzeworytami), H. Baldung, Altorffer, H. S. Beham, Ursegraf, H. Schäuflein, Hirschvogel; – z epoki późniejszej H. Brosamer, M. Lorch, V. Solis, Jost Amman; – nowszemi czasy: Kretschmar, A. i O. Vogel, Gabel, Bürkner, Lödel, Flegel, Müller, Braun, Schneider, Gavarni, Doré, z Pola: f Kow: Piliński, Regulski, Stypułkowski, Styfi;

f (en camaïeu)
Drzeworyty drukowane w 2 lub 3 kolorach (czarny, szary, brunatny, niebieski albo zielony) kilkoma matrycami (Helldunkel, Clair-obscur) pojawiły się w ~~[illegible]~~ Niemczech na początku XVI wieku; lubo Vasari podaje, iż takowe we Włoszech r. 1518 pierwszy Hugo da Carpi wynalazł. W Krakowie drukowany jest drzeworyt tym sposobem na początku XVI wieku w dziełku o muzyce.

(Ob. M. Schasler: Die Schule der Holzschneidekunst. Leipzig 1866. 8º — T. O. Weigel und Dr. A. Zestermann: Die Anfänge der Druckerkunst in Bild und Schrift. Leipzig 1866. fol. 2 Vol. — A. F. Didot: Essai typogr. et bibliogr. sur l'histoire de la gravure sur bois. Paris 1863. 8vo — Sotzmann: Aelteste Geschichte der Xylographie (Raumers Hist. Taschenbuch. VIII Jahrg. Leipzig 1837. 8vo — Heller Jos: Geschichte der Holzschneidekunst. Bamberg 1823. 8º — Eitelberger R. v. Ueber Spielkarten. Wien 1860. 4º — Breitkopf J. G. Versuch den Ursprung der Spielkarten und den Anfang der Holzschneidekunst zu erforschen. Leipzig 1784. 8. 2 T.;

Duplessis G.: Les merveilles de la gravure. Paris 1869 — Lostalot A. de: Les procédés de la gravure. Paris 1882. 8º — Bouchot H.: Le livre, l'illustration. Paris 1886. 8º.

II) Rytownictwo szrotowane (Schrotblätter – Manière criblée – Manière de Bernard Milnet – Dotted plates), na płycie drewnianej lub metalowej (mosiężnej), pojawiło się w początkach XV. wieku *) i przetrwało aż do początków miedziorytownictwa. Wykonywane najczęściej przez złotników, za pomocą rytownictwa. Kontury są wydatne, wypukłe, szaty zaś, posadzka, i tło jako powierzchnia czarno zostawione, w której to czarnej powierzchni przez rytowanie występują białe desenie (za pomocą punktów i linij) jako to kwiaty, kamienie drogie, na posadzce kwiaty białe, parkietowe desenie, oraz wzory kobierców. Ryciny tego rodzaju dla starożytności swej są cenione, i niemają podpisu artystów, ani też monogramów. We Francyi używano tego rytownictwa do przyozdabiania Ksiąg do modlitwy (Heures). Jeżeli rycina taka na drzewie była rytowaną, niema przy odbiciu brzegów, jeżeli zaś odbitą była z płyty metalowej (zwykle z mosiądzu) ma zwykle brzegi wydatne. Opisy celniejszych rycin tego rodzaju ob. Passavant: Peintre graveur. Leipzig 1860–1864. 8vo 5 Vol. – R. Weigel: Kunstlager-Catalog. Leipzig 1834–1866. 8vo – Bartsch A. v. Anleitung zur Kupferstichkunde. Wien 1821. 8vo 2 Vol.

*) Henryk Délaborde opisał rycinę szrotowaną z r. 1406. (La gravure. Paris. A. Quantin 1882. Bibliothèque de l'enseignement des beaux-arts. pag. 44) – Na jednej późniejszej rycinie szrotowanej wyczytano napis: Bernhardinus Milnet. – w skutek tego Francuzi zaczęli Milneta poczytywać za wynalazcę tego rodzaju sztychów.

III) Rytownictwo na płytach metalowych. – Pierwszy pochop do odbić rytowniczych wyszedł od złotników, którzy począwszy od XI wieku wyroby swe rysunkami rytowanemi przyozdabiali i dla lepszej wydatności takowe czarnym szmelcem (nigellum) wypełniali. Szmelc ten robiono z srebra, miedzi, ołowiu, siarki i boraxu, które sproszkowane razem topiono i tą massą wymieszaną i rozgrzaną wklęsłości rytowanego rysunku wypełniano, poczem płytę polerowano. Dla przekonania się o piękności rysunku taki niellator odlewał z płyty formę z gipsu (wypukłą), a z niej robił odlew z siarki, którą potem czernił sadzą zmieszaną z oliwą, lub poczerniwszy formę, odbijał takową na wilgotnym papierze. W Niemczech podobne odbicia na papierze robił sławny złotnik-niellator Marcin Schöngauer (ur. 1420 + 1488). We Włoszech zaś podług Vasarego pierwsze próby takich odbić robił florentyński złotnik Nd. (Tomaso) Finiguerra r. 1460, który za pierwszego wynalazcę odcisków rytowniczych na papierze uchodzi. Jako pierwszą próbę takowego odbicia przytaczają pisarze rycinę Finiguerry z datą 1452, przedstawiającą Koronacyją N. P. Maryi, odbitą z płaskiego

srebrnego pacyfikału (Pax - Kusstafel) znajdującego się we Florencyi. Po nim odbijali podobne niellowane ryciny we Włoszech: Baccio Baldini, Peregrino da Cesena, Antonio Pollajuolo, Matteo di Giovanni Dei, Francesco Raibolini zwany Francia i Marc-Antonio Raimondi; który to ostatni już nierobił odlewów, tylko wprost z blachy odbijał.*) Wszelakoż Passavant odkrył nowszemi czasy rycinę niellowaną z r. 1446 w Niemczech przedstawiającą Pasyę Chrystusa (Biczowanie). W ostatnich latach XV. wieku i w pierwszych XVI rozwinęło się miedziorytownictwo jako wynik odbić niellatorskich; lubo jeszcze na początku XVI w. Albrecht Dürer robił niektóre odciski z swych niellów. Rodzaje miedziorytownictwa:

*) Odbicia z blach niellowanych przed zapuszczeniem szmelcu mają przedmioty i napisy na wspak.

Zdaje się iż odbijanie z rytowanych blach na papier, używane w Niemczech, około r. 1450 dostało się do Włoch.

1) Sztycharstwo rylcowe (Grabstichel-Manier-Gravure au burin - Gravure en taille douce) na płycie miedzianej wygładzonej za pomocą rylca stalowego (Grabstichel - Burin) którym się rytuje rysunek sztrychami i kreskami, tworzącemi cieniowanie. [Na najdawniejszych rycinach sztrychy te są delikatne i cienkie. Sławniejsi rytownicy w tym rodzaju byli: Sandro Boticelli, Andrea Mantegna, Giulio Campagnola, Francesco Mazzuoli, Marc-Antonio Raimondi*) z Bononii w Rzymie i jego uczeń Jacopo Caraglio z Werony (który osiadł w Polsce i zmarł w Krakowie jako nadworny jubiler Zygmunta I. i Zygmunta Augusta). Giorgio Ghisi, Martino Rota (Portret Łaskiego), Agostino Carracci, Pietro Santo Bartoli, Francesco Bartolozzi (Portret Karola Gotfr. Wojde 1791), Giovanni Volpato (Portret Maryi Antoniny królowej sasko-polskiej), Rafaelo Morghen, f Domenico Cunego (Portrety złotników), Paolo Toschi, Giuseppe Longhi, § — w Hiszpanii: Giuseppe Ribera, Francisco Goja — — w Niemczech: Heinrich Aldegrever, Albert Dürer, Jobst Amman, Lucas Cranach, Franz von Bocholt, Martin Schongauer, Hans Baldung, Virgilius Solis (Zygmunt August król), Dominik Custos (Zygmunt August, Zygmunt III i żona Anna, Stefan Batory, Jan Zamojski, Jerzy Radziwiłł kardyn.), Nicolaus Andrea z Flensburga (Stanisław Sabinus rajca wileń.), Augustin Hirschvogel, Hans Sebald Lautensack (Oblężenie Krakowa przez Maxymiliana), Theodor de Bry, Mathias Merian, Lucas Kilian (Zygmunt III, Władysław IV., Radziwiłł Mikoł. Krzyszt., Wołłowicz Eustach, Mniszech Jerzy), Johan Georg Wille (Maria Józefa córka Augusta III), Georg Friedrich Schmidt (August III i jego żona, Stanisław August, Brühl Henryk) Christoph Friedrich Müller, Heinrich Friedrich Füger, Karl Rahl, Christian Wilhelm Ernst Dietrich, Ridinger Joh. Elias (August III na koniu) Sysang J. C. (mnóstwo portretów polskich); — w Hollandyi, Belgii i Flandryi: Lucas

[poczem się rysunek wyryty na płycie gładzikiem (Schaber) częściej dla oddalenia powstałych przez rytowanie chropowatości (Grat, Barbe)

*) o jego rycinach ob. Bartsch: Peintre-graveur XV. 59.

f (Portret Stanisława Augusta)

§ Elżbieta Piccini zakonnica ([illegible] Wojeński bisk. Kamieniec.)

Jacobsz / +/ H. Goltzius
(van Leyden (1533), Matsys Cornelius (1540), Visscher Cornelius, Visscher Lambert (Lubieniecki Stanisław), Neefs Jacob (Lubienski Stanisław biskup). Cornelis van Dalen (Jan Makowski), Collaert H. A., Philipp Galle, Petrus Paulus Rubens, Paul Pontius (Władysław IV), Schelte van Bolswert, Vorsterman Lucas (Władysław IV, Opaliński Krzysztof); Petrus de Jode, Jacob Matham (Anna Katarzyna Konstancya córka Zygmunta III), Blooteling Abraham, G. van der Gouven (Królowie i Królowe polsk.) Jacob Houbracken, Cornelius Meyssens (Jan Kazmierz, Władysław IV, Opaliński Krzysztof i Łukasz, Przyłęcki Achacy, Czarnecki Stef. Lubomirski Jerzy), Crispin van de Pass (Zygmunt III i żona jego Anna), Snyderhof J. (Zygmunt III, Władysław IV), Wierix Hieronim (Zygmunt III) F; — w Anglii: John Payne (+1648), William Faithorne (+1691). Robert Strange, Peter Stent (Władysław IV, Jan Kazmierz); w XVIII wieku zarzucili Anglicy sztycharstwo rylcem, a rzucili się na roboty igiełką, aquatinta i stalorytownictwo; — we Francyi zaczęto rytownictwo kwitnąć dopiero w XVI w. Pierwszym znakomitszym rytownikiem był Jean Duvet (ur. 1485), po nim Jean Cousin, Nicolas Beatrizet, Charles Mallery, Jacques Prévost, Jean Rabel, Claude Mellan (Maria Ludowika Królowa polska), Jacques Callot (głównie aqua forte), Abraham Bosse (Władysław IV), Claude Vignon, Gérard Audran, Pierre Aubry (Władysław IV, Jan Kazmierz, Maria Ludwika, Karol Ferdynand Królewicz, Gerard Doenhoff), Giovanni Dughet, Gabriel Perelle, Gérard Audran (+1703), Gérard Edelinck (Andrzej Morsztyn, Krzysztof Gottwaldt), Robert Nanteuil (Maria Ludwika Królowa 1653), Henri Gascard (rodzina Sobieskich), Jean Lepautre, Antoine Watteau, Laurent Cars (+1771), Nicolas Cohin, Nicolas de Larmessin (Jan III, Katarzyna Opalińska, Maria Leszczyńska, Stanisław Leszczyński, Stanisław Hosius), Gabriel de Saint-Aubin, Pierre Drevet (August II, Klementyna Sobieska), Jean Daullé (August III i Maria Józefa). Jean Baptiste Greuze; Balechou (August III), Louis-Philibert Debucourt (aquatinta), Charles Clemens Bervic (1756 + 1822, Ignacy Massalski biskup 1780), Pierre-Alexandre Tardieu (Stanisław August 1782) jeden z najlepszych, Boucher-Desnoyers Auguste, Calamatta, Henriquel-Dupont.

F Romyn de Hooghe (sławne batalie Jana III)

F jego sławna głowa Chrystusa czyli Weronika w spiralnej linii wykonana;

W Polsce za najdawniejszych reprezentantów miedziorytownictwa rylcem mogą być poczytani Wit Stos i Jakób Caraglio znani rytownicy, lubo dotychczas prac ich rytowniczych w Polsce odbijanych nie wykryto. —

Znakomitsi rytownicy polscy rylcem pracujący: Makowski Tomasz w Wilnie r. 1610 rytował sceny historyczne, sceny fizyograficzne koni wyborne (w Hippice Dołohostajskiego), mappę Litwy i.t.d., Morawa Maciej w XVI w., Sabatowicz Jan w Rawie 1621-1628, Treter Tomasz +1610, i jego synowiec Treter Błażej w Brunsbergu 1612, Hondius Wilhelm z Belgii, osiadły w Gdańsku 1636-1648, Falk Jeremiasz +1663 ceniony i za granicą, Loggan Daniel Gdańszczanin osiadły w Oxfordzie w Anglii 1636+1693, Tscherning Daniel 1649, Goczyn Jan Alexander 1672-1682 twórca licznych sztychów, Benszheimer Jan Gdańszczanin 1665, Saal Izaak Gdańszczanin 1676, Schultz Daniel Gdańszczanin +1686, Tarasiewicz Alexander w Wilnie i na Rusi 1675, Woszczanka Maxymilian na Białej Rusi 1680, Szczygielski Jan Innocenty na Ukrainie 1680, Strzelbicki Jan Innocenty czerniec lwowski 1695, Steckel Tobiasz dominikan krakowski 1696; w XVIII wieku kwitnęli: Galachowski Daniel 1707, Migura Hilary Iwan 1706, Tarasiewicz Leon +1703, Hołoka Andrzej 1737 na Rusi i na Litwie; Tscherning Jan 1717 w Krakowie, Filipowicz Jan 1740, Kornacholski J., Labinger Jakób 1745, Surmacki Michał 1750 w Polsce; Gdańszczanie: Karol de la Haye 1697, i Samuel Donnet 1734; Mylius Jan Fryderyk 1729-1748 i Marstaller czyli Marstalski J. G. 1754 w Warszawie; Rakowiecki Teodor 1756 w Berdyczowie i Poczajowie, Gorzemski Adam 1770, Strzelbicki Teodor bazylian 1744, Balcewicz Franciszek Wacław w Wilnie 1770, H. Leybowicz, Naręga Ignacy w Wilnie 1778, Prixner w Warszawie i ~~w...~~ Lwowie 1780; — w XIX wieku: Weiss Izydor 1815 i Saunders Józef +1845 professorowie rytownictwa w Wilnie, Kisling Gottlieb 1814, Podoliński Michał +1856, Piwarski Jan F. 1820-1855, Oleszczyński Antoni 1830+, Lewicki Jan Nepomuc. 1850+, Łukomski J. 1880, Boratyński Emil 1841.

Miedziorytownictwo rylcem odbywa się w ten sposób, iż rytownik z dołu do góry posuwa rylcem, poprawiając później ciemniejsze miejsca głębszym i szerszym sztychem i zbierając wyrzezbione brzegi gładzikiem. Częstokroć przed

Każda rycina ma: granicę czyli linię sztychu i granicę czyli linię płyty oraz brzegi

zupełnem ukończeniem sztychu, dla przekonania się o skutku swej pracy, robi odbicia z swej niedokończonej pracy; takowe bardzo są poszukiwane i cenione (avant la lettre). ~~Często~~ Czasem robi artysta dla próby po brzegach małe rysunki (griffonages) (einfälle) które później ściera – i te należą do rzadkości.

2) Sztycharstwo igłą (à la pointe sèche – Kupferstich mit trockener Nadel) różni się od rylcowego tem, iż zamiast rylca używa się ostrszych stalowych igiełek. Cieniowanie odbywa się tu przez podwójne krzyżowe rysowanie linij; rytowanie zaś z powodu łatwego pęknięcia igły ~~[illegible]~~ prowadzi się z góry nadół; przy czem ta jeszcze jest niedogodność, iż igła przy okrągłych linijach łatwo sięześlizguje. Z płyty takiej nierównie mniej odbić zrobić można a niżeli z płyty rylcem rytowanej. Sztycharstwo igłą dawniejsze jest od rylcowego; pierwsi sztycharze używali igły, jak M. Schongauer, Israel van Mecken, (Jacobsz. Lucas) van Leyden i głównie Albert Dürer, A. Mantegna, A. Pollajuolo, Zoan Andrea, G. A. da Brescia, Marc Antonio Raimondi, Caraglio. Nawet później pomimo rozpowszechnionego sztychu za pomocą rylca, używano igły, jak to widzimy w rycinach Hen~~ryka~~drika Goltzius belgijczyka i Stefano della Bella Włocha. Z polskich rytowników celowali w tej mierze: Kochanowski Samuel 1598, Engelhart Jan w Wilnie 1629 i Götke Konrad 1642 tamże; później Swach Antoni franciszkan w Poznaniu. – Późniejsi rytownicy łączyli razem robotę rylcem i igłą. – Ryciny igłą rytowane odznaczają się swą subtelnością i cienką delikatnością; głównymi mistrzami tego rodzaju są A. Meldolla i Rembrandt, a z nowszych Worlidge i C. H. Watelet.

W sztycharstwie rylcem i igłą rozróżniają niektórzy dwie metody: a) rysunkową (Cartonstich) wykonaną sztrychami jednego rodzaju. Sposobu tego używali dawniejsi włoscy rytownicy. Niektórzy mieli nawet właściwy rodzaj cieniowania i prowadzenia sztrychów, jak n. p. Claude Mellan równo odległe sztrychy, przez stopniowe zgrubianie takowych wyprowadzał cieniowanie. Sławną jest jego roboty głowa Chrystusa (Veronica) wykonana równoległemi spiralnemi sztrychami rozpoczynającemi się od końca nosa; b) metodę malarską w której naśladując farby, dla każdego szczegółu i przedmiotu używano

rozmaitych sposobów cieniowania i prowadzenia sztychów. Mistrza=
mi tego rodzaju są pomiędzy Włochami Dominik Cunego, Jan Volpato,
C. A. Porporati, Rafael Morghen, P. Bettelini, Józef Longhi, M. i G. Gan-
dolfi, Anderloni, F. Rainaldi, Toschi, Dalco, M. Bisi, J. Jesi, G. Gara=
vaglia, A. Perfetti, C. Calamata, Paweł Mercurj; — pomiędzy Fran=
cuzami A. Masson, R. Nanteuil, G. Audran, P. i J. Drevet, J. Daullé,
N. i R. Delaunay, J. B. Massard, J. Avril, Balechou, Beauvarlet,
Bervic, Audouin, J. Godefroy, Boucher-Desnoyers, J. N. Laugier,
J. T. Richomme, J. M. Leroux, C. S. Pradier, L. P. Henriquel-Du=
pont, A. Bridoux; — pomiędzy Hollendrami: Delff, Jon. Suyder=
hoef, P. Lombart, P. van Schuppen, C. van Dalen, Corn. Visscher,
G. Edelinck, E. Corr; — pomiędzy Anglikami: J. Browne, Rob. Stran=
ge, Will. Woollet, Will. Sharp, J. Burnet, G. T. Doo, Holl, Holloway;
— pomiędzy Niemcami: G. F. Schmidt, J. G. Wille, Jak. Schmutzer, Fr.
i J. G. Müller, S. J. Klauber, C. G. Schulze, F. Forster, J. C. Ulmer,
M. Steinla, J. Caspar, L. Gruner, F. Wagner, Eichens, Felsing,
Mandel, A. Hoffmann, J. Keller; — pomiędzy Rossyanami:
Utkin, Massalow, Szewczeńko; — pomiędzy Polakami: Ziarnko,
Tomasz Makowski, Wilh. Hondius, Jeremiasz Falck (mistrz
w prowadzeniu i zgrabianiu sztychów, któremi potrafił naśla=
dować materyje n.p. atlas, axamit, sukno), Antoni Olesz=
czyński, Redlich.

3) Kwasorytownictwo (Radirung, Aetzkunst — Gravure à l'eau-
forte) rytownictwo serwaserowe głównie na tem się zasadza iż się
rysunek na płytę metalową za pomocą wygryzienia przez kwasy prze=
nosi, przez co mnogą liczbę odbic tegoż rysunku otrzymać można.
W tym celu pokrywa się gładko wyszlifowaną płytę miedzianą werniksem
z roztworu asfaltu, wosku, kolofonii i mastyxu utworzonego; takowy
werniksowany grunt (Aetzgrund) barwi się na biało za pomocą kredy
(Kremser Kreide), lub na czarno za pomocą kopciu, i na zabarwionej po=
wierzchni rysuje się igłą (Radirnadel — Pointe) rysunek jak piórem.

Ob. Blanc Ch.: Traité de la gravure à l'eau-fort. Paris 1866. 8º. – Robertson H. R.: The art of etching. London 1883.

Oblepiwszy brzegi woskiem nalewa się na rysowaną powierzchnię płyn gryzący (Aetzwasser) [czyli scheidewasser (Scheidewasser)] z kwasu azotowego (acidum nitricum) rozcieńczonego z wodą w stosunku 40 (3/5 wody). Po wystawieniu na działanie przez półgodziny po odlaniu kwasu zlewa się płytę wodą. Vasari przypisuje wynalazek takiego rytownictwa malarzowi włoskiemu Mazzola Parmigiano (+ 1525); lecz jest on nierównie dawniejszy, albowiem już w XV. wieku używali tego sposobu płatnerze do przyozdabiania zbroi (damasquinerie) mianowicie płatnerz Daniel Hopfer w Augsburgu około r. 1500, którego Niemcy za wynalazcę tego rodzaju rytownictwa uważają; z czego wypływa, iż takowe rytownictwo z Niemiec do Włoch się dostało. Pierwsza rycina tego rodzaju z datą r. 1512 jest Św. Hieronim przez Albrechta Dürera. Łatwość wykonywania rysunku na werniksowanej płycie, spowodowała, iż się malarze skwapliwie do tego sposobu reprodukcyi swych rysunków rzucili (Maler-Radirer – Peintres-graveurs). Celniejsze dzieła ich opisał A. v. Bartsch (Les Peintre-graveur. Vienne 1803–1821. 8º 21 Vol. – R. Weigel: Suppléments Leipzig 1843. 12º – Heller Jos.: Zusätze. Nürnberg 1854. 12º), J. D. Passavant (Le Peintre-graveur. Leipzig 1860. 8º 6 Vol.) Rob. Dumesnil (Peintre-graveur français. Paris 1835–1874. 8º 11 Vol. avec Supplem. de Prosp. Baudicourt. Paris 1859. 2 Vol.), Ch. Le Blanc (Manuel de l'amateur d'estampes. Paris 1856–1857 od A do Pencz). J. P. van der Kellen (Le peintre-graveur hollandais et flamand. Utrecht 1866. 4º). Andresen A. (Der deutsche Peintre-graveur. Leipzig 1864–1874. 8º 4 Vol.).

Sławniejsi artyści w tym rodzaju rytownictwa we Włoszech: Parmeggiano, J. B. Franco, J. Ribera, Guido Reni, Maratti, Castiglione, Salvator Rosa, Tiepolo, Canaletti, Piranese, Goya; – we Francyi: Dujardin, Claude Gellée le Lorrain, Jacques Callot (F), Antoine Watteau, Boucher, Fragonard, Charles Jacque, Daubigny, Jules Jacquemart, Tissot, Legros, Maxime Lalanne (Traité de la gravure à l'eau-forte. Paris, Quantin 1882. 8º), Le Rat, Gilbert; – w Hollandyi: Rembrandt (najcelniejszy mistrz tego rodzaju), Van Dyck, J. Bol, Lievens, Adr. v.

F (brat malarza Claud. Callot ur. 1623 w Nancy, bawił w Polsce + 1687 w Wrocławiu)

Ostade, C. Dusart, C. Bega, A. Waterloo, A. v. Ewerdingen, Paul Potter, Berghem, A. Cuyp, Zeeman, Swanefelt, Romyn de Hooghe, Ruysdael; — w Niemczech: W. Hollar, C. W. E. Dietrich, G. F. Schmidt, Klein, Erhard, E. N. Neureuther, J. W. Schirmer, C. F. Lessing, Menzel, Unger; — w Polsce: Tomasz Dolabella (Zygmunt III), Daniel Chodowiecki (Engelmann W.: Chodowiecki's Werke. Leipzig 1857 und Nachträge. Leipzig 1860), Ziarnko Jan (le Grain 1615), Jan Piotr Norblin de la Gourdaine (F. Hillemacher: notice Paris 1865. 8º) 1771–1801, Marcin Płoński 1802, Frey 1804, Zygmunt Vogel +1826, Łęski Józef, Michał Stachowicz +1825, Kielisiński K. W., Zaleski Bronisław 1864, Walery Eliasz, Rafał Hadziewicz 1839, Emil Boratyński, Marian Jaroczyński 1861; — w Anglii celował w tym rodzaju sztychu: William Hogarth. — niektórzy mistrze płytę za pomocą igiełki i kwasu rytowaną, poprawiali jeszcze rylcem jak Augusti. Carracci, Corn. Visscher, Audran.

4) Sztycharstwo kropkowane czyli punktowane (Punktirmanier — Gravure au pointillé) za pomocą tępego dłuta złotniczego Goldschmiedpunze — Maillet, Ciselet — Opus mallei) ze stali na końcu tępo zaokrąglonego lub owalnego, i młoteczka. Pierwszy tego sposobu przejętego od złotników, zaczął we Włoszech używać Giulio Campagnola (ur. 1481). Celniejszemi rytownikami tego rodzaju byli: Rosaspina, Th. Burke, Wynne Ryland, Godefroy, G. Maile, oraz niemieccy złotnicy [, Karl Pfeiffer (wiele portretów polskich)], Hier. Bang (1580), Fr. Asprruk (1601). — Pomiędzy Polakami celuje w tym względzie Fryderyk John (ur. 1770 w Malborgu +2 Września 1843 w Marburgu w Styryi); liczne jego dzieła odznaczają się nadzwyczaj piękną miękkością przez wprawne władanie młoteczkiem i umiejętne punktowanie. Odznaczyli się jeszcze pracami tego rodzaju Gröll Karol (1770+1857), Ml. Sokolnicki (1790), Jan Ligber (1812), Bogumił Krethlow profesor sztycharstwa w Warszawie (+1842) [, Weiss Dawid]. — Sławny sztycharz Fr. Bartolozzi łączył w swych robotach metodę rylcową z punktowaną; dla lepszej wydatności miękkości ciała ludzkiego.

5) Sztycharstwo skrobane (Schabkunst, Schwarzkunst–Gra=
vure en manière noire – Mezzotinto) – angielska maniera – zasadza się na tem, iż za
pomocą drapacza (Granierstahl, Wiege, Berceau) nadaje się chropowatość
płycie miedzianej na powierzchni. Przy użyciu kalki (przeprucha)
przenoszą się kontury rysunku na płytę, poczem miejsca jaśniej=
sze wedle potrzeby wygładzają się skrobaczem (Schabeisen, Schaber, Ra=
cloir, Brunissoir, Grattoir). – Sposób ten rytowania wynalazł Heski
oficer L. von Siegen, wykonawszy nim pierwszą rycinę r. 1643; Książę
Ruprecht z Falcu obznajomił w XVII wieku z tym sposobem
rytowników w Anglii, gdzie aż do nowszych czasów rodzaj ten
sztycharstwa troskliwie był pielęgnowany. Dawniej mylnie Rem=
brandta za wynalazcę tego sposobu poczytywano, lubo go Rembrandt
nigdy nie używał (Ob: L. de Laborde: Histoire de la gravure en ma=
nière noire. Paris 1839. 8vo). Celniejsi rytownicy w tym rodzaju, pomię=
dzy Hollendrami: J. Thomas van Ypern, J. i P. van Somer, Abraham
Bloteling (portrety Gdańszczan: Reinhold Kuricke, A. M. Schmidt 1689)
G. Valck, Jac. van Gole (Jan III, J. L. Wolzogen), Dusart, Verkolje, A. Hou=
braken, Schoumann, Troost, Stolker, Peter Schenck (Jan III, August II,
August III, Mich. Radziejowski, Fr. Zygm. Gałecki); – pomiędzy Anglikami:
J. i J. R. Smith, J. Mac-Ardell, Th. Frye, J. Dixon, W. Dickinson
(Zofia z Czartoryskich Zamojska), Th., J. i Caroline Watson, W. Pe=
ther, V. Green, R. Earlom, J. S. Reynolds; – pomiędzy Niemcami:
Th. C. von Fürstenberg, J. F. Eltz, J. F. Lepnart, Block, Fenitzer,
J. Jacobe, Johan Pichler (Stanisław August, Józef Poniatowski, Józefa
Mostowska), V. Kininger (Michał Jerzy Mniszech), Wrenk (hr. z Sznar=
skich Wielhorska); – pomiędzy Włochami: Lasinio; – pomiędzy Fran=
cuzami Js. Sarrabat; – pomiędzy Polakami rytowali w tym rodzaju:
Andr. Scharff w Gdańsku (Kopernik, Andrz. Chryzost. Załuski 1694), Maciej
Deisch Gdańszczanin 1740–1781 (Tomasz Czapski, Hieron. Flor. Radziwiłł),
Mizitowicz Tadeusz 1809, Saunders Józef prof. rytownictwa w Wilnie † 1845,

(August II)

Daniel James (Kościuszko i cesarz Paweł 1798)

A. Fogg (Stanisław August z kleszczą bardzo piękny)
Bodenehr Gabr. (August III),

Joh. Gottfr. Haid (Krzysztof Szembek bisk. warm.)
Jos. Kappeler (Kościuszko, ks. Czartoryski)

6) Sztycharstwo bistrowe czyli Aquatinta (Bister-Manier-Gravure
à l'aquatinte – Aquatinta) częstokroć mylnie za rytownictwo
skrobane poczytywane. Rytownictwo to odbywa się w ten sposób, iż się płytę

wygładzoną pokrywa wernikсem, poczem się kontury rysują i takowe na działanie kwasu wystawiają. Po obmyciu i wysuszeniu na nowo się płyta pokrywa wernikсem. Następnie za pomocą pędzla wymywa się miejsca gdzie mają być cienie, płynem z rozcieńczonej terpentyny i oliwy i posypuje się przy użyciu sitka całą płytę utartym proszkiem z kolofonii i rozgrzewa się płytę, gdy już proszek osiadł w miejscach ogołoconych z werniksu, znowu się płyta poddaje poddziałanie kwasu. Potem znowu się powtarza podobna procedura dopóki się nie wydobędzie należytych tonów cieniowania. Wynalazek tego sposobu rytownictwa przypisują powszechnie francuzkiemu sztycharzowi Jean Bapt. Leprince r. 1768, lubo równocześnie także x. Saint-Non tego sposobu używał. Celowali w tym rodzaju rytownicy: Pond, Knapton, Ploos van Amstel, Cipriani, Vangelisti, J. G. i M. C. Prestel, Charon (Śmierć x. Józefa Poniatowskiego) Chrétien (Czapski Stanisław, Plater Michał), Schleich (Michał i Izabella Ogińscy; Izabella Czartoryska) Schiavonetti L. (Michał i Izabella Ogińscy), Schlotterbeck W. F. (Józef Książę Poniatowski, Widoki Zofijówki odbijane niebiesko); – z Polaków: Fryderyk Dietrich + 1847 (Jan i Piotr Kochanowski – Groby Królów polskich odbijane brunatno a la Sepia), Józef hr. Sierakowski + 1831.

F. a Charpantier r. 1762 kolorowo-tuszowe rysunki wyrabiał.

7) Sztycharstwo kredkowe (Kreidezeichnungsstich – Manière du crayon) uskutecznia się tém sposobem jak przy kwasorytownictwie, tylko że oprócz igły, używa się jeszcze innych narzędzi jak n. p. rylca, który od razu robi trzy punkty (Mattoir), rylca ruchomego (Roulette) i. t. p. którémi wydobywa się effekt podobny do rysunku kredką. Pomimo iż niektórzy twierdzą, iż Jan Lutma rytownik flamandzki w XVII. wieku tego sposobu używał, przypisują wynalazek tego sposobu rytowania r. 1756 trzem Francuzom: N. Magny, J. C. François i G. E. Demarteau. Sposobem tym rytowali: Demarteau, J. Bonnet, Ploos van Amstel (naśladujący akwarelle) i Cootwyck. – Zwykle odbijano takowe rysunki w barwie czerwonej (Satinober).

8) Sztycharstwo kolorowe (Farbendruckstich – Gravure en coleur). Już r. 1645 starał się Herc. Zeghers, a po nim Lastmann i P. Schenk, nadać rycinie różne kolory, przez równoczesne nakładanie na płycie różnych kolorów; lecz próby te były brudne i miejscami przez zalewanie barw niewyraźne.

Dopiero Jacques-Christophe Leblond dla usunięcia niedogodności zaczął używać r. 1735 kilku blach rytowanych dla każdego koloru osobno. W tym rodzaju rytowali: Leblond, E. Gaultier-Dagoty, L'Admiral, Lasinio, F. Janinet, C. M. Descourtis, C. Czenazech, A. Fogg (Król Stanisław August), Testolini (Izabella Czartoryska), Sokolnicki (Jefferson podług rysunku Kościuszki).

9) Rytownictwo tuszowe (Gravure au lavis) odbywa się tym sposobem co sztycharstwo bistrowe tylko że się używa pędzla i odpowiednich kwasów. Jest to wynalazek nowszy, przez Jean Baptiste Leprince.

10) Physionotrace. Sposób ten wynaleziony z końcem XVIII. wieku we Francyi przez rytownika Quenedey. polegał na tém, iż sztychator za pomocą osobnego przyrządu zdejmował i rysował na płycie miedzianej kontury profilu twarzy (sylwetkę), po czem sposobem skrobanym lub innym uzupełniał rycinę. Quenedey, Bouchardy i Chrétien robili tym sposobem małe popiersia r. 1809-1817 (Anny z Rzewuskich Platerowej, Adama hr. Platera, L. A. Dmuszewskiego, F. L. Jarockiego, J. Redel, Józ. Gorajskiego i innych.) Sposób ten zwany także Physionotypią, później zarzucony został.

11) Stalorytownictwo (Stahlstich-Gravure sur acier) około r. 1825 upowszechnione, odbywa się temi samemi sposobami co i miedziorytownictwo, tylko że blachę miedzianą zastępuje płyta ze stali, która jest trwalszą, bo z niej można uzyskać 50,000 odbić, podczas gdy płyta miedziana rylcem rytowana ledwie 4000 odbić, a przy rycinach robionych sposobem aqua forte i aquatinta zaledwie 500 odbić dopuszcza. Do wygryzienia rysunku używa się kwasów słabszych. Sposób ten kwitnie dziś głownie w Niemczech i w Anglii, gdzie celują James Hopwood (Tad. Rajten, Józef Poniatowski, Wojc. Bogusławski, Zofia Zamojska 1840), W. E. Wrankmore (Elżbieta z Krasińskich Jaraczewska)

12) Cynkotypia (Zinkdruck-Gravure sur Zinc) czyli Cynkografia nowszemi czasy używana (1834 przez Dumonta), odbywa się na płytach cynkowych, tym samym sposobem co i litografia. Płyty jednak nie są trwałe i prędko się oksydują. Przenoszenie piórem i atramentem chemicznym wykonanego na papierze rysunku lub pisma na płytę cynkową zowie się Homeografia.

IV) Rytownictwo na kamieniu czyli Litografia (Steindruck-Lithographie) wynalezione r. 1799 przez Aloizego Sennefeldera, odbywa się na płytach kamiennych wapiennych (litograficznych) z Solenhofen i Kehlheim. Rysunek wykonywa się albo rylcem, lub też piórem za pomocą atramentu chemicznego na gładkiej powierzchni, lub kredką chemiczną na kornowanej (wytartej piaskiem) powierzchni. Można też pismo lub rysunek atramentem chemicznym wykonany na papierze przenieść na kamień. Przed odbijaniem musi płyta roztworem kwasu (Aetzwasser) być preparowaną. Celniejsi litografowie we Francyi: Vernet, Charlet, Girodet, Déveria, Grévedon, Gavarni (+1866), Lemercier; – w Niemczech: Piloty, Engelmann, Hanfstängel, Kriehuber, Adolf Menzel; – w Polsce: Orłowski, Słowicki, Piwarski, Dziembowski, Fajans. – Do rodzaju litografii należy także:

a) Chromolitografia (Farbendruck – Chromolitographie) kolorami, przyczem do każdego koloru potrzeba oddzielnego kamienia. Celniejsi tego rodzaju artyści: Kellerhoven, Regamey, Praslon i Prang w Bostonie, który do wykonania jednej chromolitografii 30 do 40 kamieni używa. – Jeżeli farby używane do kolorowej litografii, tłuściej są zaprawione, to nazywają takowe odbicie: Olejodrukiem (Oeldruck). – Litografię łatwo rozpoznać od miedziorytu, ponieważ nie ma brzegów (Plattenrand) – (Ob: Dunst J. M. Praktisches Lehrbuch der Lithographie. Cölln 1830. 8vo – Engelmann G.: Das Gesammtgebiet der Lithographie. Chemnitz 1840. 4to – J. Liepmann: Der Oelgemälde-Druck. Berlin 1842. 8vo – Weishaupt H. Theor. prakt. Anleitung zur Chromolitographie. Leipzig 1848. 8vo – Neubürger Ferd.: Der Farbendruck auf der Steindruckpresse. Berlin 1867. 8vo – Wessely J. E. Anleitung zur Kenntniss und zum Sammeln der Werke des Kunstdruckes. Leipzig, Weigel, 1876. 8vo)

V) Nowsze sposoby produkowania rycin wynalezione ostatniemi czasy:

1) Fototypia (Lichtdruck – Photogravure) wynaleziona r. 1826 przez Niepce de Saint-Victor, czyli sposób odbijania fotografii z płyt szklannych, lub przeniesionych na kamień litograficzny. (Alberttypia) – Chemitypia wynaleziona w Wiedniu przez [illegible]

16/u

2) Galwanografia czyli Sposób reprodukowania z blach (klisz rytowanych w metallu wynaleziony przez Jacquemin, i Pawła Pretsch r. 1854, zastosowany nawet do guttaperki. (Ob: F. v. Kobell: Die Galvanographie. München 1842. 8º.

3) Heliografia (Heliogravure) wynaleziona r. 1850 przez Gillota wydoskonalona przez Dumonta i Poitevin przez połączenie procedury fotograficznej z galwaniczną, znalazła dziś najobszerniejsze zastosowanie przy druku dzieł illustrowanych. Za pomocą heliografij można wyrabiać klisze zmniejszone lub powiększone, rytowane w głąb lub wypukło na cynku [crossed out] odtworzone, w różnych manierach, począwszy od najdelikatniejszego rysunku aż do roboty tuszem lub kredką: co ułatwia reprodukcyją wszelkiego rodzaju rycin tańszym kosztem. (Ob. Husnik J.: Die Heliographie. Wien, Hartleben, 1883. 8vo. – Kruger Julius: Die Zinkogravure. Wien, Hartleben 1884. 2te Auflage, 8vo. – Lostalot A. de: Les Procédés de la gravure (Bibliothèque de l'enseignement des beaux-arts.) Paris, Quantin, 1884. 8vo. 3 frcs, 50 cent. – La Gravure; précis élémentaires de ses origines, de ses procédes et de son histoire. (Bibl. de l'enseign.). Paris, Quantin 1884. 8vo 3 frcs 50 cent. – Les Merveilles de la gravure par Georges Duplessis. Deuxième edition (Bibliothèque des merveilles). Paris, Hachette, 1871. 8vo.

4) Glyptografia za pomocą przyrządu Collasa (rodzaj pantografu) używana do odtworzenia rysunków z płaskorzeźb, pieczęci, medalów, monet. Ryciny tego rodzaju są w dziele Raczyńskiego Edw. hr.: Gabinet medalów polskich.

Materyjały na których odbijano ryciny: papier, pergamin, atłas lub perkal.

Monogrammy t. j. oznaczenie nazwy rytownika pojedynczemi literami lub znakami. (Ob. Brulliot: Dictionnaire des monogrammes. 2e edit Munich 1832. 4º 3 Vol. – Stellwag J. C.: Monogrammen-Lexikon für den Handgebrauch. Frankfurt 1830. 8º. – Heller Jos.: Monogrammen Lexicon. Bamberg 1831. 8vo. – Nagler G. K.: Die Monogrammisten. München 1858. 8º. 5 Bde, fortgesetzt von Andresen und C. Clauss.

Papier

Pierwsi Egipcyanie używali za materyał do pisania kory z trzciny (papyrus), której kawałki do kupy w zwoje (volumen) lepili. Od Egipcyan przejęli ten sposób pisania Hebrajczykowie, Grecy i Rzymianie. Później używali Grecy do pisania skór owczych (pargaminu), których delikatniejszy gatunek nazywano welinem (Velin). — Wszelakoż od najdawniejszych czasów Chińczycy i Japończycy mieli w używaniu papier jedwabny lub bawełniany, od których fabrykacyja tego rodzaju papieru około r. 704 dostała się do Arabów, gdzie Józef Amru takową wydoskonalił, nadając temu papierowi gładkość do pisania. W XI wieku Arabowie z wynalazkiem tym zapoznali Europę przez Hiszpanią. Papier ten gruby, niemający żeber, bo niebył czerpany na formach drucianych, zwał się Xylina, Bombycina, Cottonea, Serica charta. — Dopiero na początku XIV wieku zastępując drogie szmaty bawełniane zaczęli w Rawensburgu w Niemczech bracia Frick i Hans Holbein wyrabiać papier z szmat lnianych. Są już dokumenta pisane na papierze w Niemczech r. 1308, w Francyi także r. 1308, w Hollandyi 1322, w Czechach 1340, w Anglii 1342, we Włoszech 1367. Papier ten był klejony, przezroczysty (bawełniany gruby jest nie przezroczysty), ma znaki wodne od drucianej formy, na której był czerpany (Filigranes). Najdawniejsze znaki wodne były: głowa bawoła (z krzyżem na dokumencie z r. 1315), gotyckie P., klucze, zwierzęta, kwiaty, herby. Podług tych znaków wodnych fabrycznych starano się wiek papieru oznaczyć.

W Niemczech najdawniejsze*) znaki wodne były: głowa wołowa z rozmaitemi dodatkami (1310), 2 klucze (1356), głowa murzyna (1381), korona z listkiem koniczyny (1399), winne grono (1423) gotyckie P., waga, korona cesarska; — w Francyi: Agnus Dei, głowa wołowa, jeleń, delfin, waga, lilia, korona, gotyckie P., krzyż, dzwon, mitra (w XIV w.); — we Włoszech zwłaszcza w Wenecyi; waga, kapelusz kardynalski, rękawica, głowa wołowa, nożyce, kotwica, dzwon; — w Hollandyi: dzban, gotyckie P.; tam zaczęto w XVII wieku wyrabiać cieńszy gatunek papieru na kształt chińskiego. (Ob. Breitkopf J. G.: Versuch den Ursprung der Spielkarten, die Einführung des Linnenpapiers und den Anfang der Holzschneidekunst in Europa zu erforschen. Leipzig 1784. 4to 2 Vol. — Fischer G.: Versuch die Papierzeichen als Kennzeichen der Alterthumskunde anzuwenden. Nürnberg 1804. 8vo — Jansen: Essai sur l'origine de la gravure en bois et en taille douce. Paris 1808. 8o 2 Vol, w Tomie I p. 269 zestawił tablicę miast i drukarń podług znaków wodnych. — Midoux Et. et Matton Aug.: Étude sur les filigranes des papiers employés en France aux XIV et XV. siècles. Paris 1868. 8vo)

Plamy powstałe z pleśni (Stockflecke) wydobywa się przez moczenie w wodzie z małym dodatkiem rozczynu kwasu saletrzanego. Brudy zmywa się przez częste moczenie w wodzie deszczowej i blichowanie na słońcu. Do odlepiania używa się moczenia w ciepłej wodzie i oddziela się najprzód podkład, po czem się klej lub klajster za pomocą gąbki ściera. (Ob. Lucanus F. G. H.: Vollständige Anleitung zur Erhaltung, Reinigung von Gemälden und Kupferstichen. 3e Aufl. Halberstadt 1842. 8vo — Bonnardot A. Restaurirung alter Kupferstiche. Quedlinburg 1857. 8o — Schall J. F.: Ausführliche Anleitung zur Restauration vergelbter, fleckiger und beschädigter Kupferstiche. Leipzig 1863. 8vo)

*) Niektórzy radzą, iż głowa wołowa używana w różnych miejscach oznaczała tylko gatunek papieru.

Dzieła pomocnicze do historyi rytownictwa mianowicie polskiego.

Füssli J. R. Allg. Künstlerlexicon. Zürch 1763–1767. 4º – Basan F. Dictionnaire des graveurs anciens et modernes. 1767. 8º 3 Vol. 2º éd. Paris 1809. 8vo – Heinecken C. H. v.: Dictionnaire des artistes. Leipsic 1778–1780. 8º (A–Diz) reszta nie wyszła. – Bartsch A. v. Les peintre-graveur. Vienne 1803–1821. 8º 21 Vol. do tego: R. Weigel: Suppléments Leipzig 1843. 12º, i Heller Jos.: Zusätze. Nürnberg 1854. 12º – Passavant J. D. Le Peintre-graveur. Leipzig 1860. 8º 6 vol. – Andresen A. Der deutsche Peintre-graveur bis jetzt. Leipzig 1864–1878. 8º 5 Vol. – Le Blanc Ch.: Manuel de l'amateur d'éstampes. Paris 1850–1858. 8º (A–Penz) – Dumesnil Rob.: Peintre-graveur français. Paris 1835–1874. 8º 11 Vol. i dodatki: Baudicourt Prosp. Paris 1859. 8º 2 Vol. – Kellen J. P. van der: Le peintre-graveur hollandais et flamand. Utrecht 1866. 4º – Andresen Andreas: Handbuch für Kupferstichsammler oder Lexicon der Kupferstecher aller Länder, fortgesetzt von J. E. Wessely. Leipzig, T. O. Weigel, 1875. 8º 2 Vol. (36 mark) – Wessely J. E. Anleitung zur Kenntniss und zum Sammeln der Werke des Kupferdruckes. Leipzig, T. O. Weigel, 1876. 8º (9 mrk 40 gr.) F – Meyer J. Allgem. Künstler-Lexicon. Leipzig 1872. 8º *) – Lelong P.: Liste général et alphabetique des portraits gravés de François et Françoises illustres jusqu'en 1775 Paris 1809. fol. – Soliman Lieutaud: Liste de portraits. Paris 1846. 4º – Nagler: Künstlerlexikon. München 1835–1852. 8º 22 Vol.

Huber M. (Handbuch u. Rost) für Kunstliebhaber über die vornehmsten Kupferstecher. Zürch 1796. 8º 9 Vol. (i po francusku) – Rowinski: Russkije grawery. Moskwa 1870. 8º – Rastawiecki

Hippert et Linnig: Le peintre-graveur hollandais et belge. Bruxelles 1874–1879. 8º 2 Vol.

F tož: 2te vermehrte Auflage mit 11 Facsimile Tafeln. Leipzig, T. O. Weigel, 1886. 8vo – tož: w tłomaczeniu rossyjsk. przez Sajkewicza. Moskwa 1882.

*) jest to właściwie nowa pomnożona edycya Naglera, od 1872–1886 wyszło 36 zeszytów (A–C) Pierwsza edycya Naglera. München 1835–1852 wyszła w 22 tomach 8vo

Księgarze handlujący rycinami: Overadt czyli Overrat w Kolonii – Covens J. i C. Mortier na początku XVIII w. zakupili nakłady po F. de Wit w Amsterdamie r. 1712. – Valck Ger. ur. 1626 w Amsterdamie, miał do kompanii P. Schenk, ci kupili nakłady od J. Jansona. – Visscher Claessen Jan (Piscator) w Amsterdamie ur. 1550 – Wit Frederick w Amsterdamie 1648 po nim syn 1698, po nim 1712 Covens J. i Mortier.

Katalogi zbiorów rycin: Krasicki w Berlinie 1804, Kraszewski J. I. w Dreznie 1865 – V. P. hr. Potocki w Paryżu 1820. – J. Szwykowski w Lipsku 1859. – hr. Sternberg-Manderscheid w Dreznie 1836–1845.

Karty do grania, przyszły z Chin do Włoch około r. 1350. – Pierwszy drzeworyt niemiecki jest z r. 1423 Św. Krzysztof. (Lubo już w XII wieku używano stampil kruszcowych do wytłaczania inicyałów w rękopisie klasztoru Einsiedeln) Rycina ta na drzewie Św. Krzysztofa z rokiem 1423 znaleziona w rękopisie klasztornej Biblioteki w Bukshejm (dziś w zbiorze Lorda Spencer) – W Bruxelli jest drzeworyt N. P. Marja z P. Jezusem z r. 1468. – W mieście Ulm już r. 1398 przychodzą: Formschneider. – Passavant opisuje drzeworyty z r. 1437, 1440 (Passavant: Le peintre graveur. Leipzig 1860 Tom I) – Xylografy: Apokalipsa, Biblia w Köln 1470, Biblia pauperum 1475, Kosmografia Ptolomeusza 1478 (28 kart) 2a ed. 1482 (32 kart).

Z

Miedziorytnictwo podług Vasarego wynalazł Mazo Finiguerra około r. 1450 w Florencji, lecz nowszemi czasy odkryto w Niemczech ryciny z latami 1446, 1451, 1457; wskutek czego Passavant mniema iż wynalezione w Niemczech przeszło do Włoch. – Grawirowanie akwaforte pojawiło się z początku XVI w., już r. 1515 używał go Albert Dürer i Marc-Antonio

Rytowanie czarną manierą wynalazł 1637–1641 Ludwig von Ziegen w Niemczech

Rytowanie na miedzi odbywa się za pomocą igły, rylca i puncy — albo za pomocą kwasów (aquaforte) — i rytowanie czarną manierą (aquatinta, bistrem, kolorami na sposób Le Blond) maniera punktowana zwana się angielską

215 16/c

Heliografia sztuka odbijania fotografii sposobem

1) Aetzen mit Säuren
2) Reaction reakcya chemiczna
3) Abformen za pomocą chromowej gelatyny

wynalazł Niepce de Saint-Victor i Paul Pretsch wynalazł (foto-galwano-grafia)

Fotolitografia

16/c.

Blacha miedziana daje 4000 exempl. – Stalowa 50000

Aquatinta : Aquaforte 500 exempl.

Physionotrace. z końcem XVIII w. Quenedey zaczął za pomocą cieniów rysował sylwetki, które potem przenosił na płytę miedzianą i sposobem Aqua tinta z nich wyrabiał rycinki – lecz nie długo trwało.

8 Heliographie. wynalazł w XIX w. Niepce de Saint-Victor. Rodzaj fotografii, która się na płycie szklanej lub metalowej sposobem aquaforte wyrabia.

burin – Eau forte – Pointe sèche – Alliance de l'eau forte et du
burin – ~~Manière noire – Aquatinte – Manière de crayon – Gravure en~~
Sztycharstwo rylcowe ~~[illegible] – Physionotrace~~ – Heliografia
213
Ciecz rozpuszczająca między wosk, mastyks, asfalt
Rembrandt, Van Dyck, Callot, Hogarth

Sposób kropkowany punktowany
~~Sposób angielski mezzo tinta~~ 16/a
Sposób ~~Leblon'a~~ różnemi farbami

Sposób ~~francuzki~~ kredowy Manière au crayon
~~wynalazł J. François~~ 1756.
Sposób ~~kolorowo~~ tuszowy wynalazł Charpen:
tier 1762.
Staloryt ~~drzeworytnictwo około r. 1825~~

Heliografia – Heliotypia wydoskonalił Loiter

typographique

Heliogravures w roznych redukcyach Niepce 1826

Gillot Zakład

~~Metoda glyptiqna – Collas – pentograf –~~

(Photogravure)

Phototypie na szkle (Nicephor Niepce (i heliogravures)

Fotografia Albertypie

~~Galvanographie wyn. Jacquemin (Klisze) Paul Pretsch 1854~~

Klisze z blach wynalazł J. Hoffmann galwano

Paniconographie wyn. Gillot

Chemitypia w Wiedniu Auer

à la gutta perche klisze!

16/c

Sztycharstwo

1) rylcem (Grabstichel), artysta za pomocą głębszych lub płytszych, szerszych i węższych, mocniejszych lub słabszych rysów rylcem na płycie miedzianej wydobywa cieniowanie swego rysunku. Tak jak malarz pędzlem wydobywa sztycharz każdy właściwą sobie techniką efekty. Dürer, Goltzius, Marc-Antonio Raimondi, Bloemart, Lenz, Edelink, Sharp, Wille, Cunego, Morghen, Volpato, Longhi są tu mistrzami.

2) serwaserem (Aetzkunst, Radirkunst) cienkim rylcem czyli igłą na płycie powleczonej werniksem. Dürer, Caracci, Hogarth, Merian, Rembrandt, Callot, Chodowiecki, Geiser tu celują.

3) młoteczkiem czyli puncą, ruletą wydobywają się cienie przez punktowanie; poprawia się zaś rylcem lub igiełką. Odznaczyli się: Bartolozzi, Burke, Roland, Berger, Feller, Schmidt. – Pokrewnym tej metody jest sztych krajonowy: François, Desmarteaux.

4) skrobanym sposobem (Schwarzkunst, Schabmanier – Mezzotinto) przez wydobywanie cieniów lub światła za pomocą skrobania na chropowatej płycie. A. v. Siegen (Sichem), Książę Ruprecht z Pfalu, Georg White, J. Schmith, Dixon, Vogel, Villart, Boyer

5) rytownictwo tuszowe (Aquatinta – [illegible] manier), kombinowany sposób rytownictwa za pomocą ruletty, serwaseru, pędzla, igły i rylca. Rytownik: Gilpin

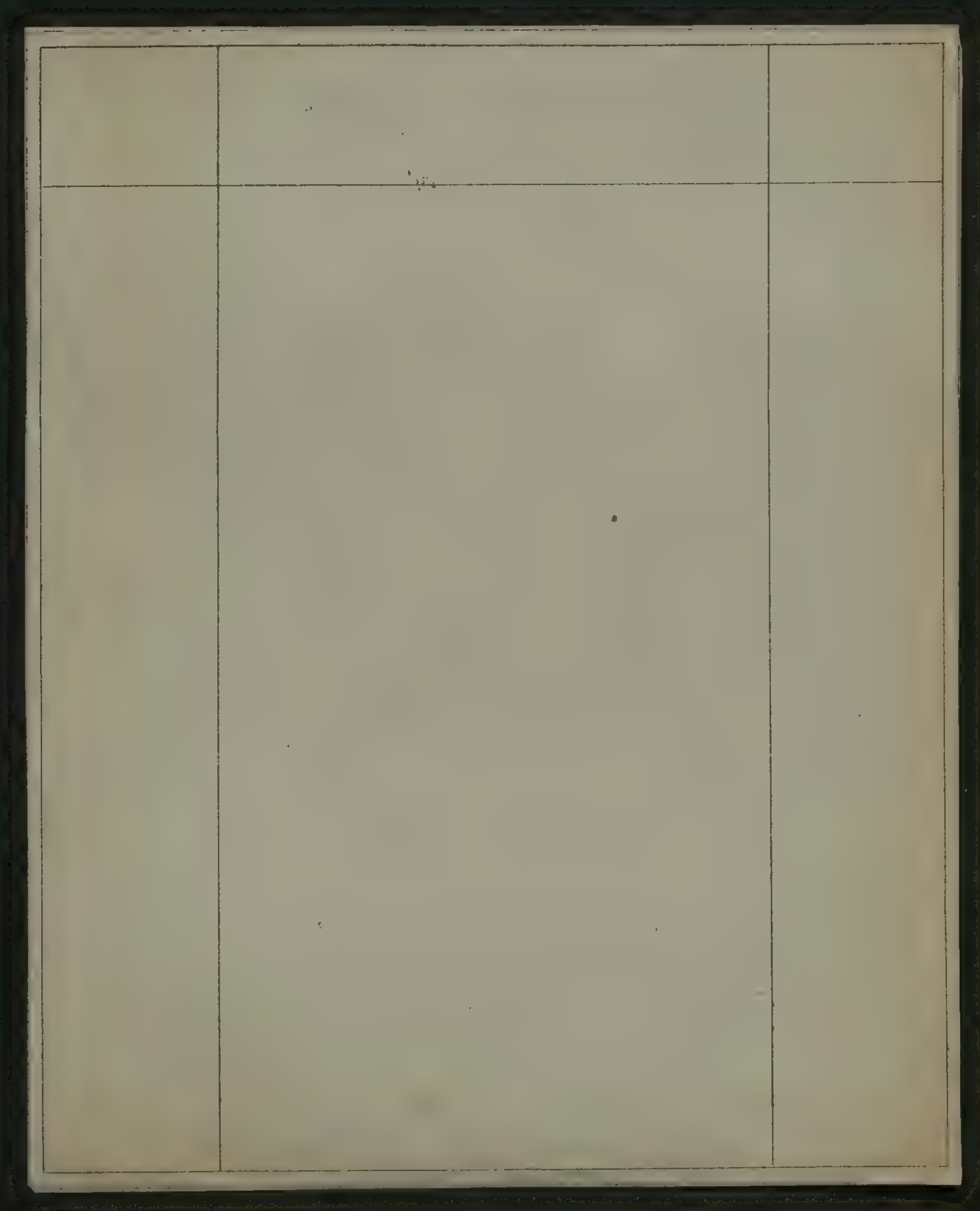
6) rytownictwo kolorowe za pomocą kilku płyt: Le Blon, Dagoty, Robert.

7) stalorytownictwo (Siderographie)

8) kamieniorytownictwo (Lithographie)

Rytownictwo, początek jego. Służy ono tylko do tego aby myśl rysunku malarza przekazać w licznych odbiciach potomności jeżeli sam twór z barwami zaginie – jego rodzaje sposoby maniery, chromiczne rytownictwo rzadkie – rozróżnić należy xylografie które są dawniejsze bo łatwiejsze gdyż materyał miętki zresztą aparat do odbicia łatwiejszy i ten sam co przy drukach – Rytownictwa początek przybyło ono do nas z Włochami – Karalio rytownik za Bony – Rozróżnienie: rytownicy polacy cudzoziemcy co na polskiej ziemi robili – cudzoziemcy co w obcej ziemi polskie przedmioty robili – Polacy co w obcej ziemi pracowali. – Gdańsk kupcy hollenderscy obrazów dla tego powstał Falk i inni – Za Sasów mianowicie za Augusta III podniosło się w Dreznie na wyższy stopień za Stan. Aug. szkoły rytownictwa w Polsce Saunders, Kretlow, Dietrich. Vogel – XVII w liczne Panegiryki które herbami i emblematycznemi figurami przyozdabiane były rytownictwo u nas wprowadziły stałej do Polski – xylografiję wtedy która u Niemców do wysokiego doprowadzona była stopnia upadła. – Litografije – Cynkografije.
– plany, mappy, obrazy i. przedmioty

Pierwszy na blachach metalowych zaczął rytowane odciski na papierze robić florentczyk Maso Finiguerra około 1460 czyli jak niektórzy twierdzą malarz Izrael z Mecheln r. 1445. – Mappy pierwsze sztychowano r. 1478 w Rzymie do łacińskiej edycyi Ptolomeusza.

Rytownictwo

Aczkolwiek wynalazek jego na początku XVI wieku kładzą od czasów Finiguery przecież ta sztuka dawniej znana była bo już w [illegible] Kopiiké Pawła Żydka z Pragi (1459) pisanym i mylnie Twardowskiemu przypisywanym obejmującym encyklopedyją jest na karcie 190 Libri pagus est artifex sculpens subtiliter in laminibus ereis ferreis et solidi ligni aut in altero imagines sculpturam scilicet vel quodlibet ut possit imprimat papiro aut parieti, aut asseri mundo

Pierwszy kalendarzyk polski z obrazkami jest Pillerowski 1782 do kalendarzy nowo Krakowskich 1811 i 1812 są rysunki Stachowicza.

Chodowiecki Daniel był synem Gottfrieda Chodowieckiego Kupca Gdańskiego i Henrietty Ayres urodzony 1726. rodzina ta żyła za Stefana Batorego w Wielkiej Polsce.

Ossolińskich następujące dzieła:
Annales bohemorum auct. a Gela,
Vol. unum.

~~[illegible] Altböhmischen von Gala,~~
~~8vo unum volumen~~

41.

Bielowski

223

Sztukę rytowania upowszechnił we Włoszech: Andrzej Mantegna (ur. 1457 w Mantua + 1517 w Padua) sztukę rytowania aqua forte pierwszy używał Franciszek Mazzuoli zwany Parmegiano (ur. 1504)

~~544~~

Drzeworytownictwo używane było od niepamiętnych czasów u Chińczyków: z Azyi wiadomość ta rytowania na drzewie dostała się krajom, które ją w Europie upowszechnili, albowiem już r. 1299 rytowane karty do grania znane były we Włoszech, w Niemczech drukowano karty od r. 1350 – 1360, a w XV wieku i w Polsce w zbiorze w Dzikowie są karty rznięte na drzewie r. 1400. So: wa Ujazdowski znalazł polskie karty z r. 1500 (ob Monitor Warszawski 1827 Nr. 18) R. 1506 wspomniany jest w aktach radzieckich krakowskich tamtejszy fabrykant papieru i kart Ławeł Cziser (J.S. Bandtke: Hist. druk. krak. str. 234) – R. 1423 drukowano w Niemczech drzeworyty wyobrażające świętego Krzysztofa. W XV wieku kwitli już w Niemczech sławni drzeworytownicy Jan Schnitzer, Sebald Gallendorfer. Hans von Kulmbach, Michał Wohlgemuth (1434–1519) Albert Dürer (1471–1528) – W Polsce sławny drzeworytownik Wit Sztoss Krakowianin 1447–1542 uczeń Michała Wohlgemuth drzeworyty jego własnej kompozycyi przedstawiające dzieje R. Zanny są w Wiedniu w zbiorze arcyksięcia Karola opisuje takowe też Malpe. Syn jego Stanisław Sztoss sławny malarz dostarczał drzeworytów do dzieł od r. 1511 – 1552 w drukarni Floriana Unglera wychodzących (n.p. do Kosmografii Jana ze Stobnicy,) oraz u Hieronima Vietora 1515 – 1547 (n.p. do Kroniki Miechowity 1521 w której niektóre drzeworyty ślicznej roboty) W biblii druk. u Mikołaja Szarfenbergera 1575 jest niezła jego rycina przed psalmami wyobrażająca Dawida Króla robiona 1534 = Jan Haller przedtem 1503 – 1526 przyozdabiał dzieła w jego drukarni wychodzące drzeworytami n.p. król Alexander Jagiellończyk siedzący wpośród senatu (w. Rzeszy Rychowany przy statucie Łaskiego 1506. w J.S. Bandtke Dzieje Król. pol. 1820 tom 2.) ... statucie Łaskiego 1506. drzeworytami. W Nowym ... Szarfenbergierowie 1511 – 1611 przyozdabiali dzieła drzeworytami. Szarfenbergiera wydanym jest wym testamencie 1564 przez Mikołaja Szarfenbergiera w edycyach biblii Szarfenbergierowskiej dużo drzeworytów cudnej roboty – W edycyach biblii Szarfenbergierowskiej 1561, 1575, 1577, są śliczne drzeworyty nabyte od Hansa Luft z jego biblii Niemieckich w Wittenberdze robione przez najsławniejszych mistrzów niemieckich jak n.p. Dalila obstrzygająca Samsonowi włosy robiona 1532, historyja Zuzanny 1534 = 1545 ... maja być roboty Łukasza Kranacha, morze miedziane, Jeremiasz i t.d. mają być roboty Łukasza Kranach. 533, ... Szarfenbergier w przedmowie Brakło wtem na Żołakach xylografach bo Szarfenbergier robili, bo mi ... w piernoszej edycyi biblii mówi: albowiem niemcu około tego robili: bo mi stająco." Znajdują się jeszcze piękne drzeworyty w dziełach w Żołakowicach ... nym czasie w Polsce drukowanych z monogramami: H.B = C.S = J.B. = S.E. jak n.p. w polskim tłomaczeniu Statutu Herburta 1570 gdzie jest piękny wizerunek Zygmunta Aug. oraz duże wyobrażenie posiedzenia sejmowego polskiego.

= Maciej Wierzbięta łożył najwięcej na drzeworyty 1558–596. Ozdabiał on pięk-
nemi rycinami Gwagnina Kronikę 1578. Zwierzyniec Reja 1562. Apokalipsis
Reja 1565 gdzie są drzeworyty ręki Ziarka Jakóba. = Drukarnia Łazarza*)
1550–1650 starała się o drzeworyty np. Statut Sarnickiego 1594. = W
ionie Piotrkowczykowie 1570–1673 zdobili drzeworytami dzieła np. Gwaz
do cnoty Zaporskiego 1578. – Z końcem XVI wieku w skutek prześladowania
religijnego podupadło u nas drzeworytownictwo. albowiem Bielskiego Kroni
kę świata i inne druki wierzyciele palili uczniowie na rynku w Krakowie.
= W XVII wieku Jezuici opanowawszy kierunek umysłowych dążności nie
dozwalali wznieść się sztukom wyżej nad rytowanie wizerunków świętych
lub liche fantastycznych wyobrażeń w panegirykach. Sławniejsi drzewo-
rytownicy owym czasie byli: Gorczyn Alexander uczony i pracowity pisarz
i drukarz rytował na drzewie i na blasze wiele obrazków świętych widoków
miast i wizerunków sławniejszych osób. rycin według wzorów ich rysował
podług rysunków Grzegorza Szymonowicza i Krzysztofa Brożkowskiego.
W naszych zaś w drukarni Gorczyna 1653 są przez niego herby na drzewie
rytowane. Obszerniejsza wiadomość o nim Ł. W Zarskiego w Gazecie Literackiej na r. 1822
Nr 42). – Jagiełło Jacenty Krakowianin którą rodzina i we Lwowie
kwitła robił drzeworyty i winiety do dzieł 1629–1665. Szeresznie-
wicz Grzegorz Krakowianin do dzieł 1683–1744. – Swach Antoni Fran
ciszkan sztycharz i rzeźbiarz robił także drzeworyty, Lejbowicz
Hierszko Żyd z Nieświeża robił w Wilnie na początku 18go wieku wiele
drzeworytów do dzieł. Sztychował on także 165 wizerunków Radziwiłłów
które Franciszek Webbe przełożony nad zbiorem obrazów w Nieświeżu, wydał.
Ostatnim drzeworytownikiem na końcu 18 wieku był Jan Sjoell z Warsza-
wy który robił czasem nie złe ryciny na drzewie. Odtąd zaginęła prawie
sztuka rytowania na drzewie w całej Europie aż ją około 1830 Anglicy i Fran:
cuzi znowu wskrzesili. Od r. 1842 zaczął w Polsce rytować na drzewie Win:
centy Smokowski malarz uczeń Rustema który drzeworytami przyozdobił
Bibliotekę starożytną oraz Obrazy Wójcickiego i Sronek nadwiślański 1843
w Warszawie wydany. W Paryżu kwitnie temi czasy sławny drzeworytow
nik [illegible] Styputkowski, Franc. Xaw. Bełdowski we Lwowie

Ob: Rytowanie na drzewie. Drzeworyty (Holzschnitt). Biblioteka Warszawska
przez F. M. S. str. 660–672 w piśmie
Wrzesień Tom III Rok 1844.

*) drzeworyty te w Statucie mają monogram G.B. 1594.
I. C. B monogram na zgrabnych drzeworytach we Lwowie 1699
przy dziełach

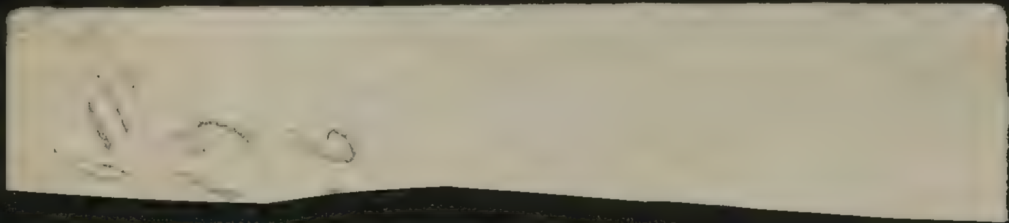
11

225 ~~675~~

Drzeworytownictwo miał r. 1285 hrabia Alberyk i Isabella Cunio w Rawennie wynaleść jak twierdzi Papillon (Traité de la gravure en bois T. I str. 83-92) i ~~się~~ jednakże upowszechniło się około r. 1350 w użyciu kart do grania od r. 1423 zaczęto obrazy święte rytować - Dopiero od Albrechta Dürera zaczęto doskonałe robić drzeworyty

226

[illegible]

Drzeworytownictwo z końcem XIII wieku z Chin do Włoch przez 22+
wenecjanów przyniesione już w [illegible] XIV robiono karty do
grania a r. 1450 był cech drzeworytników w Antwerpii
od czasu wynalazku druku większe dostało zmniejszenie

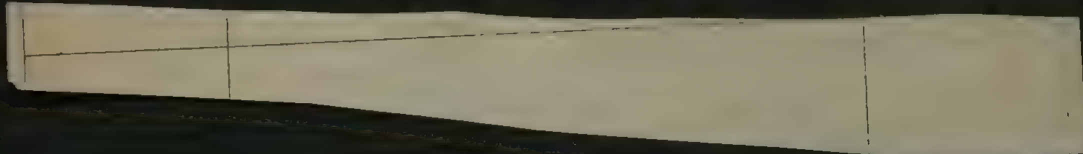
3

22

~~[illegible]~~ Haller, a po nim Hieronim Wietor zaprowadził dreworyty do swej drukarni. W dziele Jodoca Ludovica Deciusa: De vetustatibus Polonorum Crac. 1521. Viet. jest duża genealogiczna tablica in fol dreworytowana wyobrażająca popiersia rodziny królewskiej oraz popiersia Bony, Zygmunta I i młodego Zygmunta Augusta 228

piękne proby rytownictwa ukazywały się w rycinach roślin w Dzien-
niku Wilenskim 1805.

1340 31.

Pomniki rytownictwa krajowego. Oddział I. Odciski z blach mniejszych znajdujących się w bibliotece Łohojskiej Konstantego hrabi Tyszkiewicza. Wydane nakładem ich właściciela. Wilno drukiem A. Marcinowskiego 1858. 8vo
str. 36 druk i 181 Tabl. rytow. + 7 tablic

Szkoła sztycharstwa otworzona w uniwersytecie wileńsk. 1805 pierwszym profesorem Saunders

251, 1.

Drzeworytownictwo rozpoczęło się w Rossyi równocześnie z Drukarstwem r. 1564 w Moskwie; nie końca wieku XVIII nie zrobiło postępów. Głównemi miejscami gdzie takowe kwitło, był Lwów a potem Kijów
W Krakowie r. 1491 wydrukował Sweipolt Fiol 5 Ksiąg słowiańskich w jednej z nich Chrystus na Krzyżu (podług motywów wschodnich), a w Czasosłowie herb miasta Krakowa grubo rzezany z monogramem S. V – Pierwsze lepsze drzeworyty pojawiły się w Biblii D^ra^ Franciszka Skoryny drukowanej w Pradze 1517-1519 roboty zagranicznej, z tych piękny wizerunek Franciszka Skoryny [illegible] siedzącego za stołem z monogramem może być roboty Marcina Zagel czyli Zasinger. – W Akafiscie Skoryny (właściwie Kanon) druk. w Wilnie 1525 drzeworyt zwiastowania N. L. Maryi przypomina rysunek [illegible] zachodni lubo w Krzyżu rzezany. – Pierwszy drzeworyt w Moskwie jest św. Łukasz ewangelista w Apostole r. 1564 druk. w Moskwie dość gruby, robiony w Kraju. Potem ukazują się drzeworyty w drukarniach lwowskich i kijowskich robione przez krajowców. Ze Lwowa dostało się drzeworytownictwo do Kijowa i kwitło do końca XVII wieku, – lecz daleko niżej stało od drzeworytowników krakowskich. Drzeworyty ruskie z których pierwszy ukazał się w Moskwie r. 1564 w Apostole drukowanym przez Iwana Teodorowicza, ukazały się potem we Lwowie 1574 w Apostole przez tegoż Iwana drukowanym F, następnie w Stratyniu 1600, w Kijowie 1617
Dla Kijowa robili z początku we Lwowie polscy drzeworytnicy, potem cierniowe ruscy – galicyjscy. F tenże św. Łukasz z monogramem WS.

Używanie miedziorytów (w XVIII w.) zadało cios drzeworytownictwu.
Liczne wydania: Służebników, Triodionow, Akafistow, Ewangelii drukowane we Lwowie i Kijowie mają drzeworyty – pierwszy drzeworyt we Lwowie jest ewangelista Łukasz z r. 1574 w Apostole, rytowany przez WS. – Pierwsza Kijowska Księga Czasosłow z r. 1617 ma drzeworyty

Czernihowskie druki poczynają się z r. 1646 – 1717 (tu byli drzeworytnicy Rachmanow i Sinicki
W Nowogrodku Siewierskim założona r. 1670 drukarnia; po pożarze 3. z Czerwca 1679 który miasto wpeżyne obrócił, przeniesiono tę drukarnię do Czernihowa do Świeto-Troickiej-Ilińskiej Ławry gdzie ją r. 1721 oddano pod dozor Moskiewskiego Synodu.
W Mohilewie poczynają się druki r. 1616 – 1702
tu kwitli drzeworytnicy: Wosuzanka, Angilejko.

Miedziorytownictwo rozpoczęło się w Rossyi w XVII wieku w Kijowie, gdzie kwitli Tarasiewicz, Szczyrski, Galachowski, Migura; za Piotra Wielkiego sprowadzeni zostali do Rossyi z Amsterdamu rytownicy Schonebek i Picart, oraz r. 1731) Christian Albert Wortmann z Kassel na profesora. — W Moskwie pierwszy raz miedziorytów użyto r. 1647 w książce: „Uczenie i chytrost ratnago strojenija piechotnych ludej" przyszły one z Hollandyi. — W Kijowie w XVII wieku kwitli: Tarasiewicz, Szczyrski, Galachowski.

Piotr Wielki sprowadził z Amsterdamu rytowników Adriana Schonebek i Piotra Picart r. 1697 którzy w Moskwie wyuczyli kilku krajowców.

R. 1759 przy Akademii sztuk pięknych utworzono i rytownictwa na miedzi szkołę.

Chalkograficzne dzieła: 233 ~~414~~.

Herby polskie z Marcin Bielskiego, Jana Łwa Plerwulta, W. O. Szymona Okolskiego Zakonu Kaznodziejskiego i. t. d. etc. i inszych Autorów w tę xiążeczkę zebrał Br. Antoni Swach zakonu ś. Franciszka. Min. Conventualium sculp et exc. w Poznaniu r. p. 1705 in 24° str. 160 Tenże Swach rytował herby do Panegiryków w Poznaniu 1699-1703.

Pierwsi litografowie w Polsce Sliwicki, Schrone Sonntag, -Wysocki

234 ~~119~~

Physionotrace (medaliony portretowe w profilu) wynalazł Chrétien r. 1786 (+ 1811) jego wspólnikiem od 1788 był Quénedey (1756 + 1830), następnie Bouchardy 1811.

235 91.

1817

Alexander hr. Chodkiewicz nabywszy
część drukarni od hr. Tomasza Mostowskiego
założył przy ~~[illegible]~~ przy niej r. 1820 litografię
do której sprowadził ~~[illegible]~~ zdatnego litografa
Walent. Śliwickiego i rozpoczął wydawnictwo
Portrety wsławionych Polaków z opisem
ich życia. Zapowiedzianych było w drodze przed-
numeraty r. 1820. 10 oddziałów czyli zeszytów
~~10~~ to jest 40 portretów, na które cenę prenu-
meratorską 240 złp. nałożono. Po wyjściu
4 zeszytów czyli 16 portretów z textem druko-
wanym, przerwane zostało wydawnictwo z po-
wodu wyjazdu hr. Chodkiewicza do Młynowa.
Te cztery zeszyty sprzedawano później po zniżonej
cenie 30 złp. – Oprócz tych 16 portretów wydał
jeszcze Śliwnicki 14 portretów bez textu, w
tej samej formie in fol. z ramkami okrągłemi,
tak iż cały zbiór Śliwnickiego portretów liczy
sztuk 30, pomiędzy któremi 3 drugi raz odmien-
nie robione. Portrety litografowane przez Śliw-
nickiego są następujące:
1. Czacki 2. Czartoryski. 3 Dąbrowski 4. Jasiński 5 Kar-
piński 6. Kołłątaj 7 Konarski 8 Kościuszko (2 razy)
9 Krasicki. 10. Madaliński 11 Stan. Małachowski (2 razy)
12 Mokronowski. 13. Naruszewicz. 14 Niemcewicz bez biogr.
15 Orzelski. 17 Potocki Ignacy. 18 Potocki Stanisław Kostka
bez biograf. / 16 Poniatowski Józef bez biogr.

19. Pułaski. 20. Rejtan. 21 Rzewuski Wacł.
22 Sapieha Kazmierz (dwa razy) 23. Sokolnicki
24. Staszyc. 25 Trembecki. 26 ~~[illegible]~~
(smetkiego) Zajączek 27 ~~[illegible]~~ Zakrzewski.
Ign. (dwa razy) (28) Zamojski Andrz 29) ? podobno
Bieliński P.) 30 (?).

Portretów Nr 29 i 30 niewidziałem i ich niema w Krakowie. — Zbiór Chodkiewicza (Świdzkiego) służył za wzór do podobnych publikacyi portretów Kozmińskiego w Warszawie i K. A. Simona w Poznaniu.

Biblioteka Jagiellońska posiada tylko Zeszyty 1–4 w osobnych okładkach w następnym porządku: Zeszyt I. Tytuł, Dedykacyja i Przedmowa kart drukowanych 3. Portraty: 1) Zajączek z kartą drukowaną jednak bez biografii. 2) T. Kościuszko podług Grassego (z gołągłową i szlifami) i kart 4 druk. textu 3) St. Małachowski podług Fabre w Florencyi 1794 i K. 2. druk. textu. 4) Ign. Potocki podług p. Rajeckiej i K. 3 druk textu. — Zeszyt II: 5) Stan. Kostka Potocki z natury i K. 1 druk. jednak bez biografii. 6) Ign. Krasicki i K. 1 druk textu. 7) Kazimierz Sapieha podł. Lampiego (w młodszym wieku) i K. 1 druk textu 8) Ant. Madaliński i K. 1 druk textu. — Zeszyt III. 9) Henryk Dąbrowski i K. 3 druk textu. 10) Ignacy Zakrzewski i K. 1 druk textu. 11) Stanisław Konarski i K. 2 druk textu przez E. C(zarneckiego). 12) Julian U. Niemcewicz i K. 1 druk, jednak bez biografii — Zeszyt IV. 13) Wacł. Rzewuski i K. 2. druk textu 14) Kazim. Pułaski i K. 3 druk. textu. 15) Tad. Rejtan. i K. 1 druk textu przez J. U. N(iemcewicza) 16) Józ. Max. Ossoliński i K. 1 druk jednak bez biografii

Zaniszewski nauczyciel rysunków i Kaligrafii w liceum warszawskim 236

Litografię w Warszawie założył Sieströrzyński 1818 (za pomocą Ks. Henryka Lubomirskiego) i hr. Chodkiewicza) ~~478~~.

Litografija zaprowadzona w Warszawie 1820 spro:
wadzono na to umyślnie professora Munich.
W Kościele Kościoła dzieciątka Jezus w Warszawie w
wielkim ołtarzu obraz dzieciątka Jezus przez
Canalettego rzadkiej piękności: S. Wincenty (nad
Kazalnica obraz wisi) odnowiony około 1804 przez
237
Fryderycego.

Ewangelik jeden napisał: O Bałwochwalstwie: obrazach z pisma 238
starego i nowego testamentu ręką 1570

Adrian Junga Jezuita zbijał to: Odpis na księgi jednego Ewangelika przeciw obrazom chrześcijańskim w dziele: Adr. Junge: Rozwiązanie Pięćdziesiąt i dwu kwestyj ministrów nowo-Ewangelickich Jezuitom zadanych. w Poznaniu 1593. 4º.

Litografia w Lwowie założona 1822

[illegible]

230

451

240

./.

„— — Dla szczerej prawdy, wyznać musi:
„my, że piśmiennictwo nasze i sztuki piękne
„zostawały dotąd pod skrzydłami opieki bos:
„kiej; dziś nawet łaź sama boska Opatrzność
„zasiła małą garstkę uczonych i artystów, ona
„ożywia ducha i utrzymuje w bezprzykładnej
„wytrwałości obranego zawodu, aby odpowie:
„dzieć należycie godności, jaką na nich duch
„czasu i wynikające z tąd warunki społeczneś:
„ci wkładają. Oni to podobno jedni w historyi oświa:
„ty kraju naszego będą stanowić przykład
„ofiary i poświęcenia się, oni też właśnie u:
„wiekopomnią swoje imiona naprzekór kamien:
„nej odrętwiałości, z jaką nieużyte bogactwo
„zdaje się urągać nad ich niedolą."

W. Smokowski.

„Czyż mamy się ciągle bawić jakiemiś
„złudzeniami, upatrywać tam mecenasów
„gdzie ich niebyło, wychwalać poświęcenie się
„dla dobra ogólnego tam, gdzie interes osobisty
„w całem życiu najwyraźniej się objawiał,
„a duma i przepych w rzeczach znikomych
„zacierały wszelkie uczucie i dążność do
„życia duchownego, które jedynie mogłoby nas
„postawić na tym szczeblu świetności, na
„jakim ościenne narody już oddawna stoją.

Józef Schmelzer profesor rzezbiarstwa w Krakowie
+ 1833.

Riedlinger nauczyciel ~~rzeźbiar~~ snycerstwa przy akademii Krak. + 1821 w Grudniu w Krakowie

Baliński Stefan profesor budownictwa w Szkole Sztuk pięknych i budowniczy guber. nialny warszawski ur. 1794. od r. 1844–1850 professorem.

Podczaszyński Bolesław professor rysunków i budownictwa w Szkole sztuk pięknych w Warszawie

Kozubowski Ludwik budowniczy † 17 paźdz: 1853 w Leubus mając 50 lat.

bbb

Uniwersytet Warszawski założony d. 8 Października 1818 r.

~~Bianki professor konserwator zbiorów gipsowych przy wydziale nauk i sztuk~~

~~pięknych wykładał Osteologię i Myologię~~

Zakupiono zbiór rysunków po Stanisławie Auguście

453

2111

R. 1822 uczyli w Uniw. warszawskim. w oddziale sztuk pięknych

~~Juliusz Kolberg Phil. D^r. Geometryi.~~

~~Kado Michał Phil. D^r. architekturę techniczną~~

~~Szpilowski Hilary Architekturę teoretyczną.~~

~~Blank Antoni rysunek i malarstwo~~

~~Brodowski Antoni rysunek i malarstwo~~

~~Vogel Zygmund rysunki perspektywowe i optykę~~

J. F. Kretlow rytownictwo

~~Paweł Maliński r. 1823 wrócił z Włoch wykł. rzeźbiarstwo~~

Sztuki piękne w Warszawie 1826

Gołoński Andrzej Budowniczy nadzorca Łazienek
Boretti Felix }
Hoffman Stan } Konduktorowie budowl rządow
Majerski Karol }
(Banczakiewicz Ignacy budowniczy r. 1829 Intendent jeneralny
Łazienek Kawaler Orderu S. Stanisława
Juliusz Kolberg Dr filozof. prof. w uniw. miernictwa i rysunków
topogr.
Ritschel Wacław profess. architektury i rysunków architekton.
oraz dozorca zbioru modelów architektonicznych.
Antoni Brodowski prof. rys. i malarstw w uniw. warsz
Antoni Blank D. D. D. D. oraz dozorca wzorów
gipsowych.
Zygmunt Vogel rycerz S. Stanisł. professor perspektywy i optyk.
w Uniw warsz po nim r. 1827 ~~...~~ Gołoński Andrzej magister Architektury i miernictwa uczył perspektywe i optyke
Krethlow Ferdynand prof. rytownictwa w uniw warsz.
Maliński Paweł prof. rzeźbiarstwa.
Piwarski Jan Konserwator gabinetu rycin
Dyrektor litografii uniwers. Karol Fryderyk Minter a po
nim r. 1829 Oleszczyński Franciszek
W szkole przygotowawczej do instytutu politechnicznego uczyli
Piwarski Jan prof. rysunków, Gołoński Andrzej prof. architekt.
W szkole inżynierji r. 1829. Corazzi Antoni professor architekt
Lyceum 1826 Zygmunt Vogel prof. rys. a r. 1827 Kokular Alexander
W Korpusie Kadetów 1829 Malinowski Jakób prof. rysunków architekton
W instytucie wychowania płci żeńskiej 1828 Ruffi Teodor prof. rysunków a r. 1829 Richter Józef

Rada budownicza rządowa. 1827.
Metzel Ludwik Konsyliarz rządowy 1829.
Grofe Alexander i Corazzi Antoni budowniczowie jeneralni
Marconi Henryk budowniczy i Czakij Anicet adjunkt budownictwa.
Mennica. Medaliery Maynert Gotfried i Hoeckner Ferdynand.

Cywilni

Architekci: Gallé Karol, Dollinger Karol, Kropiwnicki Alfons, Schuch Adolf Franc. Schütz Adolf, Tofitowski Jan, Witkowski Bonifacy.
Litografie 1826 Brzezina A., Brun Józef, Klukowski Franciszek, Knufman Daniel A. 1829 A. Braun i Komp. Banku polsk., Komisya rząd. Ofwiec, Koźmiński professor lit., Szafner Gregor, Vivier Teodor.
Malarze portretów i olejnych obrazów 1827 Dereszarz Stanisł., Gładysz Jan (1827), Łukaszewicz Józef. Misiewicz Antoni, Łaszkiewicz Józef, Walery Franciszek, Romanowski Piotr (r. 1829)
Malarze Pokojowi
Aloyzyni Józef, Boleiński Franciszek, Branka Franciszek, Bronikowski Jakób, Bzekowski Stanisł. Daneman Wilhelm, Gasiorowski Antoni, Zastrzębski, Karpiński Eliasz, Kicinski Wojciech, Krauziński Franciszek, Kleczewski, Kruszewski Jan, Kuklini Franciszek, Kuklini Karol, Lemański Jan, Matuszewski Fryderyk, Michelis Jan, Müller Alexander, Niemcewicz Stanisł., Nowakowski Michał, Nowicki Michał, Piesiński Wojciech, Rochenkiewicz Stanisł. Rochenkiewicz Ignacy, Szatawski Stanisł. i Zygmanski Wawrzyn, Szanowski Antoni, Szczypiorkowski Mar., Wojnicki Maxymil.
Snycerze z drewa: Finkensztejn Izrael, Lindenzweig Baruch, Mäntzel Józef, Sturmer Jan, Wąsowicz Walenty.
Sztukatory 1826 Rauch Gottlieb, Ryw Józef Wiani Mikołaj
Sztukarze: Ligber Ferdynand (1829) Ptachecki Antoni 1829, Dietrych Fryderyk.

783

Urmowski Klemens Sędzia Apellacyjny D.r ob. praw, Professor uni-
wersytetu warszawskiego + 1827 d. 4 paździarnika. roku 1816
wydał tłómaczenie Hylpona Wielanda.

247

248

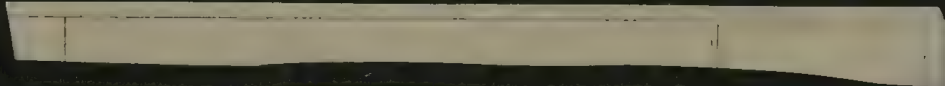
Gołoński Andrzej Magister budownictwa i miernictwa został r. ~~[illegible]~~ 1827/1828 w uniwersytecie Warszawskim profesorem perspektywy malarskiej a Wacław Ritschel profesorem budownictwa

Na wystawie poznańskiej z r. 1841 były obrazy: Wańkowicza Starzec i Lipiński i Dudkiewicza kopie Rembrantowskie i portrety.

249

W uniwersytecie warszawskim 1828 uczył Wacław Ritschel budowictwa – ~~Antoni Blank i Antoni Brodowski ma~~:~~larstwa~~ – ~~Paweł Maliński rzeźbiarstwa~~ – J. E. Kretschlow rytownictwa – Andrzej Gołoński teoryja rysunków według przepisów perspektywy i optyki.

Vogel i Lenartowicz professor rysunków w liceum warszawskim 1812.

257 ~~140~~

Uniwersytet wileński

Professor architektury i rysunku X. Kisielewski r. 1777/1778.

" architektury Knackfus r. 177~~7~~8

" " Michał Szulc r. 1802/1803.

" skulptury Andrzej Le Brun 180~~4~~/1805

" Kazimierz Jelski 1815/1816

" rysunków i malarstwa Franciszek Smuglewicz ~~1802~~ 1803/1804

" rysunków Jan Rustem 1805/1806

" sztycharstwa: Izydor Weiss 1804/1805

" Józef Saunders 1812/1813

" Bogumił Kissling 1830/1831

Uniwersytet krakowski 1829

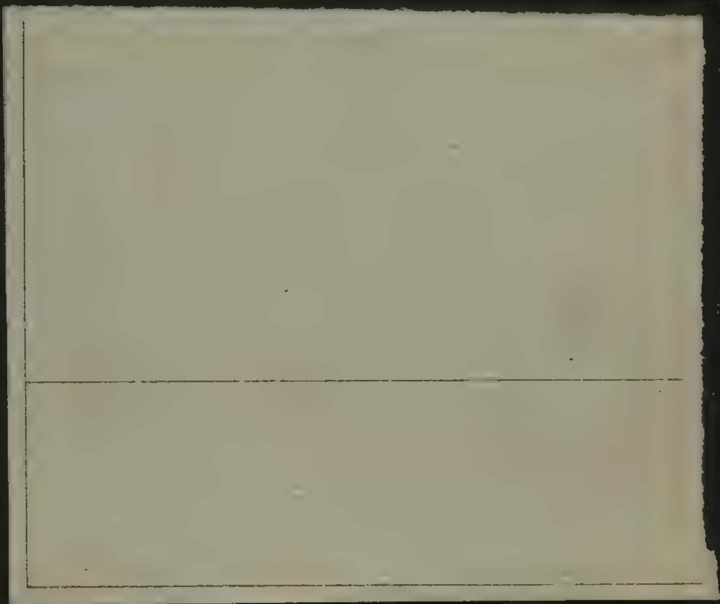
Professor architektury Felix Radwański

" malarstwa Józef Leszke i ~~Józef Brodowicz~~

" snycerstwa Józef Szmelcer.

ś ś ż

Uniwersytet wileński R. 1798 zaczął w nim dawać naukę
malarstwa i rysunków jako professor Franciszek Smuglewicz
wraz z adjunktem swym Rustemem radzcą dworu, ucznio=
wie uczyli się ze sztychów który potem został professorem po śmierci
Smuglewicza. (R. 1812 zaprowadzono tamże rysowanie z antyków
i gipsów (te darował kurator Xiążę Adam Czartoryski) r. 1819 zaczęto
uczyć malarstwa kolorami R. 1810 zaprowadzono lekcyje teoryi
sztuk pięknych pod Saundersem radzcą dworu Anglikiem.
R. 1803 prof. Lebrun zaczął dawać rzeźbiarstwo po nim
(bo już 1810 nie żył) dawał rzeźbiarstwo Kazimierz Jelski
Akademija wileńska wydała malarzy: ~~Bilkiewicza~~,
~~Borowskiego ucznia Smuglewicza~~; Damela, Januszewi=
cza; w rytownictwie Kiślinga

<u>Szkoła rytownicza w Wilnie</u> Przy uni=
wersytecie od 1802-1832 istniała Katedra ry=
townictwa. Pierwszym nauczycielem był Józef
Saunders ur. 1773 w Londynie +1830 we
Włoszech. R. 1807 sprowadzono z Włoch do odbijania
rycin profesora Roman Giovanni di Rieve Tesoino
nel Tivolo; r. 1816 był uczniem tej szkoły Michał
Podoliński, który wykonał sztych z Lanfranca „Śmierć
Abla" odbity w Petersburgu r. 1812. Michał Podoliński był
uczniem Akademii Sztuk pięknych w Petersburgu przez
lat 6 w oddziale malarstwa historycznego i rysunków, otrzy=
mał 2 srebrne medale i patent akademika r. 1808, sztycho=
wał z Saundersem kilka obrazów z Ermitażu. R. 1810 przy=
był z prof. Saundersem do Wilna i był r. 1815 profesorem
rysunków przy gimnazyum wileńskim, po prof. Saundersie
się objął kierownictwo szkoły sztycharstwa i miał uczniów:
Kizlinga, Chrzczonowicza. R. 1814 Podoliński wyszty=
chował portret Lawińskiego cywilnego gubernatora wileń=
skiego generała Kutkowskiego i Herberskiego Dra med. i Prof
Uniw. wileń. Uczniami szkoły rysunków i sztycharstwa
w Wilnie za rządu Podolińskiego byli także: Kalusz
Jan, Rosiński J., Szlezyngier D. S., Majewski J.,
Ważyński Józef, Kanuty Rusiecki (wyjechał 1815 do Paryża,
Włoch, był profesorem rysunków w instytucie szlacheckim w
Wilnie.) Jan Trojanowicz (wyjechał 1815 do Paryża). —
Wincenty Sławiecki uczeń tejże szkoły sztuk pięknych
kształcił się pod Ruffemem i Saundersem sztychował konia z sztychu
Willego „Ucieczka do Egiptu" otrzymał stopień kandydata r. 1817
wysłany kosztem uniwersytetu do Petersburga dla kształcenia się
w sztychu i odbijaniu — Kisling Gottlieb z Berlina uczeń szkoły

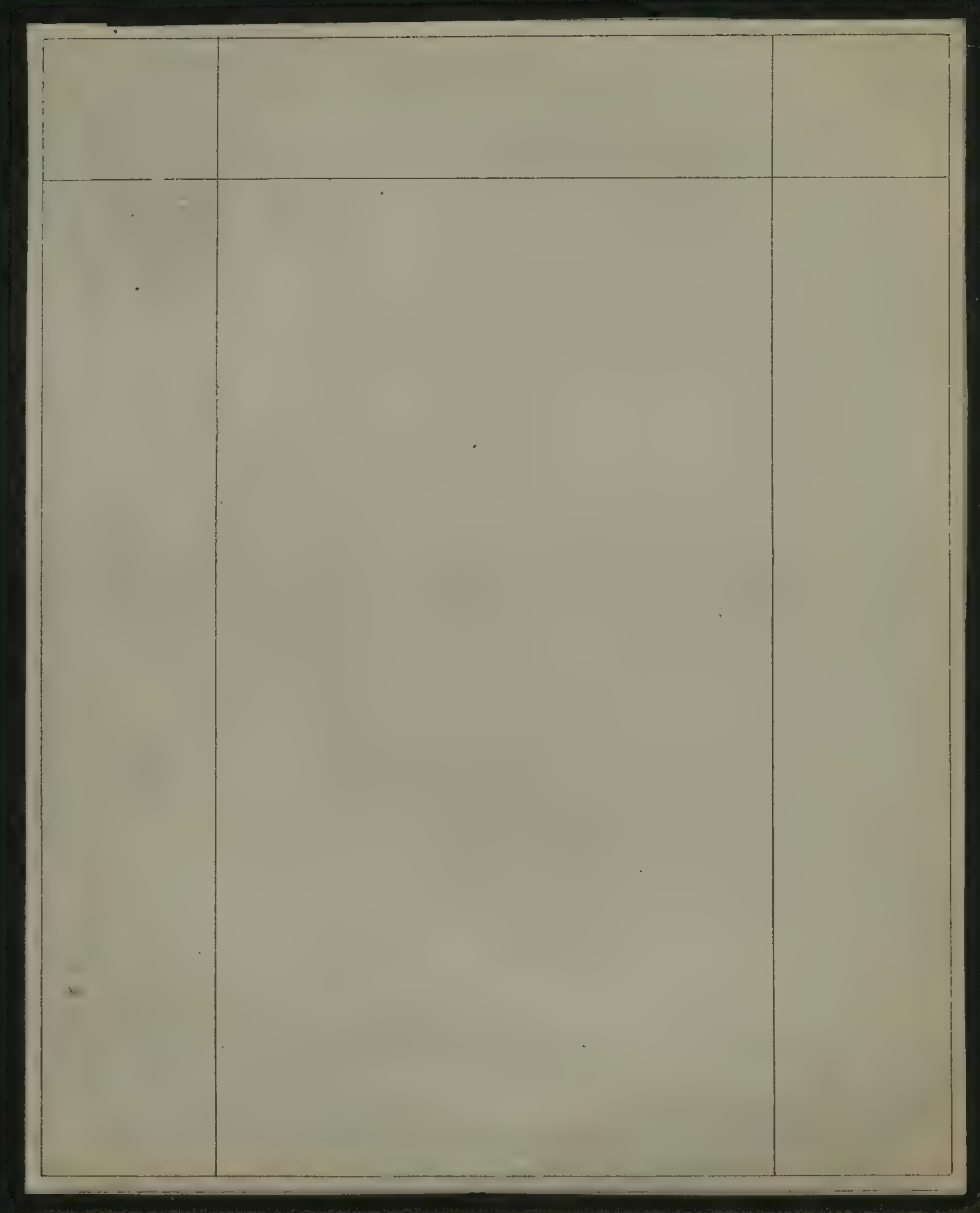
sztuk piękn. w Wilnie w rytownictwie; sztychował Chrys-
tusa (z Guido Reni), portret Rustema, swoją historię.
Tadeusz Mezutowicz otrzymujący pensyę sztychował
portret malarza Pesne (podług ryciny Smidta) i Alfabet
dla wzorów do pisania. — Galiński Ignacy 14 letni uczeń
Saundersa, skomponował pismo oryginalne jako wzór.
— Skoroński sztycharz pisma, Kaligraf — Mackiewicz
sztycharz pisma, Kaligraf. — Jan Zołtejko sztycharz.
Jan Szotowo sztycharz. — Jan Chrzczonowicz szty-
charz otrzymał nagrodę — Bielkiewicz malarz kształcił
się później w Rzymie. — Lehman sztycharz sprowa-
dzony przez [w Wilnie] prof. Bojanusa, sztychował anatomię
żółwia, był synem Schleringera z Pragi. — Znany
Przybylski 1807 w seminaryum nauczycielskiem — Wincenty
Smokowski malarz, Karol Adolf von Guderley,
Kułakowski, Józef Głowacki malarz uczniowie szkoły
sztuk pięknych 1817. (Sprawozdanie z posiedzeń
Komisyi historyi sztuki 1894. Tom V. Zesz. II.)

Pieczęcie monety należą do zabytków sztuki pierwszej epoki (w Nocie o zbiorach Fraegitt Büsching, Kielisiński Raczyński) widać w nich smak który się wylągł jak straszna północna mara na grobowcach obalonych i pomnikach klassycznej pogodnej starożytności — który się rozlał po całym świecie dosyć porównać dzieła zagraniczne podobnych rzeczy a zobaczymy uderzającą też samość ujrzemy tam nasze herby sławiańskie deluwy, Orły polskie na pomnikach francuzkich, i.t.p. — Krolowie w Katedrze wykuci spiagotycki styl olbrzymi straszny ciemny z kamienia wysoki jak niezbadana myśl która wykołysana w mgłach wzniosły się pod obłoki świecący jeżami jak olbrzymy owe ciemnościach stron północnych fantazyja zrodziła — styl bizantyjski okrągły pełen cudu pogodnego i blasku jak wesołe i urocze niebo wydała go na świat bujna fantazyja która brała swą świetność od złotych ~~[illegible]~~ promieni uroczego nieba wschodu, widać wszędzie w budowie owa gorącość, jasność kopuła przedstawia sklepienie łagodne niebios okrągłe ~~[illegible]~~ gdy północne zaostrzone przedstawia dzień waleczny z głuchą i przejmującą ciemnością niedojrzaną nocy która jeży nie szery i dziwy błyszczą perłami ale Olbrzymy nieruchawe i karły, potwory olbrzymie zaludniają

medale należą do Epoki Włoskiej (cf Raczyński)

Michelange Słodz sławny ~~[illegible]~~ rzezbiarz r. 1735 w Rzymie (jaki krajan?)

Nasza reformacyja kościoła katolickiego która znacznie zdarła szatę poezyi religijnej nie pozbyła tyle korzyści sztukach i równie jak w Niemczech tak też i u nas działał nieco zgubnie na wzrost sztuk pięknych różnowiercy szydzili z obrazów. S. Wojciecha Konfederacka Protestancka w innych notatach gdzie mówi o tego świętego pamiątkach szydząc! i zerwaniem dla sztuk pięknych w Włoszech gdzie zapore mocna i granice jemu stawił surowy ostracyzm papieża i klątwa byłyby sztuki piękne powtórnie runęły. W Niemczech z protestantyzmem zginęło budowanie wspaniałych kościołów gotyckich i rzeźbiarstwo które tak wyszurowało. —

Ryciny medalów polskich do dzieła Bentkowskiego Felixa: Spis medalów polskich lub z dziejami krainy polskiej stycznych. Warszawa 1830. 8vo Odbitki z 442 płyt z medalami rytowanych r. 1822–1828 kosztem Henryka księcia Lubomirskiego, przez A. Ch. Schmid, A. Geiger i Rozalią hr. Rzewuską do dzieła Albertrandego Jana: Historya polska ostatnich trzech wieków medalami zaświadczona i objaśniona, które miało wydać Towarzystwo przyjaciół nauk w Warszawie. – R. 1830 Felix Bentkowski odbił z 445 płyt 30 exemplarzy, których exemplarz po 50 Złp. sprzedawał. R. 1832 płyty owe zabrano z Warszawy i przewieziono do Petersburga gdzie się obecnie w Gabinecie cesarskiej Akademii Sztuk znajdują. R. 1872 odbił Prozorowski na 135 tablicach in 4to w 50 exemplarzach 453 medali tego zbioru pod tytułem: Kollekcija chraniaszczych sia w Imperatorskoj Akademii Chudożestw grawiur na miedi i riezby na derewie s izobrażeniem medalej istoriczeskich robytyj i herbow. Peterburg 1872. 8vo str. 124. Zbiór ten obejmuje: 1) Tablicę 6 monet Piastowskich (do artykułu Potockiego Ign. O denarach polskich w Roczn. Tow. nauk. warsz 1821 str. 253.) 2) 453 medali do dzieła Albertrandego. 3) 34 rycin do Śpiewów historycznych Niemcewicza. 4) 229 herbów polskich przygotowanych do herbarza. – (Wydanie Bentkowskiego jest w Bibl Uniw Krak. Hist pol. in 4to No 3114.)

256

złoty/-
najstarszy polski pieniądz jest dukat. Władysła
wa Warneńczyka na jednej stronie ma obraz sie-
dzącego na tronie Króla z napisem: Wladislaus d.
g. rex, na drugiej S. Stanisław stojący z napisem
S. Stanislaus o. Pole. (w zbiorze Eraz:
ma Niedzielskiego)

257

Mamy medale z czasów Kazimierza
Jagiellończyka gdzie zgrabnie
jego popiersie (około r. 1447
oraz Elżbiety jego żony Królowej
polskiej Medale te opisał
Strada i Salom. Neugebauer

W Księdze obrzędków Erazma Ciołka
bisk. ~~Krak.~~ płockiego (w bibl. Puławsk.)
piękne miniatury, wyobrażające
Koronacyją Króla Alexandra

Vittorio Pisano (zwany Pisanello) z Werony malarz r. 1380–1456 był twórcą stylu nowego w medalierstwie i numizmatyce (médailles iconiques). Ambrogio Foppa zwany Carodosso z Lombardyi medalier złotnik r. 1500, Giovan Maria Mosca zwany Padovanino rzeźbiarz medalier w Polsce 1532–1573 (naśladował antyki) Giovan Maria Pomedello z Werony malarz, rzeźbiarz złotnik 1519–1529, Giovanni Jacopo Caraglio z Werony architekt i rytownik 1540 – Domenico Veneziano z Wenecji rzeźbiarz pracował w Polsce 1548. – Benvenuto Cellini z Florencyi złotnik i rzeźbiarz 1500–1571

Złotnicy i jubilerzy:

Andrea Briosco zwany Riccio z Padwy 1470–1532
Valerio Belli zwany Vincentino z Wicencyi 1468–1546.
Giovanni Bernardi de Castelbolognese 1496–1553.
Francesco di Girolamo da Prato 1535
Domenico di Polo de Vetri 1537

259 L.

260

Discurs pro reformanda re mo:
netaria Anno 1545. (po polsku)
str. 241–260 –

– i –

Modus reformandae rei monetariae
(z r. 1545) (po polsku)
str. 260–269

w (Niemcewicz): Zbiór pamiętników
historycznych o dawnej Polsce.
Tom VI. Lwów 1833. 8vo

7/951

156a

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] 159[illegible]

[illegible] [illegible] 1614

d. 18 [illegible]

2. [illegible] 3. [illegible]

[illegible]

monferatu Niwernu 261 700

Dobler Sebastian mincarz w Gdańsku robił piękny medal na odsiecz Smoleńska za Wład. IV na obu stronach Król jadąc konno odbiera hołdy od nieprzyjaciół (r 1633)

Rogge Gerhard medal popiersie Wład IV na drugiej stronie widok Gdańska. 1644 2) popiers Jana Kazm. na drugiej widok Gdańska 1654.

Sanger J. J. na jednej stronie Ludwik XIV na drugiej geniusz prowadzi Polaka na Konin 1645 (na zaślubienie Marji Gonzagi z Wład. IV

Höhn Johan na jednej stronie popiersie Jana Kazmierza na drugiej Marji Ludwiki 2) widok Gdańska na drugiej geniusz trzyma 2 herby i 2 serca 1653. 3) herb Prus i orzeł polski na drugiej napis 1654 na 3 Jubilaeum przyłączenia Prus do Polski. 4) popiers Jana Kazmierza na drugiej snopek środkurzy 5) taki podobny mniejszy 6) Jan Kazmierz na drugiej Toruń 1658 (na zdobycie Torunia) 7) widok Gdańska na drugiej wyspa Wisły (na pokój oliwski) 8) na koronacyje Michała po[?]piers na drugiej jabłko i korona. 9) Król Michał popi. na drugiej widok Gdańska 10) na zaślubienie Króla Michała popiers na drugiej 2 orły polski i cesarski 11) Król Michał na drugiej wstęga z napisem 12) na zwycięstwo Jana III pod Chocimem 1673 popiers Jana III i widok Chocimia 13) dla Jana III 1684.

Schmelzinger Jan medal dla Jana III po ~~oblę~~ odsieczy Wiednia

Neidhard Joh. medal na odsiecz Wiednia 1683.

Hohn. Joh. na odsiecz Wiednia 2/3 pop. Andrzeja Trzebickiego bisk. Krak. 3/2 rys. Hewelinsza.

Loreto medal z popiersiem Maryi Kazimiery i Kardynała d'Arquien

5396/I,1.

Boratini Tito Livio, od r. 1658 dzierżawił mennicę krakowską. R. 1659 na sejmie otrzymał polecenie wybijania drobnych miedzianych szelągów Boratynkami zwanych za 2 miliony złp. (jeden dla Korony, drugi dla Litwy); Komisya lwowska r. 1663 powierzyła mu wybijanie drugiej seryi tychże szelągów za 5¼ milionów złotych. Szły przymusowym biegiem po 3 na grosz chociaż ledwie ⅓ dawnych były warte. Bito ich 150 sztuk z grzywny, a 300 z funta miedzi - aż do r. 1667 - R. 1663 wyjednał sobie Andrzej Tymff (Tinp) arendarz mennicy Koronnej iż mu pozwolono bić monetę srebrną podłej proby. Boratini wydał: Informacya o mennicy szelągowej. 1664. fol. Kart 16. Hist pol. Nr. 4127.

J. de Jode, Joann
Gallaeum, Hl. Go
tiones pictorum Hl.
Baernard, Martin.
Stradanum, — compa
cum stemmate Joann
abbatis Gradicensis

447

Medaliery sascy którzy w Dreznie i dla Polski za Augusta II robili:

Jan Wawrzyniec Holland w Dreznie 1698 - 1711.

Christian Wermuth ur. w Altenburgu wychowany w Dreznie 1688, 1703

Höckner Jan Wilh w Dreznie 1702 - 1726

Grosskourt Henryk Piotr w Dreznie 1694 - 1734 piękne

Jan Jerzy Schomburg 1716 + 1745.

Werner Piotr Paweł w Gdańsku 1733

~~100~~

Ludomilla Polonica Ducissa Lotharingiae
et Marchionissa. — J. Magnj del.
C. Faucci sc.

Biust kobiety w profilu z dyademem ozdobionym
perłami na włosach, z zasłoną (podwiką) z
tyłu głowy — owal. w medalionie i w ramkach
pod spodem biustu herb: Orzeł polski: (T. I pag. ~~Nr.~~ 63.)
(Ludmilla córka Mieczysława Xięcia Polskiego
zaśl. około r. 1166 Księciu Fryderykowi I
(Ferry I) zwanemu de Bitsch. Umarła 1223)
Strona główna: Fredericus. I. de Bitsch D.G.
Dux Lotharingiae et Marchio
Biust mężczyzny patrzącego w ~~[illegible]~~ prawo w
profilu — na dole herb Lotaryngii (T. I pag. ~~Nr.~~ 61)
(ten Ferdynand I panował 1205 + 1207.)

medale lotaryńskie kazał robić w Florencyi Leo:
pold I Książe Lotaryński przez nadwornego medaliera
Ferdinand de Saint Urbain ojca syna — medale te z jednej ~~strony~~
strony miały biust Xięcia z napisem, na odwrocie biust
żony jego. (Leopold I Książe lotaryński + 1729 pochowany
w Nancy) syn Karola V i Eleonory król. polsk.)

Suite des portraits des Ducs et Duchesses
de la maison royale de Lorraine, dessinés et
gravés d'après les medailles de St Urbain par les plus
habiles maitres de Florence. Avec la Dissertation histori:
que et chronologique de Dom Augustin Calmet. Florence
chez François Moücke 1762. fol. Premiere Partie.

Seconde Partie 1763.
(No. 59 czyli pag 59)

Carolus. V. D. G. Dux Lot. March. D. C. B. G.
(: Marchio Dux Calabriae, Barri, Geldriae :)
bust w profilu w prawo zwrócony z wieńcem laurowym we włosach.

Karol V. syn Mikołaja Franciszka i Klaudyi Lotaryngskiej panował 1676 był jako jenerał austriacki przy odsieczy Wiednia + 1690 w Wels

No. 61 czyli pag. 61

Eleon. Mar. Austriaca. Regina Polon. Ducissa Lot. C. B. G.
bust w lewo zwrócony w profilu w rzymskiej sukni z dyademem perłowym na głowie owal.
J. Trabalesi del. C. Faucci sc

Córka Ferdynanda III cesarza i Eleonory Mantuańskiej wdowa po Michale poszła za Karola V. 1678 + 1697 w Wiedniu pochowana w grobach cesarskich
portrety Karola i Eleonory
posyłał Mahuet Comte de Lupcourt sekretarz Państwa.

107/a

Eleon. Mar. Austriaca Regina Polon. Ducissa Lot. C. B. G.

biust medalionowy in fol. oval w ramkach z herbem Austrji

J. Traballesi del. C. Faucci sc.

W dziele: Suite des portraits des Ducs et Duchesses de la maison royale de Lorraine dessinés et gravés d'apres les medailles de St. Urbain par les plus habiles maitres de Florence, Avec la Dissertation historique et chronolo: gique de Don Augustin Calmet. Florence 1763, chez François Moücke. fol. D (Seçonde Partie Nr. 61.

Eleonora Maria Austryaczka corka Fer: dynanda III cesarza, wdowa po krolu Mi: chale Wiśniowieckim r. 1678 poszła za Karola V Księcia Lotaryngii. Umarła 1697 w Wiedniu (podług portretu w zbiórze p. Mahnet Comte de Luncourt

Leopold I (syn Karola V i Eleonory Austr. Królowej polskiej) odzyskawszy po pokoju ryswickim Lotaryngię, kazał w Florencji wybić szereg medali historycznych lotaryńskich.

Franciszek I xiążę Lotaryngski cesarz niemiecki mąż Maryi Teresy r. 1763 wydał sztych i skompletował medale oraz text napisany przez uczonego Augustina Calmet benedyktyna.

200

Odlany nie cyzelowany.

w górze postać jakaś wylewa z naczynia płyn spływający

wypukły dobre

LOTHARINGICO * ELEONORAE AVSTRIACAE . ET . CAROLO . LOTHARINGICO

FLVIT . EX . ASTRIS . OMNIS . FELICITAS .

w środku pod Koroną wielkoza z oczna słonące pod niemi 2 główki męska i kobieca na ołtarzyku w kształcie piedestału po bokach tarcze herbowe – z prawej lotaryńskie pod Koroną Książęcą z lewej austriackie pod Koroną Królewską.

biust mężczyzny en face w peruce z laurowym wieńcem, Kołnierz z falbanami, order złot. runa

biust Kobiety w długich kędziorach spływające włosy w Koronie Krol.

267 ~~644~~

Joh Engelhart. robił medal dla

Heronima ~~Kewiecz~~ Krwieczyńskiego

mieszczanina wileńskiego

Holzhaeuser umarł 1792.

J. G. Holtzhey medalier w Norymberdze

mieszkający inny.

228 ~~247~~

<u>Rejchel</u> Jakob, rzeczywisty radzca stanu, Dyrektor sekcyi technicznej Banku Petersburgskiego, ur. 1774 w Warszawie z ojca sławnego medaliera mennicy warsz. + 9 Listopada 1856 w Bruxelli mając 77 lat. Posiadał zbiór numizmatyczny z sztuk 45,000 złożony, którego wydał Katalog.

260 ~~540~~

Hiller medalier w Dreznie robił stęple do trojaków bitych 1765 : 1766 za Stanisława Augusta

Morykofer rzezbiarz Londynski robił stęple do talaru Stanisława Augusta 1765 : 1766

Holzhaeuser Jan Filip + 17 Sierpnia 1792 w Warszawie robił stęple do talaru Stan. Augusta 1766.

Leuppold rzezbiarz drezdenski robił stemple do dukatow Stanisł. Augusta 1765.

J. J. Reichel robił stęple do medali za Stanisł. Aug

oraz Mincmajstrowie Fryderyk Wilhelm Sylm 1765 - 1767. i Justus Karol Schröder 1768 - 1772 Antoni Lartenstein 1772 - 1774; Efraim Brenn 1774 - 1792.

dell Cinquecento (XVI wiek) 7.

pag. 333

Gian Giacomo Caraglio (Caralius, Caraliof) geb. um 1500 zu Parma, anfangs zu Rom Kupferstecher, später aber Edelstein- und Stahlschneider zu Verona. Wurde vom König Sigismund I nach Polen berufen und starb, nach Italien zurückgekehrt, um 1570.

Augusto Castellani: Delle gemme. Notizie raccolte. Firenze 1870

Die Gemmenschneidekunst wegen entschiedenem Mangel an Aufträgen nach künstlerischen Arbeiten in diesem Fache in Verfall wird nur fabrikmäßig die gleichzeitigen Arbeiten durchgeführt.

Jos Daniel Böhm geb 1794 zu Wallendorf Kammer-Medailleur

za Medyceuszów pierwszy wskrzesił Vittorio Pisano 1368-1448, Donatello 1383-1466, — Marco Antonio Moretti 1495 — Giovanni delle Corniole — Domenico Compagni, Ambrosio Foppa zwany Caradosso z Pawii r. 1500 rytował na dyamencie

Ziehler

Bucher Bruno: Geschichte der technischen Künste. Stuttgart 1875. 8. I Band.

Herr Prediger Baltzer in Nordhausen, Herausgeber des „Vereinsblattes für Freunde der natürlichen Lebensweise“, fügt jener Subscriptions-Einladung in seinem Blatte folgende empfehlende Worte hinzu:

„Da wir es hier in dem deutschen Bearbeiter mit einem bewährten Schriftsteller zu thun haben, können wir uns über das Unternehmen gewiß nur freuen, und haben alle Ursache, es nach Kräften zu unterstützen. Gelegentlich mir mit zugehende Aufträge werde ich gern befördern.“

E. Baltzer, in Nordhausen.

Druck von Kereles & Hohmann, Berlin, Zimmerstr. 94.

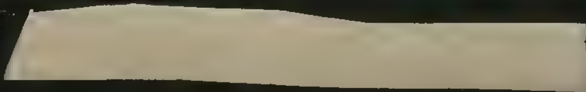
Die geehrten Subscribenten werden ersucht, nachstehenden Subscriptions-Schein auszufüllen.

Subscriptions-Schein.

Unterzeichneter bestellt   Exemplar der „Thalysia“.

Name und Stand.	Ort.	Wohnung, Straße u. Haus-Nr.	Anzahl der Exemplare.

<u>Bernoulli</u> o Medallach polskich T. VI.

Jubilerzy i złotnicy włoscy

Leone Leoni d'Arezzo 1510 - 1592

Alessandro Cesati detto il Grechetto z Rzymu, 1538-1553

... re de Baggo da Toscana 1550

Pastorino di Giovan - Michele de Pastorini z Sienny szklarz 1508 - 1592.

Gianiacomo e Gianfederico Bonzagna z Parmy 1508 - 1571

Gianpaolo Poggini z Florencji 1518 - 1582.

Anibale Fontana di Milano 1540 - 1587.

Cinquecentiści

Sztuka jubilerska, oraz wyrzynania kameów i gemm
była u nas znaną. Zygmunt III zajmował się złotnictwem i,
wiązki były rznięte przez siebie na kamieniu popiersia oprawiać
w złoto i takowe z łańcuchami złotemi darować osobom zasłużo-
nym. – Stanisław August posiadał piękny zbiór antyków – Stanis-
ław Poniatowski podskarbi wielki litewski miał niemały zbiór
gemm i kameów, wywiózł potem ten zbiór do Florencyi –
piękny medalion z wizerunkiem X Prymasa Michała Poniatows-
kiego rznięty na onyxie w Florencyi przez Santarellego
jest w zbiorze Edwarda bar. Rastawieckiego – Mieli zbiory an-
tyków Xiążę Michał Radziwiłł wojewoda wileński, hrabia
Michał Walicki, Antoni Czyżewski w Warszawie, Franciszek
hr Potocki.

1841. ~~038~~ 275

Józef Fülleborn ~~uczeń~~ bronzownik sławny ~~sławnego fabrykanta~~ bronzów Gregoara w Warszawie

Langenmeier Kotlarz Warszawski na wystawę r. 1841 wykuł z jednej

bryłki miedzi sztukę popiersie Cesarza Mikołaja.

Bracia Adam i August Norblin sławni bronzownicy w Warszawie

Suchodolski Rajnold Członek cesarskiej petersburskiej akademii Kunsztów dymissyjonowany kapitan pułku grenadyjerów byłych wojsk polskich otrzymał r. 1840. order S. Anny 3ciej Klassy.

Bonawentura Dąbrowski malował 1840 obraz zesłania ducha S. do Kościoła far- nego S. Jana w Warszawie. do tegoż kościoła malował Obraz Trzech Króli 1840 Franciszek Pfanhauzer, i 1840 obraz S. Trojcy p. Antoniego Kolberg; w ołtarzu zdjęcia z Krzyża S. obraz Alexandra Kokulara

Ludwigsarze

Melchior Beuh bombardarius regius 1550 276

Osvaldus Balthner de Norimberga regius tor-
mentorum fusor. 1566 : 1567.

~~66~~

von Rabbiner Hir

bei der

den

Druck von

w sklepach zamkowych w Nieświeżu ~~176~~

5 dział z r. 1591 1599 i 1600

z [illegible] łokcia długie z prześlicznemi

odlewami: 1) Hydra, Cerber, Lynx,

Sowy, Winna latorośl.

No 66 Miecz o głowni płomienistej (flamberge) po której środku
brojek. Jelec żelazny koszowy na kabłąkach oraz na głowi:
cy przezroczystej wyrzynane figurki konnych rycerzy i oz:
doby. Trzon rękojeści opleciony drutem mosiężnym (hrab. Mo:
szyńskiego)

67 miecz obosieczny regimentarski z głownią prostą wąską
103 jelec tarczowy ~~[illegible]~~ wysadzany kamie:
niami. Pochwa jaszczurowa sadzona bogato kamieniami
i perłową macicą; skówki wyzłacane. Wiek XVII (hrab.
Moszyńskiego) (Miecz regimentarski)

68 Karabela. Na głowni rok 1549 herb (rytý Polski i Sforcyów
104 w środku; z drugiej strony cyfra Zygmunta Augusta. Jelec
krzyżowy zdobny w karpią łuskę. Rękojeść agatowa. (hrab
Moszyńskiego)

69 Szabla krzywa. Na głowni złotem nabijany napis a:
105 rabski „Zwycięstwo Allaha i bliska zdobycz, zwiastuj
„wiernym zbawienie o Mohamecie." (z Koranu Sura 61, 13)
Na grzbiecie rok 1158 (t. j. 1745/6 ?). Na ~~[illegible]~~ głowni herb
i napis: „Stanislaus Chomętowski palatinus Masoviae
„Joanni Łotkański legionario suo post legationem."
„1713." Jelec krzyżowy prosty, Rękojeść w jaszczur oprawna.
(hrab. Moszyńskiego)

71 Tasak myśliwski. Na głowni u góry rozszerzonej złocony
107 i blachmalowany kalendarz niemiecki z r. 1519. (W.
hrab. Moszyńskiego)

72/108 Puginał z głownią płomienistą dziurkowaną broszkowanie ma głębokie z 4 rowkami; jelec krzyżowy tulkowato ku głowni zgięty; ozdobny w rzeźbione zwierzęta. Z XVI wieku (hr. Mosyńskiego.)

73/109 Puginał z rękojeścią żelazną przezroczystą; jelec krzyżowy z małą tarczą do oparcia palca. (hr. Mosyńskiego)

84/126 Miecz obosieczny prosty; głownia gęsto żłobkowana rękojeść obszyta skórą zakończona gałką żelazną spłaszczoną. Jelec krzyżowy krótki. Z XV wieku (hr. Xaw. Zamojskiego)

89/132. Karabela. Napis nazgrabny złoty na głowni: Kazimirz reg. pol. Rękojeść hebanowa ozdobna turkusami i granatami. Na pochwie okucie srebrne (hrab. Xaw. Zamojskiego)

93/136 Szabla węgierska: Na głowni od tylca potrójne brozkowanie: ryty P. Jezus na krzyżu i napis: Deus spes mea. Rękojeść nowa. Z XVIII wieku hr. X. Zamojskiego

119/164 Karabela. Na głowni medalion żelazny z rytowanym złoto wizerunkiem N. P. Maryi (pod nią relikwie oblutowane) napis złoty: Virgo mater tutaminis - Protege vim certaminis. Jelec krzyżowy (hrab. Jana Stadnickiego

120/165 Karabela. Na głowni brozkowanej znak ✠ z jednej strony herb Ogończyk pod mitrą (?) z drugiej herb Śreniawa i napis S.S. Dt. 1608 (hrab. Jana Stadnickiego) Jelec krzyżowy z kabłąkiem pojedynczym

Pochwy skurzane aksamitne, adamaszkowe druciane

2502 Karabela z głownią podwójnie brązkowaną na niej cyfra A. Z. Marji. Rękojeść jaszczurowa rubinami osadzona. (Jest to szabla kozacka które mają krzyżowe krótkie jelce. rękojeść u główki wygięta) Jelec nijelowany w deseniu (wł. hr. Działyńskiego)

2507. Głownia krzywa z napisem oryentalnym (ormiańskim ?) i herbem Jastrzębiec (wł. hr. Działyńskiego.) Dług. 0.800 szerok 0.030.

Augustówki mają cyfrę AR pod koroną.
Batorówki — Zygmuntówki

2514 Sztylet z pięknemi rytemi ozdobami na głowni rękojeść żelazna z figurkami pięknemi z jednej strony pod jelcem pistolecik
Dług. 0.420. szerok 0.025. (Działyński)

2518 Miecz ceremonialny krak. długi obosieczny środkiem deseń i ozdoby jelec długi krzyżowy jelec długi kabłąkowy u głowni. Pod nimi na głowni dwie osie głow. nie obosieczna.

2547 Miecz obosieczny bronzowy pogański Długi 0.720 szerok 0.610 rękojeść bronzowa wycięta ~~...~~ owalnie zakończona w guzik

2606 Pałasz na głowni napis..valent felix et multos annos pr. ... A. D. Z drugiej strony: Bóg moi, Bóg moi jest bez oręża, Nieprzyjacioły moie zwycięża. .. Rękojeść mosiężna złocona tarczowa kabłąkowa z bogatemi rzeźbami. na tarczy zwycięstwo Konstantyna Wielk. i napis Pro fide et patria. (Piękny wyrób XVII w. Dług. 0.980 — wł. hr. Działyńskiego)

Rękojeści inkrustowane — agatowe — jaspisowe — z kamieni szlifowanych — wysadzane złotem, rubinami szmaragdami — z kości wysadzane złotem — hebanowe — z tańcuszkiem indyjska miała główkę z kości słoniowej

2515 Dwie halabardy ozdobne (Działyńskiego) (Jana Kazim) z frędzlami

1263/1181 Halabarda Magistratu Tarnowskiego

101/65 Halabarda gwardyi Augusta II z herbami polskiemi (wł. hr. Moszyńskiego) na niej Orzeł dwugłowy herby złocone. Wierzch stylisku pokrywa Kutas

1865 Miecz regimentarski drogiemi Kamieniami sadzony pochwa z białego jaszczuru.

1877 Szabla rękojeść z Kamienia mozaikowego. Napis na klindze: A. M. Adeste mihi nunc et in hora mortis me. Amen. – In tuo nomine dulcissime Jesu. – Z drugiej strony: O Maria Maria Maria semper immaculata da mihi virtutem contra hostes tuos.

122/167 Karabela. Na niej złotem nabitą popiers króla i napis: Stefanus Batoreus Rex 1580. Od tyłca przez całą głownię do dołu rowek. Jelec krzyżowy srebrny połączony z rękojeścią Staniczyskim (hrab. Jana Stadnickiego)

123/168 Szabka czerkieska z czarno szmelcowanym deseniem srebrną okutą pochwą i srebrną rękojeścią (z fabryki w Tyflis) wł. hr. Jana Stadnickiego)

112/157 Karabela z bogatą rękojeścią. Na głowni złocony wizerunek króla i rok 1587; z drugiej strony krzyż. (wł. hr. J. Stadnickiego)

113/158 Karabela z potrójnym rowkiem od tyłca. Na głowni z jednej strony złoty napis: Spes in Sanctissima Maria – certa salus et victoria i cyfra imienia Maryi P. Na drugiej stronie Imię Jezus i napis In nomine Domini vinces A. D. 1607. Głownia od dołu w 1/3 obosieczna. Rękojeść rogowa złotem nabijana. Jelec krzyżowy. Pochwa jaszczurowa. – (ma być po Stanisławie djable Stadnickim) (wł. hr. Jana Stadnickiego)

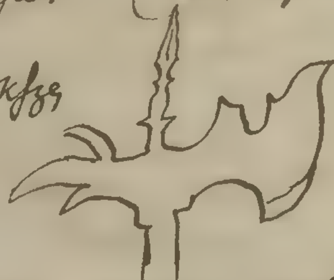
174/283 Głownia szabli na niej pod blaszką złotą relikwie i napis: Nie mały ja pod Wiedniem dokazała sztuki Będą mnie Jabłonowskich pamiętać prawnuki Z drugiej strony złotem rok 1677. Ku spodu głownia nieco szersza własn. Xis Adama Sapiehy)

180/288 Głownia szabli. Z jednej strony herb Lis złoty; z drugiej złota postać N. Maryi na tronie cyfra MK (Własn. Xcia Ad. Sapiehy)

410 a.b.c.d. Głowica od miecza mosiądzem wybijana
311. na niej tarcza z wyrytemi 3 mieczami i W.W.
Druga głowica mosiądzem wybijana mieczowa
Dwa jelca krzyżowe proste. (cechu rusznikarzy)

480
400 Helebarda z wąsem i okszą

(Bibliotek. Uniw.)

419 Miecz katowski Krak. Głownia obosieczna sze-
494 roka z dwoma rowkami krwawemi schodzącemi
się w jeden. Rękojeść oprawna w skórę głowica kończy
się gwiazdą jelec krzyżowy miedziany
Długość ~~1.210~~ 1.330 szerok ~~0.080~~ 0.230
(Bibliot. uniw. Krak.) Rysunek w Łepkowskim
Miecz katowski: Głownia równa obosieczna, ręko-
jeść opleciona drutem miedzianym jelec krzyżowy
zakończony guzami z miedzi.
Dług. [illegible] 1:210. szerok 0.080.

520 Szabla krzywa z jednej strony napis:
634 Gdy Zygmunt pierwszy tu w Polszcze panował
Tarnowski hetman tą szablą wojował
na drugiej stronie okrągły medalion z herbem Le-
liwa i napisem Johannes Comes in Tarnow
1507 i znak [symbol] Rękojeść zakończona
w głowę orła. Jelce krzyżowe zakończone w orle
głowy na jelcu w środku brylantami wysadzone:
3. A. Pochwa nowa (wł. hr. Jana Tarnowskiego)

521/635 Szabla krzywa z napisem: In tuo nomine dulcissime Jesu. Rękojeść obszyta skorą czarną. (wł. hr. Jana Tarnowskiego)

668/554 Oszczep łowiecki z rękojeścią jaworową opleciony rzemykiem napis Ressoviae Ano 1739 Długość 1380. Długość drzewca 1.500 Szerokość żelaza 0.050 (wł. Karola Rogawskiego)

833/740 Dwa miecze ceremonialne Rzeźników Krak. Długie 1.600. Szerok. 0.037. Rysowane w Łepkowskim

1236/1150 ~~Sza~~ Szabla krzywa z napisem S. Z. D. R. L. ~~R~~ z drugiej strony rok 1581. (własn. Józefa Celińskiego)

1249/1165 Szabla. Z jednej strony rycerz w szyszaku i napis: Pro deo et patria 1752. Z drugiej postać N. P. Maryi i napis: Duce Maria (wł. P. Glińskiego)

1264/1182 Miecze magistratu tarnowskiego
a) Obosieczny środkiem głowni z obu stron do połowy rowek jelec krzywo-łańcowy, rękojeść skorzana Dług. 1.406. Szerok 0.052.
b) Takiż. Dług 1.194. Szerok 0.57.
c) Takiż długi i wąski: Rękojeść długa jelec krzyżowy Dług 1.546. Szer. 0.032.
d.) Miecz obosieczny
e) Miecz obosieczny głownia wąska i koniec zaostrzony na niej znak ‡
f) Miecz długi i wąski

1815 Wyst / 1914 Inw. Karabela na głowni złoty napis: Vladimirus monomachus kio et tot. Rus. monarcha; herb Pogoń r. 1534 z drugiej strony herb Orzeł. Rękojeść hebanowa (wł. Marc. Łuka Skarzewskiego

1866 / 2 Brzeszczot długi wąski Augustówka z złotą cyfrą AR

1985 / 2402 Szabla Zygmuntówka. Na jednej stronie wizerunek Króla w popiersiu; napis: Si Deus nobiscum quis contra nos. Z drugiej strony herb Janina i rok 1685 oraz wiersze

Bratam w niewolę Carów znanam przy Byczynie
W Szwecji i pod Wiedniem wolny Polak słynie.

Rękojeść pałaszowa nowa z koszem
(Własn. Xaw. hr. Zamojskiego)

Rapir (Floret) długi wąski z jelcem koszowym oplecionym; rękojeść żelazna

2492. Miecz obosieczny z żłobkiem na głowicy. Jelec krzyżowy zgięty ku głowni zakończony dwoma głowami w kapturach brodatemi. Rękojeść zakończona głową uzbrojoną. Pochwa żelazna wyrabiana ażur u dołu na niej cały rycerz; w środku popiersie rycerza. Długość 1.090 szerok 0.030.
Wł. Jana hr. Działyńskiego

2500 Szabla kozacka z napisem wschodnim rękojeść prosta brązowa z łańcuszkiem późniejszym na pochwie herb Lubicz (ob. napis) wł. Jana hr. Działyńskiego
na okuciu srebrnym

Karabella krzywa ostrze od tylca złobkowa- nº 1871.
ne, na głowni złotem wysadzana: ~~jedeee~~
o napis: „Vladislas Jagełło rex Anno
„MCCCC XIIIIj." gotycki - z drugiej strony
jezdziec na koniu; rękojeść kamienna
(agat piaskowaty?)
Karabela krzywa na niej złote popiersie Króla nº 1872
i napis: Sigismundus III rex 1526
" " popiersie z berłem i Koroną i na:
pis 1520; rękojeść hebanowa czarna
" " herb Janina i napis: Dextera
Johannis vicit ad Viennam A. D. 1683
rękojeść agatowa
" " z jednej strony popiers Boga: 1875
rodzicy z napisem: Mater dei pro:
tectrix Polonie sub tuum praesidum
confugio i herb Srzeniawa oraz z boku:
Accipes gladium munus a Deo - Na
drugiej stronie Krzyż podwójny i w nim
napis In hoc signo vinces A. VII. L.
M. S. L. M. R. E. P. G. D. (t.j. Alexan:
der VII pontifex maximus Stanislao Lubo:
mirski marschalco regni equiti polono gra:
tum donum) 1658. i napis u spodu: Deus
exercitium bellator fortissime esto mecum.
Rękojeść obłożona suknem karmazynowem
drutem srebrnem i blachą obwiedziona.
" " z popiersiem złotem i napis: Ste: 1876.
fan Batoreus rex 1580 rękojeść z sza:
rego jaspisu złotem fryzowana.
" " z napisem: Jan Kazimierz Krol 1655

1902 Szabla głownia gładka w 1/3
121 obosieczna; szersza napis
: : FRINGIA : · Rękojeść wyłożona
blachą wycyzelowaną miedzianą w
tulejce o jednym kabłąku – pochwa
mosiężna

1946 Szabla napis Haec meta
laborum – na drugiej herb Janina
: Cave a falsis amicis + Salva bo
te ab inimicis + Rękojeść czarna
okręcana drutem jelec żelazny krzyżowo
kabłąkowy (Józefa Lubomirskiego
Kasztelana Kijow)

1869 Miecz obosieczny z krótką prostą
głownią i znaki D ✕ B

Karabela z rękojeścią drutem złoconym obwija: na z łańcuszkiem

Karabela z jednej strony wizerunek P. Maryi z drugiej cyfra wiązana; rękojeść kościana szmaragdami i granatami wysadzana; pochwa z herbami Szreniawa i innemi

1882 Karabela, z jednej strony jeździec złoty z trąbą i napis Brode Zot * Batreio * 1596. jelec krzyżowy srebrny

Karabela; na niej orzeł ~~...~~ polski z koroną herb Leliwa i napis: Wladislaus rex Polo.

1886 Karabela krzywa w kształcie pałasza na niej krzyż i napis: pro fide rege et lege a z drugiej: Bóg nadzieja moja z gardą

1890. Karabela na niej S. Jan Nepomucen i napis: Obrońco sławy ludzkiej tyś patronie świę: ty – broń honoru mojego by mi nie był wzięty 1840 – Rękojeść z perłowej macicy z kamykami

1893 Karabela z napisem: Si deus nobiscum quis contra nos. [znaki] rękojeść kościana perłową macicą wyłożona jelec srebrny

Pałasze proste obosieczne

1895 Pałasz żłobkowany napis: Andria Farara (pochodzi z anglii)

Pałasz z napisem in dure furtil i lite. ry ISG = E B (D C) – pochwa w żaszczur.

2038 Pałasz prosty z rytą cyfrą R i S. Piotr z napisem S. Petrus. – Augustówka.

Pałasz prosty obosieczny perski na nim złocone i posrebrane gady i napisy – ~~Augustówka~~.

Pałasz mało co zakrzywiony na nim popiers
Batorego i napis Stephanus Batoreus rex Po:
loniae 1580 złotem sadzony – z tyłu herb Ba:
torych 3 kły. z gardą.

1071 Pałasz szeroki krótki obosieczny napis Paulo
Luneli B^cia i M. R. B.

Zugustówki miały cyfrę A a Batorówki
wizerunek króla – Zygmuntówki, z Zygmuntem I

Szabla ~~Pałasz~~ krzywy szeroki w końcu szerszy rękojeść 1947
czarna w stal okutą poprzecznik (...) 82
owalny przeźroczysty, pochwa w czarną skórę
Karola Radziwiłła

z napisem Pan Bóg nadzieja moja

z napisem: + Hec meta laborum = cave
a falsis amicis + salvabo te ab inimicis +

Pałasz krzywy obosieczny na którym popiersia
43 cesarzów niemieck. z ich biografiami
Znak fabryczny: ID

2053 Szpady było 3 ostrzach [illegible] głownie (trójgraniasta) jelec krzyżowy drutem obwijany.

Szpada o podwójnym ostrzu N XXX Toledo
XXX z drugiej: Bastiano XXX Ernande XXX

1994 Sztylet japoński wężykowaty, rękojeść
złocona blachą pokryta – i pochwa (Kris)

1976 Sztylet o poczwórnej krawędzi głownia (azur. jelec krzyżowy z pierścieniem

Nóż wężykowaty z hieroglifami (japoński)

2218 2 szpikulce czterokanciaste stalowe złocone ozdobami wdzięcznie

Dubeltówka G. L. Giebenhan w Warszawie

Nóż szeroki wenecki z rękojeścią bursztynową

Buzdygan: Nicephore Botoniate CDLXXVIII

Berdysz

Sztylek czworograniasty złobkowany i ząbkowany dziurkowany przy jelcu + pierścień rękojeść stalowa (1983)

1896 Pałasz szkocki prosty obosieczny na klindze środkiem brązkowaną: Haec est praedonum haec militum lex – z drugiej strony: Et caute et scelere ne temere ne timere.

2004 Tasak wenecki z głownią obosieczną ku końcowi szerszą trzonek bursztynowy nabijany w głowy Dług. 0.429. Szer. 0.081

2055 Szpadon z jednej strony Diligite. z drugiej Veritatem. Jelce koszykowate drutem okręcane

2031 Kordelas z szeroką głownią podwójnie złobkowaną napis. Paulo Luneli B^cia – z drugiej M. A. B. Rękojeść mosiężna.

2042 (220)

Szabla prosta z napisem: Pro gloria et patria

Szabla napis: Jezus Maria Joseph

2043

2054 Głownia z jednej strony: Chocimskie traktaty, zawartam predaty — z drugiej: Wzbudz męstwo Chodkiewicza a uciecze z pola dzicza.

1867 Koncerz głownia długa obosieczna na głowni znaki * ☩ * S. jelec na srodku wszet kabłąkowaty

1868 Koncerz obosieczny spiczasty znaki ✝ ~o~ jelec krzyżowy potkolnie ku głowni zgięty z wszytem kabłąkowym

1907 Kordelas na głowni AR pod Koroną. Pochwa czerwona aksamitna srebrem kuta

1909 Pochwa złocona srebrna w ozdoby liściowe zakończona główką ludzką wewnątrz 2 noże i widelec z XVI w.

2003 W jednej pochwie nóż i widelec z trzonkami kościanemi białemi wybijanemi mosiądzowemi guzami

2016 Szabla prosta z głownią szmelcowaną i napis Vaincre ou mourir. Jelec krzyżowy (podobny napis na drugiej stronie Vive le roi i lilie Nr 2039)

2032 Augustówka napis: Vivat rex et Polonia — z drugiej strony cyfra A.R.

2033 Szabla przy końcu obosieczna z jednej strony cyfra AR pod Koroną i napis: Naród z Królem Król z Narodem — na drugiej stronie jeździec z dobytą szablą napis Konstytucya 3 maja 1791. Rękojeść czarno karbowana z jelcem krzyżowym pochwa stalowa.

2036 Szabla prosta obosieczna. Z jednej strony napis: Non nobis Domine non nobis sed nomini tuo da gloriam z drugiej strony przez całą długość głowni Początek ewangelii S. Jana In principio

(-207) Kar-weszy-(zelazn-węgier)

284

Cedula a zapis między Mikołajem Turskim a Mikołajem Smolikowskim na sądy Boże w Krakowie Cracoviae fer. 6a prox. ante S. Andream apost. 1511.

Co się zbroi ty ci mają się zachować:

Przednya zadny plach, beznyenye rukawy a schorcz. Item mysky plechowicze a nakolanki; a od kolana na dół aż do podeszwy aby żadne plechowye rzeczy ani pancerzowe nie były jedno nogawice proste sukienne a skornie ~~proste~~ skorzane i ostrogi.

Aby głowę a kark każdy z nich sobie opatrzył plechem a bernienem (?) jakoż kto najlepiej umieć będzie.

Broń mają mieć takową: Drzewo, miecz a tesak to jest Kord, a żadnej innej rzeczy to jest szpicze, deki, noża.

Koń aby był uzdą ouzdany i siodłem osiodłan, w siodłach aby żadna przyprawa ku obrażeniu nie była jako kosy albo inne jakie przyprawy ktemu podobne

Czas a dzień i miejsce ~~dasta~~ ku bitwie pokładamy im w Krakowie w dworze Królew. we wtorek po S. Łucyj w 18 tą godzinę każdy z nich na placu w szranku ma stanąć

(Arracyni No 81)
Wzory

7. ny ~~60~~

Lacoste ainé (drzeworyty kolor.)

Chevaulégers lanciers 2e regim. et Tartares lithuaniens (éclaireurs au régim. de Chevaux-legers lanciers – (Garde imperiale)

Officier des Chevau-legers lanciers 1er regim Do

Le Prince J. Poniatowski Comendant en chef les troupes polor. Do

Timbalier des Chevau-legers lanciers (z bębnem konno) Do

Infanterie (regiment de Vistule) 1812

drzeworyt

Chevau-léger Polonais 1812. A. Bellange 184 Rouget

Timbalier

Regiment de la Vistule 1810

Chevauléger – lancier 1er reg. 1807–1814 kolor.
3. lith. de Delpech

Garde nationale polonaise a Paris chez Jean Sztyrk kolor. fol.

Officiers et Soldats. Polonais Saint-Fal. del. Alix sculp. fol.
(Costumes militaires Pologne No 7) zł. kolor.

Lemberger Bürgerliche Artillerie Lemberg bey G. Biasion
Ulanen – Schützen – Grenadiers und Fusiliers

Gwardia narodowa we Lwowie 1848 L. Piller

1834 Litogr. [illegible] 8° [illegible] 59.

Milicya Krakowska 1 Saper — 2. Dobosz. 3 Tambur mażor
4 Muzykant w paradzie 5. Muzykant codziennie
6. Officer (paradne) 7 Officer codzienne
8 Fizyler (parad). 9 Woltyżer (parad),
10 Grenadyer letn. 11 Podoficer Grenadyerów parada.
12 Grenadyer w płaszczu. 13 Kanonier (parad)
14. Żandarm (parad) 15 Policyant letn.

1831 (Wojsko pol.) Publié a Paris par J. Straszewicz 3 tabl. 12 sztuk
Kolor. lit.

(Rysin. Wojska pol.)
Ditricha zbior 4° z r. 1831. z podpis polsk. i franc. 4°
a Varsovie chez A. Del Frozzo. Dietrich rytował
6 tabl. [illegible]

Jeune dame vetue d'une Polonaise – Robe à la Polonaise
robron z kontuszkiem Le Beau sculp.
Camisole a la Polonaise kaftanik Grave par Dupin
za Ludwika XV. (1779.)

Norblin Debucourt sculp. Stroje z podp. polsk. i franc.

Willaem Baur invent et excud. Stroje z XVII wieku

La Pollonnoise A. Watteau pinx Aubert sculp. fol.

257 ~~75~~

Rocznik wojskowy Kr. Pol. na r. 1819
z farbami mundurow
Natem 179/181.

na rok 1824
z 62 tabl. ubiorow i farb mundurow Kolor.-ow. Natem. 179.

na rok 1825
z 64 tabl. ubior. i farb. mundurow Koloron. Natem 179.

Costume of the Russian Army
from a collection of drawings.
London, E. Orme 1807.
fol. (2 portretem Alexandra I i
8 tabl. kolor.

1. Wojsko polskie za Augusta II i III.
Sztuk 76 (Zbiór Raspa)
Wojsko polskie (podług Rassa)
Sztuk 4 (W Kalendarzyku Bistera.

2. Wojsko polskie z czasów Xięstwa Warszawskiego.
Sztuk 23 (Zbiór Alfonce)

3. Ubiory Wojska Xięstwa Warszawskiego (litogr. kolor.) Warszawa (A. Dal Trozzo) 1829. Sztuk 17.

4. Ubiory Wojska Krolewsko-Polskiego (litogr. kolor.) Warszawa (A. Dal Trozzo) 1829. Sztuk 19.

5. Wojsko polskie z roku 1831. (Zbiór Dittricha) Sztuk 30.

6. Wojsko polskie z roku 1831 (Zbiór Simona w Poznaniu) Sztuk 24.

7. Zbiór nieznany z r. 1830.
8 Sztuk

Ubiory woyska | Krolewskiego Polskiego Litografowane w Warszawie 1829 Przedaie się w Składzie A. Dal Trozzo. 4º tablic 16 kolor. i tytuł (litograf.) (defekt)

Ubiory woyska Xięstwa Warszawskiego Litografowane w Warszawie 1829 Przedaje się w Składzie A. Dal Trozzo.

4º tabl. 17 kolor. i tytuł (litograf.) (defekt)

Historische Staats- und Kriegs- Schau-
- Bühne des Königreichs Pohlen

Franckfurt und Leipzig
r. 1734, str. 327.

Hist. pols.

291 ~~27~~

Rocznik wojskowy Królestwa polskiego
Warszawa 1817–1830. 8°

1819 z 11 tabl. kolor. znaków

1824 z mundurami kolor. tabl. 62
1825 d[o] d[o] tabl. 64

M. Hackowicza 15 sztuk. (3602)
(przynosi Bartynowski w T. d. 30 Kwiet 1890)

Ubiory wojska polskiego z czasów Księstwa Warszaw. przez Alfonce (powinno być 13 szt. wydat w Dreznie Dittner 1813.

" z czasów X. Warsz. zbiór Dal Trozzo 1829 litogr. w Warszawie (13 sztuk)

" z czasów Królestwa Polskiego A. Dal Trozzo w Warszawie 1829. (rysował Kondratowicz) 4to (szt. 19.)

" " z roku 1831. chez C. A. Simon a Posen 1831. (24 sztuk) 4to maj

" " z r. 1831 zbiór Dittricha 30 sztuk.

" " z r. 1831 zbior Fleischmanna wydał Campe 10 sztuk.

Milicya Krakowska litogr. Lipnicki 14 sztuk

Roman

Zängerle Sebastian prof teologii w Wiedniu
1812 – 1824 + 1848 w Gracu
jako biskup von Seckau. (benedyktyn z Wiblin-
gen koło Ulma)

Grzegorz Tomasz Ziegler + 1852 w Linz
jako biskup mając 82 lat.

Urbano VIII Cracovien Juris legendi contra S.J.
referente Andosilla. Venetiis 1629 fol. (wydał
Ustienski)

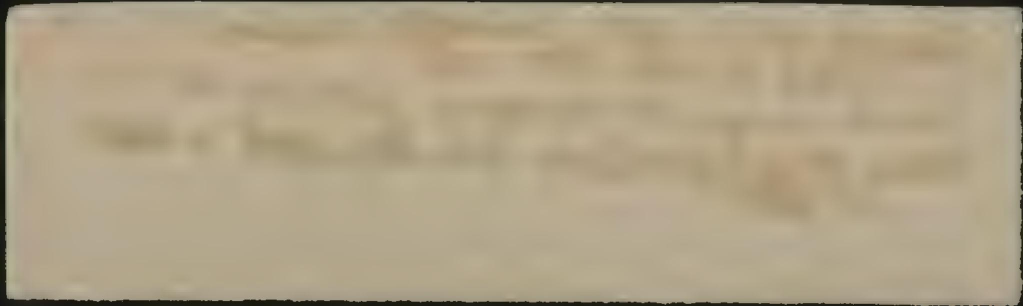
293 ~~39~~

Kondratowicz C. Ubiory wojska Księstwa Warszawskiego. 1829 litogr. in 4to et 8vo 73 tabl. kolor. (dał Grozzo)

Valentin (Colonel): Costumes de l'armée polonaise sous le Gr.-Duc Constantin. litogr. Kolor. 8vo 46 tabl. (z rozynika)

Milice de Cracovie 4to 15 tabl. kolor. (Wojnarowskiego)

Polnisches Militair 1832. Heideloff del. Fleischmann sc. (~~34~~)
Nürnberg fol. 9 color. Blatt. 32 Mark
Polnische neu organisirte Nationalgarde. Dresden (circa 1805) color. 2 fig
Album der polnischen Armee 1831. Posen 1886. 12 Tafeln
mit Text
294

195 ~~777~~

Mapa Polski przy dziele Sarnickiego mającą napis Tabula chorographica Sarmatiarum 1588 zrobiona podług postrzeżeń Sieniawskiego kasztelana lwowskiego posłanego od Króla dla objechania Rusi. — Tabula geographica magni ducatus Lithuaniae et Samogitiae in Atlante novo p. I p. 20 (robiona kosztem Mikoł. Krzyszt. Radziwiłła wojewody wileńsk.) przez Nie=przeckiego jezuitę przerobiona, wybita przez Majera w Norymberdze. Mapa Polski przez Wacława Gro=deckiego robiona r. 1589 a przy historyi Kromera za=łączona była już wprzody w Orteliusza: Theatrum orbis terrarum 1570. Mappa Polski przez Harni=bergera jest przy jego historyi pruskiej r. 1595 wydanej.

Siarczyński I p. 178

Stanisław Pachołowicz zrobił mapę pochodu i zdobyć Stefana Batorego w Połocku (Świeżo wyszła rznięta na kamieniu z opisem P. Mitkiewicza w Petersburgu 1837)

Wacław Grodecki zrobił mapę Polski i krajów jej pogranicznych przy Kromera Kronice wydania 1589

Floryan Polak odrysował mapę Sarmacyi i Węgier

Andrzej Pogrobski zrobił mapę Polski i Wenecyi 1560

Stanisław Pogorzelski zrobił mapę Zatoru i Oświęcimia r. 1563.

Jan Portacyusz Inflantczyk i Marcin Helwig Szlązak wydali przy pomocy Krzysztofa Radziwiłła (Sierotki) mapę Litwy i Żmudzi (Ob: Chromiński w Dzien. Wil 1806. III str 213. 214.

~~Witold Aleksandrowicz Antoni Tetta~~ r. 1774 Kanonik i ~~Surrogat~~ lwowski 6/4
1778 Koadjutor chełmski +1786 majac 53 lat.

297

Mappa Zanoniego Kosztowała r. 1776 Czerwonych złotych 6.

Carte generale et nouvelle de toute la Pologne, du grand Duché de Lithuanie et des pays limitrophes gravée par M. B. Folin (dobra)
(w 4 dużych mappach) r. 1775 Kosztowała zł. 38

Carte itineraire et generale de la Pologne avec permission et Privilege du Roy dressé par M. le Capitaine de Pertheés Geographe du Roy
Kosztowała r. 1775. zł. 2 była mała.

Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithvaniae &c Nova mappa geographica Regiomonti 1770. (zawierająca 16 kart dużych Kosztowała w r. 1775. zł. 56.

de Witte generał i Komendant Kamienieckiej fortecy

Brühl
Aloisius ~~Fridericus~~ (S. R. J. Comes summus Regni Poloniae rei Tormentariae Praefectus B. Folino sculpsit. (r. 1775 zł. p 6)

Joan Dar. Andr. Jarozki Canonicus Kiovviensis et Bibliothecarius primus Bibliotecae Zalusianae (r. 1777 portret zł. 2)

± fortifiee contre les Turcs et Tartares gouvernement de son Altesse
16) Kamieniec rendu par les Turcs au Grand General Jablo-
nowski l'an 1699. 17) Rocher de Kamieniec (plan 18) Plan
de la ville d'Elbing 19) La Forteresse de Luck. 20) Cam-
pement devant Riga fait l'an 1700 le 28 de septembre avec
le Bombardement et ses lignes. gravé par J. D. Philipp. née Sylanez
in fol. obl.: Ob: Histoire de Stanislas Jablonowski Castellan de
Cracovie grand general des Armees de Pologne En IV
Tomes par Monsieur de Jonsac A Leipsic 1774. 4°. 4 tomy

Naufragium Stanislai Potocki Kijoviensis Palatinidis prope mechliniam
ad pagum Willebroek 1678 d. 27 Junii sztychowane na arku-
szu z wierszami łacińskiemi poswięcone Janowi III Krolowi
polsk. przez Romana de Hooghe. rytownika.

...ecki Starosta Oświeciński 1746

(w górze po lewej)
(Mappa generalna Królestwa Polskiego ułożona według nayleprzych wzorow 298
przez Th. G. Fielitz Litografa Banku Polskiego w Warszawie u A Dal Trozzo
1829 wykład znakow i tytuł po francusku
fol. gross Gór niema Nazwiska mięśi mylne
na dole pod ramkami: w Litografii Banku Polskiego — w Krakowie u Dominika Biasoni. (na drugiej stronie Podział Królestw Polskiego.

D'o magazynu | Warszaw I C. ro 1784.
3. Pol | x Orany.

Kościół Łac. w Brodach : Kaplicę w Mysłenicach
fundował Stanisł. Koniecpolski Hetman W. Kor.

№ V

[illegible] [illegible]
[illegible]

299

300 fl.

Smolenscensis obsidionis, liberationis obsessorum ac deditorum castrorum Moscoviticorum Delineatio fol. (quer pod ark.) plan sztych w dziele: (Wassenberg: Gestorum Vladislai IV. Gedani typ. Hünefeld 1641 ?)

5-D-1 *[illegible]*

W bibliotece cesarskiej w Petersburgu jest
kilka tablic rytowanych miedzianych które
składały duży plan zdobycia Smoleńska r. 163[illegible]
rytowany na rozkaz Wład. IV w Gdańsku 1636
z 12 tablic znaleziono tylko 8 są tam i widoki
i Kostiumy rytowane aqua forte - całego tego ob-

razu jest w bibl. petersburskiej 3 odbicie blachy zabrał Piotr I ze Słucka z bibliotekq radziwiłłowską.

302 ~~134~~

Polonia regnum et Silesia ducatus
fol. M. Merian fecit (z herb. pol. i Slask)

Magni Ducatus Lithuaniae ... descriptio
fol. z herbem lit. i explik.

Bataille vor Warschau den 3ten Tag
d. 30/20 Juli 1656.

Plan von der Stadt Pultusk 1703.
C. Albrecht fe.

Plan der Feldschlacht bey Klissow
1702 den 9/19 July

Riga. fol.

Elbing 1626 von Carl dem XII genommen 1703: fol. M. Merian fec.

Kamieniec podolski fol.

Schwed. u poln. Feldleger am Weixelstrom und Niger Fluss 1656 in Martio fol.

85

Plany położenia Dóbr i lasów rządowych w okręgach ekonomicznych assesorskich Królestwa Polskiego sporządzone podług [illegible] Mapp topograficznych w Oddziale Pomiarów przy Wydziale Dóbr i lasów rządowych w roku 1847. fol. litogr. Kruppiński utorzył.

22 mapp. Kolorowanych in fol. i Mappa zbiorowa: Mappa Królestwa Polskiego obejmująca położenie Okręgów Assesorskich in 4to Kolor.

Die hohe Tatra, photographirt von Dr. Hermann Vogel. Berlin (Verlag von Gustav Schauer) Breslau (bei Th. Lichtenberg) 6. r.

fol. 18 fotografij z polskiej strony Tatr, z napisami niemieckiemi i polskiemi, za Ka[illegible] [illegible]tal.

24 Декабря 1877 года

304 19

Scamozzi Vincent Architectura Lib III jest tu abrys zamku zrobiony dla Krzysztofa Zbaraskiego Koniuszego Koron. (fol 165)

Luskina

St. Stefan

Matematy

Nr 80

Widok Warszawy od Pragi otoczony celniejszemi mniejszemi widokami gmachow i okolic Warszawy litogr. w r. 1830 = 7 Złp.

Flor. Straszewski pojpierw 1830 w Krakowie

Obraz jeograf. statyst. Królestwa Polskiego przez Rodeckiego Złp. 13 gr. 10. a prenum. 10 Złp.

Mappa Król. polsk. wraz z obwodem woln. m. Krakowa ułożone przez Juliusza Kolberga. (1830) wyxon. p. Sewerzyna Oleszczyńskiego w 8 sekcyach Cała Mappa 32 Złp.

Plater Stanisław: Mappa Polski podług podań najnowszych Warszawa 1829. 4 Złp. (Po polsku)

Plater Stan: Atlas historyczny (po franc.) 24 Złp.

~~Plater~~ Stan: Oblężenia i bitwy (po franc.) 24 Złp.

Mappa polityczna Król. pol. przez Fr. Rodeckiego 1829. (6 Złp.)

Atlas historyczny Polski przez Pannę Maryją Reginę Korzeniowską 1829 r.

Wizerunki wszystkich Królów polsk. litog. (z obrazów w sali zamkowej) Warszawa 1829. Złp. 5.

Ubiory wojska polsk. tak za Xięstwa Warszaw. jako i teraźniejszej organizacyi 38 rycin illum (poszyt) Warszawa 1829 u D'al Trozzo 25 Złp.

Widok Czerniakowa w czasie odpustu lit. p. A. Majorskiego. Warsz. 1828 Złp. 1 gr 15.

Atlas Królestwa polskiego p. Kolberga (8 Kart szczegółowych województw i plan Warszawy) 13 Złp. 10 gr. w Instytucie głuchoniemych w Warszawie 1828. u D'al Trozzo i Kublo

Karta meteorograficzna Warszawy p. Antoniego Magier. Warsz. 1829. Złp. 3.

Mappa Polski i Litwy pod kierunkiem Uffana Król. prusk. inżyn. na początku panowania Stanisława Augusta na 10 obszernych oddziałach.

736

Wizerunek Karola Wojdy prezydenta Warszawy litogr. przez Józefa Głowackiego w Warsz. 1827.

Mappa Województwa Podlaskiego r. 1827. (4 złp) u Dal Trozzo

Wizerunek X. Szymonowicza wizytatora Missionarzy litogr. przez Marszałkiewicza w Warsz. 1827.

Plan Warszawy z Wyrażeniem ulic i numerami domów Warsz. 1827 u Dal Trozzo 4 złp.

Karta pocztowa Królestwa Polsk. Warszawa z litogr. S. Wiwiera 1827. 2 złp.

Widoki dóbr Słubic w poszytach z 6 sztuk (à 9 złp) Warsz. 1828 litogr.

Popiers Stanisława Stasica litogr. w Warsz. 1826 6 złp.

Popiersie Tadeusza Matuszewicza + 1819 litogr. Pani Herman z domu Sańska r. 1826 3 złp.

306 ~~257~~

Krakau (Widok rynku z dawnym ratuszem i Sukiennicami) 8vo poprz. L. Zechmayer sculp. Vienne

Lemberg (Widok) 8vo poprz. Ant. Lange ad nat. del. J. Hyrtl sculp.

Warschau (Widok Banku) 8o poprz. J. Hyrtl sc.

(stalorzyty z r. 1843.)

~~150~~

307

Braun fol

J. B. Wainher del

Georg Balthasar

Probst excud. A. V.

[illegible] [illegible]

Vue de Lemberg

Capitale des Royaume

de Galicie et Lodomerie

ded. a sa Majesté

Marie Therese Imperatrice

par François Dervaert

[illegible] [illegible]

fol. [illegible]

308

Krajorysy polskie: W Puffendorfie, w wojnach Karola XII w Cellaryjuszu, Hartknochu, Gołębiowskim, Opisie Częstochowy, Opis Poznania p. Łukaszewicza, w mapie Zannoniego plan Warszawy. Plany polskie w Platera: Sieges et Batailles qui ont eu lieu en Pologne. Posen 1826. – Ubiory wiejskie z różnych stron za Stanisława Augusta wydał Norblin (Krakowiacy, Górale, Mazury, Kurpie, Pińczuki, Rusini, Ukraińce, Litwini, Żmudzini i t. d. Żydy polskie – Vogel widoki Krakowa, Puław, Warszawy (niedokończył reszty) – W podróży Raczyńskiego widoki wołyńskie i ukraińskie – W Statystyce Podola Marczyńskiego widoki Kamieńca Podolskiego – W Przewodniku francuzkim (Guide) Józefa Krasińskiego Widoki polskie – Opis Krakowa Grabowskiego – Widoki Krakowa Friedleina – Widoki dwojakie Pillera Galicyi – Widoki wielkie różne Poznania i mniejsze Wilna – La Pologne pittoresque – Orłowski rysował wiele scen z ostatnich lat Polski n. p. przysięgę Konstytucyi 3 maja 1792, sceny z powstania warszawskiego i sceny obozowe z r. 1794 – Stachowicz rysował powstanie na rynku Krakowskim Kościuszki 1794 i wjazd Poniatowskiego Józefa 1809

XI

Janusz Kiszka

herbu Dąbrow

Żywot jego obacz między Hetmanam litewskiemi.

309 56.

Teka Michała Kuleszy. Zbiór widoków krajowych rysowanych z natury. Paris (około 1870) /: rys. z natury Michał Kulesza. – Déroy lith. – Imp. Lemercier à Paris. :/ fol. poprzecz.

Poszyt pierwszy:

1. Ruiny zamku w Łucku.
2. Kołoża w Grodnie (cerkiew murowana nad brzegiem wysokim rzeki)
3. Kamieniec Podolski.
4. Druskieniki.
5. Zamek Pieskowa Skała w Krakowskiem.
6. Domek w Mereczowszczyźnie.

5f.

310 ~~42~~

Zbiór Widoków celnieyszych Ogrodów w Polszcze. – Recueil des Vues principales des Jardins en Pologne. 1826–1828. (Lwów, w litografii P. Pillera, rys. A. Lange) fol. XI. Zeszytów (w każdym po 4 widoki) /: wychodziło za staraniem Henryka Księcia Lubomirskiego) /: niektore podług rysunków Richtera ;

Odezwa.

Zesz: I. 1. Pałac w Krysowicach hr. Stan. Mniszka
2. Ogród w Buratynie (cyrk. przem.) hr. Jana Stadnickiego.
3 Ogród w Dubiecku (cyrk. sanock.) hr. Macieja Krasickiego
4. Kaplica S. Bronisławy pod Krakowem.

Zesz. II. 5. Ogród w Krysowicach hr. Stan. Mniszka.
6. Pałac w Rozdole (cyrk. brzez.) hrab. Lanckorońskiej
7. Pałac w Balicach (cyrk. przem.) hr. Józefa Baworowskiego.
8. Rozwaliny zamku Łobzowa pod Krakowem hr. Winc. Krasińskiego.

Zesz. III. 9. Ogród w Krysowicach hr. Stan Mniszka (odmienny)
10. Dwór w Ruskiejwsi (cyrk. przem.) hr. Macieja Krasickiego.
11. Krzywin na Wołyniu Księcia Maxym. Jabłonowskiego.
12. Piaskowa Skała pod Krakowem hr. Ignac. Wielopolskiego.

Zesz. IV. 13. Arkadya (Zbiór starożytn:) w Król. Z. Księcia Radziwiłła.
14. Klasztor Bielański pod Krakowem.
15. Zamek w Łańcucie Księż. Elżbiety Lubomirskiej.
16. Zarzyce (pałac) (cyrk. przem) hrab. Ignacowej Morskiej.

Zesz. V. 17. Sieniawa w Galicyi. ks. Adama Czartoryskiego.
18. Daszów na Ukrainie hr. Włodzimierza Potockiego.
19. Ostróg (zamek na Wołyniu) ks. Karola Jabłonowskiego
20. Kościół S. Jura we Lwowie.

Zesz. VI. 21. Sucha (zamek) hr. Jana Wielopolskiego.
22. Kazimierz (ruiny zamku) w Wojewódz. Lubelskiem.
23. Daszów na Ukrainie hr. Włodz. Potockiego, (odmienny).
24 Lanckorona zamek ks. Sabaudzkiej z Księż. Kurlandzkich.

(rys. Ant. Lange w Lit. Piotra Pillera):

Zesz. VII. 25. Noskowce na Podolu z hrab. Potockich Bachmetiew generałowej.
26. Rudniki (pałac w cyrk. przem.) Antoniego Strachockiego.
27. Wilanów pałac marszałkowej Lubomirskiej r. 1800.
28. Równe na Wołyniu Ks. Józefa Lubomirskiego.

Zesz. VIII. 29. Stratyn (cyrk. brzez.) hr. Ignacego Krasickiego.
30. Rogalin (pałac) pod Poznaniem hr. Edw. Raczyńskiego.
31. Białozurka (pałac na Wołyniu) hr. Michała Brzostowskiego.
32. Bobulince, ogród (w Galicyi ?) hr. Michała Brzostowskiego.

Zesz. IX. 33. Jabłonna pałac (pod Warszawą) Józefa Poniatowskiego.
34. Łazienki pałac Król. pod Warszawą
35. Przeworsk pałac (~~[illegible]~~ rzeszow.) Ks. Henr. Lubomirskiego.
36. Olexiniec zamek na Wołyniu, z Ks. Czartoryskich hr. Orzyszewskiej.

Zesz. X. 37. Świerz, zamek (w brzezań.) hr. Cetnerów.
38. Krzywin na Wołyniu Ks. Maxymil. Jabłonowskiego
39. Rydzyna, zamek w Poznańsk. Księ. ordynata Sułkowskiego.

~~[illegible]~~. 40 Biała Krynica ruiny zamku na Wołyniu, Książ. Zbaraskich.

Zesz. XI. 41. Winniczki cyrk. lwow. hr. Stanisł. Borkowskiego.
42. Nieryowicze pałac na Wołyniu Teodora Krasżewskiego.
43. Kołtów (w złoczowsk.) hr. Józefa Baworowskiego.
44. Szczątki zamku Starego Zbaraża wystawionego r. 1587 przez Scamozzego architekt.

64
3 n.

łowej.
o.
oo.

o.
kiego.
iego.
kiego.
iego.

ego.
wszystkiej.

kiego
kiego
aspiral.
ego.
ego.
ego.
ego

Darstellungen aus dem Königreiche Galizien insbesondere der Karpathen im Sandecer Kreise, mit 30 mahlerischen Ansichten, 20 Vorstellungen der Trachten, historisch, statistisch, topographisch und ethnographischen Bemerkungen über Lage, Gränzen, Grösse Bevölkerung, physisch und politische Beschaffenheit, dann der Administration des ganzen Kreises verfasst und herausgegeben von Emanuel Ritter von Kronbach K. K. Kreis Comißär. — Tableaux d'une partie du Royaume de Galicie, spécialement des monts Carpathes au Cercle de Sandec avec 30 Vues pittoresques, 20 Representations des Costumes et avec des remarques historiques, statistiques, topographiques et ethnographiques.... composé et publié par le Chevalier Emanuel de Kronbach... — (Wien 1826 fol. poprzeczne, text: k. 1 (tytuł litograf.) str. 1–87 (po niemiecku i po francusku – Przedmowa datowana z Sanoka d. 30 Lipca 1820 – text), rycin 30 litograf. i kolorow. (Nach der Natur gezeichnet und lithografirt von Kronbach.) przedstawiające widoki. Wyszło tylko zeszyt 1 i 2 (po 4 tal. zeszyt). Całe dzieło miało wyjść w 6 Zeszytach. Kostiumy wcale nie wyszły, tylko u Krewnych pozostały w rysunkach.

46

Spis widoków:

1. Ansicht der Stadt Neumark.
2. " des Dorfes Szaflari.
3. " des Thales Zakopane.
4. Eingang in das Kostelniker Thal bey Zakopane.
5. Ansicht des Ursprungs des schwarzen Dunajec im Kostelniker Thal.
- 6. " des Felsenthales Mientussowa mit dem steilen Berg Ratusz im Hintergrund
7. Gebirgs-Ansicht mit dem Mittel-Felsen Saturn, einem Wassersturz und den Gletschern der Tatra.
8. Ansicht der Morgenseite des Schlosses Czorstyn.
9. Der Gegend um Czorstyn nebst dem Lauf des Dunajec und dem Schloss Niedzice.
10. Der Karpathen schönste Ansicht mit den höchsten Tatra Spitzen von der Ungarischen Seite gegen Kesmark. (liche)
11. Ansicht des Karpathen Gebirges mit dem Berge Kriwan (vom Dorfe Waag) von der Mittagsseite
12. Das aufgehobene Rothe Camaldulenser Kloster in den Karpathen. (brak w bibl.).
13. Das Dorf Jazsowsko (mit Dunajec).
14. Die Ruinen des Schlosses Rytro.
15. Erste Ansicht der K. Stadt Alt-Sandec (przedmieście z mostem na Popradzie).
16. Zweite Ansicht der Stadt Alt-Sandec. (brak)
17. Das Dorf Krynica.
18. Darstellung des Staedchen Grybow.

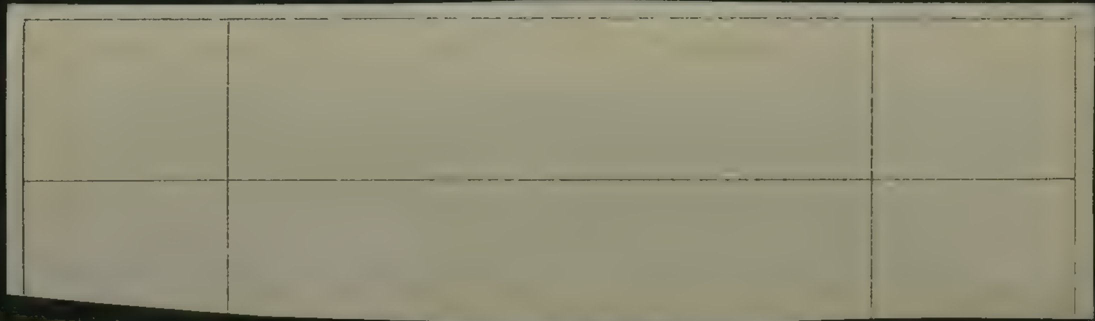
19. Erste Ansicht der K. K. Kreisstadt Neu=Sandec. (od wschodu, od Piekła)
20. Zweite Ansicht der K. K. Kreisstadt Neu=Sandec (od północy, od Przetakówki)
21. Ansicht der Dörfer Zabełcze, Wieloglowy und Dombrowa.
22. " des Dorfes Marcinkowice.
23. " des Schlosses und Staedchens Zbyszyce.
24. " des Schlosses Tengoborsze.
25. " der Ruinen und des neuen Schlosses zu Rożnow.
26. " der Gegend um Tropie nebst den Überbleibseln des Schlosses na Zawrotie
27. " der Pfarr-Kirche in Jakubkowice und des Herrn-Hauses in Lossosina dolna.
28. " des Städtchens Tymbark.
29. " des Cystercienser Klosters Szczyrzyc.
30. " des Pfarr-Dorfes Mszana dolna.

II Abtheilung, dzieła tego mającego obejmować Etnografię, melodie i kostiumy – nie wyszło.

I Abtheilung (Mahlerische Reise durch die Tattra und den Sandecer Kreis

Galicia w obrazach . p. M. Gr. (Tygodn. Petersb. tręść XXI N. 10 R. 1840 y. 1. 41–43. dołączone są opisy bardzo zaspakajające – co do wdzięku, perspektywy, dobrze wybranego punktu... pierwszeństwo należy się prawom Gorczyńskiego – P. Gorcz należy się ta pochwała że umie dać fizonomią swoim widokom – gani zamek Oleski a chwali dawny, chwali Podhorce nowy widok unosi się kaplica w Podhorcach Auera – W widokach Auera jest drobnych figurek za nadto, można mu zarzucić że zaludnia ścieżki swoich wiejskich ogrodów zbyt dużą liczba spacerujących

315 ~~502~~

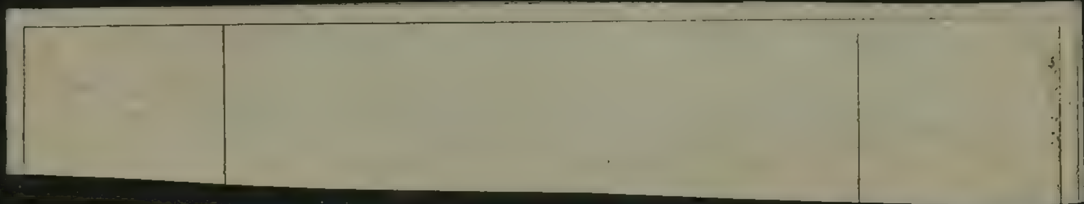
Teofil Polak: Schedula artium Klemensy Zebrawski i Sreczyński – podług nowszych archeologów pisał to w XI wieku mnich Rogkerus pod imieniem Teofila w klasztorze Helmershausen w Frankonii z XI wieku.

...zdziełko Bartłomieja Wąsows:
:kiego wydanego w Poznaniu 1678 w którem jest nomen
Klatura polska z tłomaczeniem łacińskim
317 i włoskim.

Artyści

3/13 ~~5.1.9~~ +

Stanisława Solskiego. Geometra i architekt polski. W Krakowie u Jerzi mik. Schedlów 1683. fol.

31[illegible]

Geschichte der Künste und Wissenschaften IIte Abtheilung Geschichte der zeichnenden Künste [illegible]

I Geschichte der Mahlerey von J. D. Fiorillo Göttingen 1798. I Bd

42 - 44 - 68 - 69 - 77 - 79 - 94 - 95 - 104 - 105 - 119 - 145 - 157 - 262 - 266 - 273 - 279 -

287 -

Bartsch Adam: Le peintre graveur. Wien 1803–1821. 8º
21 tomów

Bartsch Adam: Anleitung zur Kupferstichkunde.
Wien 1821. 8º 2 Bde.

Dr. G. K. Nagels: Neues allgemeines Künstlerlexikon
München 1835 bei Fleischmann.

Cicognara Leopod: Storia della scultura. Venezia 1813–18 fol.

Rzut oka na historyą malarstwa w Polsce (Dziennik Krajowy 1843 Nº 114)

Dictionaire des artistes dont nous avons les estampes avec une notice detaillée de leurs ouvrages gravés. Leipzig (chez Jean Gott. Imman. Breitkopf) 1778. 8º T. I (A) II (B–Biz) III (Bla–Caz) IV 1790 (Cez–Diz) wydawca C. H. de Heinecken.

Allen Franz
Andrea Mikol

W. Seidel u. Dr. Hagen: Nachrichten über Danziger Kupferstecher. Königsberg 1847. 8vo

Engelmann W. D. Chodowiecki Leipzig 1857.
" " Nachträge. Leipzig 1860.

Jacobi: Verzeichniss. Berlin 1808. item 1814. 8vo

Careglio ob. Nagler Monogramisten I p. 679. Nr. 218.

Ob. Passavant – Dumesnil Robert – Bartsch – Le Blanc Ch. Manuel de l'amateur d'estampe. Paris 1850–1856. 8vo
– F. Brulliot – Heller J.
Nagler G. K. Die Monogrammisten. München 1858. 8. 5 Tomi

1582.	Forma	Armarium	Forulus	Series
…m mythologico-theo= …incisarum. …sentantes: Symbolum …nta, 4 Partes Diei, …ta Apostolorum, …sculptae sunt per …em Sadler, Philippum …ltzium – ad delinea= …Bol, M. de Vos, Theodor. … Heemskerk, Joan. …tae in uno volumine …is Ponethowski …1586.)	Fol. obl.	A [illegible]	[illegible]	

322.644

Opalińſki Andrzej marſz. w. Kor. wydał bezimiennie:
Krótka nauka budownicza dworów, pałaców
zamków podług nieba i zwyczaju polſkiego
w Krakowie u wdowy i dziedziców Andrzeja
Piotrkowczyka 1659. 4º

Artylerja czyli Nauka o działach przez
Józefa Narońſkiego r. 1665 (Mſcr. z bibl. Za-
łuſkich dziś w Peterſburgu.) z ryſunkami

Sztuka pisania czyli nauka o charakterze dla dam i kawalerów. W Warszawie 1778 nakładem i drukiem Mich. Grölla, Księgarza nadwornego. fol. poprzeczne.
str. druk. 17. i 2 tabl. sztych. M. Keyl del. et sculp. (rytowane za granicą)

Sztuka pisania w trzech rozdziałach wyjęta z Encyklopedyi i pożytecznemi przydatkami pomnożona. W Warszawie w drukarni XX. Missionarzow 1781. 4to kart druk. 36 i tabl. sztych. 12 Prixner scripsit, sculpsit et excud. Varsoviae.

Wzory pism polskich, rossyjskich, greckich, francuzkich, niemieckich i gotyckich z opisem prawideł tejże sztuki dla użytku młodzieży ułożone, napisane i wydane przez Kazimierza J. Werbusza byłego professora i nauczyciela kalligrafii w Liceum Warszawskiém. Wyryte na miedzi przez Karola Rossi i u tegoż wyciśnięte w Warszawie 1824. fol. poprzeczne, 18 tabl. sztych. K. Rossi wyrył
(powiada autor że r. 1804 wydał wzory pism z 34 kart złożone, blachy takowych spaliły się r. 1814 przez pożar w pałacu Kazi:

324 ~~65~~

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 1814 [illegible]

325

Muzeum domowe. Dzieło poświęcone his:
toryi, statystyce, moralności, naukom i
literaturze krajowej przez F. S. Dmochows
kiego. Warszawa drukiem Maxymil.
Chmielewskiego 1838

[illegible] 1838.

326

Lelewel: Część budowniczą Sławian i Polski
1853. 8°. pt. 148 mit 3 Taf. 1 rth 7½ sgr
Drzwi kościelne płockie i gnieźnieńskie
1853 pag 65 mit 3 Taf. 15 sgr
Grobowe Królów polskich pomniki
1853 pag 23. 3 Taf. 12½ sgr
Grobowy napis Bolesława wielkiego Poznań
1853. 8° 44 pag mit 1 Taf 12½ sgr.

I-III - 9 - 15
IV - 4
I 3 - 15

BUCHBINDI

1. 2. 3.

15

Decken zur Cotta'schen Cl
und Blindverzierung u
Schiller, complet. 12 Bän

327

Grobowiec Henryka Łagodnego. Warszawa 1841. 8. No 36.

5`2 Wzory pism dawnych Wars. 1839. An.

184 O wodzie gozdzikowskiej p. Rudnickiego Warsz 1828.

Nem

---

172 : Lebensbeschreibung Casimir Nürnberg 1680.

P. P.

Bei Beginn des neuen Schul-Cursus erlaube ich mir Sie auf die in meinem Verlage erschienenen höchst billigen Ausgaben **lateinischer [illegible]ssiker** aufmerksam zu machen und zur Co[illegible] Ihres Lagers

328 ᵗ.

2[illegible]t Charles: Manuel de l'amateur [illegible]'estampes. Paris 1851. (Bergerotha 1252 portretów)

329

Verzeichniss von Portraits und Stichen zur Staats- und Culturgeschichte von Polen und Russland (W. Drugulin) Leipzig Kunst-Comptoir 1861.

gr. 8r. 63.

5 Ngr.

der Schwerpunkt des
bietet, die vollständige
e, sicherste und gründ=

) bis 2500 n. Chr.
Sgr.

4 Hefte.
4 Hefte.

n. ? Qualität.

2 Theile.
?, gebunden?

Monuments de la xylographie au 15 siècle, repr. en facsimile par A. Pilinski et précédés de notices par G. Pawlowski. Paris 1882–1883. 2 Vol.

Sotzmann: Aelteste Geschichte der Xylographie und der Druckerkunst (Raumer Hist. Taschenbuch Jahrg. VIII. Leipzig 1837. p. 540.

Allgem. Künstlerlexikon. Zürch 331
1779. fol. 32 B. 16.
d. d. Suplement
Zürch 1767. in 4to
32 E. 11.

wypożyczył

żjów przeciw:

Karmelitów

I Kart

życiu nazad

~~tot.~~
322.

Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien gesammelt und bearbeitet von Gottfried Johann Dlabacz. Prag 1815 gedr. bey Gottlieb Haase. 4° I Bd str XII i 684. II Bd str 620. III Bd str 448 w 2 Kolumnach.

N° 4418.

Baruzzi Cincinnato z

Belloto Bartłomiej z Wenecji

Belloto Jan z Wenecji

Benna

333

Neue preussische Provinzial blätter
v. Wagen 1847

jest tu o sztycharzach gdańskich
podania litewskie.

5 gr.

Seidel W. und Hagen Dr.: Nachrichten über Danziger Kupferstecher. Königsberg 1847. 8vo

Seidel W. Über Danziger Kupferstecher. (Neue Preuss. Provinzialblätter. Königsberg 1847. III pag. 162.)

Seidel W.: Preussische Bildniss-Sammlung Prov. Blät. and. Folge. Königsberg 1854. V. pag. 4.)

335 121

Rowiński D. Istorija russkih szkoł ikonopisanija. Spetersb. 1856.

Rowinskij D. Russkije grawery i ih proizwedenija s 1564 goda do osnowanija Akademii Chudożestw. (Izdanije Grafa Uwarowa.) Moskwa, w Synodalnoj Typografii, 1870. 8º maj. k. i str. X. 403. (Ch.Kr.)
(Русскіе граверы и ихъ произведенія съ 1564 года до основанія Академіи Художествъ. Изслѣдованіе Д. Ровинскаго. Изданіе графа Уварова. Москва въ Сѵнодальной типографіи 1870. 8º.) wstęp. 1-146. Słownik p. 147-355. Dodatki; Rejestr p. 356-403.

Żebrawski Teofil: Spis cząstkowy rycin polskich, jako materyał do ogólnego katalogu tychże. (Rocznik ces. król. Towarzystwa naukowego krakowskiego, z roku 1858. Poczet III, Tom II, Ogólnego zbioru XXV. Kraków druk. Czasu 1858. 8vo str. 401-450)

Piwarski J.: Wiadomość o gabinecie rycin z publiczną narodową biblioteką połączonym (Gazeta literacka r. 1822 (T. II) Warszawa. 4to Nr. 38. 39. 40. 41. 42 w tym ostatnim numerze kilka wiadomości o rytownikach polskich.)

122

Rowinskij D. A.: Podrobnyj słowar russkich grawirowannych portretow, sostawil D. A. Rowinskij. Izdanie s 700 fototypnymi portretami. Sanktpeterburg, typografia Imperatorskoj Akademii Nauk 1887. 8vo maj.
Tom I kolumn. 1-752. A - Δ (A - D)
" II " 753- E - O (Je - Θ)
" III "
" IV "

Rowinskij D. A. Materiały dla Russkoj Ikonografii

Rowinskij D. A.: Russkija narodnyja kartynki. S. Peterburg 1881. Czaść I-IV z atlasem.

Rowinskij D. A.: Dostowiernyje portrety Moskowskich Gosudarej S. Peterburg 1882.

Rowinskij D. A. Słowar russkich portretow. S. Peterburg 1872.

Rowinskij: D. A. Russkije grawery. Moskwa 1870.

331 – ~~179~~

[illegible] [illegible] . . . [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] 1870
? Szl. 105

Katalog starożytnej wystawy
portretów [illegible] XVI–XVIII wieku
urządzonej [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Petersburg 1870
50 kop.

337 ~~277~~

Allgemeines Künstlerlexikon unter Mitwirkung der namhaftesten Fachgelehrten des In- und Auslandes herausgegeben von Dr Julius Meyer. Zweite gänzlich neubearbeitete Auflage von Nagler's Künstler-Lexikon.
(Architekten, Bildhauer, Maler, Zeichner, Kupferstecher, Radirer, Holzschneider, Lithographen, Medailleure und Kunsthandwerker) I.r Band. III Lieferung (Aguilar – Michele Alberti Signatur 19–27) Leipzig Verlag von Wilhelm Engelmann 1870.

I Lief. 12 Ngr.

Im Verlage von E. Seemann in Leipzig
Zeitschrift für bildende Kunst. Mit dem Beiblatt Kunstchronik herausgegeben von Prof Dr Carl v. Lützow Bibliothekar der k. k. Akademie in Wien (Mitte October 1869 V Jahrgang begonnen seit 1866
12 Monatshefte und 24 Nr Beiblatt 5 1/3 Thlr.

278 Petrus (Wysz de Radolina) Episcopus Cracoviensis erectionem institutionem secundi altaristae ad altare tituli S. Bartholomei in ecclesia cathedrali Cracoviensi cum dote villae Podstolice per Joannem canonicum, Petrum Subcamerarium et Petrum ipsius filium (Szafraniec) de Luzyce d. Augusti A. 1412 factam approbat

Pranumerati

au

billigste illustrirte hu

„RAKET

dessen erste Nummer mit 1.

Muthvoll und zuversichtlich treten wir mit

In einer Zeit, in der es schwer ist, nicht Sa
einem humoristisch-satyrischen Blatte gehört, baugt uns
stellen und deren Beifall zu erringen.

Vor Allem bringen wir eine entsprechende I
schelmisch verbirgt.

Mit Humor und Satyre wollen wir uns wö
Neues und Sonderbares geschieht, und wollen recht her

Der geehrte Leser dürfte hieraus entnehmen,
„**Politisch Lied — ein garstig' Lied**" wa

Łoski Józef: Ryciny polskich i obcych rysowników XVI, XVII i XVIII wieku, wydał J. Ł. Warszawa 1880. Zeszyt I (6 rycin i tekst)

33

339

Materyały do Lexykonu rytowników polskich i obcych, którzy rytowali polskie rzeczy, zebrane z bibliotek Zwinger w Dreznie, Rudiger w Wrocławiu, ~~Staatssammlung~~ Communal Samlung w Lipsku zebrane przez Maryana Dimmel darowane Bibl. Uniw. Krak 1885 przeszło 470 kart_ Mscr. Nr 4383.

Wiadomości o rytownikach krajowcach i
cudzoziemcach u nas osiadłych przez
Gwalberta Pawlikowskiego. T. I. Z. 6 str.
246 - 255. = T. II. Z. 7. str. 13-25 = T. II
Z. 10. str. 142 - 144. = T. II. Z. 12. str. 250 - 254.
(w skróceniu)

341 4.

Bruno
Bucher: Geschichte der technischen Künste. Stuttgart 1875–1889. 8vo.
o drzeworytownictwie (gravure sur bois) rytownictwie (gravure criblée) sztychach (estampes)

Schreiber W. L. Manuel de l'amateur de la gravure sur bois et sur métal au XVe siècle. Tome Ier. Berlin 1891. 8vo.

Vorschule zum Studium der kirchlichen Kunst des deutschen Mittelalters, von Dr. Wilhelm Lübke Prof. der Kunstgeschichte am Kön. Polytechnicum in Stuttgart. Fünfte umgearbeitete und vermehrte Auflage, mit 170 Illustrationen. Leipzig (Verl. v. E. A. Seemann) 1866. 8°. X. 209. 2 1 Thlr 18 Sgr

A.) Geschichte des Kirchenbaues

I Die altchristliche Basilica.

II Der byzantinische Styl.

III Der romanische Styl. 1. Die Basilica 2. Abweichende Formen. 3. Gewölbebau.

IV Der Übergangstyl.

V Der gothische Styl. Das System. I. II u III Epoche.

VI Der deutsche Backsteinbau.

VII Klosteranlagen des Mittelalters (Foresteria, Vestiária)

B) Ausstattung der Kirche.

I Der Altar.

II Altargeräthe: 1. Kelche (Meßkelch – Speise- oder Communionkelche mit Saugröhre, Pontifikalkelch, Reisekelch, Grabkelch) und Patenen. 2 Ciborien (Büchse, Pyxis (w kształcie wieży) Peristerium (w kształcie gołębia) – und Monstranzen. 3. Die Liturgischen Bücher (Missale, Sacramentarium, Evangeliarium, Lectionarium, Benedictionarium, Antiphonarium, Einbände in Dyptichen). 4 Andere Geräthe und Gefässe (: Weihrauchfässer, Weihrauchschiffchen, Hostienbüchsen, Ölgefässe, Weihwasserkessel, Meßkännchen, Giessgefässe, Meßglöckchen, Glockenspielen,

23/c

Fußgestellen)

III Kreuze und Reliquiarien (Crucifixe)

IV Leuchter (Kronleuchter, Standleuchter oder Candelaber oder Lichtstock, Altarleuchter, Akoluthenleuchter, Wandleuchter

V Taufgefäße, Brunnen und Grabmähler.

VI Lettner (Lectorium, Pulte - Chorschranken) Kanzel (Ambo - Lesepulte) Orgeln.

VII Stuhlwerk und Schreine. (Chorstühle, Beichtstühle - Sakramentshäuschen.

VIII Mahlerischer und plastischer Schmuck 1. Wandgemälde 2. Glasgemälde 3. Teppiche 4. Bodenfliesen. 5. Bildwerke (Chorschranken, Portalen

IX Verschiedene (1. Heilige Gräber. 2 (Uhren 3 Schallgefäße (Töpfe in Mauern) 4. Thüren. 5. Glocken 6. Passionsgruppen 7. Kirchhofsleuchten.

238

Guénebault L. J.: Dictionnaire iconographique des monuments de l'antiquité chrétienne et du moyen age. Paris (chez Leleux) 1843. 8º 2 Vol.

Crosnier l'abbé: Iconographie chrétienne ou Etude des sculptures, peintures etc. qu'on rencontre sur les monuments religieux du moyen âge. Paris 1847–1848. 8º z 100 przeszło drzeworytami. (dzieło wyborne) (oparte na pismach św. i legendach)

Observations critiques et historiques sur les erreurs des peintres. Paris 1771. 12º 2 Vol. (dobre)

Montalembert (comte de): Du vandalisme et du catholicisme dans l'art. Paris (Bray et Sagnier) 1836.

Mery (l'abbé): Théologie des peintres, sculpteurs, graveurs, Paris 1765. 12º (dobre)

Guénebault L. J.: Dictionnaire iconographique des figures, legendes et actes des saints, tant de l'ancienne que de la nouvelle loi, et répertoire alphabétique des attributs. Paris (Migne) 1850. 8º pp. 1232. 7 fres. (tworzy 45-ty tom dzieła: Encyclopédie théologique ou Série de Dictionnaires sur toutes les parties de la science religieuse, publiée par M. l'abbé Migne.)

Ungaricae sanctitatis indicia sive brevis 55 Sanctorum, beatorum et venerab. memoria iconibus expressa. Editio 2a auctior. Tyrnaviae 1737 (z 55 rycinami) 18º min. 1 f. 80 Kr.

Obrazy świętych rytowane przez Hans Burgmaier 1517, Bolswert, Blomaert, Sadeler 1624, Jacques Callot 1636, Wierix, Sebast. Leclerc 1686, Leonard Gaultier, Jean Galle, Mariette 1706, Anton Tempesta, J. Luyken, Klauber brata w Augsburgu, Overbeck.

246

Saponaire officinale

[illegible]

par M. J. J. Bourassé

par Mr l'abbé [illegible]

en [illegible] 1851

[illegible]

Époque [illegible]

[illegible] originale

377 x.

Guénebault M. L. J.: Dictionnaire iconographique des figures, légendes et actes des Saints. Paris 1850. (Migne: Encyclopédie theologique. Ie série, 45 Tome) 7 frcs

Bibliogr. 311.

348 866

349 ~~263~~

Praktische Erfahrungen und Rathschläge, die Erbauung neuer Kirchen sowie die Erhaltung und Wiederherstellung, die Ausschmückung und Ausstattung der Kirchen überhaupt betreffend, nebst einer Uebersicht der Entwickelung der christlichen Baukunst von Wilhelm Engelbert Giefers. Dritte bedeutend vermehrte und verbesserte Auflage. Paderborn Verlag von Ferdinand Schöningh 1869. 8º. str. 248. 24 Sgr.

cf Reichensperger, Jacob

Odróżnić od **R. Friedleina** w **Warszawie.**

W. Pan Gebethner i Wolff w Warszawie

Kraków, d. *4/8* 186*9.* **D. E. Friedlein.**

do wiadomości:

iż Panowie Bracia Jeleniowie w Przemyślu nadesłali 100 Rubli sr. kwotę w Pański rachunek głównemu zakredytowałem.

Wiederum Christlicher Kirchenbau. Geschichte der Baukunst, Apostolische Baugesetze Symbolik, Ausstattung von Kirchen vorzüglich mit Bezug auf den Kölner Dom nach Gesetzen, Vier Vorlesungen nebst Zusätzen: 1. Basilika 2. Geschichte des Altares 3 Taufhaus von J. Kreuser. Zweiter Band. Brixen Druck und Verlag von A. Weger's Buchhandlung. 1869. 8o.

3 flW.

Es ist Vorurtheil als ob die gothische Bauweise für den Maler weniger Raum darbiete als die romanische

1 Kirchenfarbe weiss
grün
roth
violet

Anders [illegible]
[illegible] 7º VIII. [illegible]
[illegible] XVII
[illegible]
8030

[illegible]
[illegible]

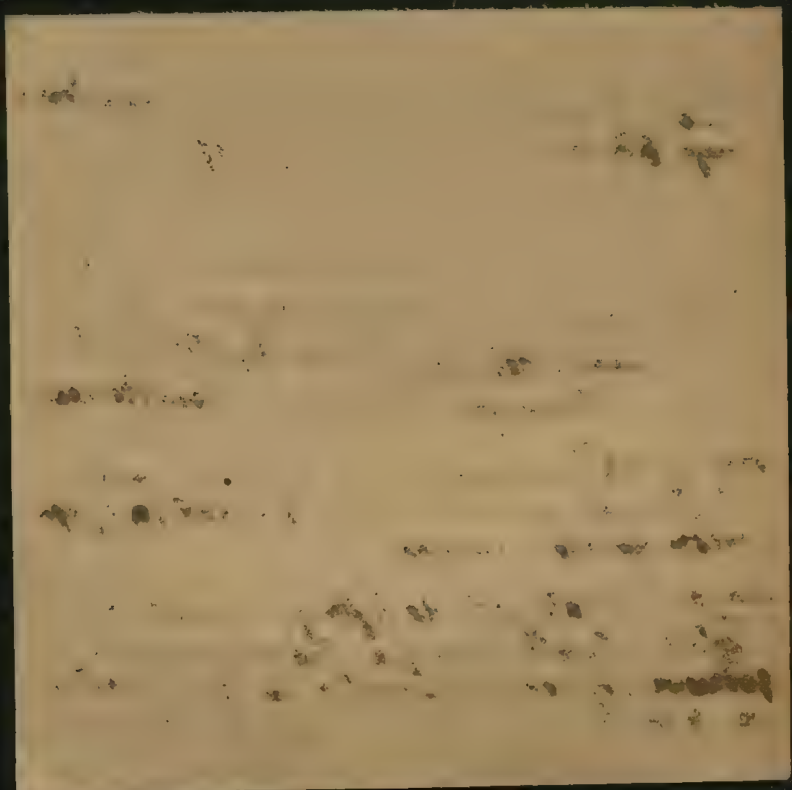
Format 8vo **Autor** (Redaktor)	godło, edycya, miejsce dr… składu, ilość tomów, wol… tablic, pl… Stan egzemplarza
	(Chotinskij gre… na 1868 god… portreta Mosu… izobražajuš…

Sołtyk Franciszek hr. + 24 Września w Piastowie mając 82 lat

Finck Henryk muzyk na dworze Łukasza Górki wojewody brzeskiego, któremu i jego bratu Stanisławowi dedykował swoje dzieło Practica Musica. Wittenbergae 1556, był on z Bern (Bernaeis)

Freytag Adam profesor gimnaz w Toruniu + 1621 w Kancyonale Jana Seklucyana z r. 1558 są z jego pieśni polskie z muzyką

Łada K. Materyały do historyi muzyki w w Polsce (w Gazeta muzyczna i teatralna, pismo tygodniowe pod redakcyą Tomasza Le Brun. Warsza: wa 1866. Nº 19.-26) (z wieku XVI - XVIII do r. 1800) dobre.

353 96.

Rastawiecki Edward bar.: Ryciny Jeremiasza Falka Gdańszczanina Polaka (Odbitka z Biblioteki warszawskiej) 8º str. 26
Szt. piękn. 495.

Raczek Wacł. Kancyonał muzyki kościelnej. Warszawa 1825. 4º pop. 160.

Solecki Leonard: Śpiewy kościelne na 4 głosy 1877. 361

Surzyński Józ. Directorium chori 1855. 4º 2 tomy 575.

Walczyński Fr. Śpiewnik kościelny. Tarnów 1884. 8º 419.

Janisz: Choral czyli Zbiór melodyi do Kancyonału katolickiego. Lipsk 1873. 4º 442.

354

Pieśń o P. Jezusie Nazareńskim „Niemasz na świecie nic szczęśliwszego ....” z melodyją ob. Klonowski Teofil: Szczeble do Nieba czyli Zbiór pieśni z melodyjami. Poznań 1867. 8ᵒ str. 616. (Sztuki piękne Nr 695.)